

M. Katarina, klarisa
Spev ob Veliki noči

Jaroslav Knežević
Pogled na Križano
Ljubezen - izvir
pasijonskega gibanja

Monika Deželak Trojar
Schönlebnovo
premišljevanje na
Veliki petek

Luka Vidmar
Valentin Vodnik
kot postni pridigar

Urša Kocjan
Tiskani pasijoni v Narodni in
univerzitetni knjižnici

Tomaž Krpič
On the Elements of the Theatre
Community of the Škofja Loka
Passion Play

Alojzij P. Florjančič
Škofjeloški pasijon v Globasnici leta 1996
Kapelski pasijon v Železni kapli
in Ljubljani leta 2017

Jure Ferlan
Božji grobovi na Škofjeloškem

PASIJONSKI DONESKI

Doneski 41
Memorabilia Locopolitana 33

KULTURNO-ZGODOVINSKO DRUŠTVO
LONKA STARA LOKA

MUZEJSKO DRUŠTVO ŠKOFJA LOKA

Loški razgledi

Doneski 41

Lonka

Memorabilia Locopolitana 33

PASIJONSKI DONESKI 2020/15

Uredniški odbor: Alojzij Pavel Florjančič, Helena Janežič (glavna urednica),
Blaž Karlin, mag. Hiacinta Klemenčič, br. Jaroslav Knežević,
mag. Andreja Ravnihar Megušar, dr. Matija Ogrin

Fotografije: avtorji navedeni pri fotografijah

Jezikovni pregled: mag. Alenka Klemenc

Prevodi: Agneza Florjančič

Oblikovanje in priprava za tisk: Jože Šenk, Salve d.o.o. Ljubljana

Oblikovanje naslovnice: Studio Miklavc, zanj Barbara Šušteršič

Slika na naslovnici: Janko Orač

Naklada: 300 izvodov

Izdala: Muzejsko društvo Škofja Loka (www.mdloka.si)
zanj predsednik, mag. Aleksander Igličar;
Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka
(www.staraloka.si)
zanj predsednik, Mihael Habicht

Založila: Občina Škofja Loka, zanjo župan, Tine Radinja

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

ISSN 2232-2965

OBČINA ŠKOFJA LOKA

PASIJONSKI DONESKI

2020 | 15

Muzejsko društvo Škofja Loka
&
Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka

Škofja Loka, Stara Loka 2020

KAZALO

UVODNIK

PASIJONSKÉ BESEDE

SPEV OB VELIKI NOČI 2019 IN SESTRE KLARISE	9
--	---

PASIJONSKI DONESKI

p. Jaroslav Knežević POGLED NA KRIŽANO LJUBEZEN - IZVIR PASIJONKEGA GIBANJA	19
dr. Monika Deželak Trojar SCHÖNLEBNOVO LATINSKO PREMIŠLJEVANJE ZA VELIKI PETEK: ČEZMERNOST BOLEČINE	33
dr. Luka Vidmar VALENTIN VODNIK – POSTNI PRIDIGAR	49
Urša Kocjan TISKANI PASIJONI V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI	63
dr. Tomaž Krpič ON THE ELEMENTS OF THE THEATRE COMMUNITY OF THE ŠKOFJA LOKA PASSION PLAY	81
Alojzij Pavel Florjančič ŠKOFJELOŠKI PASIJON LETA 1996 V GLOBASNICI, KAPELSKI LETA 2017 V ŽELEZNI KAPLI IN LJUBLJANI	95
Jure Ferlan BOŽJI GROBOVI V ŠKOFJI LOKI – ENA NAJDALJŠIH LOŠKIH PASIJONSKIH TRADICIJ	105

PASIJONSKI RAZGLEDI

Bernarda Pavlovec Žumer KAPUCIN, PATER ROMUALD	115
Klemen Štibelj ŠKOFJELOŠKI PASIJON – UPRIZORITVE V LETIH 1999 IN 2000	127
Borut Gartner BITI POTOPLJEN V PROCESIO LOCOPOLITANA, POMENI BITI POTOPLJEN SAM V SEBE	155
Helena Janežič JAKOB VRHOVEC: »BREZ PASIJONCEV NI PASIJONA«	161

Jure Thaler	
OD GOLJATA PREK LUCIFERJA DO ROMUALDA.....	165
mag. Andreja Ravnihar Megušar	
VENTUS PASSIONIS - 2019.....	169
mag. Andreja Ravnihar Megušar	
PASIJONSKI NOVIČNIK.....	177
Agata Pavlovec	
DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2019	179
dr. Urška Florjančič	
PASIJONSKI VEČER 2019 V STARI LOKI.....	185
Anuša Plesničar	
PASIJONSKI KONCERT V CERKVI ŽALOSTNE MATERE BOŽJE NA LONTRGU	191
Uroš Lajovic	
ORATORIJ POGLAVJE IZ PASIJONA ANDREJA SCHUSTERJA DRABOSNIKA....	195
p. Matej Štravs	
PASIJONI V ŽUPNIJI LJUBLJANA - ŠTEPANJA VAS	197
Marko Gruden	
RIBNIŠKI PASIJON 2019: DARITEV ZA GREHE SVETA	205
mag. Aleksander Igličar	
OGLED PASIJONA V BELGIJSKEM MESTU SCHÖNBERG/ST. VITH	209
mag. Aleksander Igličar	
SREČANJE PREDSEDSTVA ZDRUŽENJA EUROPASSION V TULLINSU	217
Alojzij Pavel Florjančič	
TULLINSKE REMINISCENCE.....	221
mag. Aleksander Igličar	
SREČANJE PREDSEDSTVA ZDRUŽENJA EUROPASSION V ERLU	227
Alojzij Pavel Florjančič	
PASIJONSKI ALMANAH 3/2020	231
Neža Karlin	
SVETI LEOPOLD MANDIČ IN SVETI PATER PIJ – JUNAŠKA SLUŽABNIKA SPRAVE GREŠNIKOV Z BOGOM	233
PASIJONSKÉ PODOBE	
ddr. Damir Globočnik	
SLIKAR IN GRAFIK JANKO ORAČ.....	243

Janko Orač, XIII. postaja, Snemanje s križa, 2006, akril pl., 30 x 25 cm.

Na pepelnično sredo nam duhovnik pri sveti maši s pepelom na čelo naredi znamenje križa in izreče besede »Prah si in v prah se povrneš«. S tem vstopimo v postni čas, ki je zaznamovan z odpovedjo in darovanjem. Dar pa so tudi *Pasijonski doneski*, ki vsako leto, tokrat že petnajstič, prinesejo bogato bero zanimivega in kakovostnega branja.

Letošnjo številko začenjamo z velikonočnim voščilom *Spev ob veliki noči*, doživeto meditacijo izpod peresa klarise, s. M. Katarine Ambrož. Že uvodoma nam prinaša veselo sporočilo, da je Gospod res vstal! O Jezusu Kristusu, njegovi osebi in življenju ter njegovih besedah, ki so izvir že dva tisoč let tekoče reke, ki človeška srca, človeško družbo in vse veselstvo spreminja v kraljestvo pravičnosti, ljubezni in miru, nam v svojevrstnem uvodniku spregovori br. Jaro Knežević. Pripravo in potopitev v postno vzdušje zaokroži Schönlebnovo premišljevanje Kristusovega trpljenja na veliki petek *Čezmernost bolečine*, ki sta ga prevedla dr. Matej Hriberšek in dr. Gregor Pobežin, redigirala in za objavo pripravila pa ga je dr. Monika Deželak Trojar.

V nadaljevanju spoznamo Valentina Vodnika kot postnega pridigarja, o njem piše dr. Luka Vidmar, o tiskanih pasijonih v Narodni in univerzitetni knjižnici pa Urša Kocjan. Tomaž Krpič se posveča elementom gledališke skupnosti Škofjeloškega pasijona, Pavle Florjančič pa uprizoritvam Škofjeloškega pasijona v Globasnici leta 1996 ter Kapelskega pasijona v Železni kapli in Ljubljani leta 2017. Jure Ferlan pa nam predstavi sedem Božjih grobov na Škofjeloškem, ki jih je tudi slikovno dokumentiral.

V rubriki Razgledi se ozremo na bogato lanskoletno pasijonsko dogajanje v Škofji Loki ter drugih pasijonskih krajih kot sta Ribnica in Štepanja vas pri Ljubljani, kjer pasijon uprizarjajo že 30 let. Ob fotografijah in besedilu pa podoživimo igro *Kapucin, pater Romuald* izpod peresa Bernarde Pavlovec Žumer. Prvič so jo uprizorili aprila 2019, na Romualdov dan, v Kapucinskem samostanu, letos pa si jo bomo lahko ogledali še v več krajih.

Pasijonska kondicija narašča in se usmerja v priprave na slovesno uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2021. Posebno mesto v reviji zato namenjamo obema pomembnima akterjema velikega dogodka, režiserju Borutu Gartnerju in vodji projekta Jakobu Vrhovcu. Zanimiv zapis o svojih vlogah Luciferja in Romualda pa je pripravil Jure Thaler, ki že od prve ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona upodablja padlega nadangela, lani pa je v že omenjeni igri odigral glavno vlogo, to je očeta Romualda.

Slika pove več kot tisoč besed. Zato začenjamo in končujemo s slikarskimi in grafičnimi kompozicijami Janka Orača. Avtorja in njegova dela predstavlja ddr. Damir Globočnik. Oračev motiv Jezusa, ki prvič pade pod križem, pa nam z naslovnice prinaša neminljivo sporočilo Križane Ljubezni.

Helena Janežič, urednica

Božji grob v nekdanji uršulinski cerkvi Marije Brezmadežne leta 2017, foto Jure Ferlan.

SPEV OB VELIKI NOČI 2019 IN SESTRE KLARISE

V Legendi svete Klare avtor pripoveduje, kako je devica zapustila hišo, mesto, sorodnike in vzela slovo od sveta, potem ko je prejela znamenje svete pokore in se zaročila s Kristusom.

Sledila je naročilom sv. Frančiška in čakala na odredbe Božje volje o dokončnem kraju za svoje novo življenje. Nasvet sv. Frančiška jo je končno privedel k cerkvi sv. Damijana. Življenjepisec to razlaga tako, da je »sidro svoje duše vrgla na trden temelj«. Ni dvoma, da življenjepisec vidi Božjo previdnost v dokončni nastanitvi novega življenja sv. Klare pri sv. Damijanu. Kraj tako pojasnjuje poslanstvo sv. Klare in njenih hčera za vsa stoletja.

Pred štirimi desetletji so se klarise ponovno vrstile tudi v Slovenijo. Danes živijo pri nas tri redovniške skupnosti: v Nazarjah, Dolnicah in Turnišču.

Sv. Katarina Bolonjska iz 15. stoletja in sestra M. Katarina iz Nazarij sta si sorodni – ne le po imenu, temveč tudi po talentu za besedno oblikovanje.

Temelj klariške poezije v osebi s. M. Katarine je Sveto pismo in na njegovi podlagi krščanska, preciznejše: katoliška veroizpoved. Drugi temelj, na katerem sloni klariška poezija, so nedvoumne in jasno razvidne vrednote, od katerih je življenje na prvem mestu.

Duhovna poezija s strogim redovnim režimom je nujno drugačna od tiste, ki je v večjem stiku z vsakdanjim življenjem zunaj samostanskih zidov. Teza se je potrdila s štirih vidikov: 1. sporočilno, 2. stilno, 3. formalno, 4. funkcionalno.

Slovenska klariška poezija je osebna toliko, kolikor ima avtorica svoj lasten stil. To se najbolj vidi v prazničnih duhovnih voščilih s poglobljeno meditativno vsebino, ki vsako leto za božič in veliko noč v imenu vseh treh slovenskih klariških samostanov prihajajo iz Nazarij.

Praznična voščila - božične in velikonočne katehetske meditacije, seveda v sorazmerju z božičem ali veliko nočjo – obiščejo Deteta v jaslih, sočustvujejo s trpečim Kristusom in se vedno iztečejo v češčenje Evharistije.

Povzeto po:

Odsev luči. Štiridesetletnica oživitve Klarine karizme v Sloveniji. Nazarje, Samostan Brezmadežne sester klaris, 2019 in ddr. Stanonik, Marija. Neutešeno hrepenenje sester Klaris. V: *Odsev luči. Štiridesetletnica oživitve Klarine karizme v Sloveniji.* Nazarje, Samostan Brezmadežne sester klaris, 2019, str. 213-245.

Gospod je vstal! Mogočno nam zvonjenje
v vstajenjskem jutru rádostno odzvanja:
Je Kristus vstal! On večno je življenje!
Zdaj aleluja vsepovsod odzvanja:
Je strta smrt! Zveličar je vstajenje!
Nam Vstali daje mir svoj in spoznanja:
On moral strašno je zato trpeti,
da bomo mogli večno mi živeti ...!

Gospod je vstal! Ti, Kralj, si se ponižal
in si telo privzel si iz Device;
si, Božji Sin, se nam tako približal,
odvzel nam breme hudobij, krivice
in Satanu načrte si prekrižal:
Očetova si žrtev bil Pravice.
Ti si trpel, umrl, vstal, Bog večni,
da mi s Teboj bomo na veke srečni!

Gospod je vstal! Se hvalnica Ti vije,
v podobi si človeškega telesa
bil skrit, Sin Božji pravi, Sin Marije,
Ti, ki z Očetom ustvaril si nebesa,
Zemljó, vesoljstvo ... Stvarnik harmonije!
Božanstvo je zakrivala zavesa
človeškega telesa v preprostosti.
Nedoumljiva pota so Modrosti!

Gospod je vstal! V svetlobi zdaj vstajenja
pretreseni premišljamo nekdanje
dogodke, Kristus, Tvojega življenja;
ti dajejo globoko nam spoznanje
o grozi grehov, vzbujajo hotenje,
da bi s pokoro zadostili zanje.
Naj gane, Jezus, nas ljubezen Tvoja,
da zapustimo grešna pota svoja!

Vesoljstva Kralj, kaj Ti za nas si storil!?
Ti večna Luč od Lúči si, Bog pravi,
pa si kot Človek – Suženj se pokóril
za naše odrešenje vsej Postavi;
Očetovi si volji odgovoril
in prek trpljenja šel si k rajski slavi.
O Kristus, v šolo nas trpljenja vzemi,
prenovi nas, v ljubezni srca vnemi!

Beseda večna, Luč, si prisvetila
v temine zemlje, pa Te ni sprejela,
ker ji hudobna dela si razkrila.
Preganjanja so se takoj začela.
Te mati v tujem hlevu je povila,
z ljubeznijo Te v revščini ogrela.
Glej Božjega, Marijinega Sina –
ponižnosti, ubožta globočina!

Je napovedal Simeon trpljenje ...
Družina Sveta morala bežati
je pred Herodom, ki ga je hlepenje
po časti spáčilo – je dal poklati
vse dečke majhne ... Kolikšno trpljenje!
Si z begom mogel, Jezus, živ ostati.
Kaj more hudobija in zarota,
če večni Oče vodi naša pota!

Učil si evangelij odrešenja,
razlagal, Kristus, Božjo si Postavo,
ozdravljaj bolne ... pa se spet začenja
upor – ker kazal jasno si pot pravo,
hinavščine Ti bičal si stremljenja,
razkrival laž, zlo, boj za prazno slavo.
Ti si Resnica, Pot, Življenje – vémo,
za Tabo, Jezus, naj odločno grémo!

Ti Luč svetá, Sin Božji, vir življenja,
zapovedi si vse »na eno spravil«,
si Lazarja poklical iz trohnjenja,
»na kratko« farizeje si odpravil ...
Trpljenja drama v polnosti začenja
z izdajstvom Juda se. Kaj je napravil!
Prej ko za nas si, Jezus, šel v trpljenje,
Ti Kruh – Telo si dal nam za življenje.

Ti pri večerji zadnji si naročil
učencem, da naj to v spomin vršijo:
si v kruhu svoje jim Telo izročil
in v vinu Kri za blaženo gostijo;
tako za vse si čase omogočil,
da daješ se nam Ti z Evharistijo.
O Kristus, naj prejemamo te vedno
hvaležno vdano, s čistim srcem, vredno!

Na Oljski gori zrl si trpljenje:
»Naj Tvoja volja se zgodi, moj Oče!«
Že sliši tolpe divje se rohnenje,
Iškarjót s poljubom Te izdati hoče.
Je pred Pilatom hujše še besnenje
prav divje množice. Je to mogoče!?
Se nad Nedolžnim razbesne biriči,
telo povsem zmesarijo Ti z biči.

Komedija dogaja se srhljiva:
nasičeval si té, učil, ozdravljaj ...
podtikajo dejanja zapeljiva
Ti zdaj, »kot Kralj se on ne bo postavljaj!«
Je ta zahteva množice grozljiva:
»Na križ naj gre! Ne bo nas v stisko spravljaj!«
Še krona s trnja glavo Ti ovije –
iznajdba porogljive hudobije.

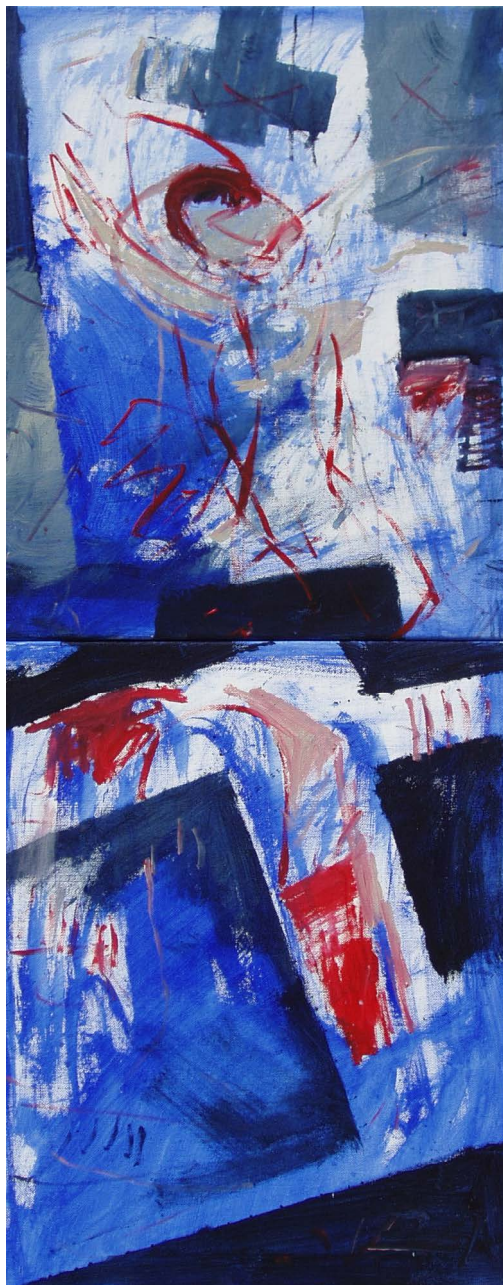
Na rame težki križ ti naložijo;
les grobi drgne ob odprte rane,
se večajo, pekoče krvavijo ...
Se opotekaš, Ti korak zastane,
se zgrudiš. Brcajo Te, bič vihtijo ...
O, koliko Te odrešenje stane!
Naj Tvoje, Kristus, strašno zrem trpljenje,
se zahvaljujem Ti za odrešenje!

Zdaj križ stoji. Poglabljajo se rane
Ti na rokáh, nogáh, ki so pribite.
Pod križem Tvojim jih le par ostane ...
Duševne bolečine silovite
trpi še zlasti Mati, ki Jo gane
trpljenje Tvoje, stiske hude, skrite.
Si sebe dal nam in – »glej, tvoja Mati!«
Moj Jezus, več nam nisi mogel dati!

V hvaležnosti za Tvoje odrešenje,
v veselju, ker tako nas ljubiš zvésto,
da sebe si podaril nam, trpljenje,
in si v nebesih nam pripravil mesto –
Ti po Mariji izróčamo življenje,
da skupaj z Njo bi Ti služili zvésto,
da pričali bi zate res goreče
in drugim pomagáli bi do sreče.

Gospod je vstal! Zveličar umorjeni
in pokopani – vstal je živ iz groba!
Ti slava Kristus! Vsi smo obdarjeni,
premagana sta greh, peklenska zloba,
smo v milost Tvojo, Jezus, potopljeni,
za večno strla nas ne bo trohnoba!
Ti vstal si – tudi mi vsi bomo vstali,
s Teboj bomo na veke kraljevali.

*klarisa s. M. Katarina Ambrož,
Nazarje, velika noč 2019*

Janko Orač, Med življenjem in smrtjo, 2006, akril pl , 100 x 40 cm.

PASIJONSKI DONESKI

Križ iz cerkve sv. Damijana.

p. Jaroslav Knežević

POGLED NA KRIŽANO LJUBEZEN - IZVIR PASIJONKEGA GIBANJA

UVOD – V ISKANJU IZVIRA ...

Jezus Kristus,

njegova oseba, njegovo življenje in njegove besede so izvir že dva tisoč let tekoče reke, ki človeška srca, človeško družbo in vse veselstvo spreminja v kraljestvo pravičnosti, ljubezni in miru. On je Križana Ljubezen, omenjena v naslovu tega prispevka. In o odnosu z njim bom napisal nekaj jecljajočih besed ...

Če se hočemo na kakršenkoli način približati pasijonskim vsebinam, moramo jasno opredeliti njihov izvir: trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa, v zgodovinskih virih nedvoumno izpričanega človeka in po verovanju nas kristjanov Boga, ki je iz ljubezni do nas iz večnosti vstopil v ta naš krhko-čudoviti svet. Vsaka pasijonska vsebina, pa naj bo to pobožnost križevega pota, pesem ali pridiga o Kristusovem trpljenju, molitev žalostnega dela rožnega venca, slika Križanega, postni prt ali pa mogočna spokorna pasijonska procesija, ima en sam temeljni namen: peljati človeka oziroma (vsaj potencialnega)¹ vernika globlje v osebni odnos z Jezusom Kristusom. On namreč ni ostal mrtev v zgodovini, ampak je živ med nami, tudi v teh prvih desetletjih 21. stoletja in ga lahko osebno srečamo. Pasijonske vsebine so s premišljevanjem in sodoživljanjem njegovega trpljenja povezane poti v to srečanje. Po njih Gospod Jezus vstopa v naša življenja in mi se prek njih odločamo za vstopanje v odnos z njim.

S tem prispevkom želim usmeriti naš pogled v na križu razpetega Jezusa Kristusa,² da bi ob pomoči nekaterih bratov in sester, ki so v preteklih stoletjih izvrstno opisali notranji dialog ljubezni s Križanim, tudi sami globlje dojeli, kakšno nedoumljivo bogastvo ljubezni, miru in moči nam je ponujeno v pasijonskih izrazih krščanske vere.

¹ Pod izrazom »potencialni vernik« mislim človeka, ki je – ne glede na svojo konfesionalno pripadnost ali nepripadnost – iskreno odprt za iskanje resnice v ljubezni.

² Hebr 12,1–3: »Ker nas torej obdaja tako velik oblak pričevalcev, tudi mi odstranimo vsakršno breme in greh, ki nas zlahka prevzame, ter vztrajno tecimo v tekmi, ki nas čaka. Uprimo oči v Jezusa, začetnika in dopolnitelja vere. On je zaradi veselja, ki ga je čakalo, pretrpel križ, preziral sramoto in sédel na desnico Božjega prestola. Pomislite vendar nanj, ki je od grešnikov pretrpel tolikšno nasprotovanje, da se v svojih dušah ne boste utrudili in omagali.«

Tudi v primeru duhovnih vsebin, kar pasijonske pobožnosti vsekakor so, se namreč pogosto pojavi ena izmed splošnih življenjskih zakonitosti. S tem mislim na dejstvo, da z oddaljevanjem od časa in kraja nastanka postopoma usihajo prvotne zelo žive izkušnje, povezave, odnosi, nameni. S časovnim in krajevnim odmikanjem od izvira, s širjenjem in ponavljanjem lahko dobijo te vsebine, ki so bile sprva tesno povezane z živo, zelo osebno izkušnjo, ustaljene, dogovorjene ali celo predpisane oblike. Te so seveda za preživetje izvornih vsebin skozi čas nujno potrebne – nobena reka ne more teči proti cilju brez bregov – a hkrati predstavljajo povsem realno grozno duhu, v katerem so se vsebine rodile. Dovolil si bom parafrazirati slovenski rek »Daleč od oči, daleč od srca.«, in ga za potrebe tega razmišljanja spremeniti v »Daleč od izvira, daleč od prvotnega duha.«

S tem zapisom želim predvsem položiti kamenček v čevlji pasijonskega dogajanja na Slovenskem. Kamenček, ki nas bo neprestano opominjal, od koga pasijonske vsebine izvirajo in h komu nas vodijo. Da ne bodo vsa naša plemenita in požrtvovalna pasijonska prizadevanja tekla v prazno. Da se ne bomo »bojevali, kakor bi mahali po zraku«³ ter ljudem ponujali čudovita kulturno-umetniška doživetja, ne bomo pa jih vodili v odnos z Gospodom Jezusom.⁴ Brez iskanja tega odnosa je vsaka pasijonska vsebina površna, prazna, nesmiselna ...

POGLED NA KRIŽANEGA JEZUSA SKOZI ZGODOVINO

Jezus Kristus, začetnik in osrednja oseba krščanstva, vse od svojega rojstva priteguje poglede in srca ljudi. Njegovo izjemnost priznavajo tudi množice tistih, ki ne verujejo vanj kot v Boga – človeka in Odrešenika vseh ljudi. Evangeljska poročila, ostali novozavezni spisi in krščanska besedila prvih stoletij nam z veliko zanesljivostjo⁵ slikajo Jezusovo življenje, smrt in vstajenje. V vseh štirih evan-

³ Prim. 1 Kor 9, 26.

⁴ Silvano Fausti, italijanski jezuit, je v svoji knjigi *Pismo Silu* zapisal: »Ljudem boš dal vse, tudi nemogoče stvari, le tistega, kar bi moral dati, ne boš dal.« (S. Fausti, *Pismo Silu*, Župnijski urad Dravljje, Ljubljana, 1994, 19).

⁵ Tako izgleda Nova Zaveza v primerjavi z ostalimi starodavnimi zapisi, kar se tiče zanesljivosti nam izročnih besedil*:

Avtor	Knjiga	Datum nastanka	Prvi ohranjeni prepisi	Časovna razlika	Št. prepisov
Homer	Iliada	800 pr. Kr.	c. 400 pr. Kr.	prib. 400 let	643
Herodot	Zgodbe	480–425 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 1350 let	8
Tukidid	Zgodovina	460–400 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 300 let	8
Platon		400 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 1300 let	7
Demosten		300 pr. Kr.	prib. 1100 po Kr.	prib. 1400 let	200
Cezar	Galske Vojne	100–44 pr. Kr.	prib. 900 po Kr.	prib. 1000 let	10
Tacit	Letopisi	A.D. 100	prib. 1100 po Kr.	prib. 1000 let	20
Sekund Plinij Starejši	Naravoslovje	A.D. 61–113	prib. 850 po Kr.	prib. 750 let	7
Nova zaveza		50–100 po Kr.	prib. 114 po Kr. (del) prib. 200 po Kr. (knjige) prib. 325 po Kr. (celotna N.z.)	prib. +50 let prib. 100 let prib. 225 let	5366

gelijih prav pasijon, poročilo o Jezusovem trpljenju, zavzema izredno pomemben del, v katerem je dogajanje opisano podrobno in brez kakršnegakoli namena olepšati ali ublažiti silovitost dogajanja. Tudi v ostalih novozaveznih delih je pasijonska tematika pogosta in ključna za razumevanje temeljnega oznanila o Božji ljubezni v Jezusu Kristusu.⁶

Kljub tej središčnosti pasijona v najzgodnejšem krščanskem oznanilu oz. kerygmi⁷ pa, na videz presenetljivo, pasijonske teme v prvih treh krščanskih stoletjih niso bile posebej izpostavljene. Podoba križanega Jezusa, ki so jo prvi oznanjevalci evangelija z nepopustljivo jasnostjo slikali v srca poslušalcev, je bila zaradi okoliščin v rimskem cesarstvu, kjer je križanje še vedno veljalo za najbolj sramotno in kruto obliko smrti, ter različnih krivoverskih interpretacij Jezusove osebe,⁸ ki so pogosto napadale prav vero v njegovo božanstvo, več stoletij postavljena na obrobje javnega izpovedovanja krščanske vere.⁹

* McDowell, Josh. *The New Evidence that Demands a Verdict* (Thomas Nelson Publishers, 1999), str. 55.

⁶ Rim 6,6 – »Vemo, da je bil naš stari človek križan z njim vred, da bi bilo telo greha uničeno in da bi mi več ne hlapčevali grehu.«

1 Kor 1,23 – »mi pa oznanjamo križanega Mesija, ki je Judom v spotiko, poganom norost.«

1 Kor 2,2 – »Sklenil sem namreč, da med vami ne bom vedel za nič drugega kakor za Jezusa Kristusa, in sicer križanega.«

2 Kor 13,4 – »Res, križan je bil v slabotnosti, toda živi iz Božje moči. Tudi mi smo slabotni v njem, a pred vami bomo živi z njim zaradi Božje moči.«

Gal 2,19 – »Dejansko sem po postavi odmrli postavil, da bi živel Bogu. Skupaj s Kristusom sem križan;«

Gal 3,1 – »O nespametni Galačani, le kdo vas je uročil, ko je bil prav vašim očem prikazan Jezus Kristus, in sicer križani?«

1 Pt 2,21b-25 – »Saj je tudi Kristus trpel za vas in vam zapustil zgled, da bi hodili po njegovih stopinjah, on, ki ni storil greha in ni bilo zvižace v njegovih ustih. Ko so ga sramotili, ni vračal sramotenja, ko je trpel, ni grozil, ampak je vse prepuščal njemu, ki sodi pravično. Sam je na svojem telesu ponesel naše grehe na les, da bi mi grehom odmrli in živeli za pravičnost. Po njegovih ranah ste bili ozdravljeni. Kakor ovce ste namreč blodili, zdaj pa ste se vrnili k pastirju in varuhu svojih duš.«

⁷ Apd 2,22-24 – »Možje Izraelci, poslušajte te besede! Jezusa Nazarečana, ki ga je Bog pred vami potrdil z močmi, čudeži in znamenji, katera je Bog po njem delal med vami, kakor sami veste, njega so – prav kakor je Bog hotel in predvideval – izročili vam, vi pa ste ga po rokah krivič-nežev pribili na križ in umorili. Toda Bog ga je rešil iz smrtnih muk in obudil od mrtvih; saj ni bilo mogoče, da bi bila smrt imela oblast nad njim.« (govor apostola Petra na binkošti).

⁸ Adopcianizem, gnosticizem, markionizem, montanizem, nestorijanizem.

⁹ »Starokrščanska umetnost se je sicer omejevala predvsem na dealizirano upodabljanje Kristusa kot »dobrega pastirja« in se ji križanje ni zdela primerna ikonografska tema – nanj je, kot rečeno, spominjal le abstraktni simbol križa. Kot piše Umberto Eco, so odporu proti upodabljanju trpečega Kristusa v zgodnjih umetnostnozgodovinskih obdobjih botrovali teološka nesoglasja in boj proti heretikom, ki so priznavali le Kristusovo človeško naravo ter mu odre-kali božjo. Šele v stoletjih poznega srednjega veka, predvsem v obdobju gotike, je »umetnost v možu na križu prepoznala resničnega človeka, pretepenega, okrvavljenega, spačenega od bolečin, in tako upodabljanje križanja kot različnih postaj križevega pota, ki je postalo drama-

»V zgodnjekrščanski umetnosti se je vse do 5. stoletja upodabljalo Kristusa simbolično in se ni iskalo njegove prave podobe. Poleg grafičnih simbolov (križ, Kristusov monogram), fitomorfnih (npr. vinska trta) in zoomorfnih (jagnje, riba) so se pojavljale tudi alegorične upodobitve, privzete iz antične umetnosti (Dobri pastir, Ribič itd.).«¹⁰ Šele v 5. in 6. stoletju so se začele vse bolj širiti različne podobe Jezusa Kristusa, kot so: Prestolujoči Kristus ali Kristus kralj (Christus Rex), Kristus Vesoljni vladar (Christus Kosmokrator) in Zmagoslavni Kristus (Christus Triumphans) na zahodu, bizantinska umetnost pa je razvila naslednje tipe Kristusovih podob: Kristus Emanuel, Kristus Pantokrator (Vsevladar), Kristus Anapeson, Kristus Vladar dni ali Starec dni in Kristus Angel.¹¹

Še vedno pa so vse te podobe prikazovale Kristusa kot zmagovalca in vladarja in le počasi si je v krščansko umetnost, in tudi krščansko javno bogočastje, utirala podoba Križanega.¹² Vendar pa še vedno ni šlo predvsem za upodabljanje in premišljevanje trpečega Kristusa, temveč je tudi na križu Kristus kraljeval kot zmagoviti Kralj. Čudovit primer takšne Kristusove podobe je križ iz cerkvice sv. Damijana pri Assisiju. Pred njim je sv. Frančišek Asiški prosil Gospoda Boga za razsvetljenje in vodstvo v življenju. To »ikono poveličanega Kristusa« je v 11. stoletju naslikal neznani menih, ki je imel pred očmi Janezovo poročilo o Kristusovem trpljenju.¹³

Prav sv. Frančišek (1181/82–1226) je s svojimi manjšimi brati s svojim načinom življenja¹⁴ in oznanjevanja močno pripomogel, da je v 13. stoletju v Italiji

tično realistično, s Kristusovim trpljenjem slavi njegovo človečnost.« (Petra Mrakič, *Preseganje pripovednega – simbolizem v novinarski fotografiji*, diplomsko delo, Ljubljana, 2011, 55.)

¹⁰ Prim. Petra Mrakič, str. 48.

¹¹ Prim. Petra Mrakič, str. 49.

¹² Morda je imelo posreden vpliv tudi širjenje novonastalega islama, ki Kristusu ni odrekal samo božanstva, kot nekatere izmed herezij prvih krščanskih stoletij, temveč je zanikal tudi njegovo križanje. V sveti knjig muslimanov Koranu (Sura 4) je namreč zapisano: »(157) In zaradi njihove trditve: »Mi smo ubili Mesijo, Jezusa, Marijinega sina, Alahovega poslanca.« Vendar ga niso niti ubili niti križali, ampak se jim je to le dozdevalo. In resnično so v dvomu tisti, ki se glede njega razhajajo. O tem nimajo nobenega znanja, le sledijo domnevam. In zagotovo niso prepričani, da so ga ubili. (158) Pač pa ga je Alah vzdignil k sebi. In Alah je Zmagovit, Najmodrejši.«

¹³ Križani Gospod nima na glavi trnove krone, marveč zlati sij. Na njem ni nobenega znamenja trpljenja in smrti. Ves izžareva poveličanje. Uslišana je Jezusova prošnja: »Oče, poveličaj svojo sina« (Jn 17,1). Nenehni boj med lučjo in temo, ki ga opisuje Janezov evangelij, je končan. In ikona hoče prikazati prav to zmagoslavje luči in življenja nad temo in smrtjo. Zato je Jezusovo zmagoslavno telo močno osvetljeno in postavljeno na trdno podlago. Vso ikono pa obdaja rdeča barva, ki je znamenje ljubezni, ki v Kristusu objema ves svet. (Prirejeno po: Crispino Valenziano, *Il Crocifisso di Francesco di Assisi*, Antonianum, 2019).

¹⁴ P. Vinko Škafar je v Ognjišču zapisal: »Moramo pa tudi povedati, da se je prvi znani stigmatik sv. Frančišek Asiški (1182–1226), če izpustimo apostola Pavla (Gal, 6,17), spreobrnil ob pogledu na Asiški križ v cerkvi sv. Damijana, na katerem ima Kristus, ki ga je nagovoril, naj popravi njegovo hišo, vstajenjski in poveličani izraz. Sicer pa se je Frančišek pozneje srečeval s trpečim Kristusom tako doživeto, da je tudi sestavil »Molitveno bogoslužje Gospodovega trpljenja«. To pomeni, da je Frančišku podoba zahodnega trpečega Kristusa bila zelo blizu in je najbrž zato

vse bolj uveljavljena podoba trpečega Kristusa (*Christus patiens*) prevladala nad tradicionalno bizantinsko podobo križanega Kralja (*Christus gloriosus*). Pri tej uveljavitvi so imeli pomembno vlogo tudi tedanji slavni umetniki, med njimi Giunta Pisano in Cimabue.

Petra Mrakič v svoji diplomski nalogi ta proces povzame takole: »Vzporedno s prebujajočim se antropocentrizmom, samozavedanjem človeka in potrebo po bolj osebnem religioznem doživetju se je v obdobju poznega srednjega veka v kristološki ikonografiji razvila značilna humanizacija Kristusove osebe – poudarjeni sta bili njegova človečnost in usmiljenje. Novi motivi so tako izpostavljali predvsem Kristusovo trpljenje za odrešitev človeštva. V tem obdobju so imeli velik vpliv na razvoj ikonografije pridigarski redovi, zlasti frančiškani. Tako se je v povezavi s temo trpljenja in odrešenja v slikoviti pripovedi odvijal pasijonski cikel, kot izolirane motive pa srečamo predvsem prizore iz sklepnega dela te trpljenjske zgodbe: Križanje, Snemanje s križa, Objokovanje, Pietà, Polaganje v grob, Vstajenje in Vnebohod.«¹⁵

Podoba trpečega križanega Kristus je tako v času baroka in renesanse – Umberto Ecco pravi, da je ta podoba izražala »vrhunec erotične bolečine« – vse bolj zasedala središčno mesto v krščanski pobožnosti in umetnosti. Podobe Kristusovega pasijona so služile temu, da ganejo, vznemirijo, prebudijo sočutje ter so v poduk in svarilen zgled. Na številnih upodobitvah Objokovanja mrtvega Kristusa, denimo na freski, ki jo je v Kapeli Scrovegnijev v Padovi naslikal Giotto, »vsi navzoči liki /.../ jočejo in tako navdihujejo vernike s sočutjem do človeka, s katerim se lahko poistovetijo«. Špidlik in Rupnik v Pričevanju svetih ikon pišeta, da je predmet objokovanja univerzalen. Ne objokuje se namreč samega mrliča, saj se bo slednji »vrnil v zemljo in zemlja je /.../ lastnica mrtvih«. Joka se zaradi žalostnega stanja človeštva, ki se rojeva, da bi živelo, vendar je vsakokrat prisiljeno življenje pokopati.¹⁶

Pogled na Križano Ljubezen in premišljevanje Gospodovega trpljenja, bližina z Njim, ki je trpel in umrl iz ljubezni do nas, priznavanje in obžalovanje svojih grehov ter zadoščevanje zanje, molitev za notranje spreobrnjenje so vse močnejše postajali pomemben del življenja katoliških kristjanov.¹⁷ In ko je sv. Leonard Por-

na gori La Verna dve leti pred smrtjo, leta 1224, prejel Kristusove rane.« Vir: <https://revija.ognjisce.si/pisma/2163-kaj-pa-stigme-kristusove-rane>.

¹⁵ Prim. Petra Mrakič, str. 50.

¹⁶ Prim. Petra Mrakič, str. 57–58.

¹⁷ Prim. Matija Ogrin, Gledališče brez tiska, drama brez spektakla, Družina, 24. 11. 2019: »Pasijonske procesije in igre, ki so prva dramska besedila v slovenskem jeziku, so nastale kot spokorne pobožnosti postnega časa: kot zadoščevanje za grehe, pokora in molitev za notranje spreobrnjenje, vse to ob premišljevanju Jezusovega trpljenja. Že v 13. stoletju je sv. Albert Veliki zapisal, da pobožno premišljevanje o tem, kaj je Gospod pretrpel na veliki petek, obrodi v duši večje sadove milosti kakor še tako strog post. Iz tega je zraslo vse literarno in uprizoritveno bogastvo

tomavriški po Evropi 18. stoletja širil pobožnost križevega pota, danes najbolj razširjene oblike pasijonske pobožnosti, je stopil že na »pasijonsko dobro zorana tla«. ¹⁸

Vsebina njegovega gorečega oznanjevanja je vseeno vredna kratke navedbe:

»Opustošena je vsa dežela, nihče si ne jemlje k srcu. Glej, vir vsega našega zla, ker nihče resno ne razmišlja v svojem srcu, kar bi moral preudarjati: iz tega namreč izvira mnogovrsten nered v delovanju. Predvsem ne poznamo poslednjih reči. Pozabljamo na božje dobrote in na vse, kar je božji Sin za nas pretrpel v svojem bridkem trpljenju. Brezbrižno spolnujemo dolžnosti in pravila svojega stanu. Ne zavračamo nevarnosti, ki nas povsod obdaja. Ker je zaradi tega svet poln hudobij, se Jeremija upravičeno pritožuje: Opustošena je vsa dežela. Ali je kakšno zdravilo za takšno zlo? Vsem prelatom, župnikom, duhovnikom in drugim božjim služabnikom, pred katerih nogam se vržem na tla, bi rad iz srca povedal: Tako zdravilo imamo. To je nabožna vaja, ki jo imenujemo križev pot. Če se bo po njihovi gorečnosti in prizadevnosti vpeljal v župnije ali cerkve, bo gotovo močna obramba proti širjenju napak. Vse, ki bodo pobožno premišljevali bolečine in ljubezen Jezusa Kristusa, pa bo napolnil z velikimi krepostmi.

O koliko zveličavnih razsvetljenj v duši, kako iskreno srčno kesanje, kako nepremagljivo dušno trdnost bo zbudilo nenehno premišljevanje prebridkega trpljenja božjega Sina. Vsakdanja izkušnja me je poučila, da se življenje ljudi po tej pobožni obliki molitve hitro obrača na bolje.

Kajti križev pot je strup proti napakam, je očiščenje razbrzdanih poželenj, uspešna spodbuda h kreposti in svetemu življenju. Zares, če si v duhu živo predstavljamo bridke muke božjega Sina, naslikane na toliko slikah, se komaj moremo vzdržati, da se ne bi odvrnili ob božjem razsvetljenju od svojega umazanega grešnega življenja; da, celo vneli se bomo, da bomo z ljubeznijo odgovorili tako veliki ljubezni ali pa bomo vsaj radovoljno prenašali težave, ki nas brez razlike srečujejo v vsakršnem življenjskem položaju. ¹⁹

S tem kratkim, zgolj okvirnim preletom navzočnosti podobe Križanega v zgodovini zahodnoevropskega katoliškega krščanstva, sem poskusil ustvariti

slovenske duhovne dramatike baročne dobe.«

¹⁸ »... pri nas najbolj znana oblika je ta, kakršno ima Škofjeloški pasijon: srednjeveška spokorna procesija. Že najstarejša dokumentirana pojavitev takšne procesije v Ljubljani okrog leta 1610 je obsegala številne spokornike – bičarje in križenosce in predstavljala prizore Jezusovega trpljenja. Spodbujal jo je škof Hren ter bil navzoč s kapiteljskim zborom, o njej je pozneje (1689) pisal Valvasor, da je ena najlepših in najbolj sijajnih. Tudi škofjeloška procesija kapucinskega patra Romualda z začetka 18. stoletja je obsegala nekaj deset bičarjev in križenoscev – vernike izmed ljudstva, ki so bili pripravljeni na tak način zadoščevati za svoje in tuje grehe. Množica vernih iz mesta in okolice je bila pritegnjena k spokornemu premišljevanju prizorov velikega četrtka in velikega petka.« (Matija Ogrin, n. d.)

¹⁹ Bogoslužno branje 5, Ljubljana, 1977, (Serafinski dodatek) 31.

okvir za globlje razumevanje procesov ponotranjanja Božje ljubezni, ki se je v križanem, umrlem in vstalem Jezusu Kristusu razlila na vse ljudi.²⁰ Pri tem vstopu v srce Križane Ljubezni, ki je, kot sem že poudaril v uvodu, izvir in smisel vsega pasijonskega gibanja, nam bodo pomagala osebna pričevanja oseb, ki jih je Cerkev v zgodovini prepoznala kot pristne pričevalce skrivnostnega dvojca »ljubezen – bolečina«.

KAJ SE ZGODI, KO SE NEKDO Z VERO OZRE NA KRIŽANO LJUBEZEN?

Na poti v globine osebnega²¹ srečevanja s Križano Ljubeznijo naj se najprej ustavim ob molitvi cerkvene učiteljice sv. Katarine Sienske (1347–1380), v kateri je nedvoumno izpostavljena ljubezen do nas kot edina moč, ki je lahko Jezusa Kristusa zadržala na križu do smrti. Sv. Katarina takole moli:

»O Sveti Duh, tvoja dobrota in tvoja neizrekljiva ljubezen sta zadržali božjega Sina na lesu križa, Njega, ki ga ne vrvi ne žebli ne bi bili mogli pridržati brez vezi ljubezni.«²²

Zakaj na izhodišče tega središčnega poglavja razmišljanja o Križani Ljubezni postavljam prav to misel? Namen je en sam: poudariti, da križanje in smrt Jezusa Kristusa nista bila samo usodna, neizogibna, tragična zgodovinska dogodka, temveč razodetje nepremagljive moči Božje ljubezni v osebi Boga in človeka Jezusa Kristusa.²³ Jezus bi namreč v svoji Božji moči, s katero je miril viharje, ozdravljaval bolne, izganjal hude duhove in obujal mrtve, brez težav izruval tistih nekaj žebeljev, razmetal tistih nekaj rimskih vojakov in šel svojo pot ... A ni! Ker je bila njegova pot, in še vedno je, samo pot brezpogojne, usmiljene ljubezni.

Prav občudovanje te zmagovite ljubezni je ena izmed temeljnih vsebin pasijonskih pobožnosti, kajti ko človek zazna, da ga nekdo brezpogojno ljubi in je zanj tako dragocen, da je ta »nekdo« zanj pripravljen dati celo svoje življenje, se vse spremeni. P. Marko I. Rupnik je v knjigi V plamenih gorečega grma to resnico

²⁰ Rim 5,15 – »Vendar pa z milostnim darom ni tako kakor s prestopkom. Če so namreč zaradi prestopka enega umrli mnogi, sta se v veliko večji meri razlila na mnoge Božja milost in dar, po milosti enega človeka, Jezusa Kristusa.«

²¹ Najprej sem napisal »intimnega«, a sem se ustrašil, da je ta beseda za okvir tega prispevka premočna. Vendar pa sem osebno trdno prepričan, da pristno krščansko izkustvo mora vsebovati tudi intimo z Gospodom Jezusom Kristusom, in da nas hoče Sveti Duh tudi po pasijonskih pobožnostih voditi v srečanje z njim, ki je za nas umrl in vstal.

²² Walter Nigg – s. M. Lucia OCD, Pridi, Sveti Duh, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 1995, str. 48.

²³ »... ki je zaradi nas ljudi in zaradi našega zveličanja prišel iz nebes. In se je utelesil po Svetem Duhu iz Marije Device in postal človek.

Bil je tudi križan za nas, pod Poncijem Pilatom je trpel in bil v grob položen. In tretji dan je od mrtvih vstal, po pričevanju Pisma.

In je šel v nebesa, sedi na desnici Očetovi. In bo spet prišel v slavi, soditi žive in mrtve; in njegovemu kraljestvu ne bo konca.« (Nicejsko-carigrajska veroizpoved).

čudovito ubesedil, ko je zapisal, da se človek resnično lahko spremeni šele takrat, ko mu ljubezen zalije srce.²⁴ Podoben namen, izpričati nepremagljivo moč Božje ljubezni, je vodil tudi ustvarjalce pasijona, ki je bil prvič uprizorjen leta 2003 v župniji sv. Jožefa v Mariboru, naslovili pa so ga *Iz ljubezni do nas*.

Vrnimo se na pot raziskovanja globin te ljubezni.

Drugi pričealec, ki sem ga izbral kot sopotnika v globino, je sv. Frančišek Ksaver (1506–1552), jezuitski duhovnik, misijonar na Daljnem vzhodu. Njegova Hvalnica ljubezni je, po mojem mnenju, eno od najbolj pretresljivih pričevanj o dogajanju v notranjosti človeka, katerega pogled je povsem potopljen v občudovanje Križane Ljubezni.²⁵ Vstopimo s sveto spoštljivostjo v ta dialog ljubezni:

*»Zakaj te ljubim, moj Gospod?
Pač ne zato, ker si nebesa mi obljubil
in ne zato, ker me je strah, da bi pogubil
si v peklu dušo in telo.
Ne ganeta me pekel in nebo.*

*Le ti me ganeš, moj Gospod,
ko gledam te pribitega na križ,
ko vse na tebi je kot ena sama rana.
Le ti me ganeš, ko trpiš,
ko žali množica te zapeljana
in ko umiraš zame in za vse.*

*Le to ljubezen občudujem.
In ko bi ne bilo nebes, bi ljubil te.
In ko bi ne bilo pekla, ne mogel bi žaliti te.*

*Ko ves se ti darujem,
darov za to ne pričakujem,
saj ljubim te samo, ker si
Ljubezen sama, vir vseh milosti.«²⁶*

²⁴ Marko Ivan Rupnik, V plamenih gorečega grma, Župnijski urad Dravlje, Ljubljana, 1995.

²⁵ Na tem mestu se mi zdi primerno navesti misel iz Psalma 34,6: »Glejte nanj, da boste žareli, vaši obrazi naj se ne sramujejo.« Ko človek dopusti, da ga ljubezen drugega posrka v odnos in pri tem pozabi na svoje lastne koristi, je obdarjen z neprimerljivim notranjim mirom in žarom svete ljubezni. Morda je še najlažje ponazoriti to notranje dogajanje, če ga primerjamo z zaljubljenostjo. Res pa je, da zaljubljenost sama iz sebe ne zagotavlja dovolj moči za zvestobo, ko se pojavi trpljenje ...

²⁶ Jože Kokalj, Frančišek Ksaver, Ignacijev prijatelj, Župnijski urad Dravlje, Ljubljana, 1990.

Zreti na izmaličeno, v smrtnih krčih ugašajoče Jezusovo telo, in v njem prepoznati ljubezen, so vrata v resničnost, ki jo jasno zaznava duh, čeprav naši čuti zaznavajo nekaj povsem nasprotnega.²⁷

Preden omogočim še enemu izmed veliki zaljubljenec v Križanega, sv. Pavlu od Križa, da spregovori, bi rad poskusil s pomočjo jezuitske sistematične misli jasneje opredeliti, za kakšno bližino gre v primeru odnosa med človekom, ki je zazrt v podobo Križanega, in Gospodom Jezusom.

Jezuit p. Sergio Rendina o čutenju in veri napiše: »Ignacijansko sočutje je zajemalo iz dediščine srednjeveške pobožnosti, posebej iz frančiškanske. Ta je bila izražena ne le v knjigah pobožnosti, ampak tudi v slikarstvu in poeziji tistega časa.

Moramo pa poudariti, da sočutja in soradosti ne razumemo kot goli čustvi: to bi bil slab sentimentalizem. Ignacij bi rad s pomočjo kontemplacije Kristusovega trpljenja in vstajenja hranil našo vero. Temelj združitve s Kristusom ni čustvo, ki ga povzročita trpljenje ali slava, temveč dejanje vere v odrešilno skrivnost velike noči. V svojem času je Ignacij lahko predpostavljal, da takšna vera obstaja. Vera, ki je v človeku takoj prebudila čustvene odmeve in vso njegovo občutljivost, vse do solz. Danes, po močnih kulturnih in verskih spremembah, ne moremo več predpostavljati tega, kar je Ignacij. Truditi se moramo, da v dogodku pashe vidimo oznanilo vere. ... Glede trpljenja nas Ignacij vabi, da »premišlujem, kako Jezus vse to trpi za moje grehe (Dv 197, podobno 193 in 203).« »Za mene«, »za moje grehe« – ti izrazi povedo, da je naše čustveno deleženje dogajanje vere.

Ne gre za sočutje s človekom, ki trpi kruto in krivično mučenje, ampak za to, da v sebi sprejemem trpljenje Odrešenika, da bi bil zedinjen z njim v njegovem delu odrešenja. Tu Ignacij povzame bistvo apostolske kerygme iz 1 Kor 15,3–4: »Izročil sem vam predvsem to, kar sem sam prejel: Kristus je umrl za naše grehe, kakor je v Pismih ...« Bistvo tega oznanila je povzeto v evangelijih (prim. Mt 26,28; Mr 10,45; Mt 20,28; Jn 20,11). Ta besedila pokažejo pomen Jezusovega trpljenja z izrazi v množini: »za mnoge«, »za vas«, »za vse«, »za ovce«. Tako se potrdi univerzalnost odrešenjske ljubezni. Pavel ima poseben poudarek, ko pravi »zame«, se pravi za vsakega vernika (prim Gal 2,20).«²⁸

Po tej opredelitvi, ki pokaže, da gre v primeru molitve, premišljevanja in uprizorjanja Jezusovega trpljenja za iskanje sočutenja s trpečim Gospodom, da bi se

²⁷ Tako niti ni presenetljivo, da so mediji ob težkih prizorih Gibsonovega filma Kristusov pasijon nemalokrat pisali o sadističnem povelečevanju trpljenja. Kdor na Križanega gleda brez vere, nikakor ne more uzreti ljubezni. Prof. Jože Krašovec je v istem času študentom na Teološki fakulteti na vprašanje Zakaj se je Gibson odločil za tako krute prizore? odgovoril: »Zato, ker je današnji moderni človek otopel. In potrebuje šok terapijo, da se prebudi iz omame in ponovno zaživi ...« Sveto pismo trdi podobno: »Njihovo srce je brez čuta kakor mast ...« (Ps 119,70), starejši bogoslužni prevod istega besedila pa je: »V izobilju je njih srce otopelo ...«.

²⁸ Povzeto po Sergio Rendina S.I., Appunti di Spiritualita, št. 41, Neapelj, 1995, str. 37–68.

tako njegova ljubezen prelila v naša srca in spremenila naša življenja, je čas, da nam spregovori še sv. Pavel od Križa (1694–1775).²⁹ V njegovih pismih lahko beremo tudi ta dragoceni zapis:

»Zelo koristno in sveto si je predstavljati v duhu Gospodovo trpljenje in razmišljati o njem, zakaj po tej poti dospješ do združitve z Bogom. V tej sveti šoli se namreč učiš modrosti; v njej so se je naučili vsi sveti. Ko bo namreč križ našega ljubljenega Jezusa globlje zasadil korenine v vašem srcu, boste peli: 'Trpeti in ne umreti' ali 'Trpeti ali umreti' in še bolje: 'Niti trpeti niti umreti, ampak popolnoma se spreobrniti k božji volji'.

Ljubezen je namreč krepost, ki nas povezuje z bolečinami ljubljenega in jih dela naše. Ta ogenj prodre do mozga in spreminja ljubečega v ljubljenega. Na globlji način se ljubezen meša z bolečino in bolečina z ljubeznijo, nastaja nekaka mešanica ljubezni in bolečine, tako tesna, da ni več mogoče ločiti ljubezni od bolečine, ne bolečine od ljubezni. Zato se duša, ki ljubi, veseli v svoji bolečini in vrisa v svoji boleči ljubezni.

Bodite torej vztrajni v izvrševanju vseh kreposti, zlasti v posnemanju ljubljenega Jezusa v trpljenju, saj je to vir čiste ljubezni. Tako ravnajte, da bo vsem znano, kako nosite ne samo znotraj, ampak tudi na zunaj podobo Križanega, ki je vzor vse dobrote in prizanesljivosti. Kajti tisti, ki je v notranjosti združen s Sinom živega Boga, nosi tudi navzven njegovo podobo s trajnim izvrševanjem junaške kreposti, predvsem s potrpežljivostjo, dovolj krepko, da se nikoli ne pritožuje, ne javno ne na skrivaj. Skrijte se torej v križanem Jezusu in ne želite ničesar drugega, kakor da se vsi v vsem spreobrnejo k njegovi volji.

Ko boste resnično vzljubili križanega Kristusa, boste v svetišču svoje notranjosti nenehno obhajali praznik križa; molče vztrajajoč v potrpežljivosti in ne da bi se zanašali na kakšno stvar. Ker je treba praznike slaviti v veselju, bodo tisti, ki ljubijo Križanega, obhajali praznik križa v molčecem potrpljenju ter z nasmejanim in vedrim obrazom, tako da bo to ostalo prikrito ljudem in znano samo najvišjemu Dobrotniku. Ker spada k vsakemu prazniku tudi slovesna pojedina, imejte za hrano božjo voljo po zgledu naše Križane Ljubezni.«³⁰

Če ob zapisanem pomislimo na mamo ali očeta, ki se srečujeta s trpljenjem svojega otroka, za katerega sta pripravljena dati vse, tudi svoje življenje, kaj ne bi vsaj po neki krhki analogiji lahko rekli, da se v takšnih primerih v naših srcih

²⁹ Ker je sv. Pavel od Križa manj znan kot sta prej omenjena sv. Katarina in sv. Frančišek Ksaver, naj ga na kratko predstavim. Bil je eden najboljših pridigarjev svojega časa, najprepričlivejša pridiga pa je bilo njegovo življenje, ki je vseskozi odsevalo njegova mistična načela: človek naj odmore sebi, vsak dan premišlja in se ves potopi v Kristusovo trpljenje. S papeževno podporo pa je vztrajal in ustanovil kongregacijo »Jezusovih ubožcev« ali pasijonistov in pasijonistk. Z 29 leti je bil deležen najvišje milosti duhovne poroke, zatem pa je prišlo 45 let najgloblje zapuščeni.

³⁰ Bogoslužno branje 5, Ljubljana 1977, str. 299–300.

dogaja nekaj podobnega? Da zaradi ljubezni, bolečina ljubljenega postaja tudi naša bolečina ...

ČE NISEM LJUBLJEN, JE VSE BREZ SMISLA

Morda se vam vsebina tega prispevka zdi precej neživljenjska in od konkretnih oblik pasijonskega gibanja zelo oddaljena. Morda ste ob branju opisov notranjega dogajanja v srcih sv. Katarine, sv. Frančiška Ksaverja in sv. Pavla od Križa pomislili, da so ta okušanja Ljubezni sicer spoštovanja in občudovanja vredna, vendar so to izkustva redkih izbrancev. A ni tako. Preveč smo se navadili na površen, v navade in ustaljene družbene vzorce vpet način življenja. Pred nami, tudi s pomočjo pasijonskih pobožnosti, stoji največji izziv našega življenja: živeti ljubezen!

In kako jo živeti, ko pa vsak dan znova izkušamo svojo lastno krhkost in grešnost ter naše moči močno presegajoče pritiske okolja?

Prvi korak je priznanje, da mi nismo izvir ljubezni, ampak njeni prejemniki in posredniki. Nepresahljivi studenec Božje ljubezni izvira iz križanega Jezusa. On je tisti, ki nas – če stopimo z njim v odnos in mu dovolimo, da v nas izlije Očetovo ljubezen³¹ – usposobi, da ljubimo. Zato so zazrtost v Križano Ljubezen ter premišljevanje in uprizarjanje trpljenja, smrti in vstajenja Jezusa Kristusa kraljevska pot spreminjanja sveta polnega tekmovalnosti, hitenja, izrabljanja, preračunljivosti, strahu v kraljestvo pravičnosti, miru in veselja.³²

V razmislek vam ponujam še dve besedili, ki časovno nista tako zelo odmaknjeni, ki pa nas lahko okrepita v prizadevanju za življenje iz globin, kjer žubori vrec vode, tekoče v večno življenje.³³ Avtor prvega je slovenski gledališki igralec Gregor Čušin. Gre za preprosto ritmično-duhovno skladbo, ki prav s svojo preprostostjo in jedrnatostjo usmerja pogled k bistvenem (beri: Križani Ljubezni) ter nam kakor kapljice (Kristusove krvi)³⁴, ki neutrudno padajo na skalo, prebija oklep samozadostnosti, brezbriznosti in zaverovanosti vase:

³¹ Rim 5,3–11 »Pa ne samo to, ampak se celo ponášamo s stiskami, saj vemo, da stiska rodi potrpljenje, potrpljenje preizkušénost, preizkušénost upanje. Upanje pa ne osramoti, ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan. Kajti ko smo bili še slabotni, je Kristus v času, ki je bil za to določen, umrl za brezbožne. Težko namreč, da bi kdo umiral za pravičnega: morda bi si kdo še upal umreti za dobrega. Bog pa izkazuje svojo ljubezen do nas s tem, da je Kristus umrl za nas, ko smo bili še grešniki. Veliko bolj bomo torej po njem rešeni jeze zdaj, ko smo opravičeni z njegovo krvjo. Kajti če smo se po smrti njegovega Sina spravili z Bogom, ko smo bili še sovražniki, bomo veliko bolj rešeni po njegovem življenju, odkar smo prišli do sprave. Pa ne samo to, ampak se celo ponášamo v Bogu po našem Gospodu Jezusu Kristusu, po katerem smo zdaj dosegli spravo.«

³² Prim. Rim 14, 17.

³³ Prim Jn 4, 14.

³⁴ Sv. Tomaž Akvinski v svoji globoki evharistični hvalnici Molim te ponižno poje tudi: »Saj premore ena sama kapljica zemljo vso oprati grehov madeža ...«

*»Gledam telo, razpeto na križ,
iz ran še teče, teče kri.
Gledam obraz, ljubeznivo zre na nas ljudi,
iz ran še teče, teče kri.
Gledam srce, stokrat prebodeno za nas,
iz ran še teče, teče kri.«*

Drugo besedilo je eno od mnogih bogatih razmišljanj Henrija M. Nouwena (1932–1996), nizozemskega duhovnika, ki je znal na nežno - prepričljiv način ubesediti resničnost naših notranjih globin in nas prek svojih del še vedno spodbuja, naj vendarle sprejmemo brezpogojno Božjo ljubezen za temelj življenja. V razmišljanju z naslovom »Ljubim te, ljubim te, ljubim te« je zapisal:

»Glas obupa pravi: 'Grešim znova in znova. Po neskončnih obljubah sebi in drugim, da bom naslednjič naredil boljše, se ponovno znajdem v starih temačnih prostorih. Najbolje, da pozabim na poskuse, da bi se spremenil. Poskušal sem že leta. Ni delovalo in nikoli ne bo delovalo. Bolje je, da se umaknem s poti ljudi, da sem pozabljen, da izginem, umrem.' Ta čudno privlačen glas odvzame vse negotovosti in konča boj. Nedvoumno govori o temi in ponuja jasno negativno identiteto.

Toda Jezus je prišel, da bi mi odprl ušesa drugemu glasu, ki pravi: 'Jaz sem tvoj Bog, oblikoval sem te z lastnimi rokami in ljubim to, kar sem naredil. Ljubim te z ljubeznijo, ki nima meja, ker te ljubim, kot sem ljubljen. Ne beži od mene. Vrni se k meni – ne enkrat, ne dvakrat, ampak vedno znova. Ti si moj otrok Jaz sem tvoj Bog – Bog usmiljenja in sočutja, Bog odpuščanja in ljubezni, Bog nežnosti in skrbi. Prosim, ne reci, da sem se odrekel tebi, da te ne morem več prenašati, da ni poti nazaj. To ni res. Tako zelo hočem, da si z mano. Tako močno hočem, da si blizu mene. Poznam vse tvoje misli. Slišim vse tvoje besede. Vidim vsa tvoja dejanja. In ljubim te, ker si lep, izdelan po moji podobi, izraz moje najbolj intimne ljubezni. Ne sodi se. Ne obsodi sam sebe. Ne zavrzi se sam. Naj se moja ljubezen dotakne najglobljih, najbolj skritih kotičkov tvojega srca in ti razkrije tvojo lastno lepoto, lepoto, ki si jo pozabil, toda to ti bo spet vidno v luči mojega usmiljenja. Pridi, pridi, naj ti obrišem solze in naj se moja usta približajo tvojemu ušesu in ti rečejo: Ljubim te, ljubim te, ljubim te.'«³⁵

Brez ljubezni je vse prazno in nesmiselno! Brez Križane Ljubezni je vse prazno in nesmiselno!

³⁵ Vir: <https://henrinouwen.org/meditation/i-love-you-i-love-you-i-love-you/>.

NAS UPRIZORITVE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA ODPIRAJO V LJUBEZEN?

Moj odgovor je hkrati da in ne.

Da prepoznam:

- v vseh nesebičnih prizadevanjih;
- prostovoljnih odpovedih;
- darovanem času;
- dragocenih spletnih odnosov – in to tudi med ljudmi, ki, po zgolj naravnih zakonih privlačnosti, verjetno nikoli ne bi sodelovali;
- skupnem iskanju dobrih rešitev;
- v Božjih dotikih v notranjosti sodelujočih;
- v množicah nagovorjenih obiskovalcev.

Kaj pa ne?

Ne pa zaznavam predvsem v vseh glasovih, ki so živi med nami in nam šepetajo, naj spokorno procesijo Škofjeloškega pasijona uprizarjamo zgolj kot kulturnozgodovinski spektakel, naj poskrbimo, da bo prinesla dobiček, naj ne poučujemo preveč verskega vidika, naj nas vodi predvsem zdrava pamet in ne vera.

Odprtost za ljubezen? Da!

Odprtost za Križano Ljubezen?

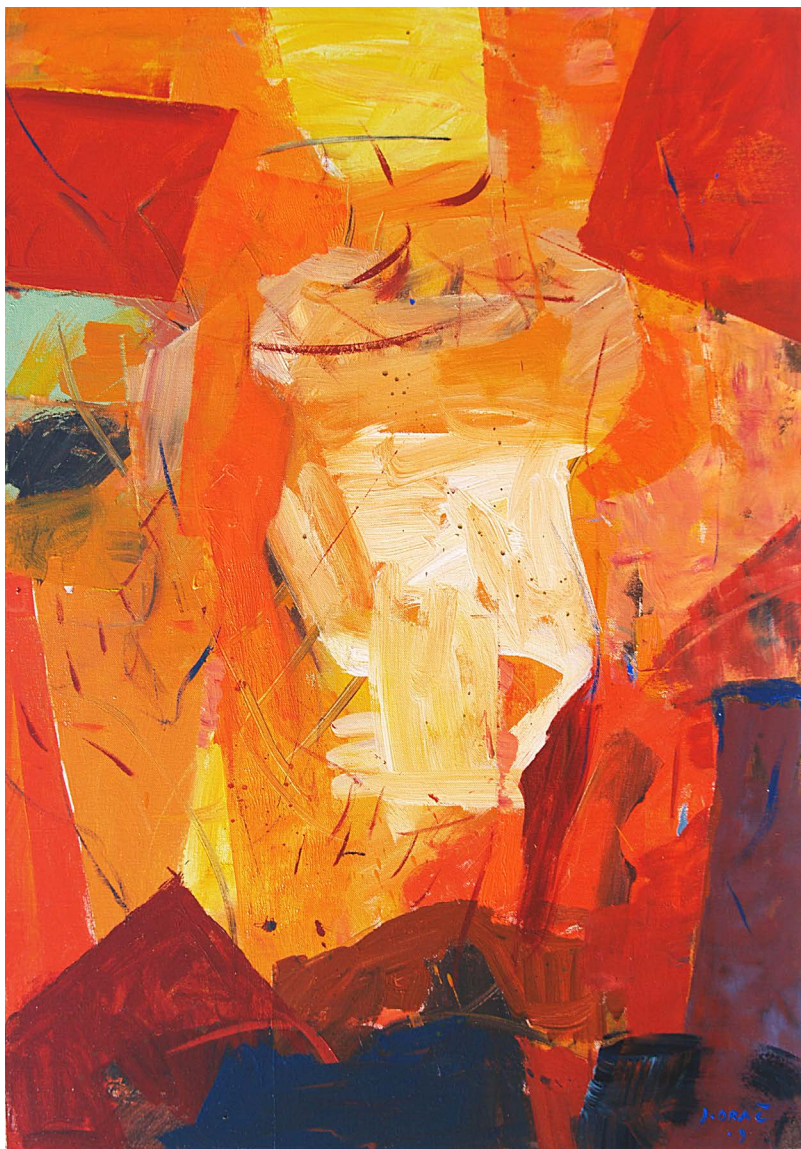
IN ŠE BESEDA ZA SKLEP

Če ste zmogli pot do konca tega zapisa
in se v vas prebujajo mešani občutki,
nič ne skrbite ...

Vse skupaj je mišljeno samo kot
»kamenček v čevlju« pasijonskega gibanja ...

Če vas moti, ga mirne duše stresite iz čevlja ...

Samo ne pozabite, da ste brezpogojno ljubljeni!

Janko Orač, 15. postaja, 2009, akril pl., 100 x 70 cm.

dr. Monika Deželak Trojar

SCHÖNLEBNOVO LATINSKO PREMIŠLJEVANJE ZA VELIKI PETEK: ČEZMERNOST BOLEČINE (1673)¹

JANEZ LUDVIK SCHÖNLEBEN KOT PREMIŠLJEVALEC KRISTUSOVEGA TRPLJENJA

Schönlebnu, nekdanjemu jezuitu, je bila pasijonska tematika zelo blizu. Iz njegovega ohranjenega retoričnega opusa je mogoče sklepati, da se je z njo ukvarjal že v svojih govorniških in pridigarških začetkih v okviru jezuitskega reda.² Prav gotovo je odločilno vlogo pri tem odigralo šolanje in jezuitska redovna formacija. O jezuitih je namreč znano, da so spodbujali štirideseturno češčenje Najsvetejšega v predpostnem času, postne pridige, ljudske misijone, pasijonske sprevide in procesije, češčenje božjega groba, postavljanje postaj Kristusovega trpljenja in romanja k božjemu grobu. Ob postavljenem božjem grobu v svojih cerkvah so pripravljali igrane prizore, s katerimi so skrivnosti velikega petka aktualizirali in tako ljudem pomagali, da so jih lažje razumeli. Z jezuitskimi pasijonskimi pobožnostmi se je Schönleben gotovo srečal že kot otrok, saj so z družino živeli v neposredni soseščini kolegija, oče pa je bil dejaven član Marijine kongregacije.³ Kristusovo trpljenje so mu približale tudi kapucinske pasijonske procesije, ki so jih ti v Ljubljani pripravljali gotovo že vse od leta 1617, njihovi dejanski začetki pa segajo še skoraj desetletje globlje v preteklost.⁴ Z začetkom šolanja pri ljubljanskih jezuitih, sprejemom v kongregacijo Marije Vnebovzete in pozneje z vstopom v jezuitski red se je njegovo doživljanje in premišljevanje Kristusovega trpljenja še poglobilo. V času njegove redovne formacije na Dunaju se je razmahnilo romanje k božjemu grobu v kraju Hernals blizu Dunaja, ki je izhajalo iz tradicije sedmih Jezusovih padcev. Pobudo za gradnjo božjega groba in postaj na poti k njemu je dal jezuit Karl Musart. Še pred začetkom gradnje

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Literarnozgodovinske, literarnoteoretične in metodološke raziskave* (P6-0024, B), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. Prevod v prispevku objavljenega premišljevanja *Čezmernost bolečine* je delo Mateja Hriberška in Gregorja Pobežina. Za dovoljenje, da je lahko del tega prispevka, se jima najlepše zahvaljujem.

² Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 370.

³ *Prav tam*, str. 36–39.

⁴ Šerbelj, *Križev pot Antona Cebeja*, str. 43–44; Kemperl, *Cerkev sv. Štefana*, str. 48–51.

je pripravil molitvenik z opisom jeruzalemskih svetih krajev, postaj Kristusovega trpljenja in k temu dodal molitve za vsako od postaj.⁵ Podobnemu češčenju je bil Schönleben pozneje priča tudi v Ljubljani. Malo pred tem, ko je bil maja 1654 imenovan za ljubljanskega stolnega dekana, so na pobudo in ob finančni podpori ljubljanskega prošta Janeza Andreja pl. Stemberga ob cerkvi sv. Štefana v Štepanji vasi postavili božji grob. Poleg kapele božjega groba so pozneje, med leti 1655 in 1657, zgradili pet znamenj, ki so prikazovala skrivnosti žalostnega dela rožnega venca.⁶ Valvasor je zapisal, da so k božjemu grobu v postnem času romale množice ljudi.⁷

Nedvomno je vse to vplivalo na Schönlebna in ga privedlo do tega, da je leta 1668 kot svoj pridigarski prvenec izdal dva zvezka nemških pridig za postne petke in nedelje: *Fasten-Freytag- und Sontag-Predigen*. Pet let pozneje je za tisk pripravil še razširjeno in predelano izdajo latinskih postnih premišljevanj, prav tako v dveh zvezkih: *Tractatus geminus de mysteriis Dominicæ passionis* (prev.: »Dvojni traktat o skrivnostih Gospodovega trpljenja«, 1673).⁸ Čeprav jih je v nemškem naslovu poimenoval pridige, jih je dejansko tako v nemški kot latinski izdaji dosledno navajal kot premišljevanja (»Betrachtungen«, »consideratio«) in jih imel za asketično⁹ ter meditativno branje.¹⁰ V času izdaje nemških postnih pridig je načrtoval in pripravljal tudi premišljevanja za postne sobote (*Die schmertzhafter Muetter Gottes unter dem Creutz oder geistliche Erinnerungen für die Fasten-Sambstäg*; prev.: »Žalostna Mati Božja pod križem ali duhovna premišljevanja za postne sobote«) in dneve velikega tedna (*Der gekreuzigte Wolredner oder geistliche Erinnerungen von den 7. Worten Christi am Creutz*; prev.: »Križani izvrstni govornik ali duhovna premišljevanja o sedmih Kristusovih besedah na križu«). Ta so ostala v rokopisu in so v nekoliko preoblikovani obliki najverjetneje postala del omenjene latinske izdaje postnih premišljevanj.¹¹

SCHÖNLEBNOVA OHRANJENA PREMIŠLJEVANJA ZA VELIKI PETEK

Če se ozremo na ohranjeno celoto Schönlebnovih postnih premišljevanj, ugotovimo, da največji delež zavzemajo ravno premišljevanja, ki so bila namenjena razlagi skrivnosti velikega petka. Ohranila so se nam tri nemška in šest

⁵ Benedik, *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*, str. 27, 30–31.

⁶ Kemperl, Cerkev sv. Štefana, str. 37–41, 45–46.

⁷ Valvasor, *Die Ehre*, 3. zv., 11. knj., str. 696.

⁸ Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 390–391, 394–396.

⁹ Schönleben, *Tractatus geminus*, 1. del: »Dedicatoria«, nepag. (1. str.): »/.../ sacrae Pyramidi opusculo meo inter asceticos primogenito /.../«.

¹⁰ Schönleben, *Tractatus geminus*, 2. del: »Praemonitio ad lectorem«, nepag. (1. str.): »Ordinem servo in meditationibus usitatum, quae motibus repentinis impelluntur /.../«.

¹¹ Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 401–402.

latinskih. Prvo nemško premišljevanje, in sicer o umirajočem Kristusu (»Der Sterbende Jesus«), najdemo v prvem zvezku,¹² drugo in tretje pa zaokrožata drugi zvezek njegovih nemških postnih pridig. Naslovljena sta: »Dopolnjeno je« (»Consummatum est«)¹³ in »Preobilje Božje ljubezni« (»Göttlicher Liebe Ubermaß«).¹⁴

Dve latinski premišljevanji za veliki petek sta se ohranili v prvem zvezku, tri pa v drugem zvezku Schönlebnovih latinskih postnih premišljevanj. V prvih dveh, ki zaokrožata prvi zvezek, Schönleben premišljuje o čezmernosti in neizmernosti bolečine, ki jo je moral Kristus pretrpeti na veliki petek (»Excessus doloris«),¹⁵ in o veličini ter presežnosti njegove ljubezni in žrtve za človeštvo (»Excessus amoris«).¹⁶ Tretje, četrto in peto latinsko premišljevanje za veliki petek najdemo v sklepu drugega zvezka latinskih postnih premišljevanj. Premišljevanji o Kristusovi smrti na križu (»inclinatio capitis«, »expiratio«) je umestil na konec premišljevanj skrivnosti sedme postaje, tj. Kristusovega trpljenja na Kalvariji.¹⁷ Temi omenjenih dveh premišljevanj sta bila dva svetopisemska odlomka: prvo je izhajalo iz evangelija po Janezu (»Et inclinatio capite tradidit Spiritum.«), drugo pa iz preroka Izaija (»Justus perit, et non est qui recogitet.«). Tretje premišljevanje v tem zvezku, ki ga je označil kot »akademski nagovor za veliki petek« (»Allocutio academica in parasceve«) in ga naslovil »Titulus crucifixi«, spada med Schönlebnove zgodnejše nagovore, saj je iz vsebine razvidno, da je nastal še v njegovem jezuitskem obdobju.¹⁸ Tudi njegovo šesto ohranjeno latinsko premišljevanje za veliki petek z naslovom »Tri-Tribunal: sacerdotale, pretorium, regium, reum laesae maiestatis«, ki ga najdemo v zbirki Schönlebnovih latinskih nedeljskih pridig *Horae subsecivae dominicales* (prev. »Nedeljske proste ure«), je nastalo še v času njegove jezuitske formacije.¹⁹

PREMIŠLJEVANJE ČEZMERNOST BOLEČINE IZ PRVEGA ZVEZKA SCHÖNLEBNOVIH LATINSKIH POSTNIH PREMIŠLJEVANJ (1673)

Da si bomo Schönlebnovo pasijonsko pridigarstvo lažje predstavljali in spoznali, s kakšno zavzetostjo in kolikšnim žarom je tedanjemu človeku želel približati Kristusovo trpljenje, v nadaljevanju sledi prevod njegovega latinskega premišljevanja o čezmernosti bolečine (»Excessus doloris«) iz prvega zvezka la-

¹² Schönleben, *Fasten-Freytag und Sonntag-Predigen*, 1. del, str. 89–120.

¹³ Schönleben, *Fasten-Freytag- und Sonntag-Predigen*, 2. del, str. 81–96.

¹⁴ *Prav tam*, str. 97–124.

¹⁵ Schönleben, *Tractatus geminus*, 1. del, 147–161.

Prav tam, str. 161–174.

¹⁶ Schönleben, *Tractatus geminus*, 2. del, str. 193–237.

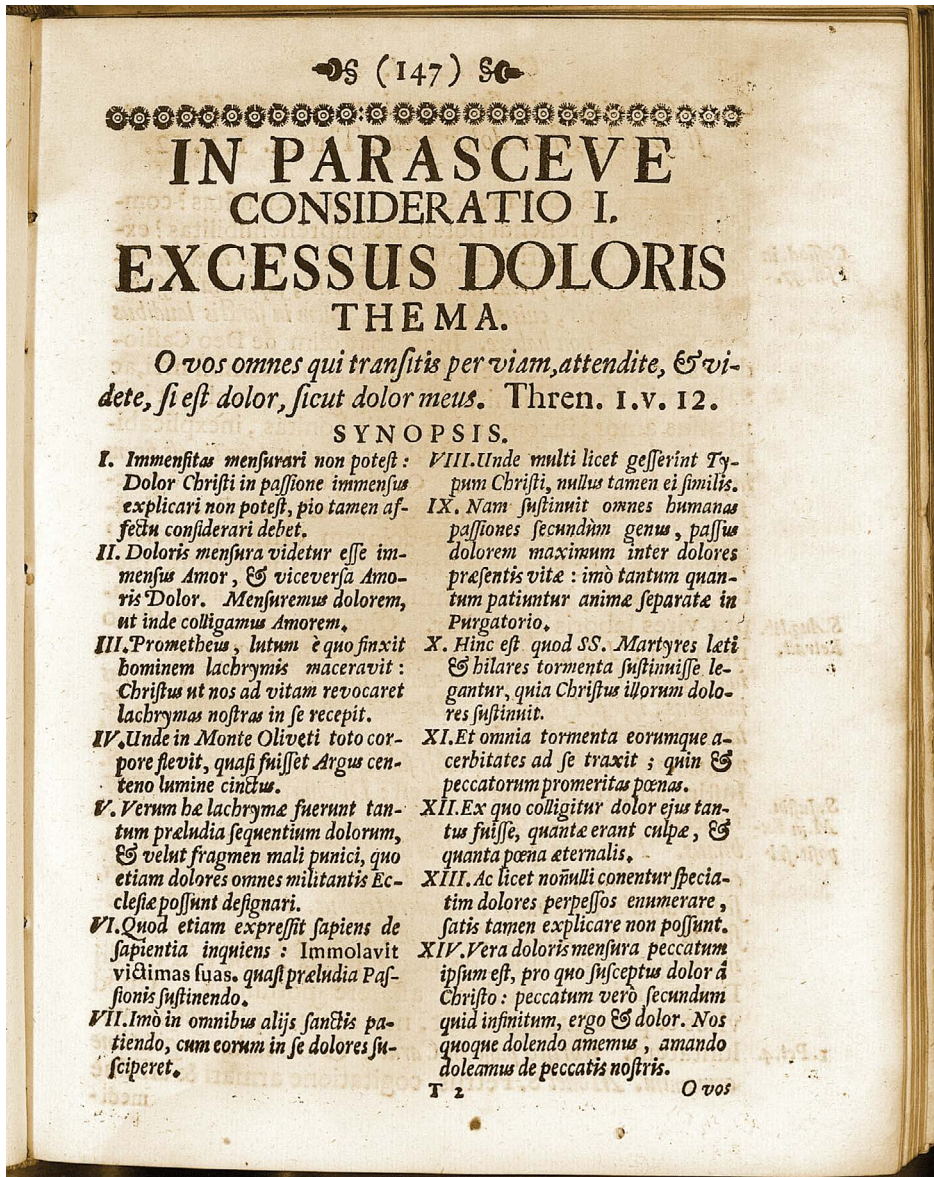
¹⁷ *Prav tam*, str. 238–247; prim. Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 370.

¹⁸ Schönleben, *Horae subsecivae dominicales*, 2. del, str. 275–287.

tinskih postnih premišljevanj, *Tractatus geminus de mysteriis Dominicae passionis* (str. 147–161). Prevod je delo Mateja Hriberška in Gregorja Pobežina.²⁰ Nastal je v okviru projekta *Vodilni humanisti slovenskega prostora med 16. in sredo 19. stoletja ter njihovo socialno in kulturno okolje* (J6-4019). Prevod prinaša jedrno besedilo latinskega premišljevanja. Naslovu premišljevanja sledi napoved teme, ki je vzeta iz *Svetega pisma*, tej pa t. i. *Sinopsis*, v katerem je povzeta vsebina posameznih odstavkov. Schönlebnove opombe ob robovih strani, v katerih je okrajšano navajal podatke o citiranih delih in avtorjih, ki jih je uporabil v besedilu, so v prevodu izpuščene. Navedki citiranih avtorjev so v besedilu zapisani ležeče in označeni z narekovaji. Kar je sicer zapisano ležeče, nakazuje poudarke, ki jih je v originalnem latinskem besedilu želel izpostaviti Schönleben. Upoštevanje so prvotne številke strani, ki so zapisane med dvema poševnicama. Prevod je členjen enako kot izvirno latinsko besedilo: posamezni odstavki so označeni z rimskimi številkami. Neobhodno potrebne informacije, ki so dodane prevodu, so napisane v oglatem oklepaju.

Prevod nazorno slika Schönlebnov retorični slog. V podkrepitev lastnega razmišljanja Schönleben rad navaja misli drugih avtorjev in z njimi na zanimiv ter sebi lasten način vstopa v dialog. Posebej blizu so mu citati iz *Svetega pisma*, ki postanejo tako rekoč organski del besedila in se kot moto večkrat ponovijo. Kot učeni pridigar niza dolge stavčne periode, v njih navaja slikovite podrobnosti in jih spleta v mnogovezja in brezvezja. Napetost gradi s stopnjevanji in nizanjem nasprotij. V enovito celoto združuje pomensko nezdružljive pojme. Bralca iz otopelosti zbujajo z nagovori, retoričnimi vprašanji in vzkliki. Želi ga pretresti in spodbuditi, da bi sočustvoval s trpečim Kristusom, premišljeval skrivnosti njegovega trpljenja in ob njih poboljšal svoje življenje.

²⁰ Redigirala ga je avtorica prispevka.

Naslovnica premišljevanja Excessus doloris v 1. zvezku *Tractatus geminus de mysteriis Dominicæ passionis*. NUK GS I 12354.

OB VELIKEM PETKU

Prvo premišljevanje

Čezmernost bolečine

Tema

»Vi vsi, ki greste mimo po poti, glejte in vidite, ali je katera bolečina enaka moji.« Žal 1, 12.

Sinopsis

- I. Neizmernosti ni mogoče izmeriti; neizmerne Kristusove bolečine ob trpljenju sicer ni mogoče razložiti, a je kljub temu treba o njej premišljevati s pobožnim čustvom.
- II. Zdi se, da je mera bolečine neizmerna ljubezen in obratno bolečina ljubezni. Merimo bolečino, da od tam zajemamo ljubezen!
- III. Prometej je glino, iz katere je upodobil človeka, zmehčal s solzami; Kristus je zato, da bi nas priklical nazaj v življenje, naše solze sprejel vase.
- IV. Zato je na Oljski gori jokal s celim telesom, kakor bi bil Argos, obdan s stotimi očesi.
- V. A te solze so bile samo uvodi v bolečine, ki so sledile, in kakor zrno granatnega jabolka, s katerim je mogoče zaznamovati tudi vse bolečine vojskujoče se Cerkve.
- VI. In to je tudi izrazil modrec o modrosti z besedami: *»Zaklala je živali svoje.«* Kakor da bi predstavljal uvode v trpljenje.
- VII. Celo v trpljenju za druge svetnike, ker je nase sprejemal njihove bolečine.
- VIII. In zato mu, čeprav so mnogi nosili Kristusovo podobo, kljub temu nihče ni enak.
- IX. Kajti sprejel je vsa človeška trpljenja po vrsti, pretrpel je največjo bolečino med bolečinami pričujočega življenja; še več, celo toliko, kolikor trpijo duše, ločene v vicah.
- X. To je razlog, da se za presvete mučence govori, da so veseli in vedri pretrpeli muke, ker je Kristus sprejel nase njihove bolečine.
- XI. In ker je vse muke in njihove bridkosti pritegnil nase – celo zaslužene kazni grešnikov.

- XII. Iz tega je mogoče razbrati, da je bila njegova bolečina tolikšna, kolikršne so bile krivde in kolikršna je večna kazen.
- XIII. In čeprav skušajo nekateri posebej naštetih pretrpljenih bolečin, jih kljub temu ne morejo razložiti v zadostni meri.
- XIV. Resnična mera bolečine je sam greh, zaradi katerega je Kristus sprejel bolečino; greh pa je absolutno neskončen, torej tudi bolečina. Tudi mi ljubimo s tem, da prenašamo bolečino, zato bolečino zaradi svojih grehov prenašamo s tem, da ljubimo!

/148/ **»Vi vsi, ki greste mimo po poti, glejte in vidite, ali je katera bolečina enaka moji.«**

Žal 1, 12.

I. Ali je torej mogoče izmeriti neizmernost? Je mogoče doumeti nedoumljivost? Je mogoče razložiti nerazložljivost? *»Krepost je nerazložljiva, pobožnost nedoumljiva, modrost neizrekljiva, njena opredelitev je, da pri svetih hvalnicah nima meje,«* je govoril nekoč Kasiodor o Bogu. Jaz pa o prebridkem trpljenju svojega Gospoda in Odrešenika, v katerem z najočitnejšimi dokazi izžareva neizmerna ljubezen, nedoumljiva dobrota, nerazložljivo usmiljenje, neizrekljiva bolečina, pravim: »čigar opredelitev pri svetih hvalnicah je, da nima meje.« Zakaj si torej lahko miselno drznem meriti, kar je neizmerljivo, razlagati, kar je nerazložljivo, govoriti o čezmerni bolečini blagoslovljenega Kristusa? Gotovo me vabijo zgledi Očetov, poskusi drugih, pobožnost vdanih častilcev Kristusovega trpljenja, da nekoliko presežem moči svojega truda. Pokoravam se svetemu Avguštinu, ki opominja: *»Sam nas je ustvaril za to, da ga častimo, on, ki ne potrebuje naših hvalnic. Je pa krepost nedoumljiva, ne potrebuje ničesar, sama je sebi zadosti. Naš Bog je namreč velik in zelo hvalevreden. In tako naj njega naš um časti, jezik opeva, roka opisuje in v teh svetih prizadevanjih naj se uri verni duh.«* Znan je tudi spis svetega Justina: *»O božanskem bomo razmišljali, kolikor je za raziskovanje dovolj in kolikor se pobožno spodobi za gojenje prave vere. Ker je namreč po našem umevanju božanskost povsem nedoumljiva, to še ne pomeni, da o tem ne preiskujemo sploh ničesar in zapravljamo čas v brezdelfu tega življenja. Zatorej mora vsakdo skladno z mero, ki mu je bila podeljena od Gospoda, marljivo preiskovati spoznanje.«* Kar Justin navaja za Boga, to lahko mi navedemo o najbridkejšem trpljenju Božjega Sina. Kar presega moči in zmožnost, ne izključuje volje pobožnega čustva. *»Ker je torej Kristus trpel v telesu, se tudi vi oborožite s prav to mislijo,«* opominja sveti Peter. Oboroževati se z razmišljanjem in nenehno /149/ premišljevanjem o Gospodovem trpljenju, pomeni iz kreposti napredovati v krepost. Zato tudi sveti Bonaventura svetuje: *»Če hočeš,*

človek, napredovati iz kreposti v krepost, iz milosti v milost, iz dobrega v boljše, vsak dan z vdanostjo, ki jo le premoreš, razmišljaj o Gospodovem trpljenju.«

II. Toda o čem danes najbolj razmišljamo? O tistem, kar je pri trpljenju najvišje, namreč da je čezmerno. »*Neizmerna in nadvse goreča ljubezen se jasno kaže v tem,*« pravi sveti Bernardin Sienski. Kakor da bi rekel: Vsemogočni Bog, ki je ob ustvarjanju in urejanju tega vidnega sveta vse razporedil po meri in po številu in po teži, pa je kljub temu pri utelešenju Sina in njegovem trpljenju za odrešitev človeškega rodu pokazal čezmerno dobroto, na neki način brez načina in brez mere, kar je o človeški ljubezni pel pesnik [Tibul]:

»Prava ljubezen nikdar mere imeti ne zna.«

Toda zakaj na začetku govorim o ljubezni, ko pa je moja tematika posvečena nečemu drugemu? »O, vi vsi, ki mimo greste po potu, pogledajte in vidite, ali je katera bolečina kakor moja bolečina.« V bolečini se zrcali največja čezmernost in to merimo, ne ljubezni. Ljubezen je čista sladkost – bolečina je čista bridkost. Ljubezen je poživitev duha – bolečina je pretres duha. Ljubezen rojeva veselje srca – bolečina rojeva žalost. Ljubezen in bolečina si nasprotujeta. Torej merimo bolečino, ne ljubezni! Toda nemogoče je izmeriti bolečino razen z mero ljubezni, kajti kot nekdo pravi: »*Bolečina predpostavlja ljubezen, zato kolikor sleherni ljubi, toliko občuti bolečino.*« Jaz pa menim, da se ena meri iz druge: in ljubezen je mera bolečine in mera ljubezni je bolečina in iz izkustva je mogoče veličino ljubezni razbrati na podlagi veličine bolečine. Zato dajte, zveste duše, pristopimo k Jezusu, križanemu za nas, izmerimo danes na podlagi njegove bolečine čezmerno veličino njegove ljubezni do nas, da bomo s srci, ki jih bo razvnelo to premišljevanje, z bolečino ljubili in z ljubeznijo z njim čutili bolečino. /150/

III. Nekaj skrite resnice razkrivajo misli starih pesnikov. Zlasti tisto, kar razmišljajo o Japetovem sinu Prometeju. Ta je baje prvi upodobil ljudi iz gline in bil oče vsega človeškega rodu; zato je Ovidij o njem pel:

»... bodisi tik po odmiku od zračnih višav so tičale
v zemlji, ustvarjeni pravkar, nebesne kali istorodne.
Japetov sin je to prst, prepojeno z vodami deževja,
zgetel v kalup po podobi bogov, gospodarjev vesolja.«²¹

To popravlja Temistij in zatrjuje, da gline ni zmehčal z rečno vodo, ampak s solzami: »*Gline, iz katere je upodobil človeka, Prometej ni zmehčal z vodo, ampak s solzami.*« Če opaziš pomen imena, boš z Zezesom priznal: »*Prometej je um, ki daleč*

²¹ Prevod Barbare Šega Čeh.

vnapij vidi prihodnje stvari«. To pa ne pristaja nobenemu izmed smrtnikov tako, kakor Bogu, ki se ozira na vse, in kateremu je modrec, ko ga je nagovoril, dejal: *»Toda tvoja previdnost vodi.*« Naš nebeški Prometej, ki se ozira na prihodnje – potem ko je človeka oblikoval iz gline in ga je po grehu umrlega in brez življenja že hotel priklicati nazaj v življenje – kaj je storil drugega, kot da je z vodo omehčal glino, toda ne z rečno vodo, ampak z vodo solza. Pokazal je, da hoče vanjo vdahnuti dušo in z neba poslani ogenj, namreč ljubezen, s katerima je bilo človeku povrnjeno življenje: z ognjem ljubezni in s solzami bolečine. Zato bi bilo človeški rod po pravici mogoče nagovoriti s psalmistovimi besedami: *»O, Bog, svoje življenje sem naznanil tebi; postavil si moje solze pred moje oči.*« Spoznavamo, najprevidnejši Bog, da si naše solze, ki bi jih morali sami prelivati, sprejel v svoje oči, na svoje obličje in svoj obraz, zato ti posvečamo svoje življenje in ga tebi vsečnega prinašamo nazaj. Hotel si nas mrtve obuditi v življenje, prinesel si z neba ogenj; toda ne bi bil dovolj ogenj ljubezni, ko bi ne dodal tudi solza naše krhkosti. *»Kajti Bog,*« pravi sveti Bernardin, *»sam ne more jokati, privzel je človeško naravo, da bi lahko jokal.*« Tako je položil naše solze pred svoje oči; tako /151/ je jokal, da bi duše brez življenja znova oživil. *»Zaradi mene je jokalo in bilo žalostno moje veselje* (gre za besede svetega Bernarda), *celo veselje angelov; ki je, kot pravi apostol, ko je v dnevih svojega mesa z močnim vpitjem in solzami prinašal molitve in ponižne prošnje njemu, ki more rešiti pred smrtjo, bil uslišan zaradi svoje spoštljivosti.*« Toda, kaj mislimo, kakšne so bile te solze? Naj pove isti Bernard: *»Solze so priče ljubezni, pogosto tudi bolečine.*«

IV. Oh! Kako huda je morala biti tista bolečina, ki jo je občutil najnežnejši izmed človeških sinov, ko je na Oljski gori (da poteka preostalega življenja ne omenjam) ne samo iz oči, ampak iz udov celega telesa v izjemni obilici potočil solze, da bi izmil madeže naših grehov. *»Ne samo z očmi,*« je dejal pravkar omenjeni, kot med sladkó govoreči učitelj, *»ne samo z očmi, ampak se zdi, kakor da je jokal z vsemi svojimi udi, da bi se celo telo, ki je Cerkev, očistilo s solzami celega telesa.*« Kajti treba je vedeti, da je izpotil veliko povodenj krvi.

»Kri so solze bile.«

Kot je nekdo pel; krvave solze, krvavi valovi, poln oči je moral biti, poln solza. To si o Argosu pesniki izmišljajo, o našem Odrešeniku pa je popolnoma res:

»Slava o Argosu poje, ki s sto bil očesi obdan je.«

Nebeški Argos ni imel samo sto očes, ampak nasploh toliko, kolikor udov, kolikor telesnih por, ko je v vrtu potil krvavi pot, in zdi se, kakor da je jokal z vsemi udi.

V. Premisli, moj kristjan, kako nezaslišano je bilo to vrenje krvi. V vrtu Getsemani je moj Odrašenik potočil 62 200 solza, izpotil je 97 305 krvavih potnih kapljic, kot so na podlagi različnih razodetij zapisali premišljujoči asketi. Kdo ne bi ob tem občudujoče vzdiknil? /152/

»Solze ljubezen rodi: ogenj – pomisli! – vodé!«

Toda ta deževja solza in krvi so bila samo uvodi v bolečine, ki so sledile, s katerimi sta bila prizadeta in mučena telo in duša mojega Jezusa. Zato je v osebi ljubelega Salomona v *Visoki pesmi* nagovarjajoč zaročenko dejal: »*Tvoja lica so kakor zrno granatnega jabolka.*« Kakor da bi dejal: da omechaš lica s solzami, je najmanjši del tvojih bolečin kakor zrno granatnega jabolka. Toda bolje je, če skupaj s presvetimi cerkvenimi očeti kot zaročenko razumete Cerkev. Njegove bolečine so bile, pravi, samo zrno bolečin, ki jih je sam prenesel. Zdi se, da je s tem premalo povedano o tako veliki množici zvestih, o tisočih mučencev, o vseh kristjanih: »*kakor zrno granatnega jabolka*«. Videti je, da bi lahko bilo enako, če se ga primerja s svežim granatnim jabolkom: *kakor zrno granatnega jabolka*, pravi, ne *kakor granatno jabolko*. V Cerkvi je mogoče najti tisoče presvetih mučencev, ki so pretrpeli brezštevne kazni in izjemno huda mučenja, vendar vsa ta, če jih primerjamo z bolečinami Kristusovega trpljenja, niso bila nič drugega *kakor zrno granatnega jabolka*: pičel delež, majhen delček vsega granatnega jabolka. Prisluhnite, kako o tem razmišlja Rihard od sv. Viktorja: »*Ker je Kristus trpel tako hudo in tako mnogokratno, zato je vse trpljenje izvoljenih, ki so ga prenesli za Kristusa ali po Kristusovem zgledu, mogoče primerjati le z zrnem; kajti ob pogledu na to, kar je prenesel on, je bilo tisto, kar so oni mogli pretrpeti, majhno in zgolj majhen del njegovih muk.*« Kakšna neizmernost! Kako čezmerna bolečina!

VI. Sem je tudi usmeril svoja razmišljanja modrec, ko je opisal palačo božje modrosti in njeno oskrbovanje: »*Modrost je sezidala hišo svojo itd., zaklala je živali svoje.*« Kot beli dan je jasno, da je blagoslovljeni Kristus na oltarju križa žrtvoval izjemno žrtev svojega presvetega telesa; zato torej modrec govori v množini: »*zaklala je živali svoje*« in ne navede raje »*zaklala je žival svojo*«. Kardinal Hugo odgovarja s tremi besedami: »*Zaradi uvodov v trpljenje.*« Uvodi v trpljenje so bili namreč posamezni, /153/ posamezne so bile žrtve in tolikokrat je skoraj umrl, kolikorkrat je pretrpel kaj posebnega. *Zaklal je živali svoje*, ko je ležal v jasliah; *zaklal je živali svoje* s tem, ko je krvavel pri obrezanju; *zaklal je živali svoje* ob Herodovem preganjanju in tolikokrat bi moral veljati za mrtvega, kolikorkrat je bila v njegovem imenu prelita kri nedolžnih. »*Trpljenje ne imenujemo samo tisti en dan, ko je umrl, ampak celo njegovo življenje: celo Kristusovo življenje je bilo križ in mučeništvo*«, pravi sveti Bernard. Tako je on zaklal svoje živali kot uvode v to, kar je

prenesel v vrtu Getsemani, ko so se medsebojno spopadali meso in duh, ljubezen in bolečina, in kar ga je nato čakalo vse do nadvse sramotne smrti na oltarju križa. Zato Pablo de Palacio pravi: *»Od govora v vrtu pa vse do tedaj, ko je izdihnil dušo, je Kristus prenašal to bolečino, ki jo običajno prenašajo umirajoči.«* Lahko bi rekel, da je trpel nenehen smrtni boj in da je bilo med nadvse krutimi mučenji pričakovati, da bo neštetokrat umrl, ko bi si čudežno ne izprosil vnaprej življenje za to, da bo prenesel še več mučenj.

VII. *Zaklal je živali svoje.* Različne so bile v Stari zavezi žrtve, različna žrtvovanja, toda vsa tista so bila le podobe in slike resničnega Kristusovega žrtvovanja: žrtvovanje Abela, žrtvovanje Abrahama, žrtvovanje Melkizedeka, žrtvovanje Elije je zasenčilo tisto eno samo žrtvovanje, v katerem se je Božji Sin kot duhovnik in hkrati kot žrtev ponudil večnemu Očetu za človeški rod. *Zaklal je živali svoje.* Gotovo je vedel, da se bo zgodilo to, da bodo mnogi zvesti po njegovem odhodu s sveta trpeli, da bodo prenašali kruta mučenja in da bodo prelivali kri; muke vseh teh in bolečine je sprejel nase, da bi sami šli veseli izpred velikega zbora in bi veljali za vredne, da trpijo v njegovem imenu. *Zaklal je svoje živali.* Kamnan je bil v Štefanu, na ražnju spečen v Lovrencu, na kolesu mučen v Katarini, prestreljen s puščicami v Sebastjanu, v drugih je pretrpel natezalnico, znova v drugih pohabljen, žejo, lakoto, razmesarjenje, v vseh je bil ranjen in ubit. Razmišljujoč o tem je sveti /154/ Lovrenc Giustiniani dejal: *»Na neki nedopovedljiv način je v vseh svojih izbrancih prenašal vse vrste kazni: preganjanje je trpel v apostolih, kamnan je bil v Štefanu, na ražnju so ga pekli v Lovrencu in tako je v posameznikih prenesel posamezna mučenja tudi drugih mučencev in pravičnikov.«* Tako je zaklal svoje živali in bolečina mučencev je bila ob primerjavi z bolečino njega samega *kakor zrno granatnega jabolka.*

VIII. Iz tega razloga je morda kraljevi psalmist pel: *»Gospod, Bog kreposti, kdo ti je enak?«* Kdo se lahko v bolečini primerja s tabo? Drugi, kot pravi apostol, *»so trpeli zasramovanje in bičanje, vrhu tega pa spona in ječe, bili so kamnani, razrezani, izkušani, umrli so smrti z mečem itd.«* Ti si prenesel vse to in še hujše stvari. *Kdo ti je enak?* Vse mučeništvo drugih, vse bolečine si kakor zvezane v eno butaro ti sam prenesel; s tabo se primerjajo stari očaki, primerjajo se drugi pravični; toda ti si *Bog kreposti*, vse njihove kreposti si presešel. Kdo je enak tebi, ki si vse prenesel? *»Od začetka vekov (pravi sveti Pavlin) Kristus trpi v vseh svojih. Sam je namreč začetek in konec, ki je skrit v postavi, razkrit v Evangeliju, vedno občudovanja vredni, potrpežljivi in v svojih svetih zmagoslavni Gospod. V Abelu ga je ubil brat, v Noetu se je sin posmehoval iz njega, v Abrahamu je odpotoval, v Izaku je bil ponujen v žrtev, v Jakobu je bil služabnik, v Jožefu prodan, v Mojzesu izpostavljen in pogran in v prerokih kamenjan in preganjan; v apostolih gnan po kopnem in po morju in z*

mnogimi različnimi mučenji blaženih mučencev pogosto ubit.« Posamezniki so prenesli posamezne muke, toda sam je edini prenesel vse z neko izjemno krepostjo poguma in bridkostjo bolečine. *Kdo ti je enak?* Vse presegaš po veličastvu. Kdo ti je torej enak v prenašanju zaničevanja? Vse prekašaš po pogumu. Kdo ti je torej enak v prostovoljno sprejeti šibkosti? Blažen si zaradi večnega veselja. Kdo ti je torej enak v velikosti žalosti? Močan si zaradi večne nezmožnosti občutiti trpljenje. Kdo ti je torej enak v občutenju bolečine, sprejete zame? *Gospod, Bog kreposti, kdo ti je enak?*

IX. Angelski doktor sprašuje: *»Ali je Kristus /155/ pretrpel vsa trpljenja?«* In vprašanje je zelo lepo razreši z razlikovanjem: *»Treba je povedati, da je mogoče o človeških trpljenjih razmišljati na dva načina. Na en način glede na vrsto in tako ni bilo treba, da Kristus trpi vsako trpljenje, in mnoge vrste trpljenj si medsebojno nasprotujejo, na primer sežig v ognju in utopitev v vodi idr. Toda glede na rod je pretrpel vse človeško trpljenje, o čemer pa lahko razmišljamo na tri načine.*« Namreč, kot je sam obširneje izpeljal: 1. S strani človeka, ker je trpel zaradi poganov, Judov, mož, žena, prvakov, duhovnikov, svojih prijateljev in domačih, kot na primer zaradi Jude in Petra. 2. S strani tistega, zaradi česar človek lahko trpi: trpel je namreč zaradi prijateljev, ki so ga zapustili; zaradi slabega glasu in žaljivk; zaradi zasramovanj je bil prikrajšan za čast; ker mu je bila vzeta obleka, za dobrine. V duši je trpel zaradi žalosti, ostude in strahu; na telesu zaradi ran in bičanj. 3. S strani telesnih udov, kajti trpel je na glavi trne, na obrazu klofute in pljunke; na rokah in nogah žeblje; po celem telesu bičanje. Trpel je tudi po vsem čutenju: *»po dotiku namreč s tem, ko je bil bičan in pribit z žebliji; po okusu s tem, ko je popil žolč in kis; po vonju s tem, ko je bil obešen na prečno klado na gnusnem kraju trupel umrlih, imenovanem Kalvarija; po sluhu s tem, ko so ga obkladali glasovi sramotilcev in zasmehovalcev; po vidu s tem, ko je gledal Mater in učenca, ki ga je ljubil, kako jočeta.*« Tako učitelj Tomaž. Toda prosim, angelski doktor, pouči nas še naprej, kakšna je bila Kristusova bolečina po slehernem rodu trpljenj? Kaj meniš o tem vprašanju: *»Ali je bila Kristusova bolečina večja od vseh bolečin?«* Odgovarja: *»Treba je povedati, da je bila pri trpečem Kristusu prava, zaznavna, bolečina, ki ima svoj vzrok v telesnem oškodovanju, in notranja bolečina, ki je povzročena z dojetanjem neke škode, imenovane žalost, ena in druga bolečina pa sta bili pri Kristusu največji med bolečinami tega življenja.*« Učitelj Tomaž, razreši nam še eno stvar in nam povej, kaj meniš: *»Ali je bila Kristusova bolečina večja kakor je bolečina duše, ločene od telesa, v vicah ali peklu?«* Vnovič /156/ odgovarja: *»Treba je povedati, da bolečina ločene trpeče duše spada k stanju prihodnje obsodbe, ki presega sleherno zlo tega življenja, tako kot slava svetnikov presega sleherno dobro tega življenja. Zato, ko rečemo, da je Kristusova bolečina največja, ne primerjamo njega samega z bolečino ločene duše.*« Toda – s tvojim dovoljenjem,

angelski doktor – jaz izvabljam nekaj drugega iz kraljevega psalmista, ki govori v Kristusovi osebi: »*Obdale so me bolečine smrti, obdale so me bolečine pekla.*« Kakor bi rekel: tako hude, tako bridke bolečine prenašam, kakršne prenašajo duše v vicah ali peklu. In to je skladno z briljantnostjo svetega Bernardina Sienskega, ki je o Kristusu dejal: »*Tako zelo ga je v duhu bolelo za te, ki imajo biti večno križani, kolikršne so bile muke, s katerimi so imeli biti večno križani.*« Kaj neki bi se dalo še povedati o jasno izraženi bridkosti bolečine?

X. *Bodite pozorni, kristjani, in glejte, ali je bolečina enaka.* Meni se, ko berem, da presveti mučenci veseli in vedri hitijo k mučenjem, poraja misel, da se ob najbridkejših bolečinah veselijo zato, ker je Kristus, ki je vnaprej vedel za trpljenje, vse tiste bolečine, ki so jih morali prenesti vsi mučenci, vzel nase in jih pretrpel. »*Oni so šli torej izpred velikega zbora veseli, ker so bili spoznani za vredne trpeti sramoto za ime Jezusovo.*« Veselili so se, ker je Kristus njihovo žalost sprejel nase. Kot navaja Kasijan, je neki Kristusov učenec iz vrst poganov v odgovor na vprašanje: »*Kakšen čudež je storil vaš Kristus, ki ga častite?*«, odgovoril: »*Da me te in še večje krivice, če mi jih boste prizadejali, ne ganejo in ne prizadenejo.*« Tudi sveti Efrem priča o stanovitnosti in pogumu presvetih mučencev: »*Izjemna sila kazni ni mogla upogniti duhov pravičnih; tako niti sama smrt ni mogla ugasniti žara neustrašne ljubezni. Ko so jih pretepali, so vedrega in nasmejanega obraza z velikim veseljem sprejemali udarce bičev kot največje užitke, Bogu so peli hvalnice, ker so bili vredni trpeti v imenu njega samega.*« Kaj pomeni trpeti v imenu njega samega, če ne nositi samó ime trpljenja, ker je sam prej pretrpel stvar in sámó trpljenje. »*Čigar trpljenje je po 1571 bridkosti preseglo trpljenje vseh svetnikov,*« kot je dejala Božja porodnica sveti Brigiti.

XI. »*Glejte in vidite, ali je bolečina enaka.*« Dalje razmišljam še nekaj: da je blagoslovljeni Kristus sprejel nase vse bolečine ljudi, in da jih je s svojo bolečino ublažil. To razmišljanje mi narekujejo besede njega samega pri evangelistu: »*In jaz, kadar bom povišan od zemlje, vse potegnem k sebi. To pa je pravil, da naznači, s kakšno smrtjo bo umrl.*« Toda s kakšnim načinom umiranja bi mogel vse potegniti k sebi? Kajti njegovo trpljenje in bodoča smrt sta bila seštevek in zbir vseh bolečin sveta in vseh muk. Nekoč je vnaprej videl prihodnost, da bodo priče njegove vere vlačili na krivične sodne tribunale, da jih bodo podvrgli nezaslišanim in izjemno krutim mučenjem, da njihova narava ne bo zadostovala za prenašanje bolečin. »*Neznosno bolečino teh,*« je dejal, »*naj sprejemem nase, naj jo prenašam jaz; ko bodo sami sredi mučenj, jih bom kakor v veselju prevzel nase.* Goreče grmade, razžarjene kotle, vrele lonce, železna in koničasta kolesa, železne kavlje, razbeljene plošče, natezalnice, svedre, sekire, butare, verige, tigre, medvede, leve, vse mesar-

ske priprave, *bom*, kar zadeva bolečino, *prevzel nase*.« Vnaprej je videl prihodnje deset tisoče kristjanov, ki si bodo s svojimi zločini zaslužili večne ognje pekla. »Naj torej trpim,« pravi, »bolečine, ki so enake večnim mukam, naj si nabere m zasluę neskončne vrednosti, ki jim jih pripisujejo, in bolečino kazni, ki bi jih morali sami prenašati, *bom prevzel nase*.« In nezadovoljen z množico in bridkostjo bolečin je hotel prenašati tudi določene vrste bolečin. Nemirni in samopašni preganjalci sveta si zasluęijo, da jim nataknejo spone; torej *bom* spone *prevzel nase*. Nesramni in sužnji mesenih užitkov zasluęijo, da jih pretepejo s šibami in biči; /158/ jaz *bom* biče *prevzel nase*. Skopuhi, ki z oderuški obrestmi in izmamljenimi sredstvi nagrabijo denar, ki vdovam in otročkom jemljejo dediščine, si zasluęijo, da jim prebodejo njihove grabežljive roke; jaz *bom* te žeblje, s katerimi bi jih morali pribiti, *prevzel nase*. Brezbožni pohotneži, ki se klatijo naokrog, si zasluęijo, da jim pribijejo noge, da se ne bi mogli raztepsti po užitkih in mamljivih vabah; jaz *bom* žeblje, s katerimi bi morali biti pribiti, *prevzel nase*. Naposled si vsi grešniki in kršilci božjega zakona zasluęijo različne vrste kazni in tudi samo smrtno obsodbo, in jaz *bom vse prevzel nase*.

XII. O, moj Jezus, resnično si v neki pobožni lakomnosti za bolečinami in nesrečami nase prevzel preveč. »Zares, on je nosil bolezni naše in si je naložil bolečine naše.« Kazni vseh in posameznih naših grehov je sprejel nase. Tako zelo ga je bolelo v njegovi duši, kolikor je bilo človeških krivd in kolikršne so bile. Oh, koliko tisoč desetisočev grehov se zagreši vsak dan, od katerih je blagoslovljeni Kristus vnaprej videl vsakega posameznega – po vrsti in posamezniku – in v njegovi duši so povzročili posamezne nadvse bridke zbodljaje; zlasti tisti, za katere je že takrat vnaprej videl, da bodo zaradi njih obsojeni mnogi. »Tako zelo ga je v duhu bolelo za tiste, ki bodo večno križani, kolikršne so bile muke, za katere je bilo pričakovati, da bodo z njimi večno križani, in kolikršno je bilo sovraštvo, ki je vzniknilo med Bogom in temi.« Tej tako hudi notranji bolečini duše se je pridružila enaka bolečina telesa, ena in druga neskončna.

XIII. Predani asketi skušajo iz različnih, vere vrednih razodetij razbrati število udarcev, sunkov, zaušnic, ran, vendar z velikim številom ne izrazijo zadostno velikosti bolečine. Pietro Calentino, Landtsperg, Adrichem, Akvilin, Landulf in drugi o tem veliko pišejo. Baje je blagoslovljeni Jezus na svojem presvetem telesu prejel 6666 ran, čeprav jih /159/ sveta Gertruda našteje samo 6466 in sveta Brigita 5475; te je prej treba razumeti kot udarce, prizadejane pri samem bičanju. Med trpljenjem je po celem telesu prejel tudi 110 klofut, 120 udarcev v vrat, 380 udarcev na hrbet, 43 udarcev po prsih, 85 udarcev po glavi, 38 po straneh, po lopaticah 62, po rokah 40, po kolkih in piščalih 32. Na svoje blagoslovljeno obličje je sprejel 32 gnusnih

pljunkov; po blagoslovljenih ustih 30 udarcev; prejel je 170 brc, ko je ležal na tleh pa 30; za lase so ga potegnili 300-krat; las in dlak so mu izpulili 58; mučenj, ki so zadostovala, da mu prinesejo smrt, je doživel 160; smrtnih bojov je preстал 19. Trnjeva krona je imela, kot pravi sveti Vincencij Ferrer, 72 bodic. Drugi menijo, da jih je bilo več in da so v presveto glavo zavrtale tisoč lukenj, kot menita sveta Hrizostom in Bernard. »S tisoč vbodi so ranili njegovo sijajno glavo,« pravi Bernard. Pri bičanju je prenesel 5500 udarcev, kot zatrjuje Luis de Granada; sveti Bernard trdi, da več kot 6000; Landulf pa, da 15 490 itd. »Vi vsi, ki greste mimo po poti, glejte in vidite, ali je katera bolečina enaka moji.«

XIV. Gledamo, dobri Jezus, in vidimo z očmi duha, toda z jezikom ne moremo pojasniti. Merimo, kar je neizmerno; merimo čezmerno bolečino v njej sami; pozabljamо pa, da je zunanja mera te bolečine njen vzrok, o katerem Sveto pismo namigne: »Število udarcev bo primerno *meri greha*.« Tvoja bolečina, Jezus, izvira iz našega greha; to razkriva Avguštín, ko vzklikne: »*Glej, pobožnost je bičana za nepobožnega: in če je za grešnika veliko udarcev z bičem, potem mora biti tudi veliko udarcev z bičem za /160/ Odrešenika*.« Meri krivde bo primerno tudi število udarcev; mera grehov je bila zelo velika, naj bo zelo veliko tudi število udarcev. Teologi vseppek sprašujejo, ali ima greh neko neskončnost in večina jih s svetim Tomažem zatrjuje: »*Greh, zagrešen proti Bogu, ima neko neskončnost, ki izhaja iz neskončnosti Božjega Veličastva; toliko hujši je namreč prestop, kolikor večji je oni, zoper katerega se zagreši*.« Nekateri kljub temu zatrjujejo, da je v grehu enostavno neskončna zloba. Na podlagi tega merila torej razbiramo mero in čezmernost bolečine v Kristusu, saj je bila, če že ne absolutno neskončna, pa vsaj neskončna na določen način, tako da je v sorazmerju z grehom, ki jo povzroča. Na to merijo tiste besede učitelja Hrizostoma: »*Kristus je tisto, kar smo bili dolžni, poplačal z dosti več, in tako zelo toliko več, kolikor je lahko večje brezmejno morje, če ga primerjamo z majceno kapljico*.« Kakor da bi dejal: naš dolg je bil neskončen na določen način, cena za Kristusovo bolečino in trpljenje je bila neskončna absolutno, in tako zelo daleč večja, kot je naš dolg, iz katerega je mogoče raziskovati neizmerno pretrpljeno bolečino. Še malo dlje razmišlja o tej tematiki sveti Bernardin. Ker je bila seveda v Kristusu bolečina neki odziv in je v hrepenenju sama po sebi stremela k neki neskončnosti, da ne bi zgolj ustrezala neskončnosti greha, ampak tudi večnosti kazni, ki si jo je zaslužil naš greh, dodajam njegove besede in zaključujem diskurz: »*Toliko ga je v duhu bolelo, ker ni mogel biti križan za večno, kolikor je razumel, da si zasluži s tem, ko trpi bolečino, in kolikor je spoznaval, da se njegova zasluga množi in obrodi sad. Zato si je s prenašanjem bolečine na neki način, ker ni mogel biti večno križan, zaslužil pri Očetu, kakor če bi bil večno križan. O, kristjani, glejte in vidite, ali je bolečina enaka*.« Jaz zaključujem govor z Landsbergom: »*Jojme, zakaj imam*

tako zelo železno in kamnito srce, da se od sotrpjenja in bolečine ne razpoči! Zakaj se glede na bolečino moja duša ne razkroji, ker je moje nadvse slabo življenje vzrok tako /161/ neznanskih bolečin. Jaz sem pobil z udarci, jaz sem oklofutal, jaz sem preklinjal, opljuval in obrcal.» Jaz sem bičal in kronal s trnjem, jaz sem obsodil na smrt, jaz sem pribil na križ, jaz sem ubil Božjega Sina. Daj, Jezus, da me boli s tako hudo bolečino, s kakršno je tebe samega bolelo ob tvojem trpljenju. In ker si bolečino trpel iz ljubezni do mene, daj, da te ljubim ob občutenju bolečine; ob ljubezni do tebe pa naj občutim bolečino zaradi svojih grehov.

Viri in literatura

Zbirke pridig Janeza Ludvika Schönlebna:

Fasten-Freytag und Sontag-Predigen. Salzburg: Melchior Haan, 1668.

Horae subsecivae dominicales sive Discursus sacri de tempore in dominicas totius anni, Pars aestiva et autumnalis: a Pentecoste usque ad Adventum. Annexis aliquot panegyricis academicis. Salisburgi: Melchior Haan, 1676.

Tractatus geminus de mysteriis Dominicae passionis, Tractatus I. quadragesimalis, Sacra pyramis Jesu Christo servatori mundi in monte Oliveti agonizanti erecta. Salisburgi: Melchior Haan, 1673.

Tractatus geminus de mysteriis Dominicae passionis, Tractatus II. quadragesimalis, Sacra peregrinatio ad Christi servatoris sepulchrum. Salisburgi: Melchior Haan, 1673.

Benedik, Metod: Izhodišča Škofjeloškega pasijona. *Katalog Potujoče razstave Škofjeloški pasijon*. Zbirka Loški razgledi (Doneski 12). Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka, 2006, str. 25–35.

Deželak Trojar, Monika: *Janez Ludvik Schönleben (1618–1681): oris življenja in dela*.

Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2017.

Kemperl, Metoda: Cerkev sv. Štefana in kapela božjega groba v Štepanji vasi v Ljubljani. *Acta historiae artis Slovenica*, 4, 1999, str. 37–52.

Šerbelj, Ferdinand: *Križev pot Antona Cebeja v okviru tradicije: prispevek za zgodovino križevega pota v Sloveniji / Der Kreuzweg des Malers Anton Cebej im Rahmen der Überlieferung: Beitrag zur Geschichte des Kreuzwegs in Slowenien* (Študijski zvezki, 2). Ljubljana: Narodna galerija, 1994.

Valvasor, Janez Vajkard: *Die Ehre dess Hertzogthums Crain*. Ljubljana-Nürnberg, 1689.

dr. Luka Vidmar

VALENTIN VODNIK – POSTNI PRIDIGAR

Lansko leto je minilo dvesto let od smrti Valentina Vodnika (1758–1819), ki je skupaj s sodelavci, posebej Zoisom, Linhartom in Kopitarjem, bistveno prispeval k razvoju Slovencev v moderen narod. Kot razsvetljenski duhovnik, profesor, pesnik, pisatelj, prevajalec, jezikoslovec, šolnik in časnikar je vse svoje moči usmerjal v prenovo in uveljavitev slovenščine, ki jo je imel za temelj identitete svojega ljudstva, čeprav je imela kot jezik najnižjih slojev, in kvečjemu kot jezik nabožnega slovstva, v primerjavi z nemščino in latinščino veliko skromnejše mesto v tedanji družbi.

PRVI NA MNOGIH PODROČJIH

Vodnik sicer ni bil čisto »prvi slovenski pesnik«, za kar so ga navdušeno razglasili rodoljubi v 19. stoletju (ta naziv si v resnici zasluži generacijo starejši Dev kot urednik in glavni avtor pesniškega zbornika *Pisanice*). Bil pa je prvi nacionalno pomemben slovenski pesnik in hkrati prvi na mnogih drugih področjih, kar je pomenilo, da je bil večkrat pred svojim časom. Leta 1797 je začel urejati *Lublanske novice*, prvi časopis v slovenskem jeziku, ki pa je izhajal le do leta 1800, saj ni mogel tekmovati z utečenimi nemškimi časopisi; več kot štiri desetletja so morala miniti, da je začel izhajati naslednji slovenski časopis – Bleiweisove *Kmetijske in rokodelske novice*. Vodnik je v *Lublanskih novicah* v letih 1797 in 1798 v nadaljevanjih objavljal poljuden oris zgodovine slovenskega jezika, z naslovom *Povedanje od slovenskiga jezika*, ki je prvi ideološki tekst slovenskega preroda v slovenščini (podobna starejša besedila, na primer Pohlinov Uvod v slovnico (1768), so bila kljub domoljubnemu naboju pisana v nemščini, običajnem jeziku znanosti in kulture). Vodnik je v času Ilirskih provinc (1809–1813) slovenščini pomagal zagotoviti mesto učnega jezika v osnovnih šolah, saj so hotele francoske oblasti najprej dati prednost štokavščini, nato pa je napisal več prvih šolskih učbenikov v slovenščini. Med njimi je bila tudi *Pismenost ali gramatika za perve šole* iz leta 1811, prva slovenska slovnica, pisana v slovenščini (starejše slovnice, na primer Bohoričeva, so bile pisane v latinščini ali nemščini). Leta 1811 je objavil odo *Ilirija oživljena*, ki je bila prva slovenska nacionalnopolitična pesem: v njej je povzdignil Napoleonovo ustanovitev Ilirskih provinc, saj je v njih prepoznal začetek državnosti Slovencev in južnih Slovanov. Po vrnitvi Avstrije

je leta 1816 napisal odo *Ilirija zveličana*, v kateri je slavil politično zvezo med Habsburžani in Slovenci, prvič pa zapisal tudi ime Slovenija (nemško različico imena je že prej uporabil Janez Nepomuk Primic).

PRIDIGARSTVO

Ob vseh teh Vodnikovih dosežkih je ostajalo do sedaj v senci njegovo pridigarstvo, popolnoma neznano je bilo, da je bil pesnik cenjen kot postni pridigar. Ta prispevek bo osvetlil Vodnikove pridige, posebej tiste s postno vsebino.

Skromno zanimanje raziskovalcev za Vodnikovo pridigarstvo pravzaprav ni preveč presenetljivo. Vodniku duhovniški poklic, še posebej za samostanskimi zidovi, ni najbolj ustrezal, tako da se je s pridiganjem in ostalimi dušnopastirskimi nalogami ukvarjal predvsem po dolžnosti, nikakor ne z enakim veseljem in uspehom kakor z literarnimi, znanstvenimi, šolskimi in publicističnimi podvigi. Po pričevanju Janeza Trdine so bile Vodnikove maše in pridige nadvse kratke, z največjim nelagodjem pa je spovedoval. Vodnik je tovrstne zadolžitve opuščal, kadar je le lahko: med letoma 1784 in 1804 se je umaknil najprej iz redovništva, nato še iz cerkvenih služb, čeprav je do smrti ostal duhovnik, mašnik in formalno tudi frančiškan. Več znamenj kaže, da svojemu pridiganju ni pripisoval posebne pomembnosti. Za seboj ni pustil veliko osnutkov pridig in zapisov o njih. Iz tistih, ki so ohranjeni, pa je jasno razvidno, da je njegova že tako skromna vnema za zapisovanje tovrstnih tekstov po letu 1796 popustila in po letu 1798 popolnoma ugasnila. Vsekakor v nasprotju z mnogimi svojimi predhodniki, sodobniki in nasledniki med pišočimi slovenskimi duhovniki, na primer kapucinom Rogerijem Ljubljanskim in jezuitom Ožbaltom Gutsmanom, ni skrbno izpisoval svojih pridig in ni premišljeval o njihovi objavi, ampak se je raje posvečal posvetnim žanrom.

Kljub temu nikakor ne smemo podcenjevati vloge, ki jo je pridiganje imelo v Vodnikovem življenju in delu. Ta dolžnost ga je redno zaposlovala od leta 1783 do leta 1798, občasno tudi pozneje. V letu 1797 je imel skupaj najmanj 37 pridig, od tega najmanj 5 postnih. Pri sestavljanju in govorjenju velikega števila tako slovenskih kakor nemških pridig sta se neizogibno ostrila njegova misel in jezik. Ne nazadnje zato, ker je bila pridiga tedaj še vedno ena redkih in najpomembnejših priložnosti za javno rabo slovenskega jezika. Utemeljeno lahko torej domnevamo, da se je Vodnik tudi na takšen način učinkovito usposabljal za sočasne in prihodnje prerodne naloge. To med drugim potrjuje poročilo, da so bile njegove pridige kljub kratkosti »lepe«.

Eden najpomembnejših virov za bolj poglobljeno raziskavo Vodnikovega pridigarstva, tudi v postnem času, je njegov rokopisni seznam pridig, ki je shranjen v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Rokopis je na dražbi dela Vodniko-

ve zapuščine leta 1820 očitno pridobil Matevž Ravnikar. Ta profesor bogoslovja, stolni kanonik in pisatelj je namreč takrat odkupil Vodnikovo slovarsko gradivo in druge rokopise, ki jih je pozneje podaril svojemu učencu Francu Serafinu Metelku. Vodnikov seznam pridig je, skupaj z drugimi rokopisi iz Metelkove zapuščine, po letu 1860 vsekakor najprej prišel v last Slovenske matice, nato pa leta 1923 kot dar v Državno študijsko, današnjo Narodno in univerzitetno knjižnico.

Rokopis je nastajal v letih 1796–1804 v Ljubljani. V tem snopiču, ki obsega 12 listov, je Vodnik na 19 straneh sestavil seznam 91 lastnih pridig (oštevilčene so do 86. pridige). Na prvih devetih straneh je zabeležil prvih 11 pridig (iz leta 1796), ki jih je večinoma predstavil s podatki o datumu in priložnosti (izjemoma o lokaciji), z evangelijskim citatom in osnutkom. Na zadnjih desetih straneh je zabeležil preostalih 80 pridig (iz let 1797–1804), ki pa jih je večinoma predstavil le s podatki o datumu in priložnosti (redkeje tudi o lokaciji in jeziku) ter z vsebinsko oznako (redkeje tudi z evangelijskim citatom); zadnjih 5 pridig, ki so neoštevilčene, je nakazal samo z letnicami in vsebinskimi oznakami. Zapisi so večinoma v latinščini, izjemoma v nemščini in slovenščini, in fragmentarni: pisava je zaradi naglice površna in na mnogih mestih težko berljiva, opazne so slovnične napake, stavki niso dokončani, misli so le nakazane, Sveto pismo pa je pogosto citirano po spominu. Zvezek ni bil namenjen zapisu končnih variant pridig, ki bi jih Vodnik nato uporabil na prižnici, ampak delno zapisu prvih osnutkov pridig, delno evidenci že izvedenih pridig. Glavnina rokopisa je nastala v letih 1796–1798, posamezni pripisi pa so še iz let 1799–1804: prva pridiga (pod št. 1) je datirana 31. julija 1796, zadnja oštevilčena pridiga (pod št. 86) 7. oktobra 1798, zadnja zabeležena pridiga čisto na koncu rokopisa pa z letnico 1804.

RETORSKA IZOBRAZBA

Vodnik je prvo podlago za razvoj govorniških sposobnosti dobil v sprva jezuitski gimnaziji pri Sv. Jakobu v Ljubljani, ki jo je obiskoval v letih 1769–1775. Julija 1773, dobro leto pred njegovim vstopom v 6. razred, posvečen retoriki, je bil jezuitski red sicer razpuščen in gimnazija podržavljena, vendar so latinski pouk po starem programu še naprej izvajali dotedanji profesorji. Vodnikov profesor retorike v šolskem letu 1774/1775 je bil tedaj že bivši jezuit Janez Jakob Knauer, ki pa je gotovo izvajal še vedno veljavni jezuitski pouk retorike, utemeljen na spisih Aristotela in Cicerona, ter na branju in posnemanju klasičnih avtorjev. Ker je znano, kako je svoje učence navduševal za latinsko pesništvo in govorništvo, lahko domnevamo, da je v tem pogledu spodbudno vplival tudi na Vodnika. Vsekakor je jezuitska latinska retorika ostala eden od temeljev Vodnikovega govorništva, saj so njegove pridige še tri desetletja pozneje, ne glede na govorjeni jezik, večinoma temeljile na latinskih konceptih.

Jezuiti Vodniku niso dali le teoretske podlage za govorništvo, temveč so ga seznanili tudi s svojimi pridigami. Kot njihov učenec je moral namreč vsak dan obiskovati mašo v Sv. Jakobu in pozorno poslušati nedeljske in praznične pridige. Te so bile v obeh deželnih jezikih, saj so ljubljanski jezuiti že leta 1615 kot bolj obiskane uvedli slovenske pridige. Nemške pridige so bile v Ljubljani v 18. stoletju prav tako v navadi, čeprav so bile manj pogoste. Vodnik je tedaj najbrž poslušal marsikatero od 107 slovenskih pridig, v letih 1770–1772 podanih za bratovščino umirajočega Kristusa v cerkvi sv. Jakoba, ki so se ohranile do danes. Na Vodnikovo izražanje v slovenskem knjižnem jeziku, ki je pozneje dobilo tudi obliko pridige, je v istem času, v letih 1773–1775, ključno vplival Marko Pohlin. Zelo verjetno je, da je Vodnik med takratnim obiskovanjem diskalceatskega samostana v Ljubljani poslušal kakšno Pohlinovo (gotovo slovensko, morda tudi nemško) pridigo. Začetnik slovenskega preroda je namreč v diskalceatski cerkvi sv. Jožefa deloval kot praznični, od leta 1769 pa kot nedeljski pridigar.

Po končanih nižjih študijih v Ljubljani je Vodnik leta 1775 stopil v frančiškanski red, kjer je v okviru višjih študijev izpopolnil svoje retorske veščine prav z namenom, da postane pridigar. V letih 1776–1778 je v redovni provincialni šoli v Novem mestu študiral filozofijo, v letih 1778–1780 pa v redovni generalni šoli v Ljubljani teologijo. Frančiškanske visoke šole so posvečale posebno pozornost vzgoji prihodnjih pridigarjev, zato so morali bogoslovci kakor Vodnik pripravljati in govoriti poskusne pridige. Tako kakor pri jezuitih Vodnik pri frančiškanih ni bil deležen le pouka retorike. Prave pridige, gotovo tudi slovenske, je moral redno poslušati v samostanih v Nazarjah, Novem mestu, Ljubljani, na Trsatu in morda na Sveti gori pri Gorici, v katerih je bival v letih 1775–1781. Spomladi 1782 je bil ordiniran na otok Krk, kjer se je v skladu z redovnimi pravili pripravljaval za pridigarja, kar je po uspešno prestatem izpitu postal 28. oktobra 1782. Vodnik je torej v letih 1769–1782 dobil formalno retorsko izobrazbo v latinski jezuitski in frančiškanski šoli, prav tako pa je spoznaval slovensko baročno pridigo, kakor so jo v tistem času še vedno razvijali jezuiti, diskalceati in frančiškani.

POSTAJE PRIDIGARSKE SLUŽBE

Vodnik je kariero pridigarja začel v frančiškanskem redu, ni pa znano, v katerem samostanu je deloval leta 1783; morda v Ljubljani. Še istega leta se je odločil, da zapusti redovno življenje in izbere pot posvetnega duhovnika, vendar se je moral tudi v tej vlogi posvetiti pridiganju.

Dne 3. januarja 1784 je bil imenovan za subsidiarija v Sori, kjer je deloval od aprila 1784 do februarja 1785. V letih 1785–1788 je najprej kot subsidiarij ter nato kot kooperator in katehet služboval na Bledu, od oktobra 1788 do začetka leta 1793 pa je bil kaplan v Ribnici. Na začetku leta 1793 je kot prvi stalni duhov-

nik prevzel novo lokalijo Koprivnik v Bohinju. V cerkvi Najdenja sv. Križa, ki je bila sezidana ravno tedaj, v letih 1791–1793, je prvič maševal v postu, v nedeljo, 24. februarja 1793. Takrat je gotovo tudi pridigal.

Cerkev Najdenja sv. Križa na Koprivniku, v kateri je Vodnik prvič maševal (in gotovo tudi pridigal) 24. februarja 1793, na začetku posta, foto Luka Vidmar.

Leta 1795 si je začel Vodnik prizadevati za premestitev v Ljubljano ali vsaj njeno okolico. Dne 23. junija 1796 je bil imenovan za kooperatorja pri nekdanji jezuitski in od leta 1785 župnijski cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani, nato za beneficiata pri bližnji podružnični cerkvi sv. Florijana na Gornjem trgu, poleg tega pa je bil 23. februarja 1797 dodeljen kot pomočnik župnijski cerkvi sv. Petra pri Ljubljani. V teh službah je ostal vsaj do 17. avgusta 1798, ko je dobil profesuro na ljubljanski gimnaziji.

Vodnik je najprej dobri dve leti redno pridigal v cerkvi sv. Jakoba: prvo pridigo je imel v nedeljo, 31. julija 1796, zadnjo pa v nedeljo, 7. oktobra 1798, ko je opravil tudi poroko. V povprečju je pridigal malo manj kot enkrat na teden: v letu 1796 (od konca julija) je imel vsaj 12, v letu 1797 vsaj 37 in v letu 1798 (do začetka oktobra) prav tako vsaj 37 pridig. Tako v letu 1797 kot v letu 1798 je imel vsaj 5 postnih pridig. Ti podatki kažejo, da se njegove pridigarske obveznosti

niso zmanjševale, temveč povečevale, kar ga je v času ukvarjanja z *Veliko pratiko*, *Malo pratiko* in *Lublanskimi novicami* gotovo izčrpavalo in prispevalo k odločitvi za profesuro. Po odhodu v gimnazijo ni več redno pridigal, še vedno pa je pri pastoralnih opravilih rad priskočil na pomoč drugim ljubljanskim duhovnikom.

Njegov seznam pridig kaže, da sicer ni več pridigal v Sv. Jakobu, zato pa v Štepanji vasi pri Ljubljani: leta 1799 vsaj dvakrat in v letih 1800–1804 vsaj po enkrat. Pridigo, ki jo je imel na primer 1. novembra 1796 v Sv. Jakobu, je ponovil na isti dan leta 1801 v Štepanji vasi. Sicer pa je tam največkrat pridigal v postnem času. Vsaj eno od pridig, namenjenih za Štepanjo vas, je Vodnik govoril pri tamkajšnjem Božjem grobu, in sicer na drugo postno nedeljo, 25. februarja 1799. Morda se je z občestvom Štepanje vasi seznanil že kot pomočnik pri Sv. Petru, saj je bila cerkev sv. Štefana podružnica šempetrske župnije. Vsekakor je imel zadnjo zabeleženo pridigo leta 1804 v Štepanji vasi. Najverjetneje se je po tem letu njegova že tako zmanjšana pridigarska dejavnost še skrčila oziroma z izjemo posebnih priložnosti ugasnila, saj so decembra 1804 ugodili njegovi prošnji za suspenz iz frančiškanskega reda, s čimer se je dodatno razrahljala njegova vez s pastoralo, okrepila pa njegova zavezanost posvetnemu poučevanju, pisanju in objavljanju.

Cerkev sv. Štefana v Štepanji vasi, kjer je Vodnik v letih 1799–1804 pridigal predvsem v postu, foto Luka Vidmar.

JEZIK PRIDIG

Ne vemo, v katerem jeziku je začel Vodnik pridigati leta 1783, najverjetneje pa je bila to slovenščina, saj so se frančiškani ukvarjali predvsem s pastoralo v nižjih družbenih slojih, ki so tod govorili slovensko. V Sori, na Bledu, v Ribnici in na Koprivniku je Vodnik vsekakor pridigal slovensko, saj je bilo občestvo teh župnij povsem slovensko, duhovniki pa so bili od katoliške obnove naprej še posebej zavezani pridigati v jeziku, ki so ga poslušalci razumeli. To potrjuje Vodnikova slovenska pridiga iz Ribnice, njegova edina v celoti ohranjena pridiga. Slovenske so morale biti tudi poznejše Vodnikove (večinoma postne) pridige v Štepanji vasi, ki je bila del popolnoma slovenske okolice glavnega mesta Kranjske.

V nekoliko drugačnem jezikovnem okolju pa se je Vodnik kot pridigar znašel v Ljubljani, ki je bila konec 18. stoletja dvojezična, zato so bile v cerkvah v navadi tudi – sicer manj pogoste in manj obiskane – nemške pridige. Seznam pridig iz Narodne in univerzitetne knjižnice kaže Vodnikovo kompleksno, vendar za slovenski prostor ne presenetljivo rabo jezikov pri sestavljanju in govorjenju pridig: besedilo je skoraj v celoti napisano v latinščini, od 11 osnutkov pridig jih je 8 v latinščini, 2 v nemščini in 1 v slovenščini. To seveda ne pomeni, da je Vodnik v Sv. Jakobu največkrat pridigal latinsko, manj pogosto nemško in najmanj pogosto slovensko. V seznamu si je nekajkrat označil govorjeni jezik: pri 4 pridigah si je pripisal, da jih je govoril nemško (npr. Germanice), pri 12 pridigah pa, da jih je govoril slovensko (npr. Carniolice). Na primer: pri treh zaporednih pridigah v postu leta 1797 (prva in druga postna nedelja ter Gospodovo oznanjenje) si je zapisal, da jih je govoril slovensko. Na podlagi teh podatkov lahko zanesljivo sklepamo, da je Vodnik, kakor mnogi drugi katoliški duhovniki v srednjem in zgodnjem novem veku na Slovenskem, pridige večinoma najprej koncipiral v latinščini (manj pogosto v nemščini in slovenščini), jeziku Cerkve, pozneje jih je govoril v ljudskem jeziku, in sicer največkrat v slovenščini (manj pogosto v nemščini). Različnost med zapisanim in govorjenim jezikom pri Vodniku in drugih slovenskih pridigarjih je gotovo povzročala tudi raba nemških in latinskih pridigarских priročnikov. Na primer: pri že omenjenih pridigah na prvo in drugo postno nedeljo leta 1797 je Vodnik na podlagi nemškega besedila (ex germ.) pridigal slovensko (Carn.), pri pridigah na peto postno nedeljo in za veliko noč istega leta pa je pridigal na podlagi latinskega besedila (ex latino), pri čemer si ni označil, v katerem jeziku.

Izbira jezika je bila seveda odvisna od poslušalstva oziroma priložnosti. Vodnik je nemško pridigal 2. julija in 13. avgusta 1797, ko je nadomeščal šentjakobskega župnika Jožefa Pinhaka. Ta Vodnikov in Zoisov prijatelj, po rodu iz Moravske, je bil odličen nemški pridigar, ki ni dobro obvladal slovenščine.

Vodnik je moral torej govoriti nemško, če je želel zadovoljiti njegove običajne poslušalce. Nasprotno je pridigal slovensko, ko je 29. januarja in 17. septembra 1797 nadomeščal menda zabavnega in zgovornega šentjakobskega kaplana Jožefa Steinmetza, po rodu iz Ljubljane, ki je pred tem služboval v Polhovem Gradcu. Vodnik je govoril nemško tudi pred verniki iz višjih družbenih slojev, na primer na prvi prošnji dan leta 1798, ko je pridigal pred celotnim ljubljanskim stolnim kapitljem. Slovenščina pa je bila uporabnejša za širšo javnost, kakršna se je zbrala v Sv. Jakobu na veliko noč.

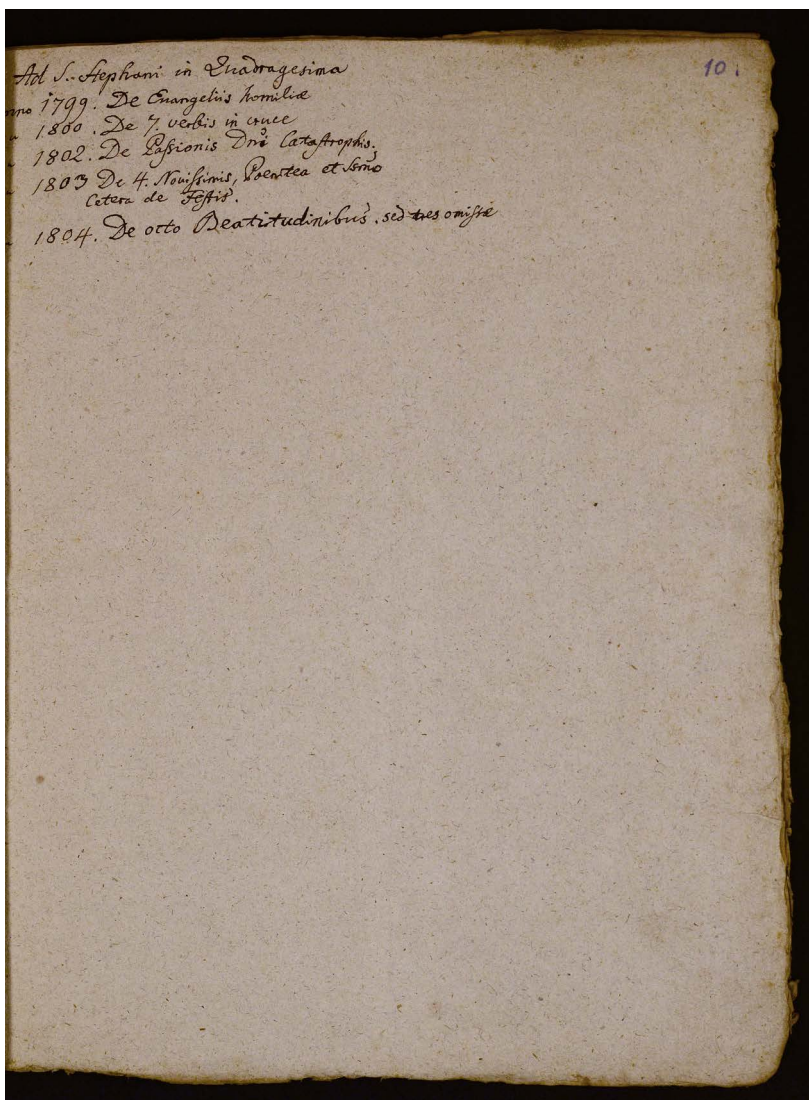
PRILOŽNOSTI PRIDIG

Seznam iz Narodne in univerzitetne knjižnice omogoča dober pregled nad priložnostmi Vodnikovih pridig, saj vsebuje natančne podatke za več kot dve leti. Vodnik je pridigal skoraj izključno v nedeljo, na primer na navadno, cvetno in belo nedeljo, ter na zapovedane praznike, ki so tedaj veljali v ljubljanski škofiji, na primer novo leto, Gospodovo razglasenje, Gospodovo oznanjenje, veliko noč, vnebohod, binkošti, telovo, Marijino vnebovzetje, vse svete, Marijino brezmadežno spočetje in božič. Redko je pridigal na svetniške praznike, kar je bilo posledica zmanjševanja števila in obsega praznikov pod Marijo Terezijo in Jožefom II. Izjema so bili godovi svetnikov, ki so jih kot pomembne za državo, Cerkev in posamezno župnijo poudarjala tudi novejša papeška in škofovsko navodila, tako da je Vodnik pridigal tudi na god sv. Jožefa kot zavetnika avstrijskih dežel ter sv. Petra in Pavla kot prvakov apostolov. Pridigal je še na god sv. Janeza Krstnika, sv. Štefana in sv. Marije Magdalene, ni pa, denimo, pridigal na godove posameznih apostolov in ostalih svetnikov, na primer sv. Ane ali sv. Jurija. Kakor drugi duhovniki je imel več pridig v adventnem in postnem času. Pridige iz let 1799–1804, govorjene v Štepanji vasi, so bile večinoma postne.

Vodnik je v skladu z novejšimi papeškimi in škofovskimi navodili praviloma pridigal pri dopoldanskih mašah, saj si je le dvakrat – kot nekaj posebnega – zabeležil popoldansko pridigo: tako je imel 8. aprila 1798 ob 16. uri pridigo za veliko noč.

VSEBINA PRIDIG

Vodnikova ribniška pridiga in osnutki ljubljanskih pridig na eni strani kažejo splošno sprejemanje v ljubljanski škofiji dominantnega reformnega katolicizma oziroma sprememb, ki jih je v delovanje tukajšnje katoliške Cerkve vneslo razsvetljenstvo. Na drugi strani ta besedila ohranjajo zmerno naklonjenost nekaterim katoliškim tradicijam in se izogibajo tedaj močnemu toku janzenizma ali moralnega rigorizma. Tretja pomembna značilnost pridig in njihovih osnutkov je, da odražajo avtorjevo dobrohotno nagovarjanje in obravnavanje vernikov.

Zadnja stran Vodnikovega seznama ljubljanskih pridig iz let 1796–1804, kjer je navedenih pet postnih pridig za cerkev sv. Štefana v Štepanji vasi. NUK, Ms. 524, 10r, foto Marko Zaplatil.

Vodnik se je moral v vlogi posvetnega duhovnika tudi pri pridiganju vsaj na zunaj prilagoditi reformistični usmeritvi ljubljanske škofije in se odreči morebitnim opozicijskim stališčem. Najopaznejša splošna znamenja novih časov v njegovih pridigah (posebej v primerjavi z baročnimi pridigami) so kratkost, preprostost in osredotočenost besedil. V pridigah ne najdemo nobenih pripovedi

iz vsakdanjega življenja ali izmišljenih zgodb, prav tako ne veliko sklicevanja na Staro zavezo in dela mlajših cerkvenih piscev, temveč obravnavanje novozaveznih, skoraj izključno evangelijskih besedil, kar je vsekakor v duhu reformnega katolicizma. Tako je Vodnik pridigo na cvetno nedeljo leta 1798 navezal na pasijon po Janezu (*Legebatur Passio secundum Joannem*).

Sploh so pridige večinoma osredotočene na Jezusovo osebo in njegove nauke. Toliko bolj seveda to velja za postne pridige, na primer za pridigo na prvo postno nedeljo leta 1798. Drug primer: Vodnik je v pridigi na 13. nedeljo po binkoštih, 26. avgusta 1798, izhajal iz odlomka o Jezusovi ozdravitvi gobavcev iz Lukovega evangelija (Lk 17,11–19), določenega za ta dan, pri tem pa je poudaril potrebo ljudi po Učeniku, ne le Odrešeniku, in po njegovi duhovnosti, ne le nežnosti. Vodnik se je tudi v svetniških pridigah rad navezal na Jezusov zgled. Pri pridigi na god sv. Štefana leta 1797 si je za glavno temo izbral podobnost med Kristusom in sv. Štefanom: *Analogia inter Xtūm et B. Stephanum*.

Za konec 18. stoletja in za Vodnika osebno je prav tako značilna racionalistična naravnost pridig. Vodnik je v njih znal smiselno povezati posamezne dneve v cerkvenem letu, zanje določena berila iz evangelijev in apostolskih pisem ter praktični pouk za ljudstvo. V pridigi za veliko noč 1797 je tako pridigal o duhovnem vstajenju (*De resurrōe spūali*), za veliko noč 1798 pa o pravi ljubezni do bližnjega, ki mora biti dejavna, hitra in prizadevna (*Vera caritas ativa, velox, et laboriosa*). Na 3. nedeljo po veliki noči, 29. aprila 1798, si je za izhodišče gotovo vzel odlomek iz evangelija po Janezu (Jn 16,16–22), določen za ta dan, v katerem Jezus učencem napove, da bodo zaradi njegovega odhoda k Očetu vsi žalovali, toda njihova žalost se bo kmalu spremenila v veselje. Vodnik je nato v nadaljevanju pridige pojasnjeval življenjsko modrost, da je nepoznavanje prihodnosti dobro za trdnost naše kreposti in notranji mir: *Bonum nos futura[m] nescire 1) pro constanta nrāe virtutis 2) pro pace interna*.

Vodnikove pridige ostajajo kljub vsemu precej zveste katoliškim tradicijam, med njimi čaščenju Device Marije in nekaterih svetnikov, k čemer je gotovo prispevalo tudi avtorjevo formiranje v frančiškanskem redu. Bližje ko so njegove pridige tem tradicijam, raznovrstnejše je sklicevanje na vire, pogostejše so retorične figure in bolj baročen je slog. Pridige, govorjene na Marijine praznike, utemeljujejo njeno posebno vlogo v odrešenju. Takšna je bila gotovo tudi pridiga na praznik Gosподovega oznanjenja, govorjena v postu leta 1797. Posebej bogata z metaforami in sklicevanji je morala biti pridiga na praznik Marijinega rojstva, 8. septembra 1798. Vodnik v njej poudarja, kako vesel je bil dan, ko se je rodila zarja zveličanja: *Laeta dies, q aurora salutif orta*. V nadaljevanju poseže v Staro zavezo: poslušalce spomni na Izaijevo napoved device, ki bo spočela Odrešenika, Marijo pa v soglasju s cerkvenimi očeti primerja z Elijevim oblačkom, ki je vstal

iz morja in prinesel izsušeni pokrajini obilen dež. Prav tako jo v skladu s tradicijo predstavi kot novo Estero: kakor je Estera prosila Artakserksa za Jude, Marija prosi Boga za nas.

Baročna tradicija vključevanja velikega števila svetopisemskih in drugih podob za potrditev evangelijskega citata odzvanja tudi v Vodnikovih svetniških pridigah, najbolj v pridigi, govorjeni na vse svete leta 1796 v Sv. Jakobu in leta 1799 v Štepanji vasi ter ohranjeni v latinskem osnutku. Citat je iz Jezusovega govora na gori iz Matejevega evangelija (Mt 5,12): »*Veselite in radujte se, kajti vaše plačilo v nebesih je veliko.*« Vodnik pridigo zgradi kot slikovito ozadje za Jezusovo blagrovanje tistih, ki jih bodo preganjali, zasramovali in obrekovali zaradi vere. Pri tem v prvem delu pridige uporabi svetopisemske podobe, ki se ujemajo z napovedjo preganjanja, med njimi iz Tobitove knjige (Tob 5,10: »*Kakšna sreča me lahko še čaka? Nebogljen človek sem, brez vida.*«), pisma apostola Pavla Hebrejcem (Heb 13,14: »*Saj nimamo tu stalnega mesta, ampak iščemo prihodnje.*«) in psalmov (Ps 70,6: »*Jaz pa sem nesrečen in ubog.*«). V drugem delu pridige pa Vodnik uporabi citate, ki potrjujejo napoved nebeškega plačila, na primer iz pridige sv. Bernarda iz Clairvauxa o pokorščini, potrpežljivosti in modrosti, iz Jobove knjige (Job 1,25: »*Jaz vem, da je moj Odkupitelj živ.*«) in iz pisma apostola Pavla Rimljanom (Rim 8,18: »*Mislim namreč, da se trpljenje sedanjega časa ne dá primerjati s slavo, ki se bo razodela v nas.*«). Vodnik med razlago teh mest ves čas ponavlja Jezusov vzklik (Exfultate ali Gaudete), za zgled sodobnim kristjanom pa daje Joba, Makabejce in sv. Štefana.

Moč katoliške tradicije je čutiti tudi na drugih mestih. Vodnik v drugem delu ribniške pridige obravnava Jezusov odgovor na vprašanje učitelja postave, kako je mogoče doseči večno življenje: ljubiti Boga in svojega bližnjega kakor samega sebe (Lk 10,25–37). Vodnik poudarja, da je treba po Jezusu, ki daje za zgled usmiljenega Samarijana, to zapoved izpolnjevati predvsem z dejanji, ne le z besedami. Zveličala nas bodo torej le naša dobra dela, ki jih Vodnik omeni kar trikrat. Ta njegova interpretacija se sklada s katoliško, seveda tudi frančiškansko tradicijo, v kateri so za zveličanje ključna dobra dela. V njegovih besedah ne najdemo nikakršnega vpliva janzenizma ali moralnega rigorizma, na primer opozarjanja na človekovo pokvarjenost in grešnost ter poudarjanja pomembnosti vere in milosti za zveličanje.

V tem Vodnikovem ravnanju in v vsebini njegovih pridig lahko odkrivamo tudi njegov dobrohoten in popustljiv značaj, ki nikakor ni bil dovzeten za moralni rigorizem. Dober primer je osnutek slovenske pridige, ki jo je imel v Sv. Jakobu na božični večer leta 1796. Začel je z besedami nebeške vojske iz Lukovega evangelija (Lk 2,14): »*Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so mu po volji.*« Za izhodišče je torej imel izkušnjo pastirjev, ki jim je angel z nebeško vojsko

oznanil rojstvo Mesije. V pridigi je pastirje poistovetil s svojimi poslušalci, ki jim je orisal pomembnost veselega upanja. V zadnjem delu jih je toplo povabil, naj skupaj s pastirji stopijo v betlehemski hlevček, naj prisostvujejo rojstvu Mesije v najrevnejši in najponižnejši podobi ter naj z Marijo v srcu ohranijo poročilo pastirjev o besedah angela in nebeške vojske.

POSTNE PRIDIGE V ŠTEPANJI VASI

O Vodnikovi navezanosti na tradicijo posebej priča njegova pridigarska dejavnost v Štepanji vasi, ki je bila pomembno romarsko središče od leta 1653, ko so pri tamkajšnji cerkvi sv. Štefana sezidali kapelo Božjega groba kot posnetek te svete stavbe v Jeruzalemu. Vsak petek, posebej v postnem času, so tja množično

Kapela Božjega groba pri cerkvi sv. Štefana v Štepanji vasi, kjer je Vodnik 25. februarja 1799, na drugo postno nedeljo, pridigal in vodil postno pobožnost, foto Luka Vidmar.

prihajali romarji, pogosto v procesiji, ki je vodila iz ljubljanske stolnice. Pobožnosti so očitno vsaj v okrnjeni obliki preživele omejitve in prepovedi romanj in procesij pod Marijo Terezijo in Jožefom II., ki jih je še v času Vodnikovega pridiganja v Ljubljani in Štepanji vasi skušal izvajati janzenistični ljubljanski škof Mihael baron Brigido.

Vodnik je neko postno pobožnost v Štepanji vasi vodil vsaj enkrat, saj si je ob pridigi pri tamkajšnjem Božjem grobu na drugo postno nedeljo leta 1799 zabeležil, da je vodil vernike, očitno v procesiji: *Duxit eos scorsum*. Glede na njegov osnutek je mogoče sklepati, da je vernikom v pridigi priporočil, naj se v duhovni samoti med postom uprejo skušnjavam, kakor se jim je uprl Jezus, ko je štirideset dni preživel v puščavi. Vodnik je imel v Štepanji vasi poleg že omenjene vsaj še tri postne pridige: o sedmih Jezusovih besedah na križu (1800), o nesrečah Gospodovega trpljenja (1802) ter o štirih poslednjih stvareh, pokori in sv. Rešnjem telesu (1803). Vse kaže, da so ga v Štepanjo vas redno vabili kot postnega pridigarja. Morda je prihajal na vabilo, vsekakor pa s strinjanjem takratnega šempetrskega župnika Jurija Zupana, ki je bil Japljev sodelavec in Zoisov znanec. Zupan je bil sicer eden najvplivnejših janzenističnih duhovnikov ljubljanske škofije, vendar je morda na željo ljudstva, z dovoljenjem škofa Brigida in s pomočjo Vodnika in drugih duhovnikov, zagotovil ustrezen okvir za priljubljene postne pobožnosti v Štepanji vasi. Vsekakor pa lahko utemeljeno domnevamo, da je Vodnik, ki je pridigarsko obveznost sprejel v času, ko mu je ne bi bilo treba, kot frančiškan vendarle razumel pomembnost romanj, procesij in drugih pobožnosti za ljudstvo, pri tem pa se ni preveč oziral na pretežno odklonilen odnos posvetnih in cerkvenih oblasti do tovrstnih verskih navad.

SKLEP

Vodnik je bil torej izurjen postni pridigar. V postu je moral velikokrat pridigati, ko je služboval v župnijah na Gorenjskem, Dolenjskem in v Ljubljani, na primer pri prvi maši v cerkvi na Koprivniku. Dokumentirano je pogosto pridigal v postu leta 1797 in 1798. Potem ko je leta 1798 opustil stalno dušnopastirsko službo, je še vsaj do leta 1804 vedno hodil kot postni pridigar v Štepanjo vas. Večino postnih pridig je govoril v slovenščini, le v Sv. Jakobu v Ljubljani morda kakšno tudi v nemščini. Te in druge pridige je večinoma najprej koncipiral v latinščini, pripravljal pa jih je tudi na podlagi nemških pridigarskih priročnikov. Besedila, osnutki in druge besedilne sledi Vodnikovih postnih in drugih pridig kažejo zunanje sprejemanje načel reformnega katolicizma (npr. osredotočenost na Novo zavezo in Jezusa), vsebinsko ohranjajo zmerno naklonjenost katoliški tradiciji (npr. čaščenje Marije in poudarjanje pomembnosti dobrih del), vedno pa odražajo avtorjev dobrodušen značaj.

Vir

Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov, Ms. 524, Valentin Vodnik, Priprave za pridige.

Literatura

- Ahačič, Kozma. *Zgodovina misli o jeziku na Slovenskem: Katoliška doba*. *Linguistica et philologica* 28. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.
- Ciperle, Jože. Terezijanska šolska reforma in ljubljanske latinske šole. *Jezuitski kolegij v Ljubljani (1597–1773)*. (Ur. Rajšp, Vincenc). Redovništvo na Slovenskem 4. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Provincialat slovenske province Družbe Jezusove, Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete. 37–47, 1998.
- Costa, Etbin Henrik. Biographische Skizze. *Vodnikov spomenik: Vodnik - Album*. (Ur. Costa, Etbin Henrik). Ljubljana: Kleinmayr & Bamberg, 1859.
- Dolinar, France M. Jožefinizem in janzenizem. *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*. (Ur. Benedik, Metod). Celje: Mohorjeva družba. 153–171, 1991.
- Hoško, Franjo Emanuel. *Franjevačke visoke šole u kontinentalnoj Hrvatskoj*. *Analecta Croatica christiana* 35. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002.
- Kemperl, Metoda. *Romanja in romarske cerkve 17. in 18. stoletja na Slovenskem: Gorenjska z Ljubljano*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2011.
- Kolar, Bogdan. Zgodovina župnije Koprivnik v Bohinju. *Koprivnik in Gorjuše v zrcalu stoletij: 1793–2018: Monografija ob 225. obletnici imenovanja Valentina Vodnika za prvega stalnega dušnega pastirja in izgradnje župnijske cerkve na Koprivniku*. (Ur. Lamovšek, Marjan). Koprivnik v Bohinju: Turizem Bohinj. 11–144, 2018.
- Koruza, Jože (ur.). *Valentin Vodnik: Izbrano delo*. Knjižnica Kondor 116. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1970.
- Kos, Janko (ur.). *Valentin Vodnik: Zbrano delo*. Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Ljubljana: DZS, 1988.
- Kos, Janko, Toporišič, Jože. Vodnik Valentin. *Slovenski biografski leksikon* 14. (Ur. Munda, Jože). Ljubljana: SAZU. 509–528, 1986.
- Kos, Janko. *Valentin Vodnik*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1990.
- Ogrin, Matija (ur.). *Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja*. Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Inštitut Jožef Stefan, 2011. http://ezb.ijs.si/fedora/get/nrss:nrss_ms_031/VIEW/, dostop 11. 2. 2020.
- Ogrin, Matija. Slovenska pridiga baročne dobe in redovne province: Med retoričnim izročilom in redovniško karizmo. *Arhivi* 40/2. 217–232, 2017.
- Pokorn, Frančišek. Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788. *Zgodovinski zbornik: Priloga Ljubljanskemu škofijskemu listu* 15/64. 1011–1194, 1908.
- Schmidt, Vlado. *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem* 1. Ljubljana: DZS, 1963.
- Vidmar, Luka. Vodnik kot pridigar. *Oživljeni Vodnik: Razprave o Valentinu Vodniku*. (Ur. Legan Ravnikar, Andreja, Orel, Irena, Jelovšek, Alenka.) *Linguistica et philologica* 39. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019.
- Vidmar, Tadej. *Nastajanje novoveške stopenjske šolske strukture*. Razprave Filozofske fakultete. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2005.
- Vrhovnik, Ivan. O Valentinu Vodniku. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 9/2. 50–58, 1899.
- Wiesthaler, Fran (ur.). *Valentina Vodnika Izbrani spisi*. Ljubljana: Matica slovenska, 1890.

Urša Kocjan

TISKANI PASIJONI V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI

UVOD

Pasijon v krščanstvu pomeni Jezusovo trpljenje in smrt, ki sta popisana v vseh štirih evangelijih. Večkrat je nekoliko razširjen, na začetku z Vhodom v Jeruzalem in Zadnjo večerjo, na koncu z Vstajenjem. V zahodni krščanski liturgiji se ga bere v velikonočnem času, v Velikem tednu.¹ V pričujočem prispevku nas bodo zanimali tiskani pasijoni ali tiskana besedila, ki se na Kristusov pasijon navezujejo, in jih hranimo v Narodni in univerzitetni knjižnici (v nadaljevanju: NUK). Skozi krajše vpogled v zgodovino knjige bomo predstavili nekaj najzgodnejših, redkih ali drugače zanimivih del, ki jih uvrščamo med inkunabule ter redke in stare tiske (gradivo se nahaja v zbirki inkunabul, zbirki redkih tiskov² in zbirki starih tiskov³ NUK). Pasijonska besedila namreč niso zanimiva samo z vidika literarnih zvrsti, ravni jezika ali tipologije del z verskimi vsebinami, temveč so izjemno povedni tudi podatki, ki nam jih ta dela prinašajo. Bodisi, da so zapisani na praznih ali potiskanih listih, in nam razgrinjajo imena tistih, ki so jih včasih prebirali, bodisi, da nam platnice ali sama vezava knjižnega bloka pripovedujejo o estetskem okusu ali vsebinskem programu nekdanjih lastnikov opisovanih del.

INKUNABULE

Inkunabule oziroma prvotiski so vsi tiski, natisnjeni do konca koledarskega leta 1500.⁴ Tisk s premičnimi črkami, ki se je razcvetel v drugi polovici 15. sto-

¹ Alojzij Pavel Florjančič, 'Dalmatinov pasijon 1576', *Pasijonski doneski*, 9 (2014), 88–93 (89).

² V zbirki hranimo predvsem dela slovenskih protestantov (protestantika), redko ali dragoceno sloveniko (edini izvod v Sloveniji, provenienca idr.) kot tudi izdaje, ki vsebujejo avtografe ali kakršne koli druge rokopisne zabeležke ali označbe nekdanjega lastništva izjemnega pomena ali pa so dela kako drugače pomembna za slovenski prostor.

³ Cerl (The Consortium European Research Libraries) navaja 1830 za leto, s katerim se konča obdobje starih tiskov, standard ISBD (A) Mednarodni standardni bibliografski opis starejših (antikvarnih) monografskih publikacij pa za elemente ročno tiskane knjige določi leto 1820, potem ko svojstvene značilnosti starih tiskov v zahodni Evropi postanejo manj očitne. V NUK smo zaradi značilnosti slovenske tiskarske produkcije, izdelave in vezave knjige ter njenih oblikovno likovnih značilnosti podaljšali mejo do leta 1850.

⁴ CERL <https://data.cerl.org/istc/_search> [dostopno 13. 1. 2020], glej tudi Alfonz Gspan in

letja in se v Evropi razvil v industrijo, ki je imela najgloblji in najširši pomen za zahodno kulturno civilizacijo, ni bil samo izjemnega pomena za vsebino besedil in njihovo širjenje, za jezik, v katerem so bila besedila natisnjena, temveč tudi za oblikovanje knjige kot tudi za njen likovni okras.⁵ V naslednjih letih oziroma desetletjih po izumu tiska so se iz tradicije rokopisne dediščine postopoma razvili nekateri novi elementi tiskane knjige, poklici v tiskarstvu so zamenjali dela srednjeveškega pisarja in iluminatorja, medtem ko so vezave še vedno ostale v rokah knjigovezov, tiski pa so, za razliko od srednjeveških kodeksov, postali zavezani ročno izdelanemu papirju, na katerega se je dalo lažje in ceneje natisniti besedilo.⁶

Prvi primer, ki ga želimo predstaviti, je v sočasno mehko pergamentno vezavo zvezanih 22 inkunabul.⁷ Večina jih je bila natisnjenih v osemdesetih in prvi polovici devetdesetih let 15. stoletja, ena izdaja naj bi bila iz leta 1500. Vse razen ene, ki je bila verjetno natisnjena na Dunaju, so bile tiskane v Rimu. Nekdanji lastnik si je dal skupaj vezati raznovrstne govore oziroma nagovore, napisane za različne priložnosti (slavilni, pogrebni govori) ter pridige. Tri pridige so posvečene Kristusovemu pasijonu.

Prvo delo *Practica cancellariae apostolicae*, h kateremu so privezana ostala, je popisano in označeno z raznimi rokopisnimi zaznamki in zabeležkami, ročno ima izpisani tudi dve iniciali z rdečo in zeleno ter temno rdečo barvo. Nekaj del ima prav tako rokopisne zabeležke, vendar ne tako pogoste in obširne kot prvo. Pasijonske pridige nimajo rokopisnih dodatkov. Besedila so v latinščini, kar ni naključje, saj je bilo kar 77 % vseh tiskov do leta 1500 natisnjenih v tem jeziku. Prav tako so verjetno močno prevladovala dela z verskimi vsebinami, saj so bili bralci druge polovice 15. stoletja večinoma kleriki in teološko izobraženi ljudje.⁸

Platnica vezanih inkunabul, v opisovanem primeru torej pergamentni list, je zapuščinska listina Angela (prej Bernarda) Scettija, duhovnika v Firencah in rektorja župne cerkve St. Maria de Vergaria extra muros, z dne 7. oktobra 1474, ki jo je napisal florentinski notar Aleksander Bracinis.⁹ Na zunanji strani zadnje

Josip Badalić, *Inkunabule v Sloveniji* (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1957), str. 8.

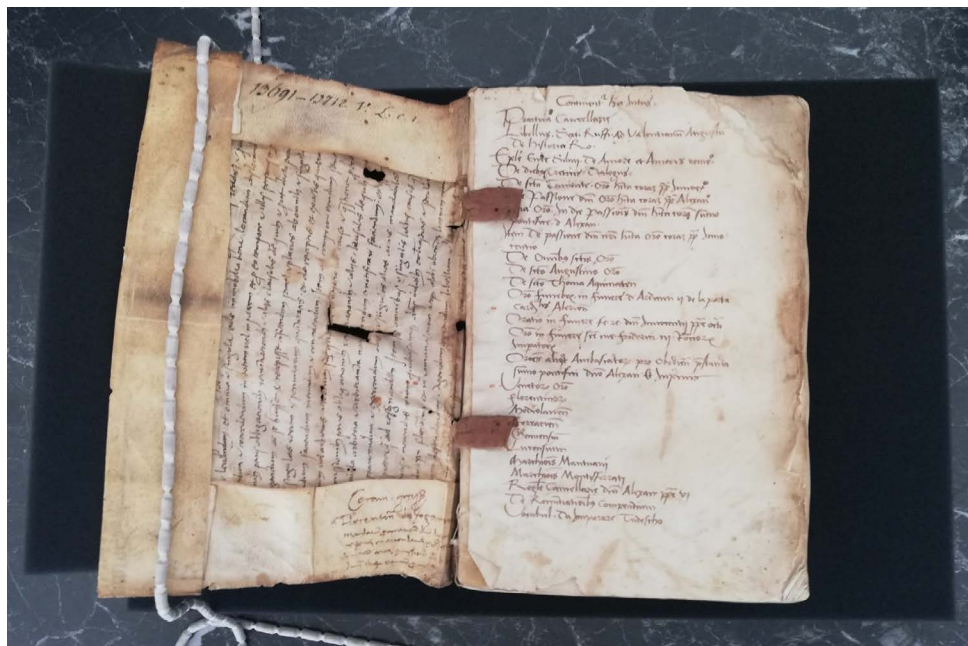
⁵ Horst Woldemar Janson, *Istorija umetnosti: pregled razvoja likovnih umetnosti od praistorije do danas* (Beograd: Jugoslavija, 1965), str. 301.

⁶ Glej prispevke Nataše Golob, Marijana Ruperta in Sonje Svoljšak v publikaciji Črna umetnost v barvah: *naslikane in natisnjene upodobitve v prvotiskih Narodne in univerzitetne knjižnice* (Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2017), ki so posvečeni inkunabulam v NUK s kulturnih, zgodovinskih, likovno umetnostnih idr. vidikov.

⁷ Prvemu delu Paulus, Hieronymus: *Practica cancellariae apostolicae*. Rim: Johann Besicken in Sigismundus Mayer, [ne pred 11. avg.] 1493. NUK, Ti I 13691–13712 [cobiss id=102266624] je privezanih ostalih 21 inkunabul.

⁸ Lucien Febvre in Henri-Jean Martin, *The Coming of the Book: the Impact of Printing, 1450–1800* (London: Verso, 2010), str. 449–250.

⁹ Gspan in Badalić, str. 372.

Seznam vseh privezkov pred *Practica cancellariae apostolicae*. NUK, Ti I 13691–13712.

platnice lahko preberemo lastniški vpis Ulricusa Teyfelderja (*Iste Libellus e[st] Mag[ist]ri Vlrici Teyfelder*). Hrbet knjige je poleg kapital ojačan še z dvema vezicama, ki sta obšiti na lepo viden usnjen trak. Sprednji list, ki je nalepljen na hrbtno ojačitev tako, da jo nadaljuje, prinaša rokopisno vsebinsko kazalo oziroma seznam vseh privezkov. Na hrbtu knjige je zgoraj zapisano »Prouinciale Ecclesiarum«, na spodnjem delu hrbta knjige je nalepljena stara signaturna nalepka, z napisano številko 70.

Partnerja pri natisu govora *Oratio de passione Domini*¹⁰ sta bila tiskarja nemških korenin, Johann Besicken in Andreas Freitag, ki sta v Rimu delovala v zadnjem desetletju 15. stoletja. Pridigo sta izdala v letu 1495 oziroma 1496, obsega 16 nepaginiranih potiskanih strani, krasijo jo iniciale in je peti privezek po vrsti. Tiskar nemških korenin Eucharius Silber je v Rimu deloval med leti 1480 in 1509. Iz njegove tiskarne sta v prvi polovici devetdesetih let prišli pridiga *Sermo de passione Domini*¹¹ in govor *Oratio de passione Domini*.¹² Pridiga na

¹⁰ Azpetia, Martinus de: *Oratio de passione Domini*. [Rim: Johann Besicken in Andreas Freitag, okoli 1495–1496]. NUK, Ti I 13696 [cobiss id=266310656], glej tudi Gspan in Badalič: 69.

¹¹ Nimira, Martinus de: *Sermo de passione Domini*. [Rim: Eucharius Silber, po 3. apr. 1494]. NUK, Ti I 13697 [cobiss id=266311680], glej tudi Gspan in Badalič: 500.

¹² Thegliatius, Stephanus: *Oratio de passione Domini*. [Rim: Eucharius Silber, po 20. apr. 1492]. NUK, Ti I 13698 [cobiss id=266314240], glej tudi Gspan in Badalič: 637.

18 nepaginiranih potiskanih straneh je šesti privezek po vrsti ter vsebuje tiskane rubrike. Rubrika je poseben znak, s katerimi je ločen oziroma poudarjen začetek novega odstavka. Govor na 21 potiskanih nepaginiranih straneh pa je sedmi privezek po vrsti in ima prav tako rubrike, s katerimi so ločeni odstavki, kot so tudi še dodatno ločeni s praznim prostorom ali vrstico.

Vse tri inkunabule prinašajo vpogled v zgodnje tiskane knjige, predvsem v njihovo strukturo in organizacijo besedila: z incialami, in v nekaterih primerih s pripravljenim prostorom za njihovo morebitno rokopisno nadgradnjo (Ti I 13697), rubrikami ter stisnjenim besedilom, kot ostankom rokopisne tradicije, ko se je varčevalo s prostorom zaradi dragega pergamenta.¹³ In ne nazadnje tudi zato, da je lahko tiskar čim več besedila natisnil na čim manj papirja, ki je bil takrat sicer že cenejši kot pergament, pa vendar še ni tako spustil svoje cene, kot jo bo v prihodnjih desetletjih.¹⁴

16. STOLETJE

Enarratio passionis domini nostri Iesu Christi,¹⁵ ki ga predstavljamo v nadaljevanju, je prav tako privezek, uvezan med prvi in drugi del pridige *Homiliae per festiuitates sanctorum*.¹⁶ Nekateri novosti tiskane knjige se že lepo kažejo pri obeh delih. Latinski pasijon, natisnjen na več kot šestdesetih straneh leta 1547 v Parizu pri tiskarju Renéju Avrilu,¹⁷ že ima naslovno stran, ki delo uvaja, in na dnu katere najdemo podatke o založniku, kraju in leta natisa (podatki za impresum), nad njimi pa je odtisnjen založniški signet Oudina Petita. Prav tako imata vse opisane značilnosti tudi prvi in drugi del pridige, tako pridiga kot pasijon pa imata štete folije glavnega besedila in ne še strani, kot je v navadi v kasnejših desetletjih in stoletjih.

Bralec je v 15. in še v začetku 16. stoletja našel podatke o tiskarju, založniku, mestu izida/natisa, letu (datumu izida), kot včasih tudi avtorjevo ime in naslov dela, na koncu besedila ali knjige, v t. i. kolofonu.¹⁸ S pojavom tiska in tiskarskih

¹³ Nataša Golob, 'Naslikane in natisnjene podobe v prvotiskih', v Črna umetnost v barvah: naslikane in natisnjene upodobitve v prvotiskih Narodne in univerzitetne knjižnice (Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2017), str. 60–109.

¹⁴ Gašper Cerkovnik, 'Produkcija in vpliv lesoreznih knjižnih ilustracij iz kroga Albrechta Dürerja', v *Historični seminar* 9, ur. Katarina Šter in Mojca Žagar Karer (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU), str. 75–92 (str. 76).

¹⁵ Royards, Jean: *Enarratio passionis domini nostri Iesu Christi, secundu[m] utriusque Testame[n]ti scripturas*. Pariz: Oudin Petit, 1547. NUK, GS 0 21779/adl. [cobiss id=263510784].

¹⁶ Royards, Jean: *Homiliae per festiuitates sanctorum*. Pariz: Oudin Petit, 1548. NUK, GS 0 21779/I, II [cobiss id=86337536].

¹⁷ Tiskar René Avril pri obeh delih uporablja isto matrico za inciale. Verjetno je bil tudi tiskar pridige.

¹⁸ Tudi kolofon se pridružuje tistim elementom tiskane knjige, ki so nadaljevanje rokopisne tradicije srednjeveških kodeksov.

delavnic pa se od 15. stoletja dalje poleg podatkov za impresum pojavi nov element, in sicer tiskarjev zaščitni znak ali signet.¹⁹ Ta se lahko pojavi direktno nad kolofonom ali na prazni strani na koncu knjižnega bloka in zagotavlja oziroma jamči za kakovostno izvedbo (besedilo, vsebina, uredništvo, tisk itn.). Tako se v nadaljevanju signeti iz enostavnih lesoreznih razvijejo v izjemne lesorezne in bakrorezne podobe, živalski, rastlinski, svetopisemski, krščanski, etimološki idr. motivi prerastejo v zapletene simbole ter seveda vedno ustrezajo duhu in okusu časa, v katerem so nastali. Z vzpostavitev naslovne strani kot tistega elementa, ki bralca uvede v delo, pa zamenjajo tudi pozicijo. Iz zadnjih strani se prebijejo na naslovno stran, poleg pa velikokrat ohranijo mesto na zadnjem praznem listu.²⁰

Signet knjigotrčca, tiskarja in založnika Oudina Petita vsebuje motiv dveh levov, ki v šapah držita ščit s stiliziranim cvetom lilije ter njegovima inicialkama, nad njima pa plapolata napisni trak z napisom *Petit a petit*.

V izvodu, ki ima Kristusov pasijon umeščen med prvi in drugi del pridige, si je nekdanji lastnik verjetno dal skupaj vezati deli istega založnika. Na naslovni strani se pojavi neidentificiran zaznamek *Con: lab: e: V. H.*; verso naslovne strani pa prinaša lastniški vpis *ex libris Matthia Käkoll presbyteri 1669*.

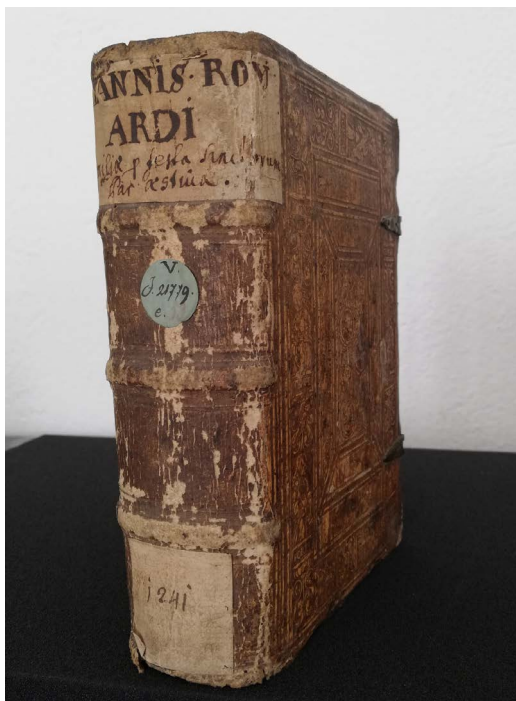
Vezava izvoda je sočasna z njegovim nastankom. Lesene platnice so prevlečene s temno rjavim usnjem, na njih so v dekorativnem okvirju vtisnjene personifikacije časa, usode in spoznanja. Zapirala, ki so včasih povezovala platnici, da je knjižni blok ostal čim bolj zaščiten, so delno ohranjena. Poleg zgornje in spodnje kapitale knjižni blok s platnico povezujejo še tri vezice, izbočene na hrbtu knjige. Tam se nahajajo tudi stare signaturne nalepke. Na spodnji nalepki je številka 1241, kar daje slutiti, da je bilo knjig na policah knjižnice, iz katere izvira opisovani izvod, več sto.

Črna umetnost se je razcvetela, tiskarske delavnice so se razširile po vseh večjih evropskih mestih, papir se je pocenil in odkrivalo so se nove tiskarske tehnike. Med leti 1500 in 1600 naj bi bilo natisnjenih od 150 000 do 200 000 različnih izdaj. Do 16. stoletja se je tisk tako razvil, da je bila natisnjena knjiga dostopna v takih količinah, da je lahko dosegla vse tiste, ki so takrat že brali. Hkrati pa so se začele razvijati tudi zasebne knjižnice, vzporedno z njimi je naraščalo tudi število knjig v knjižnicah. Tisk je tako odigral pomembno vlogo pri širjenju znanja kot tudi širjenju verskih, npr. protestantskih idej, in pri razvoju narodnih jezikov.²¹

¹⁹ Tiskarski signet oziroma zaščitni znak tiskarja ali založnika oziroma podjetja. Glej Iztok Ilich, *Knjiga* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007), str. 196.

²⁰ Febvre in Martin, str. 84.

²¹ Febvre in Martin, str. 262.

Na spodnjem delu hrbta izvoda z deli Jeana Royaerdsa je vidna stara signaturna nalepka. NUK, GS O 21779.

Jurij Dalmatin, slovenski protestantski teolog, je leta 1576 izdal *Passion*,²² svojo drugo in hkrati prvo slovensko knjigo, ki je v celoti posvečena pasijonu. Tako je Kristusovo trpljenje poimenoval že prvi slovenski protestantski avtor Primož Trubar.²³

Naslovna stran Dalmatinovega *Passiona* je brez letnice, prinaša pa podatke o avtorju, naslovu, kraju natisa in tiskarju. Nemškemu uvodu sledi nauk za branje in premišljevanje pasijona, nato pa osrednje besedilo pasijona, ki je opremljeno s tremi lesorezi. Temu sledi pridiga nemškega pridigarja in pisca Johannes Brenza, ki jo je iz nemščine prevedel Jurij Dalmatin.²⁴ Zadnji del *Passiona* uvaja posebna naslovna stran z naslovom *Passion iz vseh starih euangelistov ...*, ki poleg podatka, da je bila tiskana v Ljubljani pri Janezu (Janžu) Mandelcu,²⁵ prinaša tudi

²² Dalmatin, Jurij: *Passion tu ie, Britku terplene, inu tudi tu zhastitu od smerti vstaiene, inu vNebo hoiene, Nashiga Gospudi Iesusa Cristusa, is vseh starih Euangelistov sloshenu*. Ljubljana: tiskarna J. Mandelc, 1576. NUK, R O 10019 [cobiss id=59430144]. Dostopno tudi na dLib.si <<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FGTW0ES5>>.

²³ Florjančič, 89.

²⁴ Florjančič, 92.

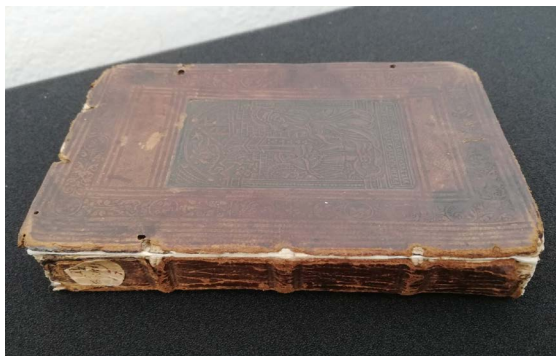
²⁵ Tiskar, knjigovez in knjigotržec Janez Mandelc je v Ljubljano verjetno prišel leto pred natisom

leto natisa. Pesem s trideset dvanajst vrstičnimi kiticami naj bi Dalmatin priredil po pesnitvah Sebalda Heydna.²⁶

Likovni okras Dalmatinovega *Passiona* je raznolik, naslovno stran npr. uokvirja enostaven cvetlični motiv, prisotne so iniciale različnih oblik, prav tako različne vinjete, ki zaključujejo besedila. Najpomembnejši pa so seveda trije lesorezi, pozicionirani znotraj besedila v funkciji ilustracij. Ob njih naj opozorimo, da sta se zaradi izrednega pomena, ki v krščanstvu pripada Kristusu Odrešeniku in Mariji kot Materi Božji, skozi stoletja razvila obsežna sklopa kristološke in mariološke ikonografije. Oblikovala sta se v plodnem prepletu najrazličnejših virov, od bibličnih, liturgičnih, mističnih do literarnih, legendarnih, vizionarskih in drugih pobud, v katerih se odraža pobožno čaščenje Kristusa in Marije.²⁷

Lesorezi so v Dalmatinovem *Passionu* enostavni in shematični, morda so bili celo namenjeni ročnemu koloriranju. Na strani 26 se nahaja motiv *Kristus nosi križ*, na strani 27 motiv *Kristusa na križu* (z Janezom Evangelistom in Marijo), na strani 28 pa je pred Kristusom na križu motiv *dveh vojakov, ki kockata za Kristusovo obleko*, vmes pa se tudi energično prepirata.

Združitev tekstovnega dela iz premičnih črk in lesorezov se je v tiskarski delavnici izkazala za zelo učinkovito, saj so lahko tekst in slike odtisnili istočasno.²⁸

Dalmatinov *Passion*. NUK, R O 10019.

Dalmatinovega *Passiona* na pobudo Jurija Kisla in samega Dalmatina, ko je deželne stanove zaprosil za dovoljenje za ustanovitev tiskarne v Ljubljani, ki je še istega leta začela delovati vse do leta 1582, ko ga je nadvojvoda Karl dal izgnati. Plod Mandelčevega dela je nad 70 tiskov v slovenščini, kajkavščini, nemščini, latinščini in madžarščini. Glej Janez Logar, 'Mandelc, Janez (?–po 1605)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi345933/>> [dostopno 12. 1. 2020] in Anja Dular, Živeti od knjig: zgodovina knjigotrštva na Slovenskem (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev, 2002), str. 68–70.

²⁶ Marijan Smolik, Pasijon, v *Enciklopedija Slovenije*, zv. 8 (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994), str. 265.

²⁷ Tine Germ, *Uvod v ikonografijo* (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2018), str. 92.

²⁸ Cerkovnik, 76.

Pomemben del produkcije knjižnih ilustracij s konca 15. in začetka 16. stoletja so predstavljale prav ilustracije, kot so opisovane tri v Dalmatinovem *Passionu*. Torej manjše grafike, umeščene znotraj besedila ali celostranske ilustracije v obliki priloge, katerih avtorji so lahko še danes izjemno priznani umetniki in grafiki, kot npr. Albrecht Dürer in njegov krog.²⁹

Dalmatinov *Passion* ima lesene platnice prevlečene s temno rjavim usnjem. Na sprednji platnici najdemo odtis razširjenega motiva *Kristusovega rojstva s čaščenjem*, spodaj pa ga dopolnjuje napis *Puer natus est nobis et filius datus est nobis*. Zadnja platnica prinaša motiv *Krsta v Jordanu* z napisom *Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui*. Obe podobi uokvirja pas s cvetlično geometrijskimi motivi, v vmesnih medaljonih pa so postavljeni portreti najbrž protestantskih veljakov in pomembnih predhodnikov avtorja oziroma nekdanjega lastnika *Passiona*.

Na notranji strani sprednje platnice lahko preberemo dva lastniška vpisa, in sicer prvega samo preko inicialk S. J. in letnico 1591, drugi zapis je daljši in bolj poveden, saj pojasnjuje, da je knjigo leta 1633 od neidentificirane osebe v dar dobil Michael Curtius.

Dalmatinov upesnjeni pasijon *Passion is vseh stirih euangelistou vleto peissen* je bil ponatisnjen v vseh poznejših pesmaricah protestantov,³⁰ Matija Kastelec pa ga je leta 1682 kot molitev ponatisnil v katoliškem priročniku za pripravo bolnikov na smrt *Bratovske buquice*.³¹

17. STOLETJE

V latinščini natisnjen pasijon *Nutrimenta divinae pietatis*³² želimo predstaviti predvsem zato, ker ima hrbet knjižnega bloka ojačan s fragmenti srednjeveškega rokopisa na pergamentu. Takšna ojačitev hrbta je bila pogosta knjigoveška praksa. Pergament je namreč trpežen in elastičen material, zato je bil še prav posebej uporaben pri vezavi knjižnega bloka ali pa so list pergamenta uporabili za platnico mehke pergamentne vezave. Uporaba srednjeveških kodeksov, napisanih na pergament, je bila pri knjižni vezavi še posebej pogosta po tridentinskem koncilu, ko je veliko srednjeveških obrednih liturgičnih besedil postalo zastarelih oziroma odvečnih.³³

²⁹ Cerkovnik, 78–79.

³⁰ Iz njegovega naslova lahko preberemo, da se Dalmatinova pesnitev poje po napevu slovenske pesmi *Sveti Pavel v enem listu*. Protestantje so posebno pozornost namenjali pesmim, te so bile tiskane na koncu mnogih katekizmov, ki so bili tako hkrati tudi pesmarice. Glej Florjančič, 92.

³¹ Smolik, str. 265.

³² Belfer, Nicolaus: *Nutrimenta divinae pietatis*. Dunaj: Matthäus Rickhes, 1661. NUK, GS 0 13778 [cobiss id=80924160].

³³ Glej Sonja Svoljšak in Urša Kocjan, 'Zgodnje novoveško recikliranje in njegove uganke: roko-

Nutrimenta divinae pietatis. NUK, GS 0 13778.

Posebnost opisovanega izvoda pa je tudi zadnja platnica, ki je sicer edina ohranjena, oblečena v temno rdeč žamet. Prepoznamo lahko še ostanek dveh od štirih svilenih trakcev, ki so služili kot zapirala. Izvod krasi dekorativna obreza zlate barve.

Miniaturno delo, z višino hrbta komaj 12 cm, ima skoraj 980 paginiranih potiskanih strani. Kljub vsemu naštetemu je natisnjeno zračno in berljivo. Besedilo se zaključí s pesnitvami (večinoma himne) in z vsebinskim kazalom. Natisnjeno je bilo na Dunaju leta 1661 pri tiskarju Matthäusu Rickhesu in je izjemno lep primer vezave namenjeni »razkošni« zasebni pobožnosti.

Po neuspešnih prizadevanjih, da bi ustanovili tiskarno v Ljubljani že v prvi polovici 17. stoletja, so deželni stanovi končno podprli pobudo Janeza Ludvika Schönlebná za ustanovitev tiskarskega podjetja. Leta 1678 so tako povabili Janeza Krstnika Mayrja, salzburskega tiskarja in knjigotržca, da še isto leto v Ljubljani uredi tiskarno.³⁴ Po zatonu reformacije je namreč tudi v slovenskih deželah napočila doba katoliške verske obnove. V začetku 17. stoletja je v naših deželah prihajalo do intenzivnega iskanja novih poti in načinov za poglobljanje vernosti in verskega življenja. Na vseh področjih so opazna goreča prizadevanja, kako prodreti ne le do temeljitejšega razumskega spoznavanja verskih resnic, ampak tudi do bolj življenjskega, bolj prvinskega in neposrednega doživljanja evangelijskih sporočil. Med temi sporočili osrednje mesto zavzema pretresljivo pričeva-

pisni fragmenti kot knjigoveški material', *Knjižničarske novice*, 24.7/8 (2014), 6–7.

³⁴ Dular, str. 90.

nje o Kristusovem odrešenskem trpljenju in križevem potu, njegovem križanju in umiranju na križu. Sporočilo, ki vsebuje enkratno, neponovljiv moralni naboj s pozivom k izpovedovanju lastne grešnosti, z iskreno željo po pokori, s hoteljem po očiščenju in prerojenju, z živo vero v vstajenje. In eno najučinkovitejših poti za izražanje teh prizadevanj, želja in hotenj so predstavljali pasijoni.³⁵

Tako so se iz časa druge polovice 17. in začetka 18. stoletja ohranile raznovrstne in številne izdaje molitvenikov, katekizmov, lekcionarjev, evangeliarjev in knjig z različno nabožno vsebino, ki vsebujejo poglavje/a ali pa že v naslovu samem prinašajo vsebine, posvečene Kristusovemu trpljenju in ostalim pasijonskim zgodbam. Verjetno v Ljubljani ni bilo tiskarja, založnika, knjigotrčca ali knjigarnarja, ki v svoji karieri ne bi izdal, založil ali prodajal dela s pasijonskimi motivi. Med bralci pa so morala bila tovrstna dela tudi izjemno priljubljena. V NUK velikokrat ne hranimo le enega izvoda, ampak po več izvodov iste izdaje različnih nekdanjih lastnikov, kot lahko razberemo iz rokopisnih zaznamkov in zabeležk. To so npr. prevedena oziroma prirejena dela Gáborja Hevenesija *Sveti post, Kristusovemu terpljenju posvezen, u' vsakdanu spremishluvanje resdehlen* ali *Ta Kristusovemu terpleinu posvezheni post*, izjemno veliko izdaj so imela tudi besedila, kot sta Pot svetega križa Jezusa Kristusa ali *Sveti postni evangelji* idr. Dela s pasijonsko vsebino pa seveda najdemo tudi v 19. stoletju, kot npr. *Raslaganje terpljenja Jesuša Krištuša gošpoda našhiga, kakor so ga vsi shtirje evangelisti popisali* Franca Veritija.

18. IN 19. STOLETJE

*Das grosse Leben Christi*³⁶ Martina iz Cochema, nemškega katoliškega duhovnika, pridigarja, člana kapucinskega reda, pisatelja in avtorja verskih spisov, je tipično baročno delo. Velja za eno najboljših katoliških knjig svojega časa za vzgojo in izobraževanje. Od izdaje iz leta 1682 do sredine 19. stoletja je izšlo več kot 20 popisanih izdaj, hranjenih v raznih knjižnicah.³⁷

Bakrorezne ilustracije na 36 uvezanih prilogah, frontispic³⁸ v prvem zvezku, zemljevid Svete dežele in panorama Jeruzalema dajejo ogromnemu korpusu

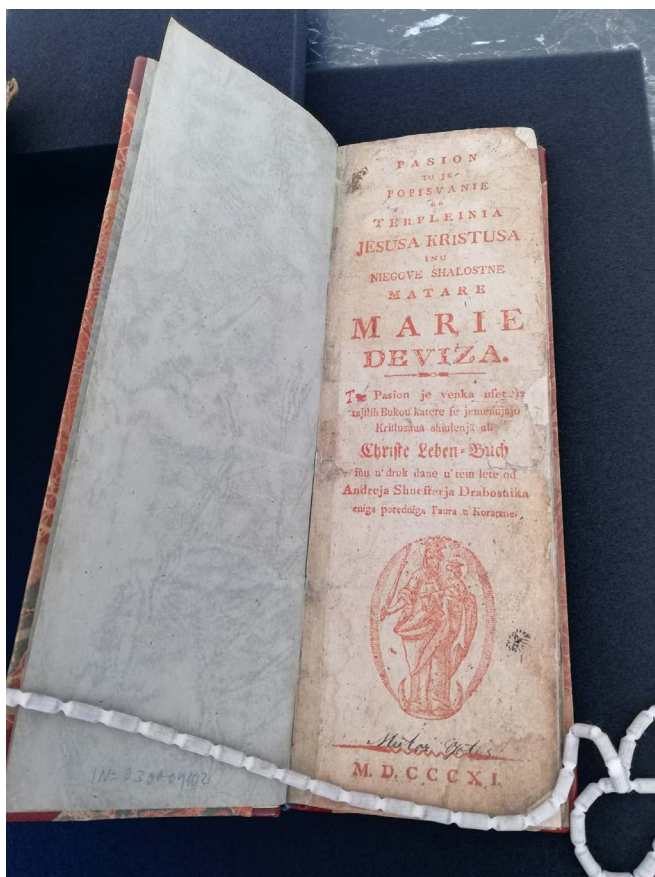
³⁵ Kajetan Gantar, 'Predgovor', v Škofjeloški pasijon: *znanstvenokritična izdaja*, ur. Matija Ogrin (Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2009), str. 7–9 (str. 7).

³⁶ Martin von Cochem: *Das grosse Leben Christi, oder Aussführliche, andächtige vnd bewögliche Beschreibung dess Lebens vnd Leydens vnsers Herren Jesu Christi, rund seiner Glorwürdigsten Mutter Mariae : sambt aller ihrer Befreundten, als nemblich S. Annce, vnd ihrer Mutter ...* München: Johann Jäcklein, 1702. NUK, GS I 21229/I, II [cobiss id= 81679616].

³⁷ Podatek je pridobljen iz baze WorldCat <<https://www.worldcat.org/>> [dostopno 14. 1. 2020].

³⁸ Frontispic, tj. grafika, ki je pozicionirana levo od naslovne strani, navadno obrnjena tako, da hkrati ko gledalec oziroma bralec gleda podobo, lahko prebere tudi naslov dela.

besedila ilustrativno podporo in ga naredijo še bolj povednega. Pod grafike se je podpisal J[ohann] Franck,³⁹ delo pa je leta 1702 v Münchnu natisnil Johann Jäcklein. Za lažje branje okoli 1800 potiskanih strani je besedilo natisnjeno po posameznih poglavjih, tiskano v dveh stolpcih, na koncu drugega zvezka, pa se nahaja kazalo posameznih poglavij ločeno za oba posamezna zvezka ter dve vsebinski kazali, namenjeni celotnemu besedilu. Delo je podroben, pobožen in mogočen opis življenja Jezusa Kristusa, ki ima za svoj sklepni del, torej za zadnja štiri velika poglavja namenjeno posebno naslovno stran: za smrt, poročilo, pekel in nebeško kraljestvo.

Naslovna stran Šusterjevega *Pasiona*. NUK, R II 58643.

³⁹ Johann Franck je bil augsburški graver in jedkar, ki je v rojstnem mestu deloval med leti 1659 in 1690. Glej Stadtllexikon Augsburg <<https://www.wissner.com/stadtllexikon-augsburg/artikel/stadtllexikon/franck-1/3784>> [dostopno 14. 1. 2020].

Das grosse Leben Christi je bilo predloga za *Pasion tu je popisvanie od terpleinia Jesusa Kristusa inu niegove shalostne matare Marie Deviza*⁴⁰ Andreja Šusterja. Naslovna stran *Pasiona* je odtisnjena v rdeči barvi, kraj natisa ni znan, podatek, da je delo izšlo leta 1811 pa najdemo na dnu naslovne strani.

Na 72 paginiranih straneh izjemno svojevrstnega pokončnega formata (10 x 30 cm) je besedilo urejeno v manjše odstavke po abecednem akrostihu (12 x abeceda + A do D). Predgovoru na prvih treh straneh, ki je verjetno izvirno avtorjevo delo, sledi *Pasion*. Jezik se najbolj približuje knjižnemu tedanje dobe, in ker je tisk zelo skrben, zagotovo ni mogel priti iz kake zakotne tiskarne, je ugotavljal Niko Kuret.⁴¹

Pasion odlikujeta tudi dve manjši lesorezni ilustraciji, ki imata pozicijo naslovne in končne vinjete. Na naslovni strani najdemo motiv *Marije na polmeseču*, motiv *Marije v žarkih* kot dopasne upodobitve Marije s krono na glavi in z detetom v naročju⁴² pa zaključuje besedilo.

V NUK hranimo dva izvoda Šusterjevega *Pasiona*. Na poškodovanem, in kasneje restavriranem izvodu, so manjkajoči deli besedila napisani z roko (R II 58643), drugi izvod prihaja iz knjižnice Toma Zupana (R II 58643/d1). Podaril mu ga je Fran Levec, ki ga je dobil od Julija Slapšaka, učitelja iz Leš pri Trziču. Zupanovemu izvodu manjkata naslovna stran, ki je sicer na vstavljenem listu prepisana, in prvi list. Na sprednji spojni list je nalepljena Levčeva vizitka s posvetilom Zupanu, spojni list pa vsebuje tudi mnogo rokopisnih zabeležk in eno narisano vinjeto. Na verso strani zadnjega spojnega lista najdemo zabeležko Valentin Pruch mp. ausgelegt et gedruckt [?!]. Wien am 16. Februar 826 za založnika in tiskarja, ki sicer velja za neznanega.

Kratek vpogled v tiske s pasijonsko tematiko zaključujemo z molitvenikom *Mir vam bodi!*, ne nazadnje tudi zato, ker sta se nam ravno na predbožični dan pri pregledovanju pasijonov in prelistavanju omenjenih molitvenikov razkrili dve majhni presenečenji, a o tem nekoliko kasneje.

Avtorstvo molitvenika je Viktor Smolej pripisal nabožnemu piscu in prevajalcu Juriju Volcu (vsaj prva dva natisa),⁴³ avtor Slovenske bibliografije France Simonič⁴⁴ pa navaja, da je drugi natis pomnožil Jurij Volc.⁴⁵ Vse tri izdaje (1850,

⁴⁰ Šuster, Andrej: *Pasion tu je popisvanie od terpleinia Jesusa Kristusa inu niegove shalostne matare Marie Deviza*, [S. l.: s. n.], 1811. NUK, R II 58643 in R II 58643/d1 [cobiss id=75873280]. Dostopno tudi na dLib.si <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GT11TJNP>>.

⁴¹ Niko Kuret, 'Šuster, Andrej (1768–1825)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi677694/>> [dostopno 14. 1. 2020].

⁴² Za mariološko ikonografijo glej Germ, str. 152–165.

⁴³ Viktor Smolej, 'Volc, Jurij (1805–1885)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi808121/>> [dostopno 14. 1. 2020].

⁴⁴ Franc Simonič, *Slovenska bibliografija, I. del: Knjige (1550–1900)* (V Ljubljani: Slovenska matica, 1903–1905), str. 318.

⁴⁵ Smolej.

Mir vam bodi!. NUK, DS 0 174183.

1852 in 1855)⁴⁶ je natisnil Jožef Blaznik⁴⁷ v Ljubljani, založil in na prodaj pa jih je v Ljubljani imel Ignacij Klemens.

Vsi trije molitveniki so vezani v rjavo usnje prek opore iz lepenke, prav tako imajo vsi na sprednji in zadnji platnici slepo odtisnjen dekorativni okvir. Molitvenik iz leta 1855 se od ostalih dveh razlikuje z zlatim odtisom. Na sprednji platnici ima znotraj cvetličnega okvirja vtisnjeni inicialki M. N., in sicer v obliki velikih pisanih črk. Na zadnji platnici je osrednje polje dekorativnega okvirja prazno. Za razliko od ostalih dveh ga krasi tudi dekorativna obreza zlate barve, ugotavljamo pa lahko, da je bila obreza molitvenika iz 1850 morda pobarvana rumeno, medtem ko molitvenik iz 1852 obreze nima okrašene.

Molitvenik iz 1855 ima ohranjeni tudi zakovici zapirala na obeh platnicah, ki sta lep obrtniški izdelek. Oblikovani sta kot lasnica v obliki petih križev simbola s francoskih kart, z rahlo poudarjenim sredinskim križem, da zakovico simetrično razdeli. Dekorativni spojni list, ki povezuje platnico s knjižnim blokom, je na obeh straneh knjige enak; in sicer nas, ko odpremo knjigo, preseneti izjemno

⁴⁶ Volc, Jurij: *Mir vam bodi!:* molitvene bukve, v katerih se najdejo mnoge svete maše in druge navadne molitve sa vse potrebe v našim shviljenji, litanije in pesmi, tudi Pašijon ali terpljenje nashiga Gospoda Jesusa Kristusa s svetim krishevim potam: s eno podobo. Ljubljana: Ignacij Klemens, 1850; Ljubljana: Jožef Blaznik. NUK, GS 0 108284 [cobiss id= 512034357], Drugi natis. Ljubljana: Ignacij Klemens, 1852; Ljubljana: Jožef Blaznik. NUK, DS 0 45063 [cobiss id=92852480] in Tretji natis. Ljubljana: Ignacij Klemens, 1855; Ljubljana: Jožef Blaznik. NUK, DS 0 174183 [cobiss id=179373824].

⁴⁷ Jožef Blaznik je bil gotovo najpomembnejši slovenski tiskar v 19. stoletju, ki je močno vplival na razvoj tiskarstva na Slovenskem. Uveljavil se je tudi kot založnik. Sprva je največ tiskal nabožna dela za knjigoveze, predvsem za Ljubljančana Janeza Klemensa. Odlikoval ga je tudi pretanjen estetski čut. Tiski njegove tiskarne sodijo med najboljše izdelke »črne umetnosti« v tistem času. Glej Martin Grum, 'Blaznik, Jožef (1800–1872)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi143410/>> [dostopno 14. 1. 2020].

redka zelena barva,⁴⁸ na kateri je v beli barvi odtisnjen motiv satovja. Ostala dva izvoda sta brez dekorativnih spojnih listov.

Sprednji nepotiskani listi molitvenika iz 1855 so poččkani s svinčnikom, listi od strani 411 pa delno restavrirani. Po sredini listov, kjer so bili u(raz)rezani, so zalepljeni oziroma popravljeni z arhivskim papirjem. Izvod iz leta 1850 na zadnjem spojnem listu prinaša lastniški vpis Pepi Žvanut v Ljubljani 1859, na izvodu iz leta 1852 pa na sprednjem spojnem listu lahko preberemo lastniški vpis Kazimirja Podkrajška.

Dekorativni elementi vezave molitvenikov, še posebej zadnje izdaje ter lastniški vpisi v ostalih dveh, nam dajo slutiti, da so bili molitveniki njihovim nekdanjim lastnikom še posebej pri srcu, da so si jih personificirali in jih tudi lepo uporabljali glede na njihov današnji videz. Pokažejo pa nam tudi individualni okus nekdanjih lastnikov in dekorativni slog knjižne vezave druge polovice 19. stoletja.

Molitvenika iz 1850 in 1852 imata oba po en uvezan frontispic, medtem ko ima izvod iz leta 1855 poleg frontispica uvezanih še 16 ilustracij.

Frontispic molitvenika iz 1850 ima motiv *Jezus se prikaže učencem* in se nanaša na besede iz Lukovega evangelija (24, 36): »Ko so se oni pogovarjali o tem, je sam stopil mednje in jim rekel: »Mir vam bodi!«, ki je tudi citiran, pod litografijo pa je podpisan F. Fleischmann iz Münchna. Litografija je oštevilčena s številko 11. Motiv na litografiji frontispica iz leta 1852 prinaša besede iz Janezovega evangelija (9, 4): »Dokler je dan, moramo opravljati dela tistega, ki me je poslal.« Podpisana sta Cl. Rufs in Jos. Benedict, litografija pa je oštevilčena s številko 65, na dnu strani se nahaja še neidentificiran zapis, ki je žal obrezan. Oba citata sta v nemščini.⁴⁹ Na zadnjem molitveniku je citat prav tako vzet iz Janezovega evangelija (13, 34) in zapisan v slovenščini: »Ljubite se med seboj, kakor sem vas jaz ljubil«. Pod litografijo je podpisan P. C. Geissler, preberemo pa lahko tudi zapis Stahlstich v. Carl Mayer's Kunst-Anstalt. Litografija je oštevilčena s številko 61.

Posebnost zadnjega molitvenika je 16 uvezanih prilog, in sicer *Kalvariji*, sledi XIV. postaj (štacionov) (I: *Jezus je k smerti obsojen*, II: *Jezus vzame križ na rame*, III: *Jezus prvič pod križem pade*, IV: *Jezus sreča svojo žalostno mater*, V: *Simon iz Cirene pomaga Jezusu križ nesti*, VI: *Veronika poda Jezusu potu pert*, VII: *Jezus drugič pod križem pade*, VIII: *Jezus tolaži Jeruzalemske žene*, IX: *Jezus tretjič pod križem pade*, X: *Jezusa slečejo*, XI: *Jezusa na križ pribijejo*, XII: *Jezus umerje na*

⁴⁸ Opišemo jo lahko kot temno zeleno barvo račjih jajc. Glej John Cage, *Colour and Meaning: Art, Science and Symbolism* (London: Thames & Hudson, 2000), str. 28. Zelena barva pa je po določilu papeža Inocenca III. (1198–1216) o liturgičnih barvah in njihovi uporabi sicer namenjena navadnim dnevom v liturgičnem letu in pomeni upanje. Glej Germ, str. 100.

⁴⁹ Glej Biblija.net <<https://www.biblija.net/>> [dostopno 14. 1. 2020].

križi, XII: *Jezusa iz križa snamejo*, XIV: *Jezusovo truplo v grob položijo*), zadnja litografija pa nosi naslov *Jezus iz groba vstane*.

Ob popisovanju vseh zgoraj naštetih ilustracij postaj lahko pritrdimo, da je ob liturgiji zagotovo na krščansko ikonografijo vplivalo tudi izvajanje pasijonskih iger, misterijev in miraklov, ki je dopolnjevalo sam obred ter bistveno prispevalo k slikovitosti dogajanja v cerkvi ali pred njo, posledično pa se je zrcalilo tudi v likovni umetnosti. Med najpogostejše odmeve spadajo prav bogato razčlenjeni scenski prizori pasijonskih iger, od Kristusovega vhoda v Jeruzalem do njegovega vstajenja.⁵⁰

Pod prvo postajo sta natisnjena podatka Razmnožil J. Blaznik v Ljubljani in A. P. lith. Kot vemo, je bil edini pomemben poskus sodelovanja med ljubljanskimi tiskarji pred 1850 ustanovitev prve litografije na Slovenskem. Na Blaznikovo pobudo so jo v prostorih tiskarne Rozalije Eger leta 1832 ustanovili in zanjo prispevali svoje deleže vsi ljubljanski tiskarji. Ker ni nikoli prav zaživela in je skoraj vsa leta delovanja (ukinjena je bila 1853) prinašala izgubo, si je Blaznik že 1847 uredil uspešno delujočo litografijo v svoji tiskarni.⁵¹ Na kakšne načine je Blaznik sodeloval z grafiki in ustvarjalci litografij, pa bo treba še raziskati.

ZA KONEC

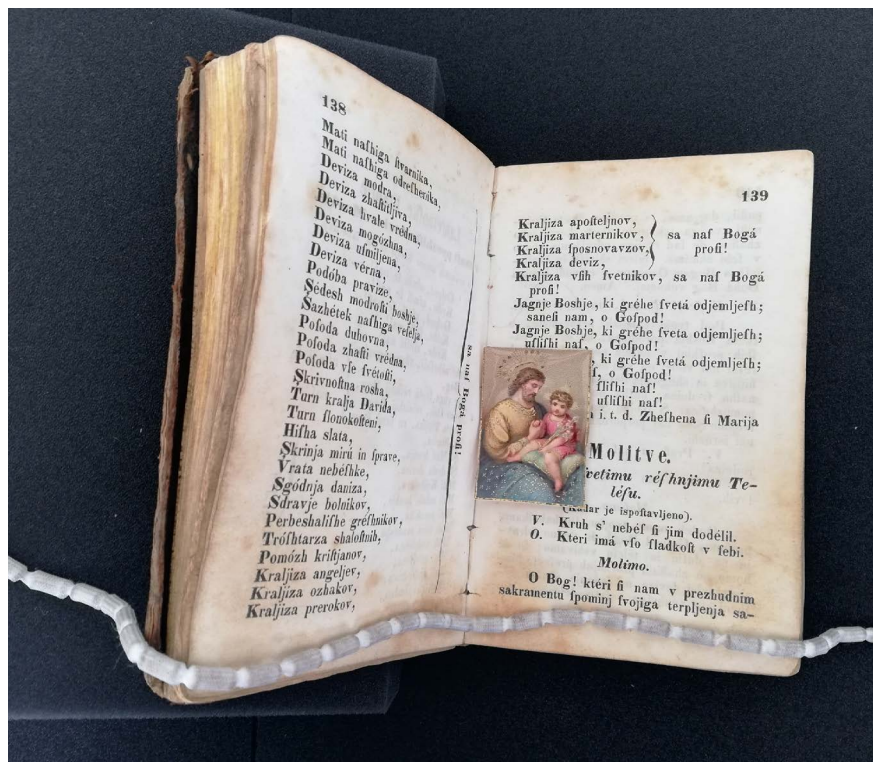
In kako bi lahko razumeli slovenskega bralca ob prebiranju in podoživljanju pasijonov ali tiskanih besedil, ki se navezujejo na Kristusov pasijon? Nič drugače kot, da ni bil nikoli postavljen zgolj v vlogo pasivnega bralca, temveč se je s pomočjo bogoslužja kot tudi pasijonskih idr. iger, ki so jih uprizarjali na slovenskem ozemlju vse od leta 1600 dalje,⁵² predvsem pa s pomočjo tiskanih del, namenjenih zasebni pobožnosti ter njihovih ilustrativnih dodatkov, podoživljal in se vživljal v pričevanja Kristusovega odrešenjskega trpljenja. In zato še prav za konec obljubljeno iz zgornjih vrstic. Med prelistavanjem molitvenika *Mir z vami!* iz leta 1850 se je med stranema 138 in 139 prikazala majhna vstavljena podobica v velikosti znamke, z izjemno prikupnim motivom *Svetega Jožefa in Kristusa otroka*,⁵³ ter v nadaljevanju med stranema 376 in 377 podobica enake velikosti z motivom *Srca Jezusovega*. Kako drugače kot zgolj z otroško brezpogojno in kasnejšo odraslo gorečo ljubeznijo, bo bralce Kristusovega pasijona ta popeljala do prave vere v vstajenje.

⁵⁰ Germ, str. 101.

⁵¹ Grum.

⁵² Matija Ogrin, 'O cilju in načelih znanstvenokritične izdaje Škofjeloškega pasijona', v Škofjeloški pasijon: *znanstvenokritična izdaja*, ur. Matija Ogrin (Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2009), str. 321–342 (str. 321).

⁵³ Za pomoč pri identifikaciji motiva in iskrice se zahvaljujem kolegici dr. Sonji Svoltšak in kolegu Matjažu Luliku.

Podobica v velikosti znamke, z motivom Svetega Jožefa in Kristusa otroka, najdena v moltiveniku Mir vam bodi!. NUK, GS O 108284.

Literatura:

Biblija.net <<https://www.biblija.net/>> [dostopno 14. 1. 2020].

Cage, John, *Colour and Meaning: Art, Science and Symbolism* (London: Thames & Hudson, 2000).

Cerkovnik, Gašper, 'Produkcija in vpliv lesoreznih knjižnih ilustracij iz kroga Albrechta Dürerja', v *Historični seminar* 9, ur. Katarina Šter in Mojca Žagar Karer (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU), str. 75–92.

Dular, Anja, *Živeti od knjig: zgodovina knjigotrštva na Slovenskem* (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev, 2002).

Febvre, Lucien, in Henri-Jean Martin, *The Coming of the Book: the Impact of Printing, 1450–1800* (London: Verso, 2010).

- Florjančič, Alojzij Pavel, 'Dalmatinov pasijon 1576', *Pasijonski doneski*, 9 (2014), 88–93 (59).
- Gantar, Kajetan, 'Predgovor', v *Škofjeloški pasijon: znanstvenokritična izdaja*, ur. Matija Ogrin (Celje: Celjska Mohorjeva družba; Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2009), str. 7–9.
- Germ, Tine, *Uvod v ikonografijo* (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2018).
- Golob, Nataša, 'Naslikane in natisnjene podobe v prvotiskih', v Črna umetnost v barvah: *naslikane in natisnjene upodobitve v prvotiskih Narodne in univerzitetne knjižnice = The Black Art in Colours: Painted and Printed Images in The National and University Library's Incunabula* (Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2017), str. 60–109.
- Golob, Nataša, Marijan Rupert in Sonja Svolfšak, Črna umetnost v barvah: *naslikane in natisnjene upodobitve v prvotiskih Narodne in univerzitetne knjižnice = The Black Art in Colours: Painted and Printed Images in The National and University Library's Incunabula* (Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2017).
- Grum, Martin, 'Blaznik, Jožef (1800–1872)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi143410/>> [dostopno 14. 1. 2020].
- Gspan, Alfonz in Josip Badalič, *Inkunabule v Sloveniji* (Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1957).
- Ilich, Iztok, *Knjiga* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007).
- Janson, Horst Woldemar, *Istorija umetnosti: pregled razvoja likovnih umetnosti od praistorije do danas* (Beograd: Jugoslavija, 1965).
- Kuret, Niko, 'Šuster, Andrej (1768–1825)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi677694/>> [dostopno 14. 1. 2020].
- Logar, Janez, 'Mandelc, Janez (?–po 1605)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi345933/>> [dostopno 12. 1. 2020].
- Ogrin, Matija, 'O cilju in načelih znanstvenokritične izdaje Škofjeloškega pasijona', v *Škofjeloški pasijon: znanstvenokritična izdaja*, ur. Matija Ogrin (Celje: Celjska Mohorjeva družba; Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2009), str. 321–342.
- Simonič, Franc, *Slovenska bibliografija, I. del: Knjige (1550–1900)* (V Ljubljani: Slovenska matica, 1903–1905).
- Smolej, Viktor, 'Volc, Jurij (1805–1885)', v *Slovenski biografski leksikon* <<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi808121/>> [dostopno 14. 1. 2020].
- Smolik, Marijan, Pasijon, v *Enciklopedija Slovenije*, zv. 8 (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994), str. 265.
- Stadtllexikon Augsburg <<https://www.wissner.com/stadtllexikon-augsburg/artikel/stadtllexikon/franck-1/3784>> [dostopno 14. 1. 2020].
- Svolfšak, Sonja in Urša Kocjan, 'Zgodnje novoveško recikliranje in njegove uganke: rokopisni fragmenti kot knjigoveški material', *Knjižničarske novice*, 24.7/8 (2014), 6–7.
- WorldCat <<https://www.worldcat.org/>> [dostopno 14. 1. 2020].

Foto Tomaž Lunder.

dr. Tomaž Krpič

ON THE ELEMENTS OF THE THEATRE COMMUNITY OF THE ŠKOFJA LOKA PASSION PLAY

INTRODUCTION

In the beginning of the 18th century, Father Romuald wrote a script of a passion play,¹ which was then performed almost every year during Lent until 1768, when it was terminated by the church officials. *The Škofja Loka Passion Play* is considered to be the oldest preserved dramatic script written in Slovenian language and the oldest preserved regie-book to be found in Europe. In the centrepiece of its performance is collective amateurism. No matter if the production of the passion play may eventually be pushed to the highest theatre professional level, *the Škofja Loka passion play* will always be people's theatre in search for the passion play community, embracing its religious origins.

Although *the Škofja Loka passion play* can be considered a dramatic script or a regie-book, the participants nevertheless strive for more than just religious performance on the four stationaries. In the introduction to his book on community, Zygmunt Bauman compares community to a firework where one can metaphorically warm hands.² A danger lurks outside, while when being inside of the community, one feels safe. And although the concept of the community also has manifold other aspects³ – a community guarantees members wholeness of social relationships, material means for life, transmission of knowledge, religious practice, cultural tradition and many more – the metaphor elegantly portrays the main reason why humans build and maintain communities.

In *Building a Temporal Theatre Community in the Production of ATLAS - LJUBLJANA*,⁴ I introduced seven analytical elements for the interpretation of theatre community: (a) a group of participants (spectators, actors, performers, theatre directors, scene designers...); (b) theatre conventions; (c) sentiment of

¹ Matija Ogrin: Tradicija in datacija škofjeloškega pasijona. Ed. Pavel Alojzij Florjančič, *Pasijon-ski doneski*, pp. 49-68. Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka, 2009.

² Zygmunt Bauman: *Community: Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press, 2001, p. 1.

³ See Srna Mandič in Valentina Hlebec: Skupnost in kakovost življenja: med tradicijo in inovacijo. *Teorija in praksa*, 55, no. 4, 2018, pp. 715-731.

⁴ Tomaž Krpič: Building a Temporal Theatre Community in the Production of the Performance ATLAS – LJUBLJANA. *Theatralia*, 20, no. 2, 2017, pp. 96–108.

belonging together; (d) non-deliberate construction; (e) wider goals; (f) locality; and (g) relative permanency. Recently, I identify an additional element called *communal epistemology*. In the case of *the Škofja Loka passion play* self-reflection is its constitutive part. Scholars, researchers and participants of the passion play publish articles, essays or share personal views and experiences in order to produce a distinct collective stock of knowledge about the phenomenon of the passion play.

A GROUP OF PASSION PLAY PARTICIPANTS

Each time the passion play is staged, it demands more than one year of preparations and several hundred participants: performers and members of the supportive crew. In 2015, for instance, over 900 participants performed the passion play at four stations at the centre of the town. The then stage manager,⁵ Borut Gartner, intensively searched for creative ways to enlarge the number of the participants as to make the passion play as close to the masses as possible.⁶ Although all participants do not come from the local area, majority do. Only a few were previously professionally, or in any other way, engaged in theatre, although some of them already have taken part in the previous productions of the passion play. Apart from the production manager and the stage manager, no one is paid. Even those who care for the organization and technical issues are not financially compensated. In this respect, the participants of *the Škofja Loka passion play* are strictly considered to be amateurs.

The stage and the production manager are subject of public call since they are paid by the Municipality of Škofja Loka's money. All the other participants are gathered by for the modern theatre standards uncommon ways. There are two methods of casting and both based on communal, parochial, familiar and friendly relations: (a) collective; and (b) individual casting. First, already in 1999, the scenes of *the Škofja Loka Passion Play* were 'justly' distributed among the local communities in and on the outskirts of Škofja Loka, and some local communities in Poljane and Selška valley. At the beginning of the preparations, local leaders are determined and they summon up the candidates from their local communities. The criteria for the selection are certainly not professional in terms of theatre, for the quality of the performance was and still is an afterthought. There

⁵ Traditionally addressed as 'magister processionis'. I am using the expression 'stage manager' here, because in the 18th century the role of 'theatre director' was not yet invented, and second, because the passion play leaves the stage manager rather little space for implementation of his or her own theatrical visions. See also Rok Andres: O treh pasijonih, s tremi režiserji. *Pasijonski doneski*, no. 13, 2018, pp. 136-150.

⁶ Borut Gartner: Romualdov škofjeloški pasijon 2009. Ljudsko ljubiteljsko pasijonsko gledališče. *Pasijonski doneski*, no. 5, 2010, pp. 93-144.

are cases when the participation at the passion play is even inherited between the participants of the two generations.

Whether one is talented actor or actress is less important than his or her ability to 'fit in' with the rest of the participants in the particular scene in order to make a donation to a distinct aesthetic effect, that contributes to building and strengthening of the passion play community. Second, another principle of recruiting is an invitation send to someone for whom it is believed he or she could be interested in and that the project could greatly benefit from his or her participation. Usually such an individual participant contributes distinct professional skills or knowledge about theatre or the passion play. The criterion of one being religious is not the crucial one, although it may subtle 'beat the track', so many passion play participants does not practice any religion in their life.⁷ The selected participants are subjects of the process of almost one year preparation for acting the characters or other roles in the procession, which allowed the participants of the passion play to develop a distinct 'poor' and humble aesthetics of their own performing bodies.

Foto Tomaž Lunder.

⁷ See also Nejc Ilc: Čemu ribniški pasijon? *Pasijonski doneski*, no. 8, 2012, pp. 95-97.

THEATRE CONVENTIONS OF THE PASSION PLAY

One theatre regulation of the *Škofja Loka Passion Play* comes into power in a bit peculiar way. In 2007, of Škofja Loka council voted a resolution, that whenever the passion play is organized by the Municipality, it has to be performed in its original version, using the script written by Father Romuald. Whether the Municipality's political decision is an obstacle for the creators of the passion play can be a subject of contestation. On the one hand the creators of the passion play by trying to make only necessary and inescapable changes of the initial passion play script pay a respect and a tribute to its author and the 18th century creators, while on the other hand modern staging or re-enactment of the passion play undoubtedly demands certain level of adjustments and creativity. In postmodern and postdramatic theatre this may even mean that the passion play is (re)written or the text completely withdraw,⁸ so that perhaps only the leit-motif of the passion play is preserved. However, since the language of the initial text of the passion play, the old Škofja Loka dialect, was lately partially re-wrote and proof-read to be closer to the standards of modern Slovenian language, for the participants more teachable and for the audience more comprehensive passion play, this politically induced formal convention is not entirely followed anymore.

The Škofja Loka passion play is a combination of theatre elements from the medieval times, theatre conventions, which were used at the time of its origin and some modern theatrical adjustments. The basic form of the passion play is penitential passion religious procession that starts on the outskirts of the town, winds through it and stops at four stationaries in the down-town. The modern passion play procession (so-called *the Kokalj's Passion Play*) has twenty scenes of which some are delivered to the audience in the form of tableaux, either carried by the male participants or pulled by the horses. The animals are a distinct element of the *Škofja Loka Passion Play*, as the horses and a donkey are considered to be equally important participants. The passion play ends with official defile of the passion play cavalry. The inclusion of the animals has a multiple meaning. First, it reminds the audience of importance the animals had for people in the times when Jesus lived. Second, since Jesus arrived in Jerusalem on the back of a donkey, this is a vivid symbol of his humbleness. Third, they function as a cognitive mechanism with which the audience return to the once lost, but nowadays again appreciated human relation to the nature.

⁸ See Seokhum Choi: *Performing the Passion of Christ in Postmodernity: American Passion/passion Plays as Ritual and Postmodern Theatre*. Ann Arbor: ProQuest, 2012, pp. 134-207; Lara D. Nielsen: Spectres of Exchange. Rights and Resources in Loisaida Liberation-theology Passion Play Performance. *Performance Research* 13 (3): 2008.18-30. In 1992, the Škofja Loka passion play was adapted to be for the second time broadcasted on the Slovenian Radio. In 2000, the theatre director Meta Hočevar made an adaptation of the passion play in SNG Drama.

The religious background of the *Škofja Loka Passion Play* is Catholicism. The Catholic Church has manifold faces, but the Catholicism in Slovenia is inclined to conservatism. The passion play in great deal reflects this by focusing on traditional understanding of the life, suffering, and death of Jesus Christ. In this respect, the passion play send to the audience a highly conservative message. At least two structural elements of the society need to be addressed here: anti-Semitism and understanding of the position of the women in society. Although the Catholic Church liberated Jews from committed decide at the Second Vatican Council in 1965, and although in the past some of the passion plays, like for instance the Oberammergau's passion play,⁹ in this respect significantly altered the scripts, there are no signs that the Škofja Loka passion play community considers doing anything similar. In regard to the relationship between the genders the situation is pretty much the same. In 2000/2001, the adaptation of the Škofja Loka Passion play was staged in SNG Drama Ljubljana. The theatre director, Meta Hočevar, split the table of The Last Supper by gender; on the left side of Jesus Christ sat five male and on the right six female apostles. Such configuration was not embraced with approval by some of the influential members of the passion play community.¹⁰ One could easily ask whether perception of gender was the reason why her project of the passion play, at the first public competition for staging of the Škofja Loka passion play in 1992, was not selected.

Along with the above formal, theatrical, and religious regulations, there are several social regulations, which are informally constructed during the time the passion play is staged. They are rather less well observable and up to some degree they vary from staging to staging. Their main function is to strengthen integration of the passion play participators and to allow them to construct a temporal theatre passion play community. One of the important generator of such social conventions is also the stage manager's 'directorial politics'. For instance in 2009, one informal regulation was given by the stage manager, Gartner, who insisted on the principle '*Anybody who is sent, is welcomed!*'¹¹

⁹ Michael Lambert and Tamartha Hammerschlag. The Durban Passion Play: Religious Performance, Power and Difference. Ed. Claire Maria Chambers, Simon W. du Toit and Joshua Edelman, *Performing Religion in Public*, pp. 71-86. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2013; Glenn Loney: Oberammergau, 1634-1990: the Play and the Passions. *New Theatre Quarterly*, 7, no. 27, 1991, pp. 203-216..

¹⁰ Marko Marin: Pasijonske igre. Sopotnice škofjeloškega pasijona. *Pasijonski doneski*, no. 10, 2015, pp. 43-48.

¹¹ Borut Gartner: Pasijonu na rob. *Pasijonski doneski*, no. 5, 2010, pp. 147-151.

A SENTIMENT OF COMMUNAL BELONGING TOGETHER

The participations of the passion play express overwhelming and intense feeling of being in positive spiritual, social and cultural relation with each other.¹² Of all elements of theatre passion play community the sentiment of belonging together seem to be the most important. What brings and holds together a modern theatre community is high level of professionalism of those who works in theatre (actors, theatre directors, dramaturges, scene designers and so on) on the one hand and participative creativity and personal epistemology of the theatregoers on the other hand.¹³ Yet, since the foundation of the Škofja Loka Passion play is on the contrary amateurism, a glue that successfully holds theatre community of passion play together need to be searched for elsewhere, for instance in religion. One would expect that the Catholic Church is very much interested in having an influence on the passion play, executing thus by the specific cultural form an indirect political influence on the local community, as well on the society in general.¹⁴

The catholic religion can certainly be an important 'social glue' that holds the theatre community of the passion play together. But, is it possible that solely the religion binds participants in communal relations? The religion provides the participants, and the spectators of the passion play as well, with the story of Jesus Christ. Such story can be socially highly empowering in terms of people's engagement, especially when it is already 'packed' in such a way that it can be bodily performed on the stage, this is in the form of a passion play.¹⁵ One can easily reckon how the passion play story affords the participants to empathically familiarized with the destiny of the protagonist. But the empathic relationship is not only developed towards the protagonist of the passion play, but also towards co-participants of the passion play. The 're-enactment' of the life of Jesus Christ enables the participant to see it as material, bodily fact. While it is not necessary that a participant of the passion play truly believes Jesus was a really existent historical figure, although many sincerely do, they must believe that the passion play is a theatrical metaphor which adequately symbolised human suffering, and that this believe is shared widely by the participant of the passion play.

¹² Nada Slatnar: Spomini na ustvarjanje škofjeloškega pasijona. *Pasijonski doneski* no. 11, 2016, pp. 57-59; Marija Krajnik: Pogled iz pasijonske garderobe. *Pasijonski doneski*, no. 11, 2016, pp. 61-69 and Pasijonci o škofjeloškem pasijonu. *Pasijonski doneski*, no. 11, 2016, pp. 71-75.

¹³ On spectator's creativity in theatre see Tomaž Krpič: On the Researcher's/Reviewer's Bodily Presence in Theatre. *New Theatre Quarterly*, 35, no. 3, 2019, pp. 238-250.

¹⁴ McKenna, Jennifer. 2014. Creating Community Theatre for Social Change. *Studies in Theatre and Performance* 34 (1): 84-89.

¹⁵ William A. Gamson: How Storytelling Can Be Empowering. Ed. Karen A. Cerulo, *Culture in Mind*, pp. 187-198. New York and London: Routledge, 2002; Dorothy Chansky: North American Passion Plays. The Greatest Story Ever Told in the New Millennium. *The Drama Review*, 50, no. 4, 2006, pp. 121-145.

Not all the participants of *the Škofja Loka Passion Play* are religious. Quite a proportion of them do not practice any religion. Consequently, the element of religion cannot entirely explain the establishment of empathic relations among the participants. Other sources of empathic feelings one found either in professional attachment of some participants to the project or in the participants' eager search for sense of community in the modern highly individualised society.

Foto Tomaž Lunder.

(NON-)DELIBERATE CONSTRUCTION OF THE PASSION PLAY THEATRE COMMUNITY

Are the participants of *the Škofja Loka Passion Play* aware that they are building a distinct passion play theatre community or do they entirely focus on the production of the passion play? Do they know what possible impact the passion play has on wider social, cultural and political landscape? In general, the participants forget about the social construction of the passion play theatre community. Instead, they rather focus on the production of the passion play. In 'forgetting' about the construction, they act very much as they act in their everyday life; they become practical passion play theatre community theorists. The expression is borrowed from Anthony Giddens,¹⁶ who considers a member of the society to

¹⁶ Anthony Giddens: *Politics, Sociology, and Social Theory: Encounters with Classical and Contemporary Social Thought*. Cambridge: Polity Press, 1995, pp. 240-241.

be practical social theorist in the matters and issues important to him or her. Of course, Giddens is talking about one being a practical social, not a communal theorists, but the difference between the society and the community in this particular case is not of significant importance.

Although the participants are focusing on the performance, they do not leave out their tacit awareness of building the passion play theatre community entirely. That means that the participants are sensitive to the fact that they are part of something new in terms of communal relationship. It is just that they do not focus consciously on it all the time, while from time to time they look back, or around, and surprisingly recognize that they, all along the way, become 'one big family'. They associate community more in terms of family relations and less as a professional construction.

WIDER GOALS

The participants of the passion play strive to the several wider goals. The most important goal is to create permanent and stable passion play community over longer period of time. From the perspective of successful building of such community, ideally would be to perform the passion play every year. But since this would demand human and financial resources beyond disposable, the condition of the passion play community oscillate over time. During the year of the preparation, the passion play community grows. Social interactions among the participants are created and they intensify over time, but then when the performance is over, the relations among the participants slowly decline or stay latent. As I have already said, the awareness of the passion play as a distinct community is not necessary explicitly present with all the participants. But when one asks the main protagonists about the possible wider goals, the permanent passion play community is high on the list. However, since the passion play community is generated through the staging of the passion play, and since *the Škofja Loka Passion Play* is now performed only every six years, the passion play community is hard to maintain, hence the narrow circle of the passion play's 'lamentations' for the times when the passion play could have been produced every year.¹⁷

Do the main protagonists of the passion play search for the 'good old' Catholic community or are they after some new (post)modern religious communal form? This question is not as simple to answer as it might appear at first. One reason for one to see the passion play as an attempt to return to once abandoned historical social, cultural and political forms is obvious. The content of the passion play is religious and highly conservative. It engulfs the spectator with the past,

¹⁷ Alojzij Pavel Florjančič: Loka in Evropasijon. Ed. Alojzij Pavel Florjančič, *Pasijonski doneski 2*, pp. 13-19. Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka, 2007.

and it presents a model for understanding ontological anxiety and gives models of individual ethical behaviour in everyday life. *The Škofja Loka passion play* promotes cultural, political and social meaning and values of a distant historical epoch, to which the society cannot return without severe restraints and negative consequences. One cannot expect that by producing the passion play the Slovenian society in general, or perhaps local community in particular, would be significantly transformed. It seems that many of the participants and/or citizens of Škofja Loka are well aware of that. Some consider the passion play merely as an important touristic event. Others find it a significant form of cultural heritage and as such an important generator of local, as well as national identity. A part of the participants sees the passion play as an opportunity to contribute to the transformation of religion towards a new deeper spiritual dimension. How this is going to happen and what would be the position of the passion play in all of this, is still yet to be established.

One of the earliest ambitions was to put Škofja Loka on the European map of the spiritual theatres as a distinctive environment for further development of spiritual theatre. This goal has never been fully reached since there was no Slovenian institution willing to finance the project, which would have in the first place include construction of an open air amphitheatre on the outskirt of Škofja Loka. What was the stake of the Catholic Church in all of this was never clarified, if there was any in the first place. But it is quite possible that the dreams and visions for establishing a centre of spiritual theatre was severely diminished with the economic crisis that started in 2008.

LOCALITY AND RELATIVE PERMANENCY OF THE PASSION PLAY

In the time when Father Romuald lived, the passion play was always performed in Škofja Loka. After its termination in 1768, the passion play has been performed only a few times, yet not in its integral form, on the stages of several Slovenian theatres or in public places. It was broadcasting twice (in 1931 and 1992) on the Slovenian radio. Each time either it was reduced to several or even a single scene or re-written and played by professional actors. After more than two centuries, when interest in staging the integral passion play was rather weak, the situation changed in the beginning of the 1990s. Yet, there were only a few modern performances of *the Škofja Loka Passion Play* since its re-emergence (in 1999, 2000, 2009 and 2015). The initial idea was to stage it every year, yet it soon became evident that this was far 'too big bite' for the relatively small population and economy of the passion play community.

The procession of *the Škofja Loka Passion Play* starts on the outskirt of the town, at the place called *Vojašnica* (Baracks), temporarily called 'The Passion

Play Camp', and proceed towards the centre of the town, Mestni trg (The Town Square), then turns left and ascent towards and through Spodnji trg (The Lower Square), and then it returns to the place where the procession starts. There are two stationaries at each square. The procession moves in a giant irregular circle opposite to the clock's hands. The reason is practical. There is a rather steep and high slope road between The Town Square and The Lower Square, and it is simpler for the participants and the horses to move down then up the street. The passion play is performed every six years, eight times during Lent.

COMMUNAL EPISTEMOLOGY OF THE PASSION PLAY

Like in any other theatre community, the participants of the passion play 'toil' to establish creative and stable environment for scholarly production of own reflexivity. The subject of their research is the phenomenon of the passion play in general, not only their own. The members of the narrow circle of the passion play community select and promote the most knowledgeable persons among the participant, as well as scholars and researchers from outside, who are believed to be in possession of genuine religious or epistemological experiences, credible information or plausible knowledge about the historical, social, religious, and cultural nature either of *the Škofja Loka Passion Play* or the passion plays in general. As many aspects of the phenomenon are still unknown, unclear or ambiguous, the main protagonists of the passion play community are strongly interested in building up a trustworthy communal epistemology.

I coin the term 'communal epistemology' from a combination of Marion Kant's concept 'personal epistemology'¹⁸ and Alfred Schutz's concepts 'individual' and 'collective stock of knowledge'.¹⁹ Personal epistemology is a combination of individual's experiences and knowledge about theatre by which he or she '*gained meta-personal knowledge of the structural constitution of the theatre as a public space.*' To acknowledge collective dynamic of the passion play community, we should fully embrace the epistemological gap between individual and collective stock of knowledge. Each individual involved in the preparation and staging accumulates passion play experiences and knowledge in bodily memories, yet only some of them are considered to be significant to become part of the collective stock of knowledge. Those personal experiences and knowledge, which are similar or are believed to be close or identical to authentic experience of the passion play, more easily enter the collective stock of knowledge. Which

¹⁸ Marion Kant: Approaches to Dance (2): Influences. *Dance Research*, 29, no. 2, 2011, pp. 246-250.

¹⁹ Alfred Schutz: *Collected Papers III: Studies in Phenomenological Philosophy*. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff, 1970.

personal epistemologies contribute more than others is also a matter of permanent negotiation and are space and time specific.

Every participants of *the Škofja Loka Passion Play* perceives the passion play a bit different, due to personal preferences and a role one have in the production, but in the case of publications it is upon effort of the editors to carefully select the most significant and precious experiences and views. Each year a special monograph of the series titled *Pasijonski almanah* (Passion Play Almanac) and a special issue of the journal *Pasijonski doneski* (The Passion Play Contributions) is published. Several other books related to the passion play were also separately published since the revival of the passion play. The passion play project does not directly include the publication process. It is Municipality of Škofja Loka, in cooperation with *Muzejsko društvo Škofja Loka* (The Museum Society Škofja Loka) and local cultural association *Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka* (Cultural and Historical Society Lonka Stara Loka), which by subsidisation secures the publications and claim the position of the publisher.

Another very important outcome of creating the communal epistemology of the passion play is to maintain a certain level of control over the production of knowledge about the passion play. The passion play participants would like to send us a powerful message: '*This is the way we understand and feel about our passion play, and those are the reasons why we believe the passion play should be executed this way.*'

One very important motive for the production of different texts and events in between stagings of the passion plays derives from relatively long time that passes between two performances of the passion play: every six years. In order to reduce negative effects of the time gap, the narrow circle of the participants or members of the passion play community maintain so called 'passion play condition' or 'passion play discipline'. Monographs, articles, treaties, lectures, round tables, expert meetings, and similar should keep the condition of the passion play community in good shape.

The amateurish character of *the Škofja Loka Passion Play* is once again reflected in the development of the communal epistemology. Although desires of the main protagonists of the passion play are to produce reasonable objective knowledge about the passion play, the actually reached quality of produced articles and books many times goes along with the participant's honest opinion and rudimental depiction of their experiences during the preparation for and final staging of the passion play. But from time to time one can find a theoretically solid and methodologically liable explanation of *the Škofja Loka Passion Play* or the phenomenon of the passion play in general. All in all, the construction of the communal epistemology can be seen as one of the most genuine elements of the passion play community.

CONCLUSIONS

This article on the elements of the Škofja Loka Passion play community is a modest, yet consistent attempt to re-evaluate the available information about modern staging or re-enactment of the passion play. Consequently my ambition only rarely reaches beyond the provision of the methodological framework for my further research and deeper interpretation of *the Škofja Loka Passion Play* as a modern social phenomenon imbedded into a distinct religious, cultural, political and historical context. The anniversary year 2021, when the passion play will be performed the next time, will provide an excellent opportunity to trial this methodological framework 'in vivo'. While it is evident that the passion play, although its roots derives from the medieval times, and although it originated in the time of Baroque, could be with plenty of success staged in the highly modern society, it is, on the other hand, not entirely clear from the perspective of sociology, what social/communal processes makes this possible. And this is what we should and shall explore.

Foto Tomaž Lunder.

O ELEMENTIH GLEDALIŠKE SKUPNOSTI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Izvleček

Članek obravnava sedem elementov gledališke skupnosti na primeru škofjeloškega pasijona. Elementi gledališke skupnosti so naslednji: a) skupina udeležencev gledališkega dogodka (gledalci, igralci, režiser, tehnično osebje in podobno); b) gledališke konvencije in pravila; c) občutek pripadnosti gledališki skupnosti; č) nenamerna konstrukcija gledališke skupnosti; d) širši cilji; e) lokalnost in relativna obstojnost gledališke skupnosti; in še f) skupnostna epistemologija gledališke skupnosti.

Avtorjev namen je prikazati primernost uporabe metodološkega okvirja sestavljenega iz sedmih zgoraj navedenih elementov za analizo tako zelo kompleksnega družbenega, kulturnega, religijskega, političnega in estetskega fenomena, kot je v našem primeru škofjeloški pasijon. Avtor v članku ugotavlja, da gre v primeru škofjeloškega pasijona za vzpostavljanje specifičnega duhovnega in ljubiteljskega gledališča v obliki spokorniške procesije, pri katerem sodeluje enormno število udeležencev, in pri katerem je prav gotovo večjega pomena samo sodelovanje pri izvedbi pasijona, kakor pa doseganje estetskih standardov, ki jih postavlja moderno gledališče. Škofjeloški pasijon vsebuje vrsto konvencij, ki jih delimo na politično-upravne, religiozne in družbeno-kulturne. Pasijonski udeleženci izpričujejo zvrhano mero pripadnosti pasijonski gledališki skupnosti; verni zaradi izpolnjevanja svoje religiozne obveznosti do slavljenja Jezusa Kristusa, ateisti pa zaradi želje po pripadnosti skupnosti v visoko razviti moderni brezoblični družbi. Pri tem v prvi vrsti oboji skupaj sledijo želji po vzpostavitvi trajne pasijonske skupnosti. Ker se škofjeloški pasijon izvaja le na vsakih šest let, predstavlja vzdrževanje visokega nivoja pasijonske kondicije poseben izziv. Da bi uspešno premostili 'suha leta', ko se pasijon v Škofji Loki ne izvaja, člani pasijonske skupnosti v vmesnem času intenzivno gradijo tako imenovano pasijonsko skupnostno epistemologijo s pomočjo objavljanih različnih monografij, člankov, razprav okroglih miz, javnih predavanj in podobno. Na tak način tudi sporočajo svetu svoje lastno videnja škofjeloškega pasijona in njegovega položaja in vloge v moderni sekularni družbi.

Avtor na koncu ugotavlja, da je bilo v preteklih letih o škofjeloškem pasijonu prelitega že kar nekaj črnih, da pa je s perspektive sociološke vede še precej slabo raziskan pojav. Avtor upa, da se bo v stanje v bližnji prihodnosti bistveno izboljšalo.

Alojzij Pavel Florjančič

ŠKOFJELOŠKI PASIJON LETA 1996 V GLOBASNICI, KAPELSKI LETA 2017 V ŽELEZNI KAPLI IN LJUBLJANI

UVOD

Spregovorili bomo o uprizoritvah dveh starejših slovenskih pasijonskih iger, pravzaprav gre za odrski izvedbi odlomkov Škofjeloškega pasijona v Globasnici leta 1996 in odlomkov Kapelskega pasijona v Železni Kapli leta 2017 ter slednjega še istega leta v Ljubljani. Da jih objavljamo prav zdaj, leto pred ponovno uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona (v nadaljevanju: ŠP), je več razlogov.

Prvi razlog je, da je prav odrska uprizoritev ŠP v Globasnici na avstrijskem Koroškem pred tremi desetletji očitno prepričala Ločane, vsaj nekatere, da je mogoče z amaterji oživiti ŠP tudi v njegovem izvornem mestu, v Škofji Loki. Tine Debeljak je sicer v letih 1936 in 1937 na oder s ponovno postavil Romualdov pasijon, kompletnim Romualdovim besedilom, ki ga je pred tem jezikovno nekoliko ogladil, »posodobil« ter izločil zastarele izraze in izposojenke. Mogočen avditorij za novo šolo, velik oder z obojestranskima rampama in kolosalna scena z imitacijami stavb z Mestnega trga, je tisoč glavi množici omogočila doživeto predstavo, vendar le kot simulirano procesijo, brez atraktivne konjenice. V času 2. svetovne vojne in še dolgo po njej ŠP ni bilo mogoče uprizarjati. Prvi skromni poskusi v letih 1973 in 1981 niso rodili sadov. Konec osemdesetih let so se družbene razmere toliko spremenile, da so se začeli ljudje o ponovni obuditvi ŠP resneje pogovarjati.¹ Po osamosvojitvi in v spremenjenih, demokratičnih razmerah je nova občinska oblast v Škofji Loki leta 1992 razpisala javni natečaj za režijo ŠP. Z zmagovito in nagrajeno projektno skupino *Locopolis*, pod vodstvom poklicnega reži-

¹ Vincencij Demšar, eden od pomembnih natečajnih odbornikov pove, da je o uprizoritvi ŠP v Škofji Loki prvi začel govoriti Blaž Kujundžič v okviru tedanje SZDL (družbeno-politična organizacija, Socialistične zveze delovnega ljudstva v nekdanji SFRJ). Slovenski teatrolog, dramaturg, urednik in literarni zgodovinar Goran Šmid pa je avtorju (APF) povedal, da so v drugi polovici osemdesetih let v vodstvu tedanje Zveze kulturnih organizacij Slovenije (ZKOS) začeli razmišljati o uprizoritvi Škofjeloškega pasijona v Ljubljani, za katerega bi angažirali amaterske gledališke skupine z Gorenjske. V tem kontekstu je bila zelo povedna izdaja Škofjeloškega pasijona, avtorja Lovrenca Marušiča, v zbirki Kondor, MK v sodelovanju s Cankarjevim domom, leta 1987 v 2000 izvodih. Interes Ljubljane, da »dobijo« ŠP, je bil torej artikuliran in aktualen. Močno in nepremagljivo prepreko tem ambicijam je predstavljal dr. Marko Marin, umetnostni zgodovinar, režiser, teatrolog, prof. na AGRFT.

serja Lojzeta Domanjka, pa občinski pripravljalni odbor ni našel skupnega jezika. Stvar se je začela zapletati in vleči. Nekateri neizbrani režiserji, ki bi ŠP imeli radi v Ljubljani, so potem tam izpeljali »svoj« ŠP.² Kot je bilo že povedano, je začela loška občina po ogledu ŠP v Globasnici iskati primerneega nepoklicnega režiserja z amaterskimi igralci.³ Leta 1997 so našli Marjana Kokalja, režiserja ŠP, in 28. marca 1999 so na štirih prizoriščih uprizorili Škofjeloški pasijon po originalnem Romualdovem besedilu in vseh režijskih napotkih. Režiser je izvirnih štirinajstih prizorov razširil na dvajset, izvajanih na štirih prizoriščih in s konjenico. Pono-vitev je bila še naslednje, milenijsko leto, nato pa še leta 2009 in 2015. Pri zadnji uprizoritvi so igralci uporabili jezikovno posodobljeno dramsko besedilo avtorja Ludvika Kaluže. Leta 2016 je bil ŠP sprejet na UNESCOV seznam nematerialne kulturne dediščine človeštva. Naslednja uprizoritev, gre pravzaprav za šest zaporednih uprizoritev na vsakih šest ali sedem let, bo leta 2021.

² Več o tem v serijski publikaciji Pasijonski razgledi 5/2010, str. 78 – 81

³ Jure Svoljšak je po ogledu Drabosnjakovega pasijona leta 1990 v Kostanjah in nato tudi ŠP leta 1996 v Globasnici odkril primerneega režiserja Marjana Kokalja, ko si je poleti 1997 v Selcih ogledal igro Turški križ, avtorja Janeza Evangelista Kreka. V tej zelo uspeli igri amaterskih igralcev je za povrh nastopila tudi kmečka konjenica, kar je bilo za ŠP še dodana vrednost. Marjan Kokalj začne oktobra istega leta s pripravami na ŠP in 28. marca 1999 se na Mestnem trgu v Škofji Loki zopet zasliši glas: / *Iz paradiža, tega veseliga luštniga kraja / poberite se, Adam inu Eva, vam angelc šraja!* /. Od tega je minulo trideset let, kar je drugi razlog za spominski zapis.

Naš prispevek končujemo z drugim pasijonskim odrskim dogodkom v Železni Kapli leta 2017. Leto prej sta Erik Prunč in Matija Ogrin uredila znanstvenokritično izdajo Kapelskega pasijona, Editio princeps kot 1. knjigo *Zbranih del starejšega slovenskega slovstva*. Delo velja za eno največjih novjših odkritij slovenskega slovstva in slovenske dramatike 17. stoletja. Tako imamo poleg »kapucinskega« Škofjeloškega pasijona v procesijski izvedbi ohranjeno in izvrstno komentirano še eno veliko baročno odrsko pasijonsko igro, Kapelski pasijon jezuitske provenience. Ta ima kar 2.758 verzov, v primerjavi z 865. verzi ŠP, in vsebuje motive iz besedilne tradicije srednjeveškega (srednje)evropskega pasijonskega izročila. To je *drugi razlog* za ta prispevek.

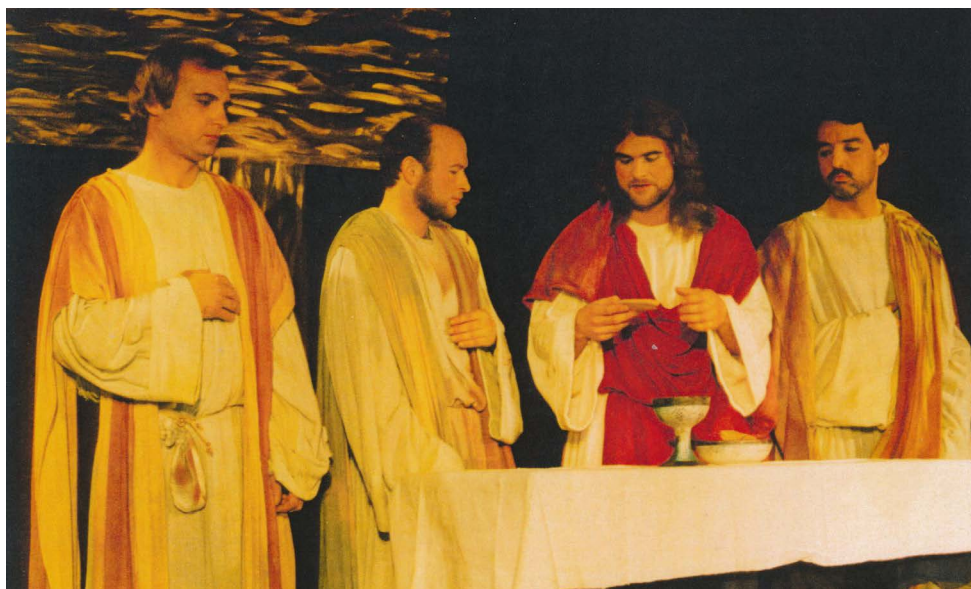
Ta dva dogodka simbolično uokvirjata bogato slovensko pasijonsko sceno zadnjih tridesetih let, še posebej pa v zadnjem poldrugem desetletju, v katerem se je vedenje o pasijonskih igrah oziroma pasijonskih procesijah na Slovenskem zelo poglobilo. Temu je v precej prispevala periodična publikacija *Pasijonski doneski* in znanstvenokritične monografije starejšega slovenskega slovstva, ki jih na ZRC SAZU urejuje Matija Ogrin⁴. Škofjeloški pasijon je tako dobil svoje temeljno delo leta 2009, Kapelski pasijon pa leta 2016.

⁴ Zbirka izhaja pri Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU).

ŠKOFJELOŠKI PASIJON V GLOBASNICI LETA 1996

Ko je prvič zadišalo po pasijonu v Loki

Koroška ima bogato tradicijo uprizarjanja pasijonskih iger v nemškem in slovenskem jeziku. Od slednjih, starejših sta najbolj znana baročni, tridnevni Kapejski pasijon, ki je bil zadnjič izveden v Železni Kapli leta 1937, in »bukovniški« Drabosnjakov pasijon iz leta 1818, ki so ga zadnjič igrali na Kostanjah leta 1990. Slednjega je pred 2. svetovno vojno na oder postavil tudi globasniški župnik J. Sekol. Z igro so gostovali po Koroški, celo v Celovcu. Leta 1959 so jo ponovili še v Globasnici. Domačini, ki so takrat v njem igrali, so v devetdesetih letih nagovorili župnika Petra Stickerja, da bi pasijon ponovno uprizorili. Sticker je svoj predlog, da bodo pasijon postavili samo z govorci, brez statistov, posredoval gledališkemu mentorju prof. Mirku Mahnič. Mahnič, ki je Globaščanom napisal več religioznih iger za zavod šolskih sester v Št. Petru v Rožu in Št. Rupertu pri Velikovcu, pa mu je to odsvetoval: »To pa ne gre!« Potem si je premislil in popravil svojo prvo izjavo: »To je dobra ideja. Zavidam Vam to idejo. Potem nam je prišlo na misel, da dramo obogatimo še z zborom.«⁵ Tako dramaturško prirejen ŠP so Korošci povezali s petjem ljudskih pasijonskih pesmi iz Podjune, ki jih je zbral Bertelj Logar in so jih peli štebenski in globaški cerkveni in posvetni zbori, pod vodstvom Nadice Srnjec, Janeza Petjaka in Stanka Polzerja.

⁵ Pismo P. Stickerja (25. 3. 2019) Juriju Svolfšaku.

- Prolog k predstavi (igralec Kristusa kot znanilec)
- Zadnja večerja
- Oljska gora
- Zaslišanje (pri Kajfu, pri Pilatu, pri Herodu)
- Bičanje
- S trnjem kronanje
- Pilatova sodba
- Veronika obriše Kristusu pot
- Tri Marije pod križem
- Stotnik prebode Kristusovo stran, spreobrnjenje
- Pieta in apostol Janez

Vloge	Igralci	Vloge	Igralci
<i>Kristus</i>	Janez Smrečnik	<i>Marija Saloma</i>	Angelika Smrečnik
<i>Marija</i>	Inge Koren	<i>Angeli</i>	Monika Schmutzer, Dagmar Kogoj, Štefka Kordež
<i>Peter</i>	Štefan Gregorič	<i>Judje</i>	Leopold Sodjak, Štefej Šmutzer, Štefan Gregorič
<i>Janez</i>	Guido Sodjak	<i>Farizej</i>	Mirko Smrečnik
<i>Juda Iškariot</i>	Leopold Smrečnik	<i>Longinus</i>	Štefej Šmutzer
<i>Kajfa</i>	Luka Hudl	<i>Paž</i>	Milena Hudl
<i>Pilat</i>	Štefan Boschit	<i>Scena</i>	Breda Varl
<i>Herodež</i>	Mirko Smrečnik	<i>Kostumi</i>	Alenka Bartel
<i>Marija Magdalena</i>	Lena Gregorič	<i>Organizacija</i>	Inge Koren, Lena Gregorič
<i>Veronika</i>	Angelika Smrečnik	<i>Režija</i>	Peter Sticker

Slovensko Kulturno društvo v Globasnici, Slovensko prosvetno društvo Edinost v Štebnu, 24. marca 1996.

KAPELSKI PASIJON V ŽELEZNI KAPLI IN LJUBLJANI LETA 2017

Sedem odlomkov

*Žegnane badite, taje roke inu nage, katere ste mene nosile,
žegnane badite taje prsi, katere ste mene dojile.*

*Vstani gar, lubezniva maja mati,
ta žegen ima vselej par tebi ostati.*

KP, 200 – 203, v: Prunč, Ogrin, 2016

Kapelski pasijon (v nadaljevanju: KP) je baročna pasijonska igra, ki so jo uprizarjali v Železni Kapli na Koroškem v baročni dobi, vse do leta 1800 in občasno še do 2. svetovne vojne. Ohranila se je v rokopisu s konca 18. stoletja, besedilo v rokopisu pa izvira iz starejših predlog slovenske jezuitske dramatike.

Kapelski pasijon je zelo obsežen, saj vsebuje kar tri ločene predstave:

- na veliki četrtek dopoldan je uprizorjeno dogajanje od Jezusove zadnje večerje do Pilatove obsodbe;
- predstava na veliki četrtek zvečer prikaže prizore od Pilatove ječe prek križanja do tedaj, ko mrtvega Jezusa položijo Mariji v naročje;
- tretja predstava pa vsebuje vstajenjski del, uprizarjali so jo na velikonočni ponedeljek in vsebuje lepe prizore Jezusovega srečanja z materjo Marijo in apostoli, ki jim je dodana sklepna igra o tehtanju pokojnikove duše.

Tri obsežne predstave so s pretresljivo vsebino objemale celoten velikonočni praznik. Kot baročni igri pa Kapelskemu pasijonu v prizorih z vojaki in deklami ne manjka tudi kanček ljudskega humorja v vstajenjski predstavi, kjer se je bilo moč pošaliti iz spečih vojakov pri grobu ipd.

V Železni Kapli so KP igrali zadnjič leta 1937 na Jožefovo, na cvetno nedeljo in velikonočni ponedeljek.

Rokopis je v začetku 20. stoletja odkril koroški duhovnik in krajevni zgodovinar Štefan Singer in je veljal za izgubljenega. V osemdesetih letih 20. stoletja sta rokopis našla dr. Erich Prunč in dr. Janko Zerzer. Razpadajočo knjigo je Erich Prunč dal restavrirati na lastne stroške. V Celovcu je Erich Prunč inštitutu Urban Jarnik izročil v hrambo originalni rokopis Kapelskega pasijona z besedami: »Skrbno mi to čuvajte!« Erich Prunč je izrazil tudi željo, da bi Kapelski pasijon ponovno zaigrali v Železni Kapli in ponudil, da bi pri tem rad jezikovno pomagal.

Konec marca 2017 sta pokojni dr. Erich Prunč in dr. Matija Ogrin v Železni Kapli in Celovcu predstavila kritično izdajo KP. Ob predstavitvi v Železni Kapli so domači igralci, v režiji domačega župnika Poldeja Zundra, odlično zaigrali odlomke iz pasijona. Uprizoritev so ponovili 17. novembra 2017 v Ljubljani, in sicer v okviru slovenističnega simpozija Obdobja, ko je nastal tudi posnetek, ki je dostopen na medmrežju (youtube, glej vire na koncu).

- Prolog k prvi predstavi
- Jezusovo slovo od Marije
- Pilatova žena
- Štetje srebrnikov
- Vojak pri grobu in dekla
- Monolog Smrti
- Grešna duša na sodbi

Vloge	Igralci	Vloge	Igralci
<i>Prolog</i>	Fabian Benetik	<i>Grešna duša</i>	Verena Smrtnik
<i>Jezus</i>	Erhart Oschina	<i>Angel Mihael</i>	Franc Sadolšek
<i>Marija</i>	Mari Smrtnik-Doujak	<i>Hudič</i>	Pep Benetik
<i>Pilat</i>	Andi Ošina	<i>Smrt</i>	Helga Dobeitz
<i>Pilatova žena</i>	Marija Ošina		
<i>Kajfež</i>	Daniel Pasterk	<i>Scena</i>	Valentin Oman (slike)
<i>Vojak</i>	Pepi Orasche	<i>Režija</i>	Polde Zunder
<i>Dekla</i>	Anja Orasche		

S sodelovanjem igralske skupine SPD Zarja in glasbenikov in Cerkevne- ga pevskega zbora Železna Kapla, ki jih vodi Božo Hartmann, violončelo igra Alexandra Petscharnig, pianino pa Veronika Gerdey.

DODATEK

*Naš Gospud je od smrti vstal,
od nega britka martre;
nam je se veseliti,
on nam hoče (k) trošti biti.
Kyrie eleison.*

Stiški rokopis, okrog leta 1440

Kot smo napisali zgoraj, nosita oba velika slovenska baročna pasijona, škofjeloški in kapelski, v zapisani obliki stara, še renesančna in srednjeveška, morda celo zgodnjerednjeveška pasijonska izročila. Na to me je še dodatno opozorila pravkar izšla knjiga *Slovensko slovstveno izročilo*, ki jo je naš plodoviti sodelavec Matija Ogrin izdal pri Mohorjevi družbi. Za pokušnjo pogledjmo poglavje o velikonočnih pesmih, saj je prav ta tema najpogostejša v naših publikacijah. Ogrin piše: »Velikonočna pejssem je najpomembnejša in poleg kirielejsonov najstarejša slovenska pesem. (...) Sprva je obstajala le prva kitica – velikonočni kirielejson 'Naš Gospud je od smrti vstal', ki je verjetno nastal na prehodu iz 12. v 13. stoletje. Ta je v ljudskem jeziku izrazil poglobitno resnico velikonočne liturgije o Jezusovem vstajenju«. (...) Ogrin konča svoje razmišljanje: »Velikonočna pejssem je povzela vse glavne misli, ki so napajale vero srednjeveških Slovencev v odrešilni pomen Kristusovega vstajenja, s katerim je postalo učinkovito njegovo trpljenje. Hkrati pa je Velikonočna pejssem postala strnjen povzetek skoraj 1000 let stare naše slovstvene in duhovne zgodovine, od misijonske dobe do novega veka.« V komentarju na strani 201 Ogrin pravi, da so to velikonočno pesem peli v velikonočnem delu pasijonske igre v Železni Kapli, čeprav v rokopisu ni zapisana, ker so jo vsi poznali in jo peli na pamet.

KOROŠKI ZAKLJUČEK (malce zasebno)

*Kadar se v srcu spomnim Korotana,
odpre se mi globoko v srcu rana ...
Oton Župančič, Korotan v srcu, 1947*

Ko sem začel lani pripravljati ta prispevek, se še nisem spomnil, da bo letos minilo sto let od Koroškega plebiscita leta 1920. Tedaj je na drugi strani Karavank ostala velika večina koroških Slovencev. S Koroške, kjer smo se samoniklo, duhovno, versko in politično vključevali v evropsko družino, smo morda s tem pomagali širiti ljudsko pasijonsko tradicijo proti pravoslavnemu in islamskemu jugovzhodu.

Naj bo ta s Koroško obarvan sentiment dodatni, *tretji razlog* za to pisanje.

Viri in literatura

- Škofjeloški pasijon 1996, Video, Artis Filmproduction, DVD: VHS SP, 60 min., Primoschgasse 3, 9020 Klagenfurt/Celovec, Austria.
- Podnar, F. Prispevek h kroniki občin Škofja Loka, Železniki, Žiri in Gorenja vas - Poljane, *Loški razgledi* 43/1996, str. 296.
- Svoljšak, J. Svetloba v temi. V: Škofjeloški pasijon 2006, Katalog Potujoče razstave Škofjeloški pasijon, 2006, str. 90–91.
- Kokalj, M. Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 1999. V: *Škofjeloški pasijon: preprosta fonetična transkripcija s prevodom neslovenskih delov besedila*, 1999, str. 239–244.
- Romuald, oče. Škofjeloški pasijon: znanstvenokritična izdaja, Celje: Mohorjeva družba, Ljubljana: SAZU, 2009.
- Prunč, E. et. al. *Kapelski pasijon, Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na ta veliki četrtek inu na ta velikonočni ponedelak v Kapli špilali*, Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2016.
- Kapelski pasijon, sedem odlomkov*, Gledališka skupina župnije Železna Kapla/Eisenkappel/, Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2017, https://www.youtube.com/watch?v=feVX_5IyYas, 51:30 min, Ljubljana.
- Ogrin, M. *Slovensko slovstveno izročilo: Drobci slovenskega slovstva izročeni v rokopisih*, Celje: Celjska Mohorjeva družba, Ljubljana: Društvo Mohorjeva družba, 2020.

Jure Ferlan

BOŽJI GROBOVI V ŠKOFJI LOKI – ENA NAJDALJŠIH LOŠKIH PASIJONSKIH TRADICIJ

*Bil vél'ki teden je. V saboto sveto,
ko vabi môlit božji grob kristjana,
po tvojih cerkvah hodil sem, Ljubljana!
v Trnovo, tja sem uro šel deseto.*

France Prešeren, *Poezije*

V Škofji Loki je še živa stara navada, da se v njenih cerkvah, četudi niso vse župnijske, ob velikonočnih praznikih postavijo Božji grobovi, ki se jih obiskuje na veliko soboto. Gre za scenske postavitve, ki spominjajo na grob, kamor so položili Jezusa Kristusa po njegovi smrti na križu na veliki petek. Namen tega prispevka je kratka predstavitev Božjih grobov v vseh sedmih (Škofje)loških cerkvah kot zanimiv del še vedno žive dediščine s pasijonsko vsebino. Ob pripravi tega prispevka ugotavljam, da je v Sloveniji zelo malo literature, ki bi se ukvarjala s postavitvami Božjih grobov v cerkvah, saj to področje še ni bilo obširneje raziskano.

V liturgiji katoliške in na nekoliko drugačen način tudi pravoslavne Cerkve ima Božji grob posebno vlogo, od obreda velikega petka do obreda vstajenja na veliko noč. Posebej je premišljevanju o Kristusu, ležečem v grobu, posvečena velika sobota. Jezusov grob je bil v Jeruzalemu na vzpetini Kalvarija, izven mestnega obzidja. Tu so v času rimskega cesarja Konstantina postavili baziliko, ki je bila skozi nemirno zgodovino Jeruzalema večkrat porušena in obnovljena, do danes se prvotna stavba ni ohranila. Kristjani verujejo, da se je na tem mestu zgodil osrednji dogodek njihove vere, Jezusovo vstajenje od mrtvih, zato je bazilika Božjega groba dejansko najpomembnejši romarski cilj krščanstva. Romarji, ki so v Jeruzalemu videli posnetek Božjega groba, so zamisel prinesli v Evropo. Od srednjega veka dalje se je v liturgiji začelo razvijati postavljanje Božjih grobov po cerkvah za obrede velikonočnega tridnevja. Pri tem so imeli posebno vlogo frančiškani kot varuhi Svete dežele in s tem posredniki med Jeruzalemom in preostalim krščanskim svetom.¹ Poseben tip, neodvisen od liturgije velikega tedna, predstavljajo zidane kapele Božjega groba, ki jih je nekaj tudi v Sloveniji. Svoj vrh v oblikovnem smislu

¹ Prim. Kuret Niko: *Praznično leto Slovencev*, Družina, Ljubljana, 1989.

so Božji grobovi doživeli v obdobju baroka v 17. in 18. stoletju, ki je bil tudi čas protireformacije. Takrat so posebno skrb prirejanju ljudskih pobožnosti posvečali različni redovi, v naših deželah predvsem jezuiti in kapucini. V velikem tednu se je pozornost usmerila k Božjemu grobu, ki je postal pravo teatrsko prizorišče, ob njem so verniki podoživljali dramo velikega tridnevja.² Vsaj od protireformacijskega baroka dalje so se predvsem po župnijskih in redovnih cerkvah razširili Božji grobovi, zasnovani kot dekorativna arhitektura s poslikanimi kulisami. Habsburški cesar Jožef II. je v smislu svoje proticerkvene politike šel celo tako daleč, da je prepovedal tudi postavljanje Božjih grobov.³ Po koncu njegove vladavine se je navada postopoma obnovila.

Velikokrat gre pri kulisnih božjih grobovih za delo preprostejših domačih slikarjev. Okrašeni so s cvetjem, ki simbolizira vrt, sredi katerega so Jezusa pokopali. Poleg kulis je obvezna sestavina še votlina s kipom ali sliko mrtvega Kristusa ter tabernakelj, v katerega duhovnik na veliki petek prenese Najsvetejše – monštranco, ogrnjeno s tančico, ki ponazarja povoje, s katerimi je bil Jezus povit v grobu, in ciborij s hostijami. V cerkvah, kjer se Najsvetejšega ne hrani, tabernakelj odpade. Kulise so ponekod okrašene z naslikanimi prizori iz Jezusovega pasijona, ki so gledalca še bolj uvajale v premišljevanje vsebine velikonočnega tridnevja. Običajna sta tudi dva (ali več) rimska vojaka – varuha Božjega groba, po navadi naslikana na desko, lahko pa sta, kar je redkeje, tudi kipa (Stara Loka). Praviloma se ob Božjem grobu postavi v češčenje tudi razpelo s kipom Križanega, ponavadi gre kar za cerkveni procesijski križ. V znak spoštovanja se ga postavi na posebno blazino, verniki pa ga po tradiciji poljubljajo (rane na kipu). Od tu izhaja izraz da se ob obisku Božjega groba "gre Bogka kušnit". Ta navada se v novejšem času marsikje opušča. Na veliko noč po vstajenju se iz groba vzame kip mrtvega Kristusa in, kjer obstajajo, namesti žene, ki so po svetopisemskem poročilu prve prišle k praznemu grobu, ter angela, ki jim sporoča veselo novico. Ponekod imajo navado, da ob grobu za častno stražo skrbijo uniformirani stražarji. Take navade v Škofji Loki ni. V Sloveniji se je ohranilo relativno malo kulisnih Božjih grobov, od starejših iz časa baroka praktično nič.⁴ Tisti, ki so se ohranili, izvirajo v glavnem iz 19., nekaj še iz začetka 20. stoletja. Vzrokov je več, marsikje so se poškodovali ob vsakoletnem postavljanju in razdiranju in so jih zato zavrgli. Še bolj pa se je to dogajalo po liturgični reformi drugega vatikanskega koncila sredi 20. stoletja, ko so kulisne Božje grobove zaradi spremembe liturgije prenehali postavljati in so marsikje propadli, ponekod pa so že desetletja uskladiščeni in ne služijo svojemu namenu. Namesto

² Gmajner Korošec Marjana: *Božji grob v katedrali v Gornjem Gradu*, Župnijski urad Gornji Grad, Gornji Grad, 1999.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

kulisnih so bile uvedene posodobljene različice, ki z manj dodatne dekoracije poudarjajo kip Kristusa, ležečega v grobu. Tako je tudi v Škofji Loki.

ŽUPNIJSKA CERKEV SV. JURIIJA V STARI LOKI

Na ozemlju Škofje Loke se je kulisni Božji grob ohranil le v starološki župnijski cerkvi. Glede na slog konstrukcija s kipi izvira iz druge polovice 19. stoletja, zdi pa se, da je del kulis, ki so naslikane na deske, še od starejšega Božjega groba. V začetku velikega tedna ga postavijo prostovoljci. Postavljanje zahteva veliko spretnosti in časa, saj je precej velik in se prilega dimenzijam desne stranske kapele sv. Štefana, kjer je postavljen.

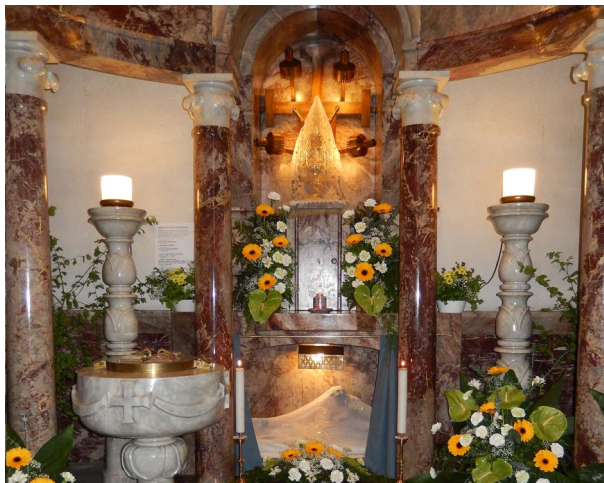

Postavljanje Božjega groba v župnijski cerkvi sv. Jurija v Stari Loki v velikem tednu leta 2018, foto Jure Ferlan.

MESTNA ŽUPNIJSKA CERKEV SV. JAKOBA

Tu je Božji grob nekaj posebnega, saj je umeščen v levo stransko kapelo, ki je hkrati tudi krstilnica. Izdelan je iz škrlatno rdečega hotaveljskega apnenca po načrtih Jožeta Plečnika. Šest stebrov s kapiteli iz belega marmorja nosi polkro-

žen obod s timpanon na vrhu.⁵ Poseben poudarek dajeta prostoru velika kamnita svečnika. V niši pod kamnitim tabernakljem je kip mrtvega Jezusa z žalujočim angelom. Božji grob za velikonočne praznike posebej okrasijo.

Plečnikov Božji grob v škofjeloški mestni župnijski cerkvi sv. Jakoba leta 2015, foto Jure Ferlan.

NEKDANJA URŠULINSKA ALI NUNSKA CERKEV BREZMADEŽNE DEVICE MARIJE

V tej cerkvi je bil nekoč večji kulisni Božji grob, a se je ohranil le precej velik in kakovostno izdelan lesen kip mrtvega Jezusa s konca 19. ali začetka 20. stoletja. V drugi polovici 20. stoletja so sestre uršulinke postavljale precej poenostavljen Božji grob v desni stranski kapeli, uporabile so le zastor iz blaga, s katerim so prekriale stranski oltar, nanj pritrdile velik lesen križ ter ga okrasile s cvetjem in znamenitimi pisanimi steklenimi krogli. V že dlje časa opuščeni cerkvi je bil Božji grob ponovno postavljen v letih 2016, 2017 in 2018, sicer v nekoliko dopolnjeni verziji, po zgledu uršulinskega.

Nunska cerkev, detajl Božjega groba s kipom mrtvega Kristusa leta 2017, foto Jure Ferlan.

⁵ Ramovš Anton: *Hotaveljčan skozi čas*, Marmor Hotavlje, Hotavlje, 1995, str. 66.

KAPUCINSKA CERKEV SV. ANE

Preprost Božji grob uredijo v kapeli svetega Frančiška. K s cvetjem okrašene-mu oltarju s kipom mrtvega Jezusa postavijo še dva kipa rimskih vojakov, ki sta, po slogu sodeč, tirolsko delo iz preloma 19. v 20. stoletje.

Božji grob v kapucinski cerkvi leta 2017, foto Jure Ferlan.

CERKEV SV. KRIŽA NA HRIBCU

Cerkev ima pasijonsko vsebino vse leto. Poleg tega, da je posvečena svetemu Križu, ima v obokanem prostoru pod prezbiterijem že od 18. stoletja urejeno kapelo Božjega groba, poleg nje pa še manjšo kapelo Bičanega Zveličarja. Kapeli sta poslikani s prizori Kristusovega trpljenja, freske so delo podobarske delavnice poljanskih Šubicev. V kapeli Božjega groba se nahaja kamnita menza z velikim kipom mrtvega Jezusa, na oltarju pa stoji kip Žalostne Matere Božje in dveh žalujočih angelov, ki na blazinah držita orodja Kristusovega mučenja. Ti kipi so, po slogu sodeč, s konca 19. ali začetka 20. stoletja, Kristus je iz časa baroka. Na obeh straneh groba sta postavljena na leseni deski naslikana stražarja. Na veliko soboto je kapela z grobom okrašena s svežim cvetjem.

Razpelo s Križanim na blazini postavljeno v češčenje v cerkvi sv. Križa na Hribcu leta 2017, foto Jure Ferlan.

CERKEV ŽALOSTNE MATERE BOŽJE NA SPODNJEM TRGU ALI LONTRGU

Tudi ta cerkev ima pasijonsko vsebino, saj je posvečena Jezusovi materi Mariji, ki je žalovala tri dni, od njegove smrti na križu do njegovega vstajenja. V cerkvi je na veliko soboto postavljen na ogled preprost Božji grob, sestavljen iz ohišja, v katerem je kip mrtvega Jezusa, okrašen s cvetjem, ob njem sta postavljena kipa angelov adorantov. Kipi so s konca 19. ali začetka 20. stoletja. Ob velikem križu sredi cerkve sta postavljena dva angela čistilca, naslikana na leseni plošči, morda sta ostanek kulisnega Božjega groba iz župnijske cerkve.

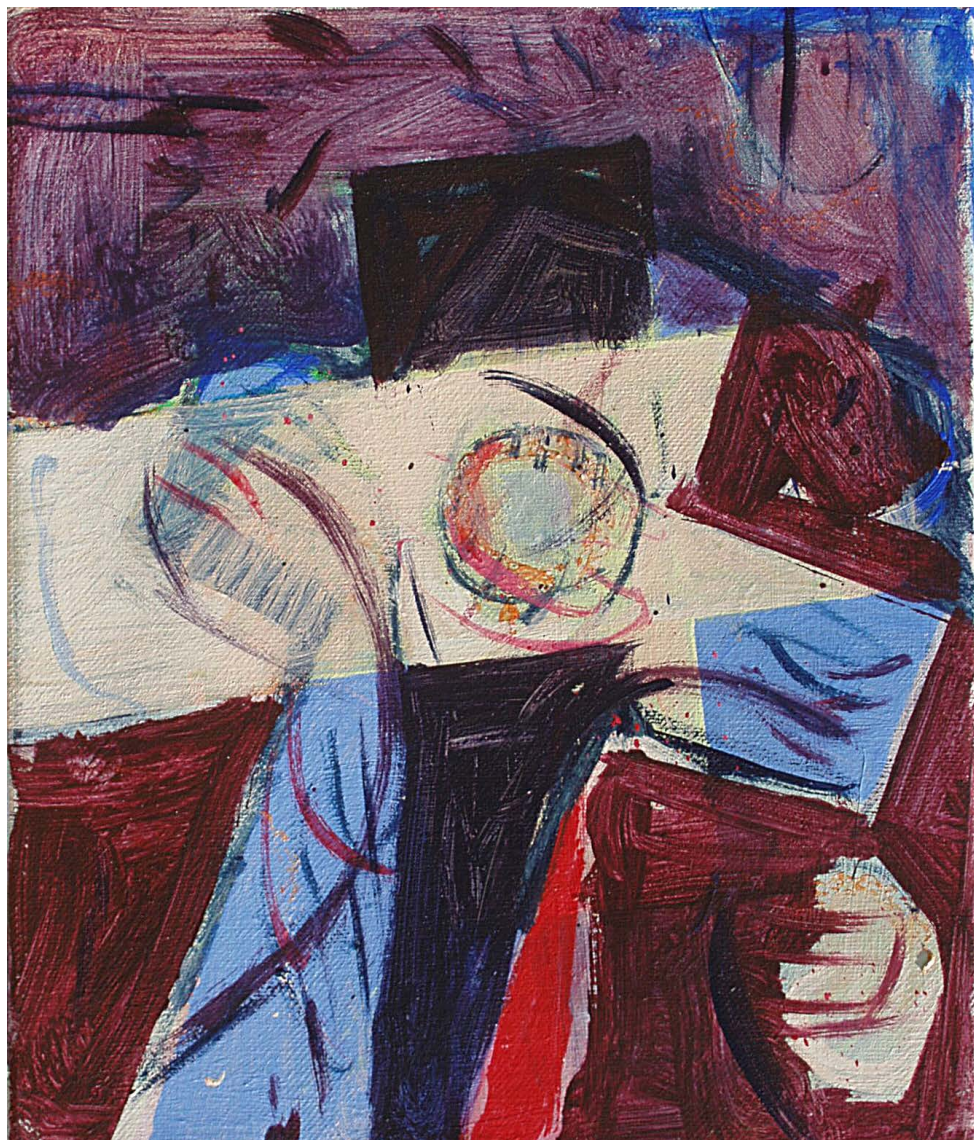
Božji grob v Špitalski cerkvi leta 2018, foto Jure Ferlan.

ŽUPNIJSKA CERKEV SV. JANEZA KRSTNIKA NA SUHI

Na Suhi postavljajo preprost in vizualno učinkovit Božji grob na levem stranskem oltarju. Kulise v obliki kvadratnih panelov, ki se prilegajo arhitekturi oltarja, je v pastelnih barvah naslikal ruski umetnik Nikolaj Mašukov.

Božji grob v župnijski cerkvi sv. Janeza Krstnika na Suhi leta 2015, foto Jure Ferlan.

Janko Orač, V. postaja, Simon iz Cirene pomaga Jezusu nositi križ, 2006, akrol pl., 30 x 25 cm.

PASIJONSKI RAZGLEDI

Foto Tatjana Splichal.

Bernarda Pavlovec Žumer

KAPUCIN, PATER ROMUALD

NEKAJ UVODNIH BESED

Besedilo o patru Romualdu je nastalo lani (2019), da bi z njim počastili Romualdov dan in zaključili pasijonsko dogajanje, ki zaznamuje postni in velikonočni čas v našem mestu. Ideja je bila oživiti patra, ki je dal Slovencem in Škofji Loki dragoceno besedilo pasijonske procesije, hkrati pa pokazati, kako pomembno vlogo je v Loki imel in jo še zmeraj ima kapucinski samostan. Kapucin Romuald bi bil lahko kateri koli od danes delujočih kapucinov, saj delujejo v duhu sv. Frančiška Asiškega, enako kot so delovali ves čas od svojega nastanka. Zato tudi uprizoritve Škofjeloškega pasijona ne moremo gledati ločeno od življenja bratov kapucinov v tem mestu. Brez kapucinske duhovnosti v Loki to besedilo ne bi nastalo.

O avtorju škofjeloškega pasijona ni dostopno veliko literature. Kot kapucin je živel Bogu posvečeno življenje v uboštvu, zato nima svoje biografije. Tako sem morala črpati iz drugih virov. Veliko podatkov sem našla v knjigi *Kapucinski samostan s cerkvijo Sv. Ane* patra Metoda Benedika. Zame je bilo zelo pomembno, da sem v času pisanja besedila o patru Romualdu lahko prihajala v samostan na pogovore z brati kapucini in tako spoznavala njihov način življenja. Za to podporo in odprtost sem jim zelo hvaležna. Med temi obiski sem poskušala ujeti Romualdovega duha, njegovo prisotnost v prostoru, v katerem je živel ter delal. Čutila sem tudi veliko molitveno podporo brata Jožkota.

V ozadju nastajanja predstave o patru Romualdu je bila želja, da bi v Škofji Loki, ki je pasijonsko mesto in vpisano na seznam Unescove nesnovne dediščine, zaživelo neko posebno gledališko življenje, neke vrste duhovno gledališče. Gledališče, ki bi v človeku poleg estetskega, spoznavnega in etičnega zbuvalo tudi duhovno.

Pri uprizoritvi so sodelovali nekateri igralci, ki so pred tem igrali tudi v pasijonskih uprizoritvah. To so bili Jure Thaler, Primož Tolar, Rudi Bernik, pridružili sta se Petra Jerovšek in Sonja Bonča, pomembno vlogo so odigrali tudi vsi navzoči bratje kapucini kot statisti. Da je predstava delovala v baročnem duhu, je zaslužna glasba, ki sta jo za ta dogodek ustvarila Christina Thaler in Janez Jocif.

Letos bomo predstavo obnovili z nekaterimi novimi igralci. Predvidenih je pet uprizoritev v različnih loških farah, iz katerih prihajajo sodelavci uprizoritve

Škofjeloškega pasijona. To bo že uvod v pasijonsko dogajanje leta 2021, ko bomo praznovali 300-letnico pasijona v našem mestu. Simbolično nas bo vanjo vpeljal prav kapucin, pater Romuald, avtor najstarejšega dramskega besedila v slovenskem jeziku in prve evropske režijske knjige.

OSEBE:

pater Romuald
pater Gvardijan
pater Kerubin
bratje kapucini
Greta
Magdalena
vaščani.

SLIKA /kapucinska kapela/

Bratje kapucini zaključujejo svojo molitev, molijo v dveh zborih.

Prvi zbor: Slava Očetu in Sinu in Svetemu Duhu, kakor je bilo v začetku ...

Drugi zbor: ... tako zdaj in vekomaj, amen.

PESEM

/Med petjem vstopi Romuald. Stoji in gleda. Poje z njimi. Ko je pesmi konec, ga pogledajo. Nekateri se začudijo, drugi so veseli. Brat gvardijan stopi k njemu./

Romuald: Bog daj! Sem brat Romuald.

Gvardijan: Bog daj, ljubi brat! Pridi. Bogu hvala, da te je poslal med nas.

Kerubin: Bogu hvala, da si tu. Pozdravljen. Zdaj bova lahko nadaljevala, kjer sva končala v Celju. Tvoje zaobljube, dragi brat, so še zmeraj v mojih mislih, še te podpiram v molitvah. Zmeraj boš moj varovanec. Čakaj – takrat je bilo leto 1700 ...

Romuald: ... celih 15 let je minilo odtlej. Zdaj nimam več 23 let ... Ampak ti boš zmeraj moj magister. Bog je tako izbral. Tako sem te vesel. Res sem prišel domov, čeprav v neznani kraj.

/Romuald se pomeša med brate. Vsak posebej ga pozdravi./

SLIKA /soba brata Romualda/

/pater Gvardijan pospremi Romualda v njegovo sobo./

Gvardijan: Tu je tvoja celica, naj ti bo prijeten dom.

/Romuald odloži kovček na mizo, ga odpre in iz njega vzame zvitek./

Romuald: */pomoli zvitek patru Gvardijanu/* Tule je dekret.

Gvardijan: /vzame list in bere/ Predragi kapucin pater Romuald, s tem dekretom te na predlog našega kapucinskega provinciala pošiljamo v samostan v Škofji Loki. Tvoje delovanje se začne v mesecu svečanu v gospodovem letu 1715, predvidoma na god sv. Blaža.

Verjamemo, da tvoje delovanje lahko bogato prispeva k širjenju Božje besede v kraju. Tvoje poslanstvo je, kakor je zapisal že naš sveti brat Frančišek Asiški, naš ustanovitelj, premišljevali Kristusovo trpljenje, širiti evangeljski nauk med ljudmi, jih spodbujati, da bodo pristopali k zakramentoma svete evharistije in pokore. Ozna-
njeni, kako človek z grešnimi dejanji rani Jezusa v njegovem trpljenju. Glavni nalogi, ki sta ti dani, sta spovedovanje in pridiganje.

Ker pa smo opazili, da imaš izrazit dar govora in posluš za jezik, da znaš delati z ljudmi in se jim približati, ti zaupamo tudi izpeljavo spokorne procesije na veliki petek. Ta naj ima najprej nalogo spreobračati človeška srca k ljubezni do našega dragega brata Jezusa Kristusa.

Naj te pri tvojem delu spremlja Božji blagoslov!

/Stopi k Romualdu, ga objame in pokriža./

Spočij se zdaj. Dolgo pot si prehodil. Zjutraj se nam pridruži v kape-
li. /odide/

/Romuald sede za mizo, vzame iz kovčka knjigo/beležnico in Sveto pismo ter pero ter jih ljubeče položi na mizo. Prižge sveči in moli./

Romuald: Ljubi moj nebeški Oče, hvala ti, da si me srečno pripeljal v Škofjo Loko. Hvala ti za tukajšnje brate, predvsem pa za brata Kerubina, mojega mentorja v času ponoviciata. Hvala za vse, kar si mi pripravil tukaj. Pomagaj mi živeti tako, da te bodo ljudje po meni spoznali. Prosim, ostani z mano, ne pusti me samega. /.../ Zgodi se tvoja volja. Hočem ti služiti. Ti veš, zakaj si me poslal sem.

PESEM

SLIKA */skupna soba/*

Romuald in Gvardijan, sede za mizo

Gvardijan: Ne vem, ne vem ... Velik okoliš pokrivamo, pridigamo do Kranja, po obeh dolinah, veliko spovedi opravimo vsak dan, pred prazniki še več. Prosili smo za pomoč, zdaj pa prideš ti z novo zadolžitvijo velikonočne procesije. Poskušali smo že, sprejeli smo jo. Tudi postavili smo jo že. Bratovščina svetega Rešnjega telesa ima kostume in pripomočke. Veliko je pripravljenega. Vendar je to ogromno delo. Moram te opozoriti, da z ljudmi tukaj ni lahko. Praznoverje in vraže postavljajo pred živega Boga, bogastvo in imetje pa so jim maliki. Obrekljivi so in zavistni. Človek kar ne najde ljubezni v njihovih srcih.

Romuald: Kako pa ste poskusili zbuditi vero in ljubezen v njih?

Gvardijan: */se nasmehne/* Poskušamo. Največ smo delali z njimi prav takrat, ko smo pripravljali velikonočno procesijo. Hoteli smo jo narediti tako, kot jo pripravljajo nekateri naši bratje po drugih krajih. Tako nam je bilo tudi naročeno. O tem ti bom še govoril. Kot sem ti že omenil, tukaj pokrivamo izredno velik okoliš. Veliko je vasi. Ampak vsak kraj je bolj zase. Dajejo se med seboj. Tujcev ne sprejemajo. Vsaka vas, vsak grunt, celo vsaka bajta – vsi hočejo biti prvi.

Romuald: Razumem. Rad bi se lotil procesije – želim si jo postaviti v tukajšnjem jeziku. Ta je ljudem bližji. Vsaj večini. Slovenščina mora postati jezik njihove molitve. Vero jim moramo oznanjati v jeziku, ki ga govorijo doma. Že v Celju sem zastavil nekaj slik. Ljudem moramo povedati, koliko Jezus plačuje za njihove grehe! Moramo priti do njihovih src, hočem, da razumejo, zakaj je Jezus trpel. Od Adama in Eve naprej. Jezusova kri se mora prelivati v človeških srcih. Potem se ne bojo dajali med seboj, potem se bodo zmogli bolj ljubiti ... */premolke/* Do konca bom šel, da bi to dosegel. Pa četudi samo pri enem ...

Gvardijan: Če ne bi brat Kerubin s takim zanosom govoril o tebi, ti ne bi verjel ... Še zmeraj sem prepričan, da ne veš, v kaj se spuščaš. Ampak

podprl te bom. Pomagal ti bom vzpostaviti stike z ljudmi. Obiskala bova Bratovščino svetega Rešnjega telesa. Navsezadnje je provincionalova volja, da delaš to procesijo, ta pasijon. Pa tudi Vodilo našega brat Frančiška nas spodbuja k premišljevanju Jezusovega trpljenja. Mora pa ti biti povsem jasno, da nekateri bratje temu nasprotujejo. Po njihovem mnenju imamo dovolj opravil, kar je sicer res. Veliko smo na poti, redkokdaj smo vsi bratje doma. A jaz sem procesiji naklonjen, navsezadnje je to še en način širjenja evangelija med ljudmi. To pa je vendar naše glavno poslanstvo! Kajne?

Romuald: Prej si omenil, kako velik okoliš pokrivamo, iz kolikih vasi hodi jo ljudje k nam v samostan. Slišal sem, da ste posameznim vasem dodelili pasijonske slike, da jih uprizorijo, potem pa to združili v procesijo, ki je krenila od samostana po mestu. Če ohranimo to zasnovo, ljudi povežemo, če nam pri tem priskoči na pomoč še naš ljubljani nebeški Oče, potem mora uspeti.

Gvardijan: Bog nam bo pomagal, saj delamo zanj, za širjenje evangelija, za spreobračanje ljudi k dobremu. S tem le izpolnjujemo, kar je napisano že v evangeliju: »Da bi bili vsi eno.«

Romuald: Aleluja! Vzel bom obstoječe besedilo, dodal nekaj svojih slik, vse skupaj pa bom na novo zapisal v slovenskem jeziku.

Gvardijan: Ampak ne morem ti veliko zmanjšati drugih služb. Rabimo te kot spovednika in kot pridigarja. Ljudje so željni dobrih pridig. Takih, kot sta jih imela brata Janez iz Svetega Križa, Rogerij iz Ljubljane in še drugi. Slišal sem, da ne zaostajaš za njimi.

Romuald: Nikoli se nisem meril z drugimi. Vse delam za Božjo slavo in spreobračanje duš. Kot kapucin in Frančiškov brat živim v vsakršnem uboštvu. Vsaka primerjava ali umeščanje na seznam bi me lahko navedla h grehu. Bog ve, zakaj me je poslal sem. Da mu služim po svojih močeh in po njegovi volji.

Gvardijan: S pripravami smo lansko leto začeli v sušcu. Imaš moj blagoslov.

SLIKA */soba patra Romualda/*

/Na mizi gori sveča, v ozadju se lahko sliši glasba./

Romuald: */piše/* Poglej, kaj tvojega odrešenika košta tvoja dušica ...*/odloži pero/* Ljudi bom peljal skozi ves greh in trpljenje, da se bodo očistili in spokorili, da bodo spoznali, kaj pomeni grešiti. Kaj s tem delajo sami sebi, drugim in našemu ljubemu bratu Jezusu. Ko bodo šli za procesijo, jih mora boleti pri srcu. */Vstane, poklekne, se pokriža in začne moliti./* O Bog, daj mi moč, da to storim. Da prestavim to procesijo v jezik Slovencev, kot je sveti Hieronim, moj veliki vzornik, prestavil celotno Sveto pismo iz hebrejščine, aramejščine in grščine v latinščino. Ti veš, kako me tvoja ljubezen in moja ljubezen do tebe ohranja živega, kako me poživlja ... kako se hranim z njo. Ti veš, da brez tebe ne morem nič. Hvala ti. To hočem deliti z drugimi. To osvobojenost, preprostost. Zato sem postal to, kar sem, to, kar si ti izbral zame. Da se ti darujem, da spreobračam, sejem seme tvoje ljubezni. Majhen sem in nemočen, močan sem samo, kadar sem ves

v tebi. Daj, da bodo te besede, ki jih izpisujem po tvojem pismu in evangeliju, zbudile v ljudeh ljubezen do tebe, do tvojega sina, ki je vzel nase vse, kar smo in še bomo zagrešili. Odpusti nam. Daj, da njegov drugi prihod dočakamo pripravljeni, budni. Bog, tako gorim zate, ti pa me učiš zmernosti in počasnosti. Daj, da bodo vsi eno, kakor sta eno ti in tvoj sin Jezus. Vsi kraji in vasi, sprti in tisti, ki se imajo radi ... vsi naj bodo eno v prikazu trpljenja tvojega sina, našega ljubega Jezusa Kristusa, odrešenika. Naj nam to trpljenje, ki ga je sprejel in daroval za nas, zareže v srce, nam prebode levo stran ... Hvala ti, o Bog, da nas imaš rad, da me imaš rad, da me podpiraš in mi pomagaš ... Amen!

PESEM

SLIKA */skupna soba/*

Romuald in Greta

Greta: Bog daj, oče Romuald!

Romuald: Bog daj, kaj te je privedlo ljuba hči.

Greta: Sem Kolmanova Greta iz Bitenj. Pred dnevi je oznanil naš župnik vašo prošnjo za sodelovanje pri pasijonski procesiji, po maši nam je zbranim pravil o nekaj novostih pri njej. Povedal je, da ste bili pri nas v fari, da ste izbrani od Bratovščine svetega Rešnjega telesa, da boste odslej vi pripravljali to stvar.

Bogu hvala, sem si rekla. Bogu hvala, da sem lahko zraven, Bogu hvala, da ja naša hiša toliko premožna, da lahko prispevamo tudi v denarju, in hvala mu, da imam dar nastopanja in petja, da pojem na koru, tudi solo, če je taka volja zborovodja. (...)

Blažirjev Jurij, on zna dobro brati, nam je prečital podobo, ki naj bi jo po novem prikazala naša fara. Kakšna podoba! Koliko greha in hudega. Potem smo govorili, katerega od nas vidi župnik v kateri vlogi. Zato sem prišla. Veste, jaz sem omožena, živela sem čisto. V zakonu nama je z možem Bog dal štiri zdrave in pridne otroke. Vzgajava jih v veri. Doma molimo, prihajamo v cerkev, prejemamo zakramente. S sosedi smo dobri, pomagamo revežem ... Ob petkih ne jemo mesa. Delamo od juta do večera. Opoldne molimo ...

Romuald: Odlično, draga hči.

Greta: Naši fari je dodeljena 3. podoba. Podoba smrti.

Romuald: To je močna podoba, ljuba hči. Pokaže nam, da smo tako pred smrtjo kot pred Bogom vsi enaki ...

Greta: ... jaz pa vam povem, da ne moremo biti vsi enaki. Kako naj bo Šimnov Pavle enak meni, ko pa on popiva, pretepa svojo ženo, otroke in še drugače zapravlja Božji čas. Bog ja vidi, koliko je kdo vreden njegove ljubezni.

Romuald: Koliko ste rekli, da vam je Bog dal otrok?

Greta: Štiri.

Romuald: Pa imate kakšnega rajši od drugega?

Greta: Hvala Bogu so vsi pridni. Prav vse imam rada.

Ampak reči sem hotela, da me župnik nagovarja, da bi v procesiji igrala pogubljeno Dušo. To je sramota zame, za našo hišo. Ne morem biti pogubljena Duša. To je nespodobno. Tistih besed jaz ne morem izgovoriti. Nič takega nisem zagrešila v življenju. To bi morala igrati Strojarsjeva Kati. Ona ve, kako je, če se duša pusti grehu.

Romuald: /Jo pozorno poslušaj./

Greta: Rekla sem, da te vloge ne morem igrati. Župnik in Blažirjev Jurij, on se zdaj nekaj nosi, pa kaj, če zna brati, pa sta dejala, da od vseh žensk znam najboljšo govoriti, da imam močan in lep glas. Pa da v tej podobi ni drugih vlog za ženske, razen seveda smrti. Povejte mi, brat Romuald, zakaj smo prav mi dobili to podobo? Mi smo ja močna fara, pa dobimo tako podobo. Kot da nismo krepostni ljudje. Luciferje, hudiče, smrt ... grešnice.

Romuald: Ta lik je samo svarilo drugim ljudem pred hudičem. Da bi jim pokazali, zakaj je moral Jezus trpeti.

Greta: To lahko prikaže Strojarske Kati, ona to ve najbolje.

Romuald: Jaz pa mislim, da Strojarske Kati nima tako močnega in lepega glasu. /.../ Nekaj ti bom povedal. Preden sem vstopil h kapucinom, sem veliko razmišljal. Vse se mi je dogajalo v glavi, zato pa toliko manj v srcu. Takrat nisem tako rad živel kot zdaj. Takrat še nisem bil tako domač z našim ljubim Jezusom. Poskusi utišati glavo, da boš lahko prisluhnila srcu, da boš srečala živega Boga. Spoznala boš, da ti je vloga grešne duše pisna po meri. Pa ne zato, ker bi bila ti taka, kot je ta duša, ampak ker sama dobro veš, kaj je prav in kaj ne. Razmisli. Do procesije je še nekaj časa. Sam še nisem dokončal vseh podob in obiskal vseh vasi. V tem času moli za uspeh pasijona in za svojo vlogo v njem. Razmisli, kaj je zadaj za tvojim zavračanjem vloge. Morda strah, napuh ... Težko, da bi bila ljubezen. Prav te pa nas uči nebeški Oče in nas k njej spodbuja.

Greta: Ne vem. Ali nam res ne bi mogli dali kakšne druge podobe? Še kaj več denarja bi prispevali, vse konje lahko posodimo ...

Romuald: Še enkrat razmisli, moli in se potem vrni ...

Greta: Prav. /Se še malo obotavlja./ Z Bogom, oče Romuald.

Romuald: Z Bogom, hči.

SLIKA */skupna soba/*

Romuald in Kerubin

Kerubin: */vstopi/* Kako ti gre, Romuald? Komaj kaj se vidiva. Molim za uspeh procesije.

Romuald: Hvala.

Kerubin: Slišim, da je pestro po vaseh. Da se ti ljudje malo puntajo ... Da bi besedilo kar po svoje povedali ...

Romuald: Veš, res je težko vzdržati z njimi, a Bog mi daje potrpežljivost, sam je ne bi imel. Verjamem, da rabijo to procesijo. Odkar sem bil lani v Gorici, ko so sodili tolminskim puntarjem, vem, da se moram še bolj zavzemati za enost med ljudmi. Med sloji. Naša procesija, taka, kot je zdaj, to možnost ima. Pa četudi samo teh nekaj dni, ko jo skupaj pripravljajo. V Gorici sem videl trpljenje, križev pot, žalost žena, mater, očetov, bratov, sester ... V kakšnih časih vendar živimo, dragi moj brat? V kakšnih?

Kerubin: ... in kaj pomeni v teh časih mali Franciškov brat, ki izroča sebe Bogu in se je zavezal živeti Evangelij?

Romuald: */se nasmehne/* Sam Bog ve, pa ne pove. Kako pa ti, brat Kerubin?

Kerubin: Blizu doma sem, ves čas imam zadolžitve, včasih bi si želel več časa za pogovor z Bogom. Danes sem šel v Selca. Nalašč sem vso pot peščil in se malo skrival na stranskih potih, da sem spočil glavo in srce. Našel sem tisti čudoviti Božji mir. Seveda me je srečanje s farani hitro spomnilo, kakšna je resničnost. Moram pa reči, da včasih preveč vidimo samo tisto, kar je slabo. Imel sem tudi srečanja z ljudmi, ki imajo močno vero in so veliki iskalci. Oni so plačilo za ves trud.

Romuald: Tudi sam vse večkrat naletim na take, kot si rekel, iskalce. Takih rabimo.

Kerubin: Poznam te, vem, da te skrbi procesija. Zaupaj Bogu in zdrži. Vem, da so te ljudje sprejeli. Ko hodim okoli, se mi pohvalijo, da so zraven, seveda pa je to tudi zanje obremenitev. Na zunaj ne pokažejo, a jim ni vseeno. Skrbi jih, kako bodo izpadli pred drugimi. Da se bodo osmešili. Nekaterim se je težko naučiti besedilo. Hvaležni so ti, da hodiš okoli in se z njimi učiš.

Romuald: Ko bo mimo, se bom z veseljem odrekel vsem privilegijem, ki jih imam kot mojster procesije.

Kerubin: Leto bo hitro okoli. */Se nasmeje/*
/vstaneta/

Romuald: K hvalnicam kličejo. Ko končamo, grem še malo po vaseh, danes grem na Suho.
/odideta/

PESEM

SLIKA */Romuald v farovžu na Suhi/*

/Romuald pride v prostor tako kot na začetku. Postavi se pred občinstvo, jih pogleda in pozdravi./

Romuald: Bog daj, farani!

Ljudje: Bog daj!

Romuald: Kako je to lepo, da se vas je toliko zbralo tukaj. Človek je kar ganjen. Naj Gospod blagoslovi naše današnje delo in našo velikonočno procesijo, naš pasijon, trpljenje našega odrešenika Jezusa Kristusa.

Ljudje: Amen.

Romuald: Zadnjič smo se dogovorili, da bodo vašo podobo peljali trije konji, vodili pa jih bodo Hostnikovi in Dagarinovi fantje. */Razmišlja:/* Kje imamo našo Magdaleno?

Magdalena: Tukaj sem, brat Romuald.

Romuald: */Gre do nje in jo pripelje na prizorišče. Postavi jo na bližnji stol./* Stojiš na vozu in takole poveš ...

Magdalena: */zelo doživeto, zelo čustveno/*
Zdej, zdej, ali prepoznu
se prestrašin groznu.
Morem jest spoznati inu obstati,
de zadosti je u grehah spati.

Jest, jest sem Kristusa vmorila,
 peklenške martre zaslužila.
 Dej ti meni, o Kriste, tolku moči,
 prelivati solze iz mojih oči,
 da jest bodem spoznala,
 mojo pregreho objokala! ... /zaihti/

Romuald: Bravo, odlično ... Zelo si se potrudila. /.../

Magdalena: /Hlipa. Med hlipanjem sede na stol./

Romuald: Tukaj vidimo, kakšno moč imajo lahko besede, kaj vse lahko spravi-
 jo iz nas. Lahko nas božajo ali pa bičajo ...
 Kontinenti ste že v zadnje dobro povedali ...
 Zdaj grem še na faro z Binkeljčani ponovit. Če se ne vidimo več,
 se dobimo na veliki petek ob treh pred našim samostanom ...
 Z Bogom!
Ljudje: Z Bogom!

PESEM

/Odide in pride iz zaodrja spet na začetno prizorišče, se pokloni,
 nato se mu pridružijo še drugi nastopajoči./

Avtorica fotografij s prve uprizoritve je Tatjana Splichal.

Klemen Štibelj

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – UPRIZORITVE V LETIH 1999 IN 2000

UVOD

Leta 2019 je minilo 20 let od prve ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona v Škofji Loki. Prvi, leta 1999 je sledila še ponovitev v letu 2000. Uprizoritvi je režiral Marjan Kokalj in na njegovo povabilo sem v obeh letih sodeloval pri pripravah.

Do sedaj še ni bilo natančneje predstavljeno, kakšna je bila pot do prve uprizoritve pasijona, zato sem v tem besedilu opisal, kako je prišlo do odločitve za uprizoritev, kako so potekale priprave ter kakšno je bilo moje delo. Delo je bilo povezano s financami, zato sem predstavil tudi finančno zgradbo obeh uprizoritev in kratko finančno analizo. V besedilo so vključene tudi kratke zgodbe, v katerih so opisani nekateri dogodki, ki so mi iz časa priprav še posebej ostali v spominu. Naslovil sem jih Cvetke Škofjeloškega pasijona.

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 1999

Začelo se je v Selcih

Kulturno društvo dr. Janez Ev. Krek Selca, katerega predsednik sem bil v tistem času, je septembra 1997, v počastitev 80-letnice smrti selškega rojaka dr. Janeza Ev. Kreka, pripravilo Krekov teden. To je bil sklop različnih prireditev, med katerimi je bila tudi na prostem uprizorjena Krekova igra *Turški križ*. Igro sta si ogledala tudi Jure Svoltjšak, ki je na Občini Škofja Loka vodil področje družbenih dejavnosti, in župan Igor Draksler. Ob neki priložnosti sta mi dejala, da sta bila po ogledu *Turškega križa* presenečena, kako smo v Selcih lahko sami pripravili tako obsežen in zahteven projekt. Šele v času priprav na prvo uprizoritev pasijona pa mi je Jure Svoltjšak povedal, da se mu je po ogledu igre porodila ideja, da bi na podoben način v Škofji Loki uprizorili Škofjeloški pasijon.

Ideje in želje po uprizoritvi Škofjeloškega pasijona so bile v Škofji Loki prisotne vrsto let. Izdelani so bili že različni projekti za uprizoritev in imenovana posebna skupina, ki je te projekte pregledala in jih ocenila, a do uprizoritve ni prišlo. Glavni razlogi za to so bili: uprizoritev je bila zamišljena predvsem na profesionalni ravni, stroški uprizoritve so bili previsoki, zanemarljiv pa ni bil

niti pomislek, da se bo z neprimernim režijskim konceptom izgubilo temeljno sporočilo pasijona. Pokazalo se je, da je, zaradi nadaljevanja tradicije ter velikega števila igralcev in drugih sodelujočih, pasijon smiselno uprizoriti kot ljudsko igro, kot jo igrajo amaterske gledališke skupine, ter s sodelovanjem domačih (okoliških) amaterskih igralcev. Za uprizoritev pasijona je prav tako pomembno zavedanje sodelujočih, da je bistvo pasijona njegova sporočilnost in ne spektakularnost uprizoritve, da je možnost zaslužka izključena ter da igralci svojih vlog ne samo igrajo, ampak jih živijo.

Po zaključku Krekovega tedna sta župan Igor Draksler in Jure Svoljšak, ki sta si prizadevala, da bi v Škofji Loki uprizorili Škofjeloški pasijon, našega člana in režiserja *Turškega križa* Marjana Kokalja povabila na sestanek, kjer sta mu predstavila idejo o režiji Škofjeloškega pasijona. Režija takega projekta je gotovo izziv za vsakega gledališnika in tako je bila tudi za Marjana. Sprejel je nalogo in začel z delom; najprej z izdelavo režijske knjige. V javnosti je nato kmalu zakrožila informacija, da bo v Škofji Loki leta 1999 uprizorjen Škofjeloški pasijon. Sprva sem bil do ideje skeptičen, ker sem se zavedal, da je uprizoritev pasijona velik projekt in za priprave ni prav veliko časa. Po pogovoru z Marjanom pa sem ugotovil, da gre zares, saj je že pripravljal predlog, kako bodo potekale priprave in kdo bodo tisti, ki bi pri tem lahko sodelovali.

Prvo srečanje in oblikovanje delovnih skupin

Sredi maja 1998 se je prvič zbrala skupina, ki bi na različnih področjih pomagala pri pripravah na uprizoritev Škofjeloškega pasijona. Srečanje je bilo v mali sejni sobi na Upravni enoti Škofja Loka. Na srečanju je župan najprej predstavil idejo o uprizoritvi, Marjan Kokalj pa režijski koncept. Kljub slikovni predstavitvi mi takrat še ni bilo čisto jasno, kako bo uprizoritev pasijona potekala.

V drugem delu srečanja smo oblikovali dve delovni skupini: promocijsko, njen vodja je bil župan Igor Draksler, in organizacijsko, ki jo je vodil direktor občinske uprave Jernej Prevc. Glavna naloga promocijske skupine je bila predstavljati in tržiti Škofjeloški pasijon, naloga druge skupine pa izvedba organizacijskih in tehničnih del za uprizoritev. Župan mi je na srečanju predlagal, da bi zaradi izkušenj sodeloval v promocijski delovni skupini. Ponudbo sem sprejel in tako se je moje sodelovanje s pasijonom tudi formalno začelo.

V promocijski skupini¹ smo z delom začeli konec maja. Dogovorili smo se, da se bomo srečevali tedensko, ob torkih zvečer. Delo skupine je potekalo tudi v času poletnih počitnic, saj smo morali pripraviti veliko stvari. Prvi nalogi sta

¹ Promocijsko skupino smo v začetku sestavljali: Igor Draksler, Marjan Kokalj, Robert Kuhar, Zvonka Homan in jaz. Kasneje sta se pridružili še Tina Oblak in Tadeja Dolinar.

bili oblikovanje zaščitnega znaka – logotipa Škofjeloškega pasijona in vabila k sodelovanju za sponzorje in donatorje.

Oblikovanje logotipa Škofjeloškega pasijona

Za oblikovanje logotipa Škofjeloškega pasijona je župan k sodelovanju povabil oblikovalca Jureta Miklavca in Barbaro Šušteršič. Na enega prvih srečanj promocijske skupine sta prinesla osnutek predloga. Ko sem ga videl, sem se mu čudil, saj si nisem znal razložiti, kako bi bil tak znak lahko logotip Škofjeloškega pasijona. Po nekaj trenutkih tišine in zbiranju vtisov, sta oblikovalca logotip predstavila; razložila sta, kaj predstavlja, kakšna je njegova simbolika, kako in v kakšni tehniki je oblikovan ter kaj sta z njim želela povedati. Mnenja o predlogu logotipa smo nato predstavili člani promocijske skupine. Ob tem se je izoblikovalo nekaj idej, na podlagi katerih sta oblikovalca prvi osnutek nekoliko spremenila in ga dodelala. Tako je bil v tednih, ki so sledili, oblikovan logotip, kot ga poznamo še danes in je postal pravi zaščitni znak Škofjeloškega pasijona.

Oblikovalca sta pozneje pripravila tudi vse aplikacije za projekt (promocijski material, kuverte, dopisne liste, gledališki list ...), saj smo se v promocijski skupini odločili za oblikovanje celostne grafične podobe.

Pridobivanje sponzorjev²

Že na majskem srečanju smo se dogovorili, da bomo za lažjo izvedbo poiskali podjetja, ki bi bila pripravljena projekt finančno podpreti; to je bila naloga promocijske skupine.

V skupini smo vzporedno z oblikovanjem logotipa pripravljali vabilo, ki bi ga poslali potencialnim sponzorjem in donatorjem. V njem smo predvideli, da bi, glede na višino sponzorskega prispevka, nudili štiri ravni (možnosti) sponzorstva in tudi možnost donatorstva. Vabila za sodelovanje smo še pred poletnimi dopusti poslali v izbrana podjetja. Upali smo na ugoden odziv, vendar ga ni bilo. Skoraj vsa podjetja, kamor smo poslali vabilo, smo ob koncu leta še poklicali ter odgovornim razložili, kaj je Škofjeloški pasijon in kakšna so naša pričakovanja. Le na ta način smo uspeli pridobiti sponzorje in donatorje uprizoritve.

Čeprav so imela podjetja, ki bi prispevala večje sponzorske zneske, dobre možnosti predstavitve na pasijonu, se za to niso odločala. Veliko privlačnejši so bili zanje manjši zneski. Težko smo pridobili podjetja, ki so za Škofjeloški pasijon namenila večji znesek in tako postali večji oziroma glavni sponzorji projekta.

Delo v promocijski skupini

Člani promocijske skupine smo v okviru priprav na uprizoritev pasijona izvajali različne aktivnosti. Nekatere stvari smo delali skupaj, drugače pa je bil vsak odgovoren za določeno področje. V zadnjih mesecih priprav je bila moja glavna naloga organiziranje in spremljanje prodaje vstopnic, po končanih uprizoritvah pa finančna analiza projekta.

Zato v nadaljevanju predstavljam ti dve področji.

Prodaja vstopnic za Škofjeloški pasijon 1999

Organiziranje prodaje vstopnic za Škofjeloški pasijon 1999 je bila ena zahtevnejših nalog. Najprej se je bilo treba odločiti za način prodaje in na podlagi tega vzpostaviti prodajno mrežo. Ker smo v promocijski skupini postavili cilj, da na bi si pasijon ogledalo približno 35 000 gledalce, smo bili mnenja, da morajo biti vstopnice pravočasno dostopne na čim več prodajnih mestih. Odločili smo se za predprodajo vstopnic, ki ni bila zastavljena preširoko in je bila obvladljiva. Dodatna razloga za tako odločitev sta bila, da bi se s takim načinom prodaje izognili gneči na prodajnih mestih na dan uprizoritve, na podlagi predhodno prodanih vstopnic pa bi lahko predvideli, koliko gledalcev bo na predstavi.

² Število sponzorjev v letih 1999 in 2000 ter koliko so prispevali, je natančneje predstavljeno v poglavjih Finančna zgradba Škofjeloškega pasijona 1999 in Finančna zgradba Škofjeloškega pasijona 2000.

Tako so bile vstopnice po vsej Sloveniji na voljo že več kot mesec dni pred predstavami. Da bi potencialne gledalce spodbudili k predčasnemu nakupu vstopnic, so bile v predprodaji nekoliko cenejše kot v prodaji na dan predstave. Cena³ vstopnice za odrasle je bila v predprodaji 1.200 SIT (6,30 EUR), na dan predstave pa 1.500 SIT (7,88 EUR). Vstopnice za otroke je bilo v predprodaji mogoče kupiti po 800 SIT (4,20 EUR), na dan predstave po 1.200 SIT (6,30 EUR). Cena vstopnice za organizirane mladinske skupine je bila enotna in je bila 500 SIT (2,63 EUR).

Vstopnice smo oblikovali tako, da so se razlikovale po barvi in vrsti, glede na to, komu so namenjene. Za prizorišči A in D so bile bele, za prizorišče B rdeče in za prizorišče C rjave. Z istimi barvami so bila označena prizorišča, da so gledalci vedeli, ali so na pravem prizorišču. Imeli smo vstopnice za odrasle, vstopnice za otroke in posebne vstopnice za organizirane mladinske skupine; skupaj kar 55 vrst vstopnic, vendar je vse potekalo brez težav in napak.

V promocijski skupini smo predvidevali, da si bo veliko gledalcev želelo ogledati uprizoritev pasijona na prizorišču A (Mestni trg). Naš cilj je bil, da bi bila vsa prizorišča enakomerno zasedena, kar pa se na začetku ni zgodilo, ampak šele v drugi polovici načrtovanih predstav. Na prvih predstavah je bilo prizorišče A preveč polno, na prizorišču C pa niso bila zasedena niti vsa sedišča. Pri analizi smo ugotovili, da sta bila za to vsaj dva vzroka. Prvi je bilo javno mnenje, da je prizorišče A, zaradi kulise Mestnega trga, boljše od ostalih, drugi vzrok pa je bil, da so nekateri gledalci kar ostali na prizorišču, do katerega so prišli najprej. Ker je večina gledalcev na prizorišča prišla čez most pri avtobusni postaji, je bilo to prav prizorišče A.

Čeprav smo v času priprav pri vseh predstavitvah Škofjeloškega pasijona podrobno razložili potek predstave in poudarjali, da bodo gledalci na vseh prizoriščih enako in vse videli, si večina gledalcev do začetka predstave ni predstavljala, kako bo ta potekala. Menim, da je bil tudi to razlog, da gledalci niso vedno šli na tisto prizorišče, za katerega so imeli vstopnico, ampak so šli oziroma ostali na prizorišču A.

Prodajna mesta za predprodajo vstopnic smo izbirali med takratnimi potovalnimi agencijami in se odločili za naslednje: Quo Vadis, Kompas, Alpetour in Lokaturist. Vstopnice je bilo v predprodaji mogoče kupiti še v hotelu Transturist, v turističnih društvih v Selški in Poljanski dolini ter v Turističnem društvu Škofja Loka. Z vsemi, ki so vstopnice prodajali, smo imeli sklenjene pogodbe.

³ Za preračun cene v evre je uporabljen srednji tečaj Banke Slovenije na dan 1. 4. 1999, ki je znašal 1 EUR je 190,4395 SIT.

Razlogi za izbor posamezne agencije

Potovalna agencija Quo Vadis je specializirana potovalna agencija za romanja in druga verska potovanja. V slovenskem prostoru je bila tedaj prisotna že 10 let. Njeni klienti so bili predvsem verniki iz vse Slovenije, ki so bili tudi ena od ciljnih skupin Škofjeloškega pasijona, zato je bila agencija po našem mnenju primerna izbira za predprodajo vstopnic. Z agencijo smo se še dogovorili, da bo za skupine organizirala posebne enodnevne izlete, ki bodo vključevali ogled pasijona.

Kompas je bila v slovenskem prostoru uveljavljena potovalna agencija, z razvejano mrežo poslovalnic. Vstopnice za pasijon je prodajala na 15-ih prodajnih mestih po vsej Sloveniji.

Za domači potovalni agenciji Alpetour in Lokaturist smo se odločili, ker sta poleg prodaje vstopnic pripravili ter nudili posebne turistične pakete. Ti so vključevali ogled Škofjeloškega pasijona, ogled znamenitosti Škofje Loke ter pokušino baročne hrane, ki so jo v času pasijona pripravljali v nekaterih loških in okoliških gostiščih. Gledalcem pasijona je bilo tako ponujeno celovito doživetje Škofje Loke. Potovalna agencija Lokaturist je vstopnice ekskluzivno prodajala tudi slovenskim osnovnim šolam.

Za prodajo vstopnic v turističnih društvih smo se odločili, ker smo ravno iz Škofje Loke in obeh dolin pričakovali največ gledalcev. Tako so tudi domačini imeli dovolj možnosti za predčasen nakup vstopnic.

Potek predprodaje vstopnic

Sredi februarja smo na izbrana prodajana mesta dostavili vstopnice. Prodajo smo tedensko spremljali, tik pred predstavami pa dnevno. Če je na katerem od prodajnih mest vstopnic za posamezno predstavo zmanjkalo, smo tja predstavili vstopnice z drugega prodajnega mesta, kjer zanimanje za določeno predstavo ni bilo tako veliko.

V predprodaji je bilo manj vstopnic, kot je bilo sedišč in stojišč. Na ta način smo se zavarovali, da ne bi prišlo več gledalcev, kot je bila zmožnost prireditvenega prostora. Prav tako smo predvideli, da bodo nekateri gledalci vstopnice kupili šele na prodajnih mestih na dan predstave, zato smo jih v ta namen določeno število zadržali.

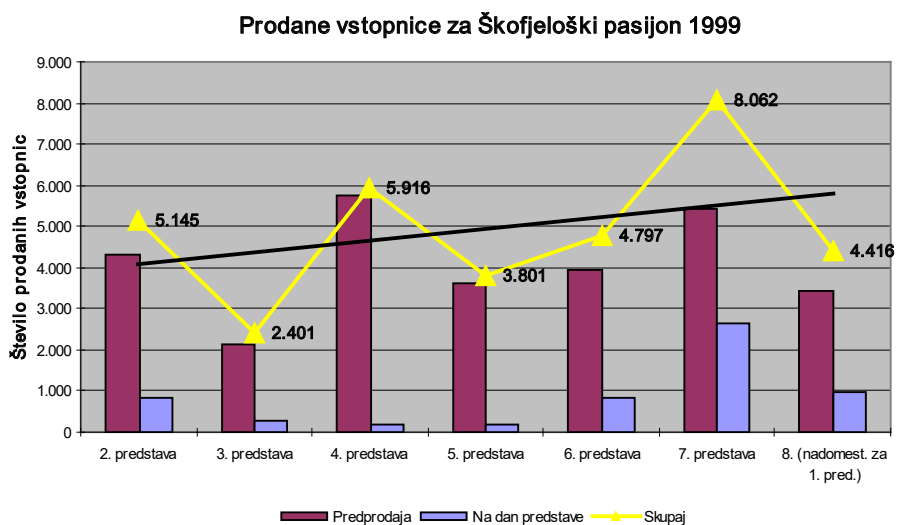
Dan pred predstavo je bila predprodaja vstopnic za to predstavo zaključena. Ugotovili smo, koliko vstopnic je bilo že prodanih in pripravili vstopnice za prodajo na dan predstave. Ta je potekala na osmih prodajnih mestih po Škofji Loki: na avtobusni postaji, »Kapucinskem«, »Šeširjevem« in »Puštalskem« mostu, mostu »Sotočje – brv«, škofjeloškem gradu, Poljanski cesti pred stavbo upravne enote in na parkirišču v nekdanji vojašnici.

Analiza prodanih vstopnic za Škofjeloški pasijon 1999

Za sedem predstav Škofjeloškega pasijona je bilo prodanih 34.538 vstopnic. V predprodaji je bilo prodanih 28.614 vstopnic, ostale vstopnice – 5.924 so bile prodane v prodaji na dan predstave.

Število prodanih vstopnic po predstavah:

	Predprodaja	Na dan predstave	Skupaj
2. predstava	4.309	836	5.145
3. predstava	2.128	273	2.401
4. predstava	5.744	172	5.916
5. predstava	3.617	184	3.801
6. predstava	3.957	840	4.797
7. predstava	5.436	2.626	8.062
8. (nadomest. za 1. pred.)	3.426	993	4.416
SKUPAJ	28.614	5.924	34.538

Kot je mogoče videti na grafu, so bile predstave Škofjeloškega pasijona različno obiskane. Število gledalcev je postopoma naraščalo, kar prikazuje trendna črta. Po ugotovitvah promocijske skupine je bil eden od razlogov za naraščanje t. i. oglaševanje od ust do ust. Gledalci pasijona so svojim bližnjim, prijateljem ali znancem povedali, kaj so videli in doživeli ter jih tako navdušili za ogled. K temu, da je bilo na poznejših predstavah več gledalcev, je zagotovo prispevalo

pozitivno in zelo pohvalno poročanje slovenskih medijev o prvih dveh predstavah Škofjeloškega pasijona, ki sta bili v nedeljo 28. marca.

Na grafu tudi vidimo, koliko vstopnic je bilo prodanih v predprodaji in koliko na dan predstave. Skupno je bilo v predprodaji prodanih skoraj 83 % vstopnic.

Po analizi predprodaje vstopnic smo okvirno določili, od kod so prihajali gledalci. V promocijski skupini smo predvideli, da bo večina gledalcev iz Škofje Loke, obeh dolin ter bližnje okolice. Ta predvidevanja so bila pravilna, saj smo na osnovi prodanih vstopnic v predprodaji ocenili, da je bilo približno 60 % gledalcev iz Škofje Loke ter Selške in Poljanske doline, približno 25 % z območja Gorenjske in osrednje Slovenije, ostali obiskovalci pasijona, približno 15 %, pa so prišli iz drugih krajev Slovenije, zamejstva in tujine.

Ob spremljanju dinamike predprodaje smo prišli do še ene zanimive ugotovitve. Večina vstopnic, razen tistih za organizirane mladinske skupine, je bila prodanih šele v zadnjih dneh pred posamezno predstavo. Iz tega lahko sklepamo, da so se gledalci za ogled odločali tik pred predstavami.

Ocene organizacijske skupine so bile, da Škofja Loka lahko brez težav sprejme do 8.000 gledalcev na predstavo. Ta številka je bila presežena pri predstavi na velikonočni ponedeljek, 5. aprila 1999, ko si je Škofjeloški pasijon po naših ocenah ogledalo okoli 9 000 gledalcev. Kljub temu na in po predstavi ni prišlo do težav ali cestnih zastojev. Na nekaterih mestih so morali vozniki občasno malo počakati, da so lahko prišli na glavno cesto, drugače pa sta promet in gibanje obiskovalcev po Škofji Loki potekala tekoče. Pretirane gneče ni bilo občutiti niti na Mestnem trgu, kjer sta bila prizorišče A in glavno izhodišče za dostop na ostala prizorišča.

Pri končni analizi smo ocenili, da si je Škofjeloški pasijon v letu 1999 ogledalo okoli 40.000 gledalcev, saj so bili, poleg gledalcev z vstopnicami, na vsaki predstavi tudi gledalci, ki so dobili brezplačno vstopnico in taki, ki jih niso imeli. V to številko spadajo tudi tisti, ki so si teden dni pred premiero ogledali generalko. Prav veliko število gledalcev je bila velika spodbuda, da smo se lažje odločili za ponovno uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2000.

Finančna zgradba Škofjeloškega pasijona 1999 in finančna analiza

Stroški uprizoritve Škofjeloškega pasijona v letu 1999 so bili **54.292.798,37 SIT** oz. **285.092,11 EUR**.⁵ V ta znesek niso vključeni stroški plač za Marjana

⁴ Natančno finančno poročilo za Škofjeloški pasijon 1999 je shranjeno v arhivu Škofjeloškega pasijona in pri avtorju besedila; v poročilu so podrobno predstavljeni vsi stroški in prihodki te uprizoritve.

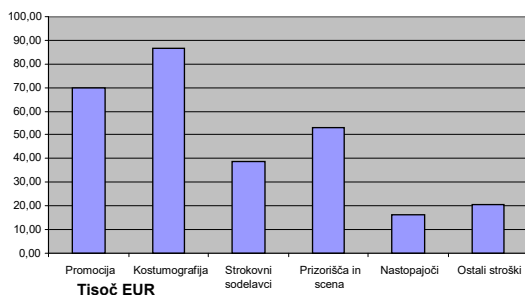
⁵ Za preračun stroškov in prihodkov Škofjeloškega pasijona 1999 v evre je uporabljen srednji tečaj Banke Slovenije na dan 1. 4. 1999, ki je znašal 1 EUR je 190,4395 SIT.

Kokalja in Tino Oblak, ki sta bila za pripravo uprizoritve pasijona zaposlena na Občini Škofja Loka. V znesek tudi niso všteti materialni stroški in stroški poštnih storitev, saj je vsa poštna korespondenca potekala prek glavne pisarne Občine Škofja Loka.

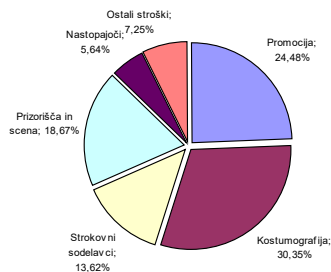
Po vrstah je stroške mogoče združiti v naslednje skupine:

- **Promocija: 69.776,37 EUR;**
stroški vključujejo stroške oglaševanja v elektronskih in tiskanih medijih, promocijskega materiala in ter tiskanja gledaliških listov.
- **Kostumi: 86.524,16 EUR;**
stroški vključujejo stroške materiala in stroške izdelave kostumov.
- **Strokovni sodelavci: 38.819,31 EUR;**
to so plačila strokovnih sodelavcev za oblikovanje, kostumografijo, lektoriranje, pomoč pri režiji, organizaciji ter snemanje predstav.
- **Scena: 13.658,64 EUR;**
stroški vključujejo izdelavo odrov, rekvizitov in drugih potrebnih pripomočkov.
- **Prizorišča: 39.560,75 EUR;**
stroški vključujejo pripravo prizorišč – izdelavo tribun, ozvočenje, redarstvo, zapore ...
- **Igralci: 16.090,36 EUR;**
stroški vključujejo stroške prevozov in prehrane za igralce ter prevozov konj.
- **Ostali stroški: 20.662,51 EUR;**
stroški vključujejo stroške zavarovanja prireditve, piknika ob zaključku predstav, stroške, povezane s prodajo vstopnic in ostale nerazporejene stroške.

Stroški Škofjeloški pasijon 1999

Stroški Škofjeloški pasijon 1999 - deleži

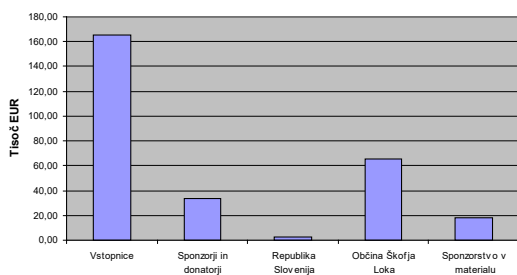
Na grafih vidimo, da kostumografija predstavljala največji delež stroškov uprizoritve pasijona – dobrih 30 %. Velik del stroškov, skoraj 25 %, predstavlja promocija. Škofjeloški pasijon je bil praktično nepoznan in smo ga morali predstaviti. Da bi jih privabili v Škofjo Loko, je bilo za različne promocijske aktivnosti treba nameniti precej finančnih sredstev. Tretja največja skupina so stroški priprave prizorišč in oblikovanja scene – skoraj 19 %, dobro četrtino celotnih stroškov pa so plačila strokovnim sodelavcem, igralcem ter ostali nerazporejeni stroški.

Prihodki Škofjeloškega pasijona 1999 so bili **38.502.747,82 SIT** oz. **202.178,37 EUR**. Prihodki po vrstah so:

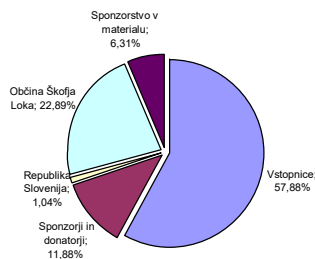
- prodaja vstopnic: 165.280,82 EUR;
- nakazila sponzorjev in donatorjev: 33.914,16 EUR;
- nakazilo Ministrstva za kulturo RS (po končanih uprizoritvah): 2.983,39 EUR.

Poleg navedenih prihodkov so bila tudi sponzorska sredstva v materialu. Njihova višina je bila 18.009,92 EUR. Tako je bila višina vseh prihodkov **220.188,29 EUR**. Razliko do pokritja celotnih stroškov (12,447 mio SIT oz. 65.360 EUR) je prispevala Občina Škofja Loka iz proračuna občine za leti 1998 in 1999.

Prihodki Škofjeloški pasijon 1999

Prihodki Škofjeloški pasijon 1999 - deleži

Na grafih se vidi, da je bila prodaja vstopnic glavni vir za pokrivanje stroškov uprizoritve – 58 %. Drugi vir je bila Občina Škofja Loka – 23 %, sponzorji in donatorji so prispevali 12 % oziroma dobrih 18 % sredstev (vključeno tudi sponzorstvo v materialu). Republika Slovenija prek različnih kulturnih institucij, kljub prošnjam, ki so bile posredovane, ni prispevala nič. Na podlagi posebne pogodbe o sofinanciranju, ki je bila sklenjena šele novembra 1999, je Ministrstvo za kulturo RS za uprizoritev pasijona naknadno prispevalo 568.156,00 SIT oziroma 2.983,39 EUR, kar je 1 % vseh prihodkov.

Za konec finančne analize Pasijona 1999

Finančno poslovanje projekta je najprej potekalo prek občine, od jeseni dalje pa prek ZKD Škofja Loka. Na žiro račun ZKD so konec avgusta začela prihajati prva sponzorska nakazila, zato je bilo od takrat naprej prek tega računa mogoče plačevanje dobaviteljev. Glavnino sponzorskih nakazil smo dobili šele v začetku leta 1999. Na žiro račun ZKD so prišli tudi vsi prilivi od prodaje vstopnic.

Vstopnice za Škofjeloški pasijon so bile cenovno ugodne in dostopne zelo širokemu krogu. Pri oblikovanju njihove cene se nam je zdelo pomembno, da si pasijon lahko ogledajo vsi, tudi finančno nekoliko šibkejši in družine z več otroki. Veliko število gledalcev je bil dokaz, da smo se odločili prav. Žal take politike oblikovanje cene vstopnic nismo nadaljevali pri uprizoritvi Škofjeloškega pasijona v letu 2000.

Ob koncu finančne analize pasijona 1999 se mi zdi pomembno poudariti še to, da je bilo veliko stvari narejenih brezplačno oziroma z najmanjšimi možnimi stroški. Veliko je bilo sponzorskih sredstev v materialu, zaradi česar so bili skupni stroški uprizoritve najnižji, kar je bilo mogoče. Po mojem mnenju so vse to pokazatelji, da sta mesto in okolica takrat živela s pasijonom in za njega. Ker je šlo za velik projekt, z velikimi začetnimi stroški, je bilo sodelovanje lokalne skupnosti nujno. Vesel sem, da se je na koncu izkazalo, da je bil delež javnega denarja v celotnem projektu relativno majhen – 23 %.

CVETKE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 1999

Predstavitve Pasijona in promocijske aktivnosti

Promocijska skupina je (med drugim) imela nalogo, da predstavlja Škofjeloški pasijon na novinarskih konferencah, okroglih mizah, radijskih oddajah ter ob drugih priložnostih. Na takih predstavitev smo povedali, kaj je pasijon, kako potekajo priprave ter navzoče oziroma poslušalce povabili, naj spomladi leta 1999 pridejo v Škofjo Loko. Na predstavitev smo običajno sodelovali tisti, ki smo sestavljali ožjo pripravljalno skupino. Tako je župan Igor Draksler predstavil idejo o uprizoritvi pasijona, režiser Marjan Kokalj izhodišča za uprizoritev in režijski koncept, Jernej Prevc delo organizacijske skupine, Tina Oblak promocijski načrt ter jaz pridobivanje sponzorjev in prodajo vstopnic. Včasih so sodelovali še vodja lektorjev, kostumografka, pomočnica režiserja in oblikovalca.

Prva javna predstavitev Škofjeloškega pasijona in poteka priprav na uprizoritev je bila oktobra 1998 na Loškem odru v Škofji Loki. Na njej smo sodelovali vsi predhodno naštet, vsak od nas je predstavil svoje področje dela. Tina, ki je imela vlogo vodje promocije, je navzoče želela navdušiti, da bi si ogledali Škofjeloški pasijon. Izkazalo se je, da se je v svojo vlogo povsem vživela in jo vzela zelo resno.

Zelo podrobno in na široko je razlagala o pasijonu. Med njeno predstavitvijo sem jo večkrat »lepo« pogledal in ji tako skušal povedati, da bo dovolj, ampak me ni razumela. Po končanem dogodku sem ji razložil, čemu so bili namenjeni moji »lepi« pogledi in šele takrat je razumela namig.

Ena večjih promocijskih aktivnosti Škofjeloškega pasijona je bila predstavitev pasijona na sejmu Alpe-Adria v Ljubljani, ki je bil v začetku marca (le tri tedne pred premiero). Na sejmu je imela Občina Škofja Loka svoj razstavni prostor, na katerem je predstavljala turistične znamenitosti občine in še posebej Škofjeloški pasijon. Zanimivost razstavnega prostora je bil originalen pasijonski oder, na katerem so igralci dvakrat dnevno zaigrali izbran prizor. Tako smo obiskovalcem sejma pokazali delček predstave ter jih opozorili na bogato kostumografijo, ki jo bo mogoče videti v pasijonu.

Na sejmu smo prodajali tudi vstopnice za pasijon, zato sem bil nekaj dni tam prisoten. Poleg promocijskih aktivnosti sem pred vsakim nastopom igralcev na mali boben zaigral bobnarski uvod, ki je bil na začetku vsake predstave Škofjeloškega pasijona; to se je močno slišalo po dvorani. S tem smo dobili pozornost obiskovalcev, zato so mnogi prišli na naš razstavni prostor. Po bobnarskem uvodu so igralci odigrali prizor in se nato v kostumih sprehodili po sejmišču ter delili promocijski material. Za igralce je bilo to posebno doživetje, saj mi je marsikdo dejal, da je prav zaradi »sprehoda v kostumih« na sejmu zelo užival.

Dež na prvi predstavi

Škofjeloški pasijon bo marsikomu ostal v spominu po tem, da je prva predstava pasijona, načrtovana za soboto, 27. marca, zaradi dežja odpadla. Odpovedi predstave se bomo zagotovo spominjali tisti, ki smo se skoraj eno leto trudili s pripravami in smo bili v zadnjem tednu polni pričakovanj, kako bo na prvi predstavi. Toda to se je podaljšalo še za en dan.

Cel teden pred premiero smo vsi z velikim zanimanjem poslušali vremenske napovedi. Bližje, ko je bil čas predstav, bolj verjetno je bilo, da bo deževalo. V petek dopoldan je bilo jasna; cel konec tedna je bilo napovedano slabo vreme. Napoved je bila, da bo v soboto deževalo, nekoliko boljše vreme je bilo pričakovati le v nedeljo čez dan.

V petek okoli poldneva smo imeli glavni ustvarjalci pasijona v županovi pisarni prvi krizni sestanek. Sklenili smo, da v nadaljevanju dneva pripravimo vse potrebno za možnost odpovedi predstave, naslednji sestanek pa bo v soboto zjutraj, ko se bomo dokončno odločili, ali predstavo odpovemo ali ne. Po sestanku smo preventivno pripravili obvestila o odpovedi za medije, turistične agencije, igralske skupine in druge sodelavce.

V soboto zjutraj smo se ob 7. uri zbrali na občini, ob našem prihodu je začelo deževati. Pred sprejetjem končne odločitve smo poklicali na Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije. Dežurni meteorolog nam je potrdil, da bo v soboto čez dan in v večernih urah deževalo. Na podlagi tega smo sklenili, da sobotno predstavo odpovemo, odločitev o nedeljskih predstavah pa bomo na podlagi nove vremenske napovedi sprejeli v nedeljo zjutraj.

Po odločitvi o odpovedi prve predstave pasijona smo v manj kot eni uri obvestili celotno Slovenijo, da večerna predstava pasijona zaradi slabega vremena odpade. Tako hitro obveščanje je bilo mogoče le zato, ker smo si vse naslove in telefonske številke pripravili že prejšnji dan. Na jutranjem sestanku smo se dogovorili, kdo koga obvesti, nato smo odšli v pisarne po občini ter pošiljali obvestila o odpovedi.

Izkazalo se je, da je bilo branje obvestil o odpovedi dobra promocija za naslednje predstave. Ko sem se kasneje pogovarjal z nekaterimi iz drugih krajev Slovenije, se pasijona, čeprav ga niso gledali, spomnijo ravno zato, ker so takrat ves dan po radiju poslušali, da predvidena večerna predstava zaradi slabega vremena odpade.

Odpoved prve predstave pasijona smo sprejeli na različne načine; nekaterim so celo jokali. Vsi vpleteni v uprizoritev smo težko pričakovali začetek in predvsem odzive po prvi predstavi, toda v soboto zjutraj je za nekaj časa vse splaval po vodi (dobesedno). Pri analizi smo ugotovili, da kljub vsemu ni bilo tako tragično, da je sobotna predstava odpadla, saj smo se zaradi tega lahko dobro pripravili na dve nedeljski. Vsak od nas je moral še kaj narediti, in prost sobotni dan nam je prišel še kako prav.

Ko se spominjam odpovedane predstave, mi misli nehote uhajajo na predstavo *Turški križ*. Tudi to premiero smo zaradi dežja odpovedali. Razlika med Škofjeloškim pasijonom in *Turškim križem* je bila ta, da se je predstava v Selcih že začela, a je nismo uspeli dokončati. Sredi prvega dejanja sem šel na oder in gledalcem povedal, da predstave zaradi premočnega dežja žal ni mogoče nadaljevati. Režiser Marjan Kokalj in jaz sva tako kar dvakrat doživela vodni (dežni) krst.

Obisk Radia Slovenija

Iz sobote, 27. na nedeljo, 28. marca, je Radio Slovenija v svoj nočni program povabil ustvarjalce Škofjeloškega pasijona 1999. Odločili smo se, da bova sodelovala Marjan in jaz. V pogovoru naj bi predstavila pasijon, potek priprav in vzdušje na prvi predstavi. Na žalost sva po osnovni predstavitvi pasijona lahko govorila le o tem, kako smo prvo predstavo odpovedali in kako upamo, da bo ne-

deljski predstavi mogoče uprizoriti. Seveda sva pri tem vse poslušalce povabila, naj pridejo v Škofjo Loko.

Priti v studio, v katerem je bil predviden pogovor, pa ni bilo tako enostavno. Domenjeni smo bili, da na radio prideva okoli pol enih zjutraj. Tam sva bila celo nekoliko prej, toda glavna vrata so bila zaklenjena. S trkanjem sva skušala doklicati vratarja, a nama ni uspelo. Po nekaj minutah čakanja – ura pogovora se je nezadržno bližala – sem poklical domov, da so mi povedali telefonsko številko Radia Slovenija, kamor sem nato poklical. Sporočil sem, da z režiserjem pasijona čakava pred glavnim vhodom in ne moreva noter. Ko so nama prišli odpret, sva stekla v studio, ker sva bila že zelo pozna. Preden smo začeli s pogovorom, nama je voditeljica povedala, da so naju preko radijskega programa že klicali, saj so se bali, da sva pozabila priti.

Vzdušje med nedeljskima predstavama

Prva uprizoritev Škofjeloškega pasijona je bila zaradi odpadle sobotne predstave torej v nedeljo, 28. marca popoldan. Pred to predstavo smo prvič videli, kako je, kadar v mesto naenkrat prihaja tako veliko število ljudi. Gledalci so začeli prihajati že dve uri pred začetkom. Glavna tribuna na prizorišču A je bila napolnjena eno uro pred začetkom, ob 15. uri pa je bil poln cel Mestni trg. Vsi, gledalci in organizatorji, smo nestrpnost pričakovali začetek, kajti s to predstavo se je začelo novo poglavje v zgodovini Škofjeloškega pasijona.

Nedeljska popoldanska predstava se je, kljub sprva ne prav obetavni vremenski napovedi, začela in končala v toplem in sončnem vremenu ter odlično uspela. Po koncu smo takoj začeli s pripravi na večerno predstavo, ki je bila tudi protokolarna, saj so bili na njo vabljeni različni gostje. Med predstavama sem imel toliko časa, da sem se sprehodil po Škofji Loki, si ogledal stojnice, opazoval ljudi in dogajanje v mestnem jedru ter začutil posebno vzdušje, kar je name naredilo močan vtis. Težko je to opisati, treba je doživeti. Tisto popoldne je bilo res »nekaj v zraku«.

Po vsem mestu je bilo polno ljudi. Eni so zadovoljni odhajali in si ogledovali ponudbo na stojnicah, drugi so že prihajali na večerno predstavo. K enkratnemu vzdušju so prispevali obiskovalci, pasijonska scena in še posebej igralci. Ti so se, oblečeni v pasijonske kostume, sprehajali po mestu, se pogovarjali z obiskovalci, pili pri stojnicah ali sedeli v gostinskih lokalih, kar je mestu dajalo poseben čar. Organizatorji smo to doživljali še nekoliko drugače, saj se je začelo uresničevati tisto, za kar smo se trudili skoraj eno leto. Podobno vzdušje je bilo med predstavama na veliki petek, čeprav je bilo takrat čutiti tudi resnost tistega dneva.

Pred večerno predstavo se je napetost stopnjevala, ker se je vreme slabšalo. Znova smo bili v dilemi, predstavo uprizoriti ali ne, kajti po 19. uri je začelo de-

ževati. Prizorišča so bila polna gledalcev, na sprejemu pri županu so bili gostje, zato bi bila odpoved predstave precej neprijeten dogodek. Naši prenosni telefoni so bili takrat zelo obremenjeni. Tvegali smo in se odločili, da predstavo vseeno izpeljemo.

Malo pred 20. uro je prenehalo deževati in je bilo po večini vedro do prihoda zadnjega prizora na prizorišče A. Potem je spet začelo deževati, dež je postajal vedno močnejši. Kljub vsemu smo predstavo uspešno zaključili tudi na zadnjem prizorišču, kjer so bili igralci in seveda tudi gledalci že pošteno mokri.

V ponedeljek dopoldan smo si po dveh uspelih predstavah organizatorji privoščili nekaj počitka. Izkoristili smo ga tudi za to, da smo nazdravili uspešnim uprizoritvam in se pogovorili, kako smo doživljali sobotno odpoved in nedeljski predstavi. Toda proslavljanje ni trajalo dolgo. Pripraviti smo se morali na naslednje predstave; na veliki četrtek, veliki petek ter velikonočni ponedeljek. Poleg tega smo na nedeljskih predstavah opazili nekatere pomanjkljivosti, ki smo jih do naslednjih uprizoritev želeli odpraviti.

Prodajalci vstopnic in Petrolove torbice

Gledalci, ki niso kupili vstopnic v predprodaji, so imeli možnost njihovega neposredno pred predstavami. Prizorišča Škofjeloškega pasijona so bila na prostoru med Selško in Poljansko Soro, zato je bil prihod nanje mogoč preko različnih mostov. Na njih sta bili prodaja in kontrola vstopnic. Na začetku mostu sta bila po dva prodajalca, oblečena v fluorescentne jopiče, da sta bila opazna že od daleč, na drugi strani mostu pa dva kontrolorja. Ta dva sta vstopnice pregledovala in gledalce usmerjala na prava prizorišča. S tako urejenim sistemom smo imeli dokaj nadzorovan dostop do prizorišč.

Ker sem bil vodja prodaje vstopnic, sem bil posredno tudi vodja prodajalcev vstopnic. Kar nekaj časa sem razmišljal, kako bi jim omogočil dobre pogoje za delo, saj sem predvideval, da bodo imeli pri sebi veliko denarja, ki bo moral biti čim bolj varno shranjen. Spomnil sem se, da so imeli Petrolovi uslužbenci včasih torbice, kamor so spravljali denar. Poklical sem v Petrol, če še imajo te torbice in si jih je mogoče sposoditi. Po nekaj telefonskih klicih sem dobil pravo osebo, ki mi je povedala, da so torbice spravljene v glavnem skladišču v Ljubljani. Poklical sem vodjo skladišča, ki mi je dejal, da imajo še nekaj novih torbic, ki jih ne potrebujejo več, zato nam jih lahko posodi.

Pred vsako predstavo sem šel na obhod, tako sem nadzoroval delo prodajalcev vstopnic in spremljal potek prodaje. Videl sem, da delo prodajalcev ni bila le prodaja vstopnic, ampak so gledalcem morali tudi razlagati, kje so posamezna prizorišča, kako priti do njih in kje je mogoče sedeti. Prodaja vstopnic je bila zelo zahtevna in naporna, še posebej na avtobusni postaji, kamor je prihajala

večina gledalcev. Vesel sem bil, ker ne tam ne nikjer drugje ni nikdar prišlo do večjih težav.

Vstopnice so prodajali dijaki 3. in 4. letnika Gimnazije Škofja Loka. Na to, da so pri pasijonu sodelovali na tak način, so bili zelo ponosni. Po končanih predstavah so me vprašali, če bo leta 2000 ponovno pasijon in če bi lahko spet oni prodajali vstopnice; tako je bila ekipa za pasijon 2000 skoraj nespremenjena.

Štetje denarja na občini

Pri prodaji vstopnic na dan predstave je bilo najbolj stresno takrat, ko so prodajalci na občino prinesli neprodane vstopnice in denar od prodanih. Ker je zaradi načina uprizoritve prišlo do časovnega zamika začetka predstave na zadnjem prizorišču, smo prodajo na vseh prodajnih mestih zaključili šele pol ure po začetku pasijona na prizorišču A.

Obseg prodaje vstopnic je bil na prodajnih mestih različen, vedno je bilo največ prodanih na avtobusni postaji, pri mostu čez Selško Soro. Čeprav sta bili tam dve skupini prodajalcev, so obiskovalci ob največji gneči morali kar nekaj časa počakati, da so vstopnice lahko kupili.

Pred oddajo denarja in neprodanih vstopnic so prodajalci uredili svoje evidence. V parih, tako kot so prodajali vstopnice, so se na občini posedli kar na hodniku po tleh. Šteli so, koliko vstopnic so prodali, koliko je bilo neprodanih vstopnic, koliko imajo denarja ter pri tem ugotavljali, če jim kaj manjka. Bankovce istih vrednosti so zlagali po kupih, kadar je bila predstava zelo obiskana, je bil skoraj cel hodnik poln denarja. Pri štetju je bilo, kot bi bili v čebeljem panju. In potem veselje: »Danes mi ni nič zmanjkalo!« Po eni od predstav se je zgodilo, da je par prodajalcev prinese več kot milijon tolarjev denarja, kar je danes več kot 5.000 EUR.

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2006

Po zaključku Škofjeloškega pasijona 1999 so si mnogi želeli ponovne uprizoritve pasijona v naslednjem letu. Glavna razloga za to sta bila uspešno izvedene predstave ter prihajajoče leto 2000, ki je bilo pojmovano kot neke vrste prelovnica v zgodovini človeštva in nekateri so menili, da je prav, da takšno prelovnico v Škofji Loki obeležimo na poseben način.

Tisti, ki smo sodelovali pri pripravi na uprizoritev pasijona 1999, smo vedeli, da uprizoritve pasijona ne bodo vsako leto, a sta bila to vseeno prepričljiva razloga, da smo tudi mi razmišljali o uprizoritvi v letu 2000. Hkrati smo se zavedali, da je za ponovno uprizoritev ena najpomembnejših stvari pripravljenost

⁶ Priprave za uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2000 so bile enake oziroma zelo podobne kot v letu 1999, zato jih nisem ponovno opisoval.

igralcev za sodelovanje. Strinjali smo se, da tistih, od katerih je odvisna predstava, ni smiselno siliti v sodelovanje, zato smo pred sprejetjem dokončne odločitve o uprizoritvi preverili, kakšno je vzdušje v igralskih skupinah, ali so pripravljeni sodelovati ali ne. V začetku maja smo vsem sodelujočim društvom, igralskim skupinam in konjenikom poslali dopis, v katerem smo jih povabili k sodelovanju. Vsi so se na vabilo pozitivno odzvali, saj so želeli ponovno nastopiti. Konec maja smo na skupnem sestanku strokovne, promocijske in organizacijske skupine sklenili, da bo v postno-velikonočnem času leta 2000 v Škofji Loki ponovno uprizorjen Škofjeloški pasijon.

Po končanih uprizoritvah pasijona 1999 je bilo treba najprej plačati vse račune in narediti obračun. Vzporedno s tem smo pospravljali in urejali kostume, odre ter druge rekvizite in že pripravljali stvari za nove predstave. Poleti je bilo vseeno toliko časa, da smo si privoščili kratek oddih pred napornimi meseci priprav, toda brez promocijskih aktivnosti ni šlo. Konec julija smo Marjan Kokalj, Andreja R. Megušar in jaz odšli na Dunaj, kjer smo Škofjeloški pasijon predstavili predstavnikom Slovenske turistične organizacije. Poleg tega sva bila z Marjanom gosta na Radiu Sora. V posebni oddaji o pasijonu sva predstavila analizo pasijona 1999 in načrt priprav za uprizoritev v letu 2000.

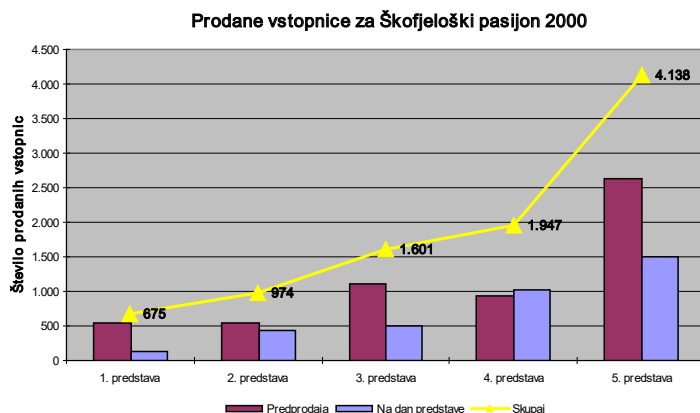
S pripravami na uprizoritev Škofjeloškega pasijona 2000 smo začeli sredi septembra. Delo smo načrtovali in usklajevali na sestankih pripravljalne skupine, ki so bili vsaka dva tedna, ob torkih zvečer. Poleg nas, ki smo sestavljali ožjo pripravljalno skupino,⁷ so bili v skupini še nekateri drugi, ki so že sodelovali pri pripravah na prvo uprizoritev, ter župan Igor Draksler. Priprave so potekale zelo podobno kot za pasijon 1999, prav tako pa izvedbene aktivnosti, le da jih je bilo nekoliko več, kajti pasijonsko ponudbo smo razširili in jo izboljšali. Priprave so bile vseeno nekoliko lažje, ker smo lahko večino stvari iz pretekle uprizoritve le nadaljevali in nadgradili.

Analiza prodanih vstopnic za Škofjeloški pasijon 2000

Za pet predstav Škofjeloškega pasijona v letu 2000 je bilo prodanih 9.335 vstopnic. Glede na evidenco vseh izdanih vstopnic – vključene so brezplačne vstopnice za goste in sponzorje ter po dve vstopnici za vsakega sodelujočega – si

⁷ Za uprizoritev pasijona v letu 2000 se je spremenil način priprav, saj je bila namesto organizacijske in promocijske skupine oblikovana samo pripravljalna skupina. Pri pripravah se je pridružil Aleš Tolar, tako smo ožjo pripravljalno skupino sestavljali Marjan, Tina, Aleš in jaz. Vsak od nas je bil odgovoren za določeno področje, za katerega je načrtoval delo in skrbel, da so priprave potekale skladno z načrtom. Marjan, Tina in jaz smo imeli v glavnem enake zadolžitve kot pri uprizoritvi v letu 1999, Aleš pa je prevzel delo in koordinacijo, ki ju je v preteklem letu opravljala organizacijska skupina. Naše naloge so se marsikdaj dopolnjevale, zato smo drug drugemu veliko pomagali s predlogi in pri samem delu.

je predstave pasijona ogledalo okoli 13 000 gledalcev. Na predstavah leta 2000 je bilo veliko izboljšav (maska, scena ...), kar smo pri promociji poudarjali in izpostavljali, a se mnogi za ponovni ogled pasijona niso odločili, čeprav smo to pričakovali.

Iz grafa lahko vidimo, da je bilo število gledalcev na posamezni predstavi, ter posledično skupno število gledalcev v letu 2000, precej nižje kot leto prej. Šele zadnjo, 5. predstavo, si je ogledalo toliko gledalcev, kot smo jih načrtovali za vsako predstavo. Menim, da sta bila vzroka za nastalo situacijo predvsem dva:

- *Slabo vreme v dneh pred predstavami*; cel teden je bilo slabo, aprilsko vreme, na dan predstave sicer ni deževalo, toda vremenska napoved marsikdaj ni bila najbolj obetavna. Zaradi slabe vremenske napovedi ljudje niso kupovali vstopnic v predprodaji, kar je pokazala dinamika predprodaje, redki pa so se na dan predstave odločili za ogled.
- *Relativno visoka cena vstopnic* (cene so bile naslednje: za sedišče 2.700 SIT (13,38 EUR), za stojišče 1.500 SIT (7,43 EUR) in za organizirane mladinske skupine 1.000 SIT (4,96 EUR); cene vstopnic so bile enotne in v predprodaji niso bile cenejše); za tako ceno vstopnic smo se odločili, ker država tudi v letu 2000 ni nameravala finančno podpreti uprizoritve. Načrtovano je bilo, da bi se večina stroškov pokrila s prihodki od prodaje vstopnic in sponzorskimi sredstvi, manjši del sredstev pa bi prispevala Občina Škofja Loka, a je bilo na koncu ravno obratno.

Na grafu tudi vidimo, na kakšen način so bile vstopnice prodane. Število prodanih vstopnic v predprodaji ni bilo bistveno večje kot v prodaji na dan predstave. V predprodaji je bilo prodanih 61 % vstopnic, na dan predstave pa 39 %; leta 1999 je bilo to razmerje 83 % : 17 %.

Finančna zgradba Škofjeloškega pasijona 2000

Evidentirani stroški za Škofjeloški pasijon 2000 so bili **56.735.070,14 SIT** oz. **281.133,90 EUR**.⁹ V tem znesku ni plač Marjana Kokalja in Tine Oblak, ki sta bila, tako kot za pasijon 1999, za pripravo uprizoritve pasijona zaposlena na Občini Škofja Loka. V znesek tudi niso vštet materialni stroški in stroški poštnih storitev, saj je vsa poštna korespondenca potekala prek glavne pisarne Občine Škofja Loka.

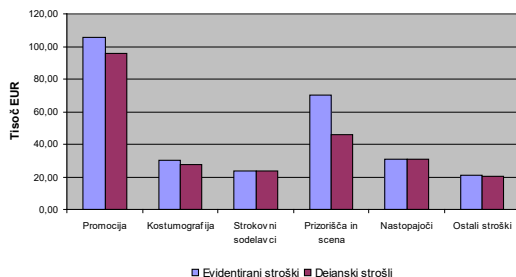
Po vrstah je stroške mogoče združiti v naslednje skupine:

- **Promocija: 105.619,41 EUR;**
stroški vključujejo stroške oglaševanja v elektronskih in tiskanih medijih, stroške promocijskega materiala (tudi gledališki listi v slovenskem in angleškem jeziku) ter druge tiskovine.
- **Kostumografija: 29.890,01 EUR;**
stroški vključujejo izdelavo, dodelavo in popravilo kostumov ter masko.
- **Prizorišča in scena: 70.063,84 EUR;**
stroški vključujejo pripravo prizorišč, ozvočenje in osvetlitev.
- **Strokovni sodelavci: 23.539,10 EUR;**
stroški obsegajo plačila strokovnih sodelavcev in tistih, ki so sodelovali na predstavah (redarji, prodajalci in kontrolorji vstopnic).
- **Nastopajoči: 31.083,63;**
stroški vključujejo stroške prehrane za igralce, prevozov konj ter plačila igralcev in konjenikov.
- **Drugi stroški: 9.669,40 EUR;**
stroški vključujejo stroške plačila DDV in ostale nerazporejene stroške.
- **Zapora ceste, zavarovalnica: 11.268,51 EUR;**
stroški vključujejo stroške priprave in zapore ceste ter stroške zavarovanja prireditve.

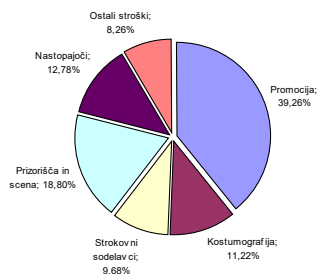
⁸ Natančno finančno poročilo za Škofjeloški pasijon 2000 je shranjeno v arhivu Škofjeloškega pasijona in pri avtorju besedila. V poročilu so podrobno predstavljeni vsi stroški in prihodki uprizoritve.

⁹ Za preračun stroškov in prihodkov Škofjeloškega pasijona 2000 v evre je uporabljen srednji tečaj Banke Slovenije na dan 1. 4. 2000, ki je znašal 1 EUR je 201,8080 SIT.

Evidentirani in dejanski stroški za Škofjeloški pasijon 2000

Dejansko stroški Škofjeloški pasijon 2000 - deleži

Zaradi velike razlike med stroški in prihodki smo se po končanih predstavah z nekaterimi dobavitelji dogovorili za dodatne popuste oziroma to, da računa ni bilo treba plačati. **Dejanski stroški** za Škofjeloški pasijon 2000 so tako znašali **49.096.304,94 SIT oz. 243.282,25 EUR**. V levem grafu se vidi, da so bili popusti v glavnem dogovorjeni pri stroških promocije ter stroških priprave prizorišč in scene.

Večino računov smo plačali do konca leta 2000, nekatere pa šele naslednje leto. Nakazila igralskim skupinam so bila opravljena šele v začetku leta 2003.

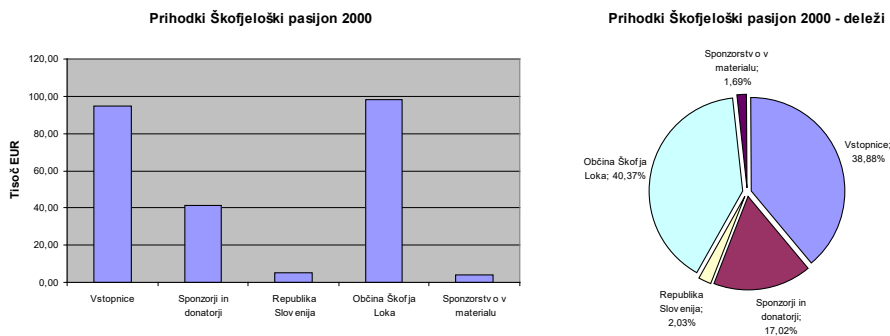
V drugem grafu lahko vidimo, da je promocija obsegala daleč največji delež dejanskih stroškov uprizoritve – skoraj 40 %. Slabih 19 % so predstavljali stroški priprave prizorišč in scene, približno enak delež pa stroški nastopajočih (skoraj 13 %) in kostumografija (dobrih 11 %). Nekaj manj kot 10 % obsegajo stroški plačil strokovnih sodelavcev, ostali nerazporejeni stroški pa predstavljajo dobrih 8 % vseh dejanskih stroškov uprizoritve.

Prihodki Škofjeloškega pasijona 2000 so bili **28.496.720,00 SIT oz. 141.207,09 EUR**.

Prihodki po vrstah so bili naslednji:

- prodaja vstopnic: 94.761,51 EUR;
- nakazila sponzorjev in donatorjev: 41.490,38 EUR;
- nakazilo Ministrstva za malo gospodarstvo in turizem RS (po končanih uprizoritvah): 4.955,21 EUR.

Poleg navedenih prihodkov je bilo nekaj sponzorskih sredstev v materialu. Višina teh je bila 4.127,69 EUR. Tako je bila višina vseh prihodkov **145.334,77 EUR**. Razliko do pokritja celotnih stroškov (19,857 mio. SIT oz. 98.395 EUR) je prispevala Občina Škofja Loka iz proračuna.

Na grafih se vidi, da sta bila glavna vira za pokrivanje dejanskih stroškov uprizoritve prodaja vstopnic – skoraj 39 % in proračun Občine Škofja Loka – dobrih 40 %. Sponzorji in donatorji so prispevali 17 % oziroma 19 % sredstev (vključeno tudi sponzorstvo v materialu). Na podlagi pogodbe o sofinanciranju, ki je bila sklenjena oktobra 2000, je 1 mio SIT oziroma 4.955,21 EUR prispevalo tudi Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem RS, kar je 2 % vseh sredstev.

Nakazilo denarja konjenikom in igralcem

Pripravljalna skupina za uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2000 se je odločila, da se društva in igrske skupine za sodelovanje pri Škofjeloškem pasijonu finančno nagradi. Znesek, ki bi ga dobili, je bila zahvala in predvsem spodbuda društvom za njihovo nadaljnje delo. Porabili naj bi ga za razvoj in izboljšanje pogojev dela. Za določitev višine zneska smo oblikovali posebno merilo; vsakega statista smo ovrednotili¹⁰ po 500 SIT (2,48 EUR), igralce in konjenike pa po 2.000 SIT (9,91 EUR) na predstavu.

Zaradi manjšega obiska od načrtovanega, in posledično nižjih prihodkov od prodaje vstopnic, obljubljenih finančnih sredstev nismo mogli nakazati takoj po končanih predstavah, toda prizadeval sem si, da bi dano obljubo čim prej izpolnili.

Za izplačilo so najbolj »pritiskali« konjeniki. Z Borutom B. Bogatajem, vodjem konjenikov, smo se dogovorili, da bomo denar skušali nakazati do konca leta 2000. Število konjenikov se je na predstavah nekoliko spreminjalo, zato je Borut do jeseni pripravil spisek, kdo je kdaj nastopal ter od kod je prihajal; na podlagi tega smo lahko izplačali tudi stroške za prevoze konjev. Nekateri konjeniki so po pasijonu 1999 prestopili v drug konjeniški klub ali

¹⁰ Za preračun v evre je uporabljen srednji tečaj Banke Slovenije na dan 1. 4. 2000, ki je znašal 1 EUR je 201,8080 SIT.

ustanovili svoje društvo. Vse to je bilo treba upoštevati pri pripravi spiska, da smo dobili prave podatke, kam določen znesek nakazati. Konjeniki so denar dobili poleti 2001.

Po plačilu konjenikov so za izplačilo ostala še kulturna društva in igralske skupine. Župan mi je dejal, da nakazil zagotovo ne bo pred letom 2002. Ta čas sem izkoristil za pripravo dokončnega seznama vseh igralcev in statistov Škofjeloškega pasijona 2000, saj sem ga potreboval za izplačilo obljubljenega denarja. Takšnega seznama do takrat še ni bilo, ker so se nekateri pasijonu pridružili tik pred predstavami in niti niso bili navedeni v gledališkem listu.

Za pomoč pri pripravi seznama sem se obrnil na vodje igralskih skupin. V telefonskih pogovorih smo usklajevali imena sodelujočih, ob tem pa so mi tudi povedali, kako so bili oni in vsi tisti, s katerimi so se pogovarjali, navdušeni nad Škofjeloškim pasijonom. O predstavah so govorili samo pozitivne stvari. Vprašali so me, kako je Marjan, ali se kaj oglasi in mi pripovedovali, kako lepe trenutke so preživeli z njim. Zanimalo jih je, kdaj bodo nove uprizoritve, vendar tega nisem vedel.

V spominu so mi ostale besede in fraze, ki smo jih uporabljali pri pogovoru. Ko smo govorili o pasijonu 2000, so bile v naših glavah to letošnje predstave, pasijon 1999 pa je za nas pomenil lanske predstave, čeprav smo se o tem pogovarjali leta 2002. Nihče ni mogel verjeti, da čas tako hitro teče in da so bile zadnje predstave že pred več kot dvema letoma.

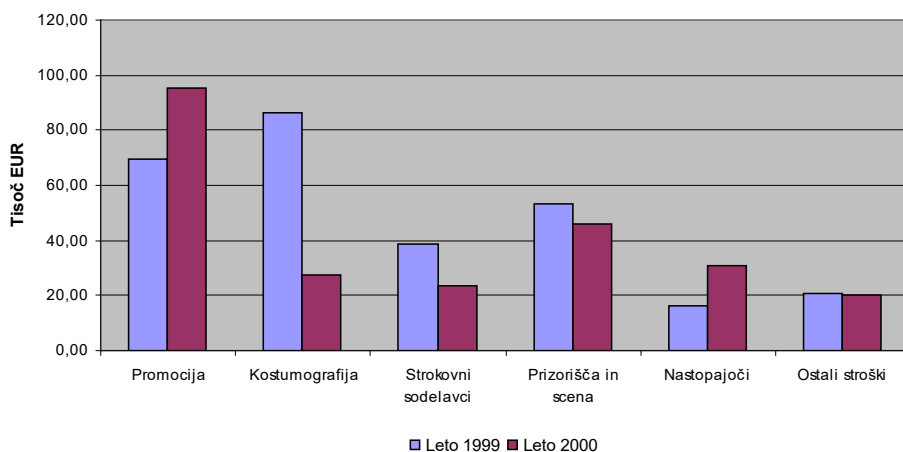
Sredi leta 2002 so mi iz občine sporočili, naj zberem in pripravim potrebno dokumentacijo za nakazilo denarja. Vsem društvom in igralskim skupinam sem poslal dopis, v katerem sem jih prosil, da poleg potrjenega seznama igralcev in statistov, ki je bil osnova za nakazilo, pošljejo še prošnjo za dotacijo. Od vodij igralskih skupin sem pričakoval zadovoljstvo, da se bo stvar končno uredila in njihovo pripravljenost za sodelovanje, a se moja pričakovanja niso uresničila. Na poslani dopis je odgovorilo le nekaj vodij, ostale sem moral ponovno poklicati in jih prositi, da čim prej pošljejo potrebne dokumente. Minila sta več kot dva meseca, preden sem imel zbrane vse sezname in prošnje za dotacije, na podlagi katerih so se nakazala finančna sredstva, približno 3,15 mio SIT oz. 15.610 EUR.

Izplačila kulturnim društvom in igralskim skupinam so bila opravljena v začetku leta 2003 in šele takrat se je zame Škofjeloški pasijon 2000 zares končal. Obljubljena finančna sredstva so bila nakazana precej pozneje, kot je bilo predvideno, ampak zame je najpomembnejše to, da smo dano obljubo izpolnili.

PRIMERJAVA STROŠKOV IN PRIHODKOV ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 1999 IN 2000

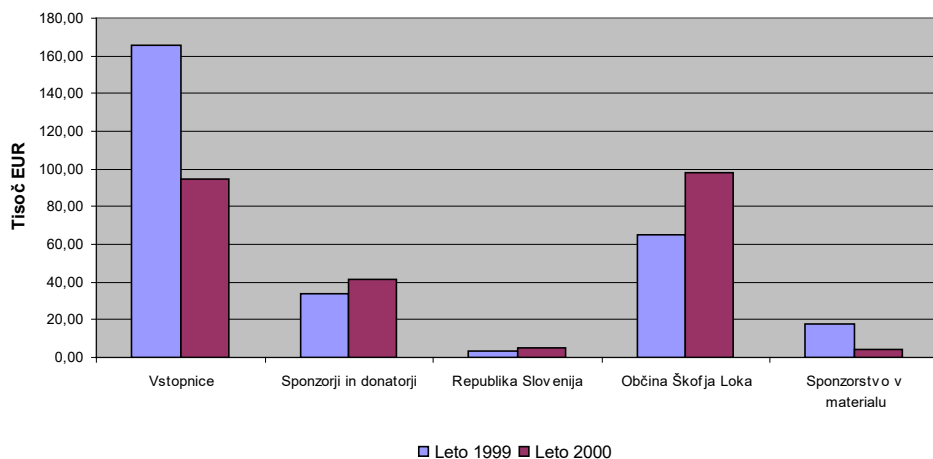
Višina skupnih stroškov uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000 je bila dokaj podobna – 54,29 mio. SIT oziroma dobrih 285.000 EUR (leta 1999) in 49,09 mio. SIT oziroma dobrih 243.000 EUR (leta 2000) – razlikovala pa se je struktura stroškov, kar je razvidno iz spodnjega grafa.

Primerjava stroškov Škofjeloški pasijon 1999 in 2000

V letu 1999 so bili višji t. i. zagonski stroški (kostumografija, strokovni sodelavci), v letu 2000 pa je bilo veliko vloženega v pozicioniranje blagovne znamke Škofjeloški pasijon, zato so bili zelo visoki stroški promocije. Žal pa to ni dalo zelenih rezultatov. V letu 2000 so bili v primerjavi z letom 1999 višji tudi stroški za nastopajoče oziroma igralce, ker smo se ob odločitvi za ponovno uprizoritev pasijona dogovorili, da del sredstev namenimo za društva in igralske skupine.

Primerjava prihodkov Škofjeloški pasijon 1999 in 2000

Če primerjamo prihodke Škofjeloškega pasijona v obeh letih, lahko na grafu vidimo, da se je tudi struktura prihodkov razlikovala. Leta 2000 je bilo bistveno manj prihodkov od prodaje vstopnic kot leta 1999, zato je več finančnih sredstev prispevala Občina Škofja Loka.

Sponzorska in donatorska sredstva so bila v obeh letih približno enaka, čeprav graf prikazuje, da je bilo sponzorskih sredstev leta 2000 več. Razlog je 19 % DDV, ki smo ga zaradi spremenjene zakonodaje zaračunali vsem sponzorjem.

V letih 1999 in 2000 se je razlikovalo skupno število sponzorjev in donatorjev. V letu 1999 je bilo približno 50 sponzorjev in donatorjev, v letu 2000 le 25. Pomembna razlika pri sponzorstvu je bila tudi ta, da je bilo leta 1999 precej več sponzorstva v materialu kot leta 2000.

Republika Slovenija je prek Ministrstva za malo gospodarstvo in turizem v letu 2000 prispevala skoraj še enkrat toliko kot v preteklem letu prek Ministrstvo za kulturo, a z vidika pokrivanja vseh stroškov še vedno zelo malo.

ZAKLJUČEK

Škofjeloški pasijon je slovenski in evropski kulturni biser. V njem se prepletata romanski in germanski tip pasijona, zato je tudi s tega gledišča edinstven. Z uprizoritvami pasijona v letih 1999 in 2000 se je Škofja Loka vpisala med pasijonska mesta, ki se lahko pohvalijo z najveličastnejšimi pasijoni in najstarejšo pasijonsko tradicijo. To nas zavezuje k temu, da ta kulturni biser ohranjamo in ga vedno znova »postavimo na ogled«.

Uprizoritve Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000 so brez dvoma uspele, kar dokazuje več kot 50 000 gledalcev v dveh letih. Pri predstavah je, vključno s konjeniki, sodelovalo več kot 600 amaterskih igralcev ter skoraj še enkrat toliko tistih, ki so bili potrebni, da je do uprizoritve prišlo ali pa so na predstavah skrbeli, da je vse gladko teklo. Škofja Loka z okolico ter obe dolini so v času uprizoritev živeli in dihali s pasijonom. To dejstvo smo mogli in morali razumeti kot močno sporočilo, da uprizoritve v letih 1999 in 2000 nikakor ne smejo biti prve in zadnje. Z uspešnimi uprizoritvami pasijona smo pokazali ter dokazali, da se lahko brez sramu postavimo ob bok največjim pasijonskim mestom po Evropi. Treba se je zavedati, da je bil Škofjeloški pasijon leta 1999 dovolj dober, da ga ni potrebno spreminjati, ter mora v svojem bistvu ostati tak, kot je bil prvič. Pasijon, kljub vsebini, ki prikazuje trpljenje, posreduje močno pozitivno sporočilo, da za velikim petkom pride velikonočno jutro.

Mislim, da ustvarjalci pasijona na začetku priprav nismo čisto natančno vedeli, v kaj se podajamo. Bili smo mlada ekipa, ki je imela smel in drzen cilj. Poleg znanja in izkušenj sta nas pri delu držala pokonci mladostna zagnanost in trma. Le tako smo lahko pripravili prireditev, s katero se je Škofja Loka vpisala v zgodovino ter med evropska pasijonska mesta. Uprizoritev Škofjeloškega pasijona je bila profesionalna, verjetno pa so bile tudi stvari, ki bi se jih dalo narediti drugače. Trudili smo se po najboljših močeh, delali z dobro voljo ter v želji po uspešnih uprizoritvah.

Škofjeloški pasijon je del Škofje Loke, je njena tradicija in je nekaj, s čimer se lahko Škofja Loka predstavi drugim. Škofja Loka takšno prireditev brez dvoma potrebuje, toda razmišljati je treba širše. Škofjeloški pasijon naj ne bi bila le gledališka predstava, ampak mora biti projekt, ko bi celo mesto in okolica zaživela v pasijonskem duhu. Vzporedno s pasijonom bi se morale dogajati še druge kulturne in turistične prireditve, s čimer smo že začeli leta 2000. V postno - velikonočnem času v Škofji Loki in njeni širši okolici ni večjih prireditev. To praznino bi vsakih nekaj let lahko zapolnil prav Škofjeloški pasijon. Za izboljšanje in obogatitev pasijonske ponudbe bi morali pripraviti posebne turistične programe, da obiskovalci ne bi prišli v Škofjo Loko le za en dan, kot gledalci pasijona, temveč bi ostali dlje in si ogledali še druge znamenitosti ter naravne lepote, ki jih mesto z okolico ponuja.

ČAS NEGOTOVOSTI PO PRVIH UPRIZORITVAH PASIJONA

Nekaj tednov po zadnji predstavi pasijona 2000 je bil sestanek, na katerem smo ga analizirali. Od takrat dalje smo se nekateri spraševali, kakšna bo prihodnost Škofjeloškega pasijona.

Še od prve uprizoritve naprej je delovala skupina ustvarjalcev Škofjeloškega pasijona, t. i. strokovna skupina¹¹ za Škofjeloški pasijon. Do leta 2004 je skupina imela pet srečanj.¹² Na njih smo analizirali, kaj je pasijon pomenil za Škofjo Loko ter se pogovarjali o tem, kako naprej. V ospredju vseh srečanj so bila vprašanja, kdaj, kako in na kakšen način ponovno uprizoriti pasijon ter kdo bi bil režiser uprizoritve. Poleg teh vprašanj je bilo še posebej izpostavljeno, da je treba Škofjeloški pasijon institucionalizirati. Člani skupine smo se strinjali, da mora Občinski svet Občine Škofja Loka sprejeti poseben odlok,¹³ v katerem bi bilo zapisano, da je Škofjeloški pasijon znamenitost in kulturna dediščina Škofje Loke ter kdaj in na kakšen način se uprizarja.

Ves čas pogovorov o prihodnosti pasijona smo se zavedali, da mora biti ob odločitvi za naslednjo uprizoritev pripravljena strategija uprizoritev za daljše obdobje. V mislih smo imeli leto 2021, ko bo 300-letnica prvega znanega zapisa Škofjeloškega pasijona in ob tem razmišljali, kako pogosto naj bodo uprizoritve. Vsakih 5, vsakih 7 ali vsakih 10 let? Strinjali smo se, da je vsakih 5 let dokaj pogosto, vsakih 10 let pa precej redko.¹⁴

Zelo pomembno se nam je zdelo vprašanje organizacije Škofjeloškega pasijona. Prvi dve uprizoritvi je organizirala Občina Škofja Loka. Menili smo, da dolgoročno to verjetno ne bo mogoče, zato je treba razmišljati o zavodu ali kakšni drugi instituciji, ki bi skrbela za nadaljevanje pasijonske tradicije. Najpomembnejši nalogi take institucije bi bili ohranjanje in varovanje dediščine Škofjeloškega pasijona ter skrb za uprizarjanje pasijona v Škofji Loki.

¹¹ Imena članov skupine lahko dobite pri avtorju besedila.

¹² Kot neformalni vodja skupine sem ob soglasju župana Igorja Drakslerja skliceval sestanke in pisal zapisnike.

¹³ To se je zgodilo šele konec leta 2007. Takrat sem bil podžupan Občine Škofja Loka, zadolžen za spremljanje področja družbenih dejavnosti in izvedbo Škofjeloškega pasijona v letu 2009.

¹⁴ V Odloku o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – *Prosessio Locopolitana* v Škofji Loki je napisano, da so do leta 2021 uprizoritve Škofjeloškega pasijona na vsakih 6 let, potem pa predvidoma na vsakih 7 let.

PRIPIS

Na zadnjem sestanku skupine sodelavcev in strokovnjakov, t. i. strokovne skupine za Škofjeloški pasijon, smo septembra 2003 sprejeli sklep, da se Škofjeloški pasijon ponovno uprizori leta 2006. Režiral bi ga Borut Gartner, pri režiji pa bi mu pomagal Marjan Kokalj. Tako je sredi leta 2004 priprave na uprizoritev pasijona prevzela Tadeja Primožič in pripravila poslovni načrt projekta. Žal je bil poslovni načrt na seji občinskega sveta (aprila 2005) zaradi političnih nesoglasij zavržen, ob tem pa sprejet sklep, da se pasijon leta 2006 ne uprizori, pač pa leta 2007, a ga tudi tega leta ni bilo. Zavrnitev sklepa o neuprizoritvi pasijona leta 2006 je bilo močno negativno sporočilo tistim, ki so že pripravljali uprizoritev, ter vsem potencialnim sodelujočim igralcem in statistom.

Jeseni 2006 sem bil izvoljen v Občinski svet Občine Škofja Loka. Župan Igor Draksler me je 1. februarja 2007 imenoval za podžupana, zadolženega za spremljanje področja družbenih dejavnosti in izvedbo Škofjeloškega pasijona v letu 2009. Glede na to, da je bila uprizoritev pasijona zelo odvisna od trenutne sestave občinskega sveta, sem se zavedal, da je moja prva naloga sprejetje Odloka o Škofjeloškem pasijonu; sprejet je bil konec leta 2007. Poleg ostalega je v odloku natančno opredeljeno, kdaj in na kakšen način se uprizarja pasijon. Jasno je napisano, da so uprizoritve pasijona v letih 2009, 2015 in 2021, potem pa predvidoma vsakih sedem let. Upam, da ne bo več bojazni, ali bo Škofjeloški pasijon še kdaj uprizorjen, kot so bili to pomisleki mnogih po uprizoritvi leta 2000, in da se ne bo več ponovilo leto 2006, ko zaradi političnih interesov v tistem letu ni bilo uprizoritve pasijona, čeprav so priprave nanjo že potekale.

Po letu 2007 se je Škofjeloški pasijon na pobudo Muzejskega društva Škofja Loka začel umeščati v evropskem prostoru. Maja 2007 sem bil kot prvi predstavnik Škofje Loke prisoten na skupščini združenja Europassion (združenje evropskih pasijonskih mest). Na skupščini, ki je bila v nemškem mestu Wintrich, je bila Škofja Loka 19. maja sprejeta v Europassion. Od tedaj dalje imamo, kot mesto z eno najatraktivnejših pasijonskih uprizoritev, v združenju pomembno vlogo. O prihodnosti evropskih pasijonov smo v sodelovanju z Europassionom v Škofji Loki organizirali že več mednarodnih konferenc.

Detajl Božjega groba v župnijski cerkvi sv. Jurija v Stari Loki leta 2016, foto Jure Ferlan.

Borut Gartner

BITI POTOPLJEN V PROCESIO LOCOPOLITANA, POMENI BITI POTOPLJEN SAM V SEBE

Foto Tatjana Splichal.

Leta 1998 sem prvič slišal za *Procesio Locopolitana*, kasneje preimenovano v Škofjeloški pasijon (ŠP). V začetku je šlo zgolj za informacijo, ki je vznemirila moja gledališka čutila. Takrat si tudi približno nisem predstavljal, kaj vsebuje ta dokaj drobna knjižica in kakšne možnosti ponuja predvsem bratom kapucinom, ki z njeno vsebino še kako lahko vplivajo na človeška razmišljanja in spreobrnjenja. Občudujem avtorja kapucina Romualda, ki ni samo napisal globokega sporočilnega besedila v preprostih besedah, ampak je procesijo iz temeljev tudi postavil. Mislim, da ni bil gledališki mojster, ni imel nikakršnih gledaliških znanj, ampak je kot preprost kapucin sprejel težak gledališki križ. So bile takšne procesije v tistem času »modna muha«? Mislim, da ne! Kajti potem ne bi preživela in živela še danes. Kakorkoli, z znamenito procesijo Romuald ne prikazuje le Kristusovega trpljenja, kot večina rada poudarja, ampak se celostno dotakne človeškega bitja iz »prahu rojenega in v prah povrnjenega«. Tistega večno grešnega človeka, ki tava in išče, ki zdrsuje in pada, a vendar se ozira navzgor.

Velika večina »iskalcev resnice« se obrača k svetlobi, nič novega ne bom povedal, če rečem, da nam slaba dela, ki jih povzročamo sebi in drugim, nalagajo težo, nas pritiskajo k tlom in nas zaznamujejo s slabo vestjo. Slaba vest pa prinaša glavobole, muko, temo. In kdo je rad v temi!?

Spoznal sem, da ŠP ni samo spokorniška, ampak tudi razsvetljenska procesija, je Božji dar, ki ga Slovenci ne smemo spregledati in tudi ne samo gledati, moramo se potopiti v globino vsake podobe, ki se prikaže pred nami in doumeti njeno vsebino. Razumeti moramo tudi vsebine čudovitih monologov. Za ogled te procesije moramo biti »zreli« in odprti, da se nas dobri Duh lahko dotakne in začne v naši notranjosti delovati – nas spreminjati. Ta proces v človeku označujemo z besedo *katarza*, kar s preprostimi besedami pomeni čiščenje telesa. V smislu vsakodnevne osebne higiene, v smislu čistega stanovanja in okolice hiše, čistih družinskih in sosedskih odnosov. Saj vsak sam ve, da se po kopanju bistveno boljše počutimo.

Leta 1998 sem k ŠP pristopil tako, da sem režiserju Marjanu Kokalju pomagal zbirati igralce in statiste, ki bi želeli sodelovati v tej procesiji. V tistem času sem deloval v Retečah kot ljubiteljski režiser. Navduševati ljudi za nastop v »kočljivi« predstavi ni bilo enostavno in ne bodimo preskromni, vodje igralskih skupin so tisti, ki so s svojo karizmo in spoštovanjem, ki ju uživajo v svojih kulturnih sredinah, postavili vogelni kamen, na katerem se še danes zida velika pasijonska stavba. V letu 1998 nam ni bilo lahko navduševati ljudi, ki bi javno zaigrali v krščanski procesiji. Kajti, takoj ko si pristopil v njo, si jasno pokazal, da si kristjan. To je bil čas političnega preoblikovanja slovenske družbe in močno je bilo še zaznati nasprotovanja predstavnikov bivšega političnega sistema. Večkrat smo morali slišati in preslišati marsikatero neokusno opazko. A te nas niso zmedle. Šli smo naprej. Tiho, ponosno, neustavljivo. Zelo spoštujem te ljudi! Brez njih in brez ljubiteljskih gledaliških, pevskih, gasilskih, godbenih, konjeniških in podobnih družin, ki delujejo po vaseh in v mestih, takšne procesije prav gotovo ne bi bilo. Vesel sem, da živim v zelo svobodnem času, ki nam omogoča uprizarjanje takšnih procesij. Veselita me pristop in resnost udeležencev v procesiji, ki se jasno zavedajo, da to ni »pustna povorka«, ampak spoštljiva verska in kulturna manifestacija. Upam si trditi, da se večina ostalih vodij omenjenih skupin vsaj delno strinja z mojo izjavo. Življenje mi je v zadnjih petih letih prineslo polno presenečenj in danes še močneje zaznavam okus, vonj in vsebino procesije, ki me nenehno zasleduje, nagovarja, spreminja. Mi daje moč in pogum, vero in upanje.

Ko odkrivam vzporednice med procesijskimi vsebinami in mojim resničnim življenjem, sem presenečen. Predvsem sem presenečen nad človeškimi odnosi, ki so osnovni element medčloveške komunikacije že od Adama in Eve naprej. V številnih pogovorih z ljudmi, s katerimi se razgaljajo neverjetni medčloveški odnosi, ki so vse prej kot idealni, se razkriva, kolikokrat se stegujemo po prepovedanem »jabolku«. Koliko Adamov in Ev je še danes živih in v skušnjavi. To je obdobje pasijona pred pasijonom. Priprave nam omogočajo veliko osebnih

stikov, pogovorov, čutenj, ki so namenjeni izmenjavi osebnih mnenj, polemiki, razmišljanju ... vse z enim samim ciljem – upreti se skušnjavi. Ko doživljam podobe z vsemi človeškimi čutili in jih od blizu zaznavam: spodrsrlaj človeka v Raju, poslušam srhljiv glas Smrti, ki me opozarja na minljivost, in zavajajoče besede Luciferja, ki me želi spretno speljati na kriva pota, vame reže besedilo Grešne duše, ki preklinja čas svojega rojstva. Vznemirja me pogled na bičarje, križenosce, nosače... Na mojo notranjost blagodejno deluje izbrana glasba, ganejo me zvoki konjskih kopit in še in še in še. Ta veličastna prisotnost skrivnostne procesije prinaša med nas Njega samega, ki ga sicer ne vidimo, a prek angelov slišimo Njegova opozorila. Nehote se sprašujem, s katerim likom naj se identificiram, komu sem najbolj podoben. Presenečen sem, ko ugotavljam, da sem po malem podoben prav vsakemu liku v procesiji. Vem, da se v meni skriva zlobec, da sem včasih izgubljen kot grešna duša, da znam biti dober kot angel in »žleht« kot hudič! Čutim, kako bi se rad dvignil nad okolico in postal Bog stvarstva. Zagotovo vem, da sem večkrat tudi jud, ki biča, in Pilat, ki si umiva roke. Vem, da so moje odločitve in dejanja včasih prav tako nerazumna kot Davidova, Pilatova, Herodova, Kajfova in Hieronimova. Vem, da bi moral včasih svoje pohotno telo neusmiljeno prebičati, kot to delajo bičarji v procesiji, in se sramovati svojih pregrešnih dejanj. Znam biti deloven kot konj in tudi trmast kot osel. In ja, slišim angele, ki me usmerjajo stran od slabega in me usmerjajo k ljubezni. In Ljubezen je tista, ki jo vsako sekundo potrebujem. Skrita je v iznakaženemu telesu Neko-ga, ki mu danes zaupam, ki me uči in vodi, da ne zdrknem navzdol! Vesel sem, da se je ta Ljubezen spustila med nas ravno v Škofji Loki, na tem čudovitem koščku Slovenije, čeprav za kratek čas in v gledališki obliki. Je veličastna hostija, ki se nam ponuja v okus. Le zaužiti jo moramo.

Že pri prvi režiji leta 2009 sem na svoj način dojemal sporočilnost podob, kar ni nujno, da je skladno z drugimi mišljenji. Zdi se mi zelo pomembno, da ob igranju, gledanju in poslušanju vsi razmišljamo in se med seboj pogovarjamo o občutkih. Zelo zanimivo je, kako različni so ti občutki. Nekdo bo doživel bogat uvid v podobi, do katere nekdo drug nima nobenega občutka. In tako je prav. Saj vsak od nas živi edinstveno življenje in hodi po svoji unikatni poti. Nikakor ne bi bil zadovoljen z odgovori, kot so npr.: kako čudoviti konji, kakšna množica nastopajočih, krasna glasba, osupljivi kostumi in maska ... to mi zveni prazno. Veliko bolj izpolnjenega bi se počutil, če bi mi nekdo rekel, da se je zaustavil pri besedi RAJ ali da ne razume, zakaj grešna duša prekolne čas svojega rojstva ali da mu je besedilo Smrti pognalo mravljince po telesu. Naj to mogoče malo bolj preprosto opišem na primeru podobe, imenovane RAJ. Zamislimo si, da na prizorišču sedita osemdesetletna babica in desetletni vnuček. Na prizorišče nosači v belih kutah na svojih ramenih prinašajo prenosni oder, na katerem so igralci.

Otrok vpraša babico, kaj predstavlja ta podoba in babica mu odvrne, da v gledališkem listu piše, da se ta podoba imenuje RAJ. In kaj pomeni beseda RAJ, sprašuje deček? Babica mu odgovarja, da se v besedi RAJ skrivajo dobre in prijetne stvari, kot na primer: mir, v katerem prebivamo, lepa narava, zdrava in prijetna dečkova starša ... Rad bi, da bi se prav vsak posameznik ob gledanju te podobe globoko zamislil in se vprašal, kje živi on. Ali biva v Raju ali morda ...

Trdim, da nas večina Slovencev živi in biva dobesedno v Raju, le da se tega ne zavedamo. Živeti v miru, med tem ko drugod divjajo vojne; biti zdrav obiskovalec Onkološkega inštituta v Ljubljani; uživati družinsko srečo in ne obiskovati zaporov ... Mislim, da se nam omenjene dobrine kažejo kot samoumevne, vendar niso. Kajti že jutri se lahko zgodijo vojna, prometna nesreča, rak v telesu, smrtno sovraštvo.

In ko začnemo spremljati vsebino podobe, imenovane Raj, dojamemo, da sta Adam in Eva, ali Jože in Francka, že v samem začetku dobila navodila, kaj lahko delata in česa ne. Približno tako, kot dajejo starši navodila otroku, da bi varno in srečno stopil v in skozi življenje. Vendar tako, kot navihan otrok ni vedno ubogljiv, tudi Adam in Eva nista poslušala dobrih nasvetov in sta kljub opozorilom posegla ravno po prepovedanem. V njunem primeru po jabolku, ki simbolizira grešno vabo. To jabolko bi bilo lahko razumljeno tudi v tem kontekstu, da je Eva varala Adama. Torej bi na mestu jabolka postavili tretjo osebo, ki je zmožna iz raja narediti pekel. In veliko tega se danes med nami dogaja. Kajti, če Eva ne bi posegla po prepovedanem sadežu, potem sploh ne bi potrebovali nadaljevanja procesije! Hočem reči, kako silno pomembno je, da se ob gledanju podobe, imenovane RAJ, zavedamo, kako krhki smo. Kako nas »zlobec« vedno znova želi speljati na kriva pota! In Škofjeloški pasijon je poln opozoril in še kako aktualen tudi danes!

Veliko ljudi me sprašuje, zakaj se spet vračam kot režiser. Naj odgovorim na kratko. Ker čutim Klic. Ne morem zavrtni Glasu, ki me kliče. Se ti lahko obrneš stran, narediš gluhega, ko te kliče najbolj ljubljena oseba? Jaz se ne morem, ker potem to ne bi bil več jaz. Vračam se tudi zato, da se zahvalim za vse dobro, kar se mi je do tega trenutka zgodilo v življenju. Upam, da bom na režijski poti sposoben prepoznavati in razumeti znamenja in na podlagi njih v družbi, skupaj z ostalimi, narediti tudi veliko dobrega. In kaj naj bi to bilo?

Ko jutraj vstanem, se najprej razveselim svetlobe. Sem vesel, ker sem spet buden. Ko srečam prvega v hiši, ga pozdravim z nasmehom in morda mi ga on vrne. Skuham kavo ženi, ker je to ona naredila včeraj. Odidem v službo in sem na svojem delovnem mestu vesel, ker se zavedam, da mi služba omogoča preživetje. Pozoren sem do svojih staršev in do starejših v okolici. Vzamem si nekaj časa in se pogovorim z njimi. Morda nekaj svojega denarja privarčujem in ga namenim

ljudem v stiski. Vem, da si revna afriška družina na svojem domu želi nekoč imeti kozo, ki bi jim dajala mleka in gnojilo za zemljo, v kateri bi lahko pridelali zelenjavo; ta koza stane 75 evrov. Ta svoja razmišljanja želim deliti s pasijonci. Si predstavljate, da se vsako jutro nasmehne 2 000 ljudi (v procesiji jih sodeluje približno 1 000). Torej vsako jutro 2000 nasmehov in več. Če to delamo vsak dan, do zadnje uprizoritve v letu 2021, sami izračunajte, koliko nasmehov bi to bilo. In koliko veselja in koliko pozornosti, medsebojnega spoštovanja. In vse to nas nič ne stane, le storiti moramo to, seveda, če smo omenjene stvari vzeli za dobre. Si predstavljate, da vsak pasijonec enkrat na teden obišče osamljenega človeka v domu starejših občanov. To bi bilo 1000 obiskov vsak teden!

Tistim, ki bi leta 2021 radi videli veliki spektakel, sporočam, naj že ta trenutek začnejo deliti nasmehe, obiskovati osamljene, delati toliko, kot je potrebno za normalno plačo, sicer pa imeti čas za dobre stvari. Če bomo to storili in delali, bomo dajali zgled. Brez besed. Samo z dejanji. In kar naenkrat ne bomo več govorili o številki 1000 ampak 10.000 in tako naprej. In lepo bi bilo, če o številkah sploh nebi govorili, ampak bi govorili le o dejanjih. Zdaj je čas, da se o tem pogovarjamo. Da drug drugega spodbujamo in tudi konkretno nekaj storimo. Lepi zgledi vlečejo. Malo po malo.

Vstop v Škofjeloški pasijon 2021 se je že začel in spet lahko rečem, da me razmere in potek dogodkov ponovno presenečajo in navdušujejo. Nisem si mislil, da bom ponovno poslan med ljudi, kjer so na preizkušnji medčloveški odnosi. Ne morem doumeti, da se prav ničesar nočemo naučiti od naših prednikov, da nočemo gledati v jasne smerokaze, nočemo videti »prometnih znakov«, ki so zapisani v desetih Božjih zapovedih, temveč roke stegujemo proti prepovedanemu sadu. Kot da bi nam slabe stvari bolj ugajale. Ta hip sem se spomnil nekega misleca (ne poznam njegovega imena), ki je dejal nekako takole: Takrat, kadar Dobro počiva, dajemo možnost Slabemu, da deluje.

Ta uvid ni dober in me nagovarja, da niti za trenutek ne počivam. Zavedam se tudi, da bodo oči svetovne javnosti uprte v našo procesijo in ni mi vseeno, kaj bomo leta 2021 z njo prikazovali. Trudil se bom, da bomo vsi skupaj čim bolj razumeli vsebino pasijonskih podob, da bomo opazili Božje nasvete in šepet opozorilnih angelskih glasov, trudil se bom, da bi našli tisto pravo pot skozi življenje, ki je tlakovana s skromnostjo, solidarnostjo, ljubeznijo, pravičnostjo ... s tisto plastjo, ki omogoča človeku pokončno in varno hojo skozi življenje. Življenje pa je silno preprosto, če poskušamo biti samo dobri. Glede na zgodovino in karakter človeka pa bo Škofjeloški pasijon ostal večno aktualna procesija. To samo pričuje, kako velik je kapucin Romuald.

Moč molitve – biti drugačen. Pred kratkim sem po radiu poslušal zgodbo o dečku, ki je ležal v komi in ni dajal znakov življenja. Starši so bili nemočni, po-

moč so iskali v molitvi. Molitvi so se pridružili še njuni prijatelji in kasneje dečkovi sošolci, skratka število ljudi, ki so želeli dečku dobro, se je iz ure v uro večalo. Uspeh ni izostal. In to skupino ljudi, ki so želeli Dobro, je nekdo poimenoval z »vojsko angelov«.

Želim si, da bi nekoč babice pripovedovale svojim vnukom zgodbo, da je Škofjeloški pasijon v letu 2020/2021 pripravljala in prikazovala »vojska angelov«.

Prebujenje sodobnega človeka in usmeritev k uresničevanju drobnih dobrih del je rdeča nit mojega režiranja. Prav zato si Škofjeloškega pasijona ne želim končati z žalostnim Božjim grobom, ampak z novo podobo, imenovano Vstajenska Aleluja. Kajti On ni trpel, da bi žalostni zapuščali prizorišč, prišel je, da bi bili veseli in dobri Kristjani. V rokopisu je namreč zapisano, da ima režiser pravico postaviti tudi novo podobo, le da to stori na svoje stroške in da z njo ne bo okrnil procesije. Več, ko se bo omenjenega uresničilo, večji spektakel bo! Biti danes dober pa ni lahko in samoumevno, od posameznika zahteva veliko truda in močne vere. V teh zadnjih letih svojega bivanja sem prišel tudi do zelo presenetljive ugotovitve, in sicer, da preveč dobrote lahko rodi novo zlo. To sem okusil na lastni koži, a o tem kdaj drugič.

Želim si, da bi imeli v času predstav lepo vreme in bi lahko uprizorili vse predstave. Želim si, da bi bile vse predstave razprodane in bi velika večina navzočih resnično doživela osebno katarzo. Želim si tudi, da bi imeli finančni dobiček in bi imeli udeleženci procesije pravico vsaj del tega dobička usmeriti v Dober namen. Škofjeloška procesija v času priprav postavlja na preizkušnjo veliko število ljudi in vsi imamo možnost, da se obrnemo levo ali desno, naprej ali nazaj, gor ali dol. Ni pomembno kam! Kajti kjerkoli bomo, se bomo morali odločiti sami; med Dobrim in Zlom. Čas zorenja se je začel. Prav ta trenutek. Odmaknimo roko stran od prepovedanih sadov.

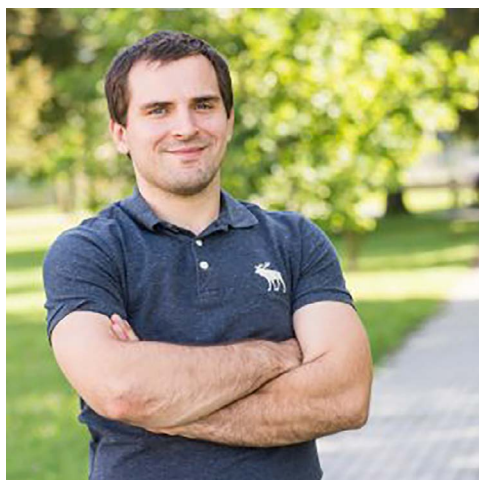
Naj zaključim razmišljanje z naslednjim lepim stavkom: »Ni pomembno, da ni v modi biti dober, pošten, pravičen, preudaren, vljuden, pogumen, velikodušen in dostojanstven; resnica je, da brez teh in drugih podobnih značilnosti ne moremo imeti kakovostnega življenja.« (*Delia Steinberg Guzma*)

Helena Janežič

JAKOB VRHOVEC:

»BREZ PASIJONCEV NI PASIJONA«

Vodja projekta Škofjeloški pasijon

Tisočletna Škofja Loka se vsako leto v postnem času odene v pasijonske barve, letošnji pa je že obarvan tudi s pripravo na slovesno uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 2021. Ekipa, ki bo skrbela za celotno dogajanje, že dobiva obrise, svoji vlogi sta sprejeli in prevzeli tudi dve osebi, ki sta za izvedbo ključnega pomena. Borut Gartner bo ponovno prevzel režiserske vajeti Škofjeloškega pasijona, Jakob Vrhovec pa je bil poleti 2019 imenovan za vodjo projekta.

Z Jakobom sva se srečala v Pasijonski pisarni na Mestnem trgu, kjer je njegova službena lokacija. Verjamem pa, da ni edina, saj vodenje projekta takih razsežnosti in s tako močno vključenostjo celotne občine zahteva tudi delo na terenu. Škofjeloški pasijon je, glede na število obiskovalcev, druga največja prireditev v Sloveniji, več jih pride le na ogled skokov v Planico. Organiziranost in usklajenost sodelujočih sta za dobro in doživeto izvedbo nujni.

Kako se znajde Ljubljčan iz Šiške v Škofji Loki? Po videnem in slišnem so-deč več kot odlično. V predstavitvi na razpisu za vodjo projekta je zapisal, da so »teža, sloves in ugled Škofjeloškega pasijona izjemni, vse to že samo po sebi predstavlja neverjetno velik izziv, s katerim bi se z velikim užitkom in navdušenjem

spopadel. Delo na tako velikem projektu, kot je Škofjeloški pasijon, pa predstavlja čast in zato veliko odgovornost.«. Naloga se je lotil z vnemo discipliniranega športnika (kar 15 let je treniral judo in bil 5 krat državni prvak!), njegova energija je nalezljiva.

Prvič se je s Škofjeloškim pasijonom srečal leta 2000, ko je imel sedem let, predstavo je obiskal skupaj z družino. V spomin se mu je vtisnila veličastnost dogajanja, grozovitost prizorov in dejstvo, da mora Kristus tolikokrat trpeti, saj je vsak prizor razumel kot ločeno dogajanje. Leta 2009 se je s pasijonom srečal drugič, ko si je eno od predstav ogledal s sošolci in profesorji Škofijske klasične gimnazije. Zagotovo pa je nanj najbolj odločilno vplivala uprizoritev leta 2015, čeprav pasijona takrat ni videl v živo. Sodeloval je na projektu Stična mladih, škofjeloški pasijonci pa so imeli v Stični stojnico, kjer so predstavljali Škofjeloški pasijon in vabili na prihajajočo uprizoritev. Z velikim žarom in predanostjo so govorili o uprizoritvi spokorniške procesije in čutiti je bilo, kako dihalo s projektom. Prejeli so priznanje za najboljšo stojnico, v Jakobu pa pustili močan pečat navdušenja, ki je imel veliko vlogo pri njegovi prijavi na razpis za vodjo projekta Škofjeloški pasijon.

Svoje delovne izkušnje je Jakob pridobival na različnih projektih. Pet let, začel je že v srednješolskih letih, je vodil projektno pisarno, skrbel za marketing, PR in pridobivanje sponzorskih sredstev na projektu Stična mladih in koordiniral ekipo 30 prostovoljcev. Leta 2017 je imel podobno vlogo na Evropskem mladinskem prvenstvu v judu v Mariboru. Kalil se je pri vodenju športnega managementa pri Judo zvezi Slovenije in vodenju predprodaje in marketinga v podjetju Žejn d. o. o.

V pogovoru sva se dotaknila prostovoljstva, saj pri uprizoritvah Škofjeloškega pasijona sodeluje več kot 1 000 prostovoljcev. »Brez pasijoncev ni pasijona,« je Jakob večkrat ponovil. »Ta najveličastnejša dramska predstava na prostem v Sloveniji je edinstvena tudi zaradi fascinantne povezanosti ljudi v času, ko se pasijon uprizarja. Celo ozemlje nekdanjega Loškega gospostva živi s pasijonom.« Jakob je poudaril, da so pri povezovanju ključni župan Občine Škofja Loka in škofjeloški kapucini kot nosilci duhovne dediščine pasijona. Ve, da je poleg njih nujna dobra in povezana ekipa prostovoljcev, ki jih že vabi v svoje vrste. Prav delo s prostovoljci, s čemer ima veliko izkušenj, vidi kot enega od treh glavnih izzivov pri projektu. Pa druga dva? Postavitev PR in marketinške strategije ter pridobivanje sponzorjev! Vsega se je že aktivno lotil.

Pravi, da je njegova glavna naloga, da »proda« predstave Škofjeloškega pasijona. Videlo naj bi ga vsaj 20 000 obiskovalcev, s tem bi bili stroški povrnjeni. Ljudi, ki bodo prišli na predstavo, je treba privabiti v Škofjo Loko vsaj kako uro prej

in jim ponuditi še druga, s pasijonskim časom povezana doživetje. Po predstavi, ki se globoko dotakne vsakega, pa ljudi ni umestno zadrževati v mestu.

»Tako je, pasijon se dotakne vsakega, ki si ga ogleda, tako verujočih kot neverujočih,« pravi Jakob. »Zato je sporočilo pasijona, ki se ga bomo morda v polnosti zavedali šele enkrat čez 200 let, tako univerzalno. Brez pasijona ni naše vere in odrešenja.«

Le še navihan pogled in močan stisk roke, najin pogovor je pri kraju. Že odhiti drugim obveznostim naproti, najbrž na električnem skiroju, s katerim se vsak dan z železniške postaje pripelje do svoje pisarne. In naproti izzivom pri organiziranju slovesne uprizoritve škofjeloške spokorniške procesije, ki jo vsi že nestrpno pričakujemo.

K sceneriji velikonočnega tridnevja spada tudi ječa, ki simbolizira zapor, kamor so Kristusa zaprli po obsodbi. Tu se hranijo posvečene hostije od velikega četrтка do velikega petka, ko se po obredu velikega petka prenesejo v Božji grob. Na fotografiji ječa v mestni župnijski cerkvi sv. Jakoba leta 2018, foto Jure Ferlan.

Jure Thaler

OD GOLJATA PREK LUCIFERJA DO ROMUALDA

Jure Thaler v vlogi Luciferja, Škofjeloški pasijon
2015, foto Tatjana Splichal.

Vlogo Luciferja sem sprejel kot nadaljevanje sodelovanja z ‘našim’ režiserjem Marjanom Kokaljem in je pomenila spremembo po nekaj komičnih vlogah, ki sem jih kot član gledališke sekcije Kulturnega društva dr. Janez Ev. Krek Selca odigral v tem času. Vloga je pomenila nadaljevanje vloge negativca – Goljata, ki sva ga z Marjanom postavila kot mojo prvo odrsko vlogo pri mojih rosnih 15 letih.

Škofjeloški pasijon 1999 je bil tako za vse nas nov mejnik na poti ljubiteljskega gledališkega ustvarjanja. Po uspešno izvedeni igri *Turški križ*, kar je bil projekt cele Selške doline, smo se polni mladostne zagnanosti skupaj z Marjanom in Klemenom podali na medobčinski veliki oder v Škofjo Loko.

Priprava na prvo uprizoritev je bila zelo zanimiva in je trajala več kot leto dni, v tem letu pa smo skupaj z režiserjem Marjanom in Metodo Zorčič gradili vsak svojo vlogo. Profesionalna igralka Metoda nas je vodila skozi gledališko interpretacijo teksta, ki je bil za nas, amaterske igralce zelo zahteven. Roulmaldovo besedilo predstavlja amaterskim igralcem nekaj podobnega kot vzpon na Triglav – brez vaje ne gre. Prvič smo se spoznavali z vajami za govorni aparat, dihalnimi vajami, mentalno predpripravo na vlogo in ostalimi tehnikami, ki omogočajo boljše in jasnejšo interpretacijo vloge. Kot 18-letnik sem vse to sprejemal odprtih rok in glave in tako iz tedna v teden, ko smo se srečevali, gradil na liku pošastnega negativca, gospodarja zla, takšnega kakor sem ga, hvala

Bogu, kot mladenič v tistem času bolj poznal iz knjig, filmov in poročil kot pa iz lastnih izkušenj.

Tako se je leta 1999 rodila Pošast – Lucifer, ki je rajal in se naslajal v peklu, kričal in rjovel ter sejal bes in zlo na vse strani okrog sebe po Loki, ki mi je bila kot maturantu Škofjeloške gimnazije v tistem letu bolj poznana kot domače dvorišče.

V letu 2000 je naš prizor doživel bogato nadgradnjo z dopolnitvijo kostumov in predvsem z masko, ki je podobi Luciferja na obraz zarisala peklenske grimase, kar se je preneslo tudi v dojemanje vloge in možnost poudarkov obrazne mimike pošastnega nastopa.

Sledil je 'pasijonski post' do leta 2009, ko je režijo prevzel Borut Gartner. Nov pogled novega režiserja, dodatna koreografija peklenskega plesa Luciferja s pogubljenjo dušo in veliko večja bera življenjskih izkušenj so tudi v meni odprli novo dimenzijo poosebitve zla skozi vlogo Luciferja. K še bolj odprtemu podarjanju vloge gledalcem je zagotovo pripomogla tudi bistveno boljša tehnična podpora, saj se ni bilo več potrebno ozirati na položaj mikrofонов, paziti na tehnike,

... in v vlogi patra Romualda, očeta Škofjeloškega pasijona v igri *Kapucin, pater Romuald*, avtorice Bernarde Pavlovce Žumer, prvič uprizorjene leta 2019, foto Tatjana Splichal.

če bodo ob pravem času zanetili ogenj, vse to je sedaj teklo že kot po maslu. To je bilo tudi leto, ko smo peklenščki po odigrani predstavi, kjer smo prikazali gledalcem svoje videnje zla in naslade nad negativnim, to odvrgli ter z nasmehom na ustih, polni ljubezni in pozitivne energije v vozičkih vozili svoje prvorojence, od kašče do pasijonskega tabora.

Ko sem se pred uprizoritvijo 2015 vprašal, ali sem še ZA, sem se spomnil, da mi je bilo naročeno, da me pasijon potrebuje v tej vlogi. Vsaka nova uprizoritev pomeni nov pogled in prav to se je zgodilo. Gradnja vloge z režiserjem Milanom Golobom je bila tako postavljena v novo izhodišče, bolj v globino, manj v pošastno zunanost, ki je bila že izdelana. Prepoznavanje absurda, negativnosti, nerazumnosti, egocentričnosti in različnih dimenzij zla, nad čimer nerazumljivo, na trenutke tudi nerazumno, kraljuje Lucifer, je bilo tisto ogleдалo, ki sva ga svetu želela nastaviti z Milanom skozi mojo vlogo. Prikazati nasprotje ljubezni je bil rezultat, ki ga je poosebila moja vloga Kralja pekla, namen je bil ljudem pokazati, česa nas je Jezus odrešil in jim skušati dopovedati, da se vsak dan lahko odpovemo koščku zla in s tem pogasimo nekaj peklenškega ognja v svetu.

V pričakovanju ponovitve 2021 se je najprej zgodilo gostovanje našega prizora v Mariji Bistrici na hrvaškem na velikonočni ponedeljek 2018, kjer smo pogled na pekel predstavili tudi tam zbranim stražarjem Kristusovega groba. To je bilo romanje, kjer me je spremljal najstarejši sin Janez, tisti, ki sem ga – Lucifer – leta 2009 vozil z vozičkom, tokrat pa je bil moj asistent za prtljago in skrbnik tehnične podpore. Tisti Janez, ki se je bal parkeljnov, dokler mu nisem dal slike Luciferja in rekel, no, če te kak parkelj napade, mu pa pokaži sliko svojega očeta, pa te bo hitro pri miru pustil. Ta Janez je po nastopu rekel, ati, tale Lucifer je pa res grozen ...

Na Romualdov dan 2019 pa se je zame zgodil še en pomemben gledališki nastop, tokrat pri kapucinih, v vlogi brata Romualda. Predstavi, ki nosi njegovo ime, nam želi pokazati ozadje, iz katerega je zraslo bogato sporočilo Škofjeloškega pasijona, kakšen je namen pasijonske igre in kako je to brat Romuald z odprtostjo za dobro in močnim občutjem težav družbe takratnega časa prelil v dramsko delo in ga z velikim trudom in predanostjo uprizoril z ljudmi tukajšnjega okolja. To je povsem drugačna vloga, vendar so mi pri postavitvi te zahtevne naloge pomagale bogate izkušnje sodelovanja v dosedanjih ponovitvah Pasijona, zgled in pogledi režiserjev in vseh ostalih sodelavcev. Najbolj pa dojemanje brezpogojne odrešenijske ljubezni, ki živi in se izpričuje tako pri kapucinih kot tudi skozi pasijon in je v vseh nas, samo poiskati jo je treba. Odigrali smo jo na tlaku samostana, po katerem je Romuald, ko je bil mojih let, stopal pred 300 leti.

Božji grob v starološki župnijski cerkvi leta 2016, foto Jure Ferlan.

mag. Andreja Ravnihar Megušar

VENTUS PASSIONIS - 2019

GIBANJE PASIJONSKI VETER V LETU 2019 ŠE MOČNEJE ZAPIHA

Nastanek in delovanje Pasijonskega vetra sta povezana z dolgoletno željo, da bi se pasijonci povezovali in sodelovali ter ob tem duhovno in osebno rasli. Prva pasijonska sapica je zavela že konec devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko smo na ulicah Škofje Loke ponovno oživili Škofjeloški pasijon. Ob zadnjih štirih uprizoritvah, torej od leta 1999, je v Škofji Loki in drugih pasijonskih krajih pričela nastajati pasijonska skupnost, ki je na različne načine povezovala vse pasijonce, ki so bodisi igrali ali na druge načine sodelovali pri njegovih uprizoritvah. Tako so se spletale pasijonske vezi z mnogimi slovenskimi kraji in s pasijonci iz Vipavskega križa, Razborja pod Lisco, Višnje gore, Laškega, Vira pri Domžalah, Cerkelj na Dolenjskem, Križa pri Trziču, Štepanje vasi, Ribnice in Preddvora ...

Pasijonski veter je organiziran na način povezovanja in socialnega mreženja skozi različne pasijonske dogodke, z namenom krepitev in poglobljanja pasijonskega duha med pasijonci na Slovenskem in po svetu.

Želja pasijoncev je vedno bila, da bi pasijonska skupnost živela tudi v času med uprizoritvami, še posebej v duhovnem smislu, saj pasijon ni samo zgodovinska dediščina, nek spektakel, ampak je dogodek z bogatim duhovnim sporočilom. Pasijonski veter želi slediti duhovnemu izročilu pasijona, ga posredovati našim mladim, popeljati gledalca k duhovnemu in vsakomur posredovati krščansko izkušnjo. Kako pa bo gledalec doživel uprizoritev, pa bo odvisno od njega samega; le kot turistični dogodek ali pa bo odrinil na globoko. Enako velja za igralce.

V zadnjem desetletju so bili postavljeni pomembni mejniki, ki so začrtali pot pasijonskemu gibanju:

- Leta 2012 je bilo organizirano 1. srečanje slovenskih pasijonskih mest na temo *Komu in zakaj pasijoni danes*. Srečanja so se poleg pobudnikov Alojzija Pavla Florjančiča in Andreje Megušar udeleželi takratni provincial slovenskih kapucinov in gvardijan loškega kapucinskega samostana brat Štefan Kožuh, režiser Škofjeloškega pasijona 2009, Borut Gartner, Nejc Ilc iz Ribnice, Ana Florjančič, ki je prebrala razmišljanje Irme Krečič Slejko iz Vipavskega križa, Miha Terpin iz Višnje Gore in Luise Maria Ruhdorfer, Slovenka iz avstrijske Koroške, ki že dolga leta proučuje zgodovino upri-

zarjanja slovenskih pasijonov na avstrijskem Koroškem. Lahko rečemo, da smo postavili prve okvire Pasijonskega vetra.

- Leta 2016 je bil Škofjeloški pasijon kot prva slovenska enota uvrščena na UNESCOV seznam nesnovne kulturne dediščine. Na podlagi te odločitve Kapucinski samostan Škofja Loka, kjer je sedež Pasijonskega vetra in Občina Škofja Loka, zagotavljata kontinuiteto uprizorjanja. Škofjeloški pasijon je tako mednarodno zaščiten, Škofja Loka pa je z vpisom pridobila prestižno blagovno znamko.
- V želji po povezovanju vseh slovenskih pasijoncev je bilo leta 2017 v kapucinskem samostanu Škofja Loka uradno srečanje gibanja Pasijonski veter, na katerem sta bila navzoča tudi brata kapucina Jožko Smukavec in Jaro Knežević. Tako se je oblikovalo gibanje slovenskih pasijoncev z imenom Pasijonski veter, katerega duhovni nosilci so postali bratje kapucini iz Škofje Loke. Hkrati pa se Kapucinski samostan Škofja Loka kot enakovreden partner Občini Škofja Loka vključuje v načrtovanje, vodenje in izvedbo dogodkov, ki se dotikajo Škofjeloškega pasijona in ohranjanje pasijonske kondicije.
- Pasijonski veter je bil leta 2018 na 34. letni skupščini v madžarskem mestu Budaors uradno sprejet med enkopravne člane Združenja Europassion. Tako si je utrdil pot tudi med evropske pasijone.

Dogodki, ki jih že sedaj pripravlja in organizira Pasijonski veter, bodo tudi v bodoče del opusa pasijonskega dogajanja v mestih, kjer se pasijon uprizorja. Škofjeloški kapucini so varuhi in skrbniki tega bogatega kulturnega in duhovnega izročila, hkrati tudi povezovalci in steber Pasijonskega vetra¹.

Tudi v letu 2019 so potekali pomembni dogodki, ki so utrjevali mednarodno pot gibanju, hkrati pa postavili ogrodje za nadaljnje delovanje.

Spomladi 2019 so predstavniki Pasijonskega vetra aktivno sodelovali pri uprizoritvah pasijonov tako v Preddvoru, Ribnici, Štepanji vasi ter pri izvedbi Dnevov Škofjeloškega pasijona 2019.

¹ »Pasijonci se moramo združevati med seboj in s tem krepiti pasijonski duh na duhovni ravni. Sodelujoči pri Pasijonskem vetru nismo imeli želje samo po druženju, ki je seveda pomembno. Veseli smo, da imamo močno duhovno oporo, duhovni steber pri bratih kapucinih v Škofji Loki, obenem pa se zavedamo, da imamo veliko oporo tudi v evropskem združenju pasijonskih mest Europassion. Pasijon res ni samo zgodovinska dediščina, nek spektakel, ampak je dogodek z bogatim duhovnim sporočilom. V Škofji Loki predstavlja velik izziv, kako med posameznimi uprizoritvami, ki so vsakih šest let, poleg Dnevov Škofjeloškega pasijona (koncerti, razstave, predavanja ...) krepiti medsebojne odnose med pasijonci in ozavestiti, da je pasijon pomemben tudi na duhovni ravni. Delati moramo na sebi in na skupnosti in to je velik izziv. Pasijonci delajo odnose ŽIVE«, Andreja Ravnihar Megušar, 30. 3. 2018, radio Ognjišče.

1. Ribniški pasijon z naslovom *Daritev za grehe sveta* so uprizorili 13. aprila v Sodražici in 22. aprila v Ribnici.
2. V cerkvi sv. Štefana v Štepanji vasi je bil pasijon uprizorjen 14. in 16. aprila. Dramsko uprizoritev Jezusovega trpljenja so pripravili mladi iz župnije, za glasbeno spremljavo pa je poskrbel aktualni Stična bend, ki igra in poje na vseslovenskem srečanju mladih v Stični.
3. Pasijon *Glejte, človek!*, ki ga je pripravila dramska skupina Getsemani iz Preddvora, je doživel dve uprizoritvi 14. aprila v Preddvoru, ter po eno uprizoritev 22. aprila v župniji Homec in 23. aprila v župniji Stara Loka.

Pasijon v Preddvoru in Štepanji vasi si je ogledal tudi Franz Miehl iz St. Margaretha v Avstriji, ki je član predsedstva Europassiona. V času gostovanja se je srečal z županom Preddvora Rokom Roblekom.

Na vseh uprizoritvah po različnih pasijonskih mestih smo se pasijonci obiskovali in spodbujali pri našem delu in poslanstvu.

Februarja 2019 sta predstavnika pasijonskega vetra Aleksander Igličar in Andreja Megušar obiskala Hermino Krajnc, takratno vodjo Oddelka za družbene dejavnosti pri Občini Škofja Loka in predstavila delovanje ter program gibanja za leto 2019. S tem so bili postavljeni dobri temelji sodelovanja gibanja Pasijonski veter in Občine Škofja Loka, koordinatorice Dnevov Škofjeloškega pasijona.

Od 22. do 24. marca je bilo na pobudo br. Jara organizirano romanje pasijoncev na ogled pasijona v belgijskem mestu Schonberg/St. Vith, ki so se ga udeležili pasijonci iz štirih slovenskih krajev (Preddvor, Ribnica, Škofja Loka in Štepanja vas). V skupini 45 romarjev pod vodstvom br. Jara Kneževiča, so bili udeleženci iz Preddvora z župnikom Brankom Setnikarjem, Ribnice, Štepanje vasi v Ljubljani in škofjeloški pasijonci. Glavni organizatorji romanja so bili loški kapucini v sodelovanju z gibanjem Pasijonski veter. Romanje je finančno podprla Občina Škofja Loka. Passio Schonberg/St. Vith je relativno mlad pasijon, saj je bil prvič uprizorjen leta 1993. Uprizarjajo ga na sedem let. Pasijon je v nemškem jeziku, saj na tem področju večino prebivalstva predstavlja nemška manjšina. Na romanju so se pasijonci tudi medsebojno spoznali in povezali, kar je eno od osnovnih poslanstev gibanja Pasijonski veter, ki želi združevati slovenske pasijonce, duhovno pa ga vodijo, kot že zapisano loški kapucini. Na poti tja so se romarji ustavili v največjem nemškem Marijinem romarskem središču Altötting, nazaj grede pa v Freisingu, s Škofjo Loko pobratenim mestom.

29. marca je bilo v škofjeloškem Sokolskem domu organizirano odprtje pasijonske razstave slikarja Jošta Snoja *Svetloba* in predstavitev zbornika *Pasijonski*

doneski 14/2019 v organizaciji Muzejskega društva Škofja Loka, Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka, Pasijonskega vetra in Občine Škofja Loka.

4. aprila je bil v starološki župniji, v Stari dekaniji organiziran Pasijonski večer 2019 - *ViTa dolorosa*. Dramski igralec Gregor Čušin je ubesedil 15 zgodb o svetopisemskih likih, ki so se srečali s Kristusom ob poti na Kalvarijo, spremljajočo razstavo ilustracij pa je pripravila slikarka Agata Pavlovec. Organizatorji večera so bili Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka, Župnijski zavod sv. Jurija Stara Loka in Pasijonski veter.

12. aprila je bil v Selcih ob 20. obletnici ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona organiziran Pasijonski večer. Že daljnega leta 1997 je zavel pasijonski veter prav iz selške župnije, ko je rojak, danes p. Marjan Kokalj, režiral Krekovo ljudsko igro na prostem *Turški križ*. Sodelovali so številni igralci iz Selške doline, kakšna je njegova dediščina, pa smo spoznali, ko smo obeleževali 100. obletnico

Pasijonski večer v Selcih, april 2019.

Krekove smrti. Tako je bil leta 1999 v režiji Selčana p. Marjan Kokalja uprizorjen Škofjeloški pasijon - »Živa mojstrovina našega naroda«. V organizaciji Pasijonskega vetra, Župnije Selca, Muzejskega društva Škofja Loka in Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka smo gostili mlade pasijonce iz Preddvora, ki delujejo v dramski skupini Getsemani. Že drugo leto zapored so pripravili pasijon z naslovom *Glej Človek!*. V kulturnem programu so sodelovali Mešani pevski zbor Minuta čez pod vodstvom Ane Šolar. Že v uvodnem pozdravu je podžupan Matej Šubic izrazil veliko veselje in čast, da je lahko kot igralec sodeloval pri Škofjeloškem pasijonu, ki je bil na ulicah Škofje Loke uprizorjen v letih 1999, 2000, 2009 in 2015. Na Pasijonskem večeru so bili predstavljeni tudi *Pasijonski doneski* 14/2019, ki jih je uredila Helena Janežič.

Na velikonočni ponedeljek, 22. aprila, so pasijonci v organizaciji Občine Škofja Loka in Pasijonskega vetra v kapucinskem samostanu Škofja Loka pripravili *Romualdov dan*.

Od 9. do 12. maja so se predstavniki Pasijonskega vetra Alojzij Pavel Florjančič, Aleksander Igličar, Andreja Megušar in Jožica Žnidaršič udeležili letnega srečanja Europassion v Tullinsu blizu Grenobla v južni Franciji. Skupščina je bila volilna in na njej sta bila v skladu s statutom predstavnika Pasijonskega vetra Andreja Megušar in Aleksander Igličar imenovana v razširjeno predsedstvo združenja Europassion. S tem imenovanjem je Pasijonski veter dobil nov zagon v svoja jadra. Ponovno je bilo izvoljeno štiričlansko predsedstvo, ki ga vodi generalni sekretar Joseg Lang iz Auersmacherja v Nemčiji. Predsedstvo je imenovalo tudi člane razširjenega predsedstva, v katerega sta bila imenovana Andreja Megušar kot koordinatorica za Slovenijo in Hrvaško ter Aleksander Igličar za pomoč pri odnosih z javnostmi. Razširjeno predsedstvo Europassiona skupaj šteje 13 članov. Na srečanju Europassiona so bili tudi predstavniki Občine Škofja Loka Miha Ješe, Agata Pavlovec, Jože Štukl in Jernej Tavčar.

Od 13. do 15. septembra se je srečanja predsedstva združenja Europassion v avstrijskem Erlu udeležil član predsedstva Aleksander Igličar². Več o srečanju v prispevku A. Igličarja.

Vse te dejavnosti povezujejo slovenske pasijonce, kar jim omogoča izmenjavo izkušenj ter njihovo osebno in duhovno rast. S polno močjo bo pihal in vel³ oziroma deloval tudi v prihodnje. Tako v Preddvoru, v Štepanji vasi, Ribnici, še posebej pa pri pripravah na uprizoritve pasijona v Škofji Loki leta 2021. Pasi-

² Andreja Megušar se zaradi bolniškega staleža ni udeležila srečanja.

³ »Veter veje, koder hoče, njegov glas slišiš, pa ne veš, od kod prihaja in kam gre. Tako je z vsakim, ki je rojen iz Duha. « (Janez 3,8)

jonski veter je dopolnitev pasijonskih dogodkov na Loškem in hkrati močan duhovni povezovalac pasijoncev na Slovenskem in po svetu. Gibanje Pasijonski veter je živ pasijonski duh, ki želi sodelovati pri načrtovanju in izvedbi Škofjeloškega pasijona leta 2021 in ohraniti duhovno sporočilo pasijona.

10. novembra so se srečali režiserji ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona po letu 1999 in vodje projekta. »Čudovita gesta nekdanjega in sedanjega režiserja Škofjeloškega pasijona Boruta Gartnerja, ki je na Martinovo nedeljo zbobnal tiste, ki smo poganjali kolesja Škofjeloškega pasijona 1999, 2000, 2009 in 2015. Sedaj lahko zapiha – Pasijonski veter 2021!« je na družbenem omrežju zapisal režiser zadnjega Pasijona (2015) Milan Golob⁴.

Srečanje režiserjev ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona po letu 1999 in vodij projekta; sedijo z leve: Romana Bohinc (vodja 2009), Borut Gartner (režiser 2009 in 2021) in Tina Oblak (vodja 1999 in 2000), stojijo z leve: Marjan Kokalj (režiser 1999 in 2000), Matej Mohorič Peternejl (vodja 2015) in Milan Golob (vodja 2015), foto Samo Gartner.

⁴ Vir: Žarek dneva: Vsi, ki so doslej gnali kolesja Škofjeloškega pasijona, na enem mestu, Martinovo 2019, *Škofjeloške novice*, 20.11.2019, <https://loske-novice.si/zarek-dneva-vsi-ki-so-doslej-gnali-kolesja-skofjeloškega-pasijona-na-enem-mestu/>, avtor Janez Porenta.

Srečanje gibanja Pasijonski veter, 22. novembra 2019, Štepanja vas, foto Aleksander Igličar.

22. novembra 2019 so se v Štepanji vasi srečali pasijonci posameznih pasijonskih mest in imenovali odbor, ki ga sestavljajo koordinatorski pasijonski mest in duhovni asistent. Srečanje so pripravili pasijonci pod vodstvom br. Matej Štravs iz Štepanje vasi. Odbor je imenovalo uradnega predstavnika gibanja Pasijonski veter, ki je tudi uradni predstavnik gibanja. To je Andreja Megušar, duhovni asistent gibanja je br. Jaro Knežević. Koordinator za pasijon v Predddvoru je Metod Jagodic, v Ribnici Helena Ilc, v Štepanji vasi br. Matej Štravs.

Tako je zaživel samostojno gibanje Pasijonski veter, ki povezuje vse slovenske pasijonce v Sloveniji in po svetu kot živo skupnost, neguje duhovno bogastvo in sporočilnost pasijona. Duhovni steber in sedež gibanja pa je Kapucinski samostan Škofja Loka. Pasijonci širom domovine in tudi izven naših meja se

iz spoštovanja do naše bogate in dragocene kulturno-zgodovinske dediščine in s pogledom, uprtim v prihodnje rodove, čutimo nagovorjene, da to dediščino skrbno negujemo, iz nje črpamo za današnji čas in jo predajamo našim zanamcem.

Gibanje Pasijonski veter je še dokaj mlado, a je doseglo že kar nekaj uspešnih korakov. Zavedamo se, da bodo prihodnji koraki in dejanja odvisna predvsem od pasijoncev oziroma ljudi, ki se bodo v njem povezovali. Pomembno bo tudi duhovno spremljanje in molitve s strani bratov kapucinov ter seveda nenazadnje Božji blagoslov.

mag. Andreja Ravnihar Megušar

PASIJONSKI NOVIČNIK

Pasijonski veter je organiziran na način povezovanja in socialnega mreženja skozi različne pasijonske dogodke z namenom krepitev ter poglobljanja pasijonskega duha med pasijonci na Slovenskem in po svetu. Na god sv. Valentina se je Pasijonski veter razširil tudi na splet. Februarja 2020 je izšla prva številka *Pasijonskega novičnika*, objavljen pa je tudi na spletni strani www.pasijonskiveter.si in v knjigi obrazov (fb Pasijonski veter).

Zaradi številnih informacij se je izkazalo, da je nujno oblikovati novičnik, ki bi prek socialnih omrežij kar najhitreje obveščal pasijonce o svojem delu, dogodkih, vabilih in prihajajočih aktivnosti in tako še bolj povezal in spodbujal pasijonce. Še posebej pa je pomembno, da nas z duhovnim nagovorom spodbujajo bratje kapucini, saj je Kapucinski samostan Škofja Loka tudi duhovni steber in sedež gibanja Pasijonski veter.

Ponosni smo, da nam je v zelo kratkem času uspelo pripraviti prvo številko novičnika. V prihajajočem letu 2020 si bomo s Pasijonskim vetrom lahko ogledali kar tri mednarodne pasijone; v Feldkirchnu pri Gradcu, nemškem Tirschenreuthu, kjer bo potekala tudi letna skupščina Europassiona in znamenitem kraju Oberammergau v Nemčiji. Poleg obvestil in vabil na letošnje uprizoritve pasijonov v slovenskih pasijonskih mestih (Ribnica, Preddvor, Štepanja vas) najdemo tudi obvestila o dogodkih, ki bodo potekali v Škofji Loki v okviru Dnevo Škofjeloškega pasijona. Ob pripravi e-novičnika smo šele zaznali kako dejavne in pestre pasijonske aktivnosti potekajo v naših mestih.

178

¹ Posinodalna apostolska spodbuda *Kristus živi*, ki je namenjena mladim in je sad 15. rednega generalnega zasedanja škofovske sinode o Mladih, veri in razločevanju poklicanosti, ki je potekalo od 3. do 28. oktobra 2018.

Agata Pavlovec

DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2019

PASIJONSKA ROMANJA

Dnevi Škofjeloškega pasijona (DŠP) 2019 so potekali v marcu in aprilu. Pred njihovim uradnim začetkom v Škofji Loki smo se odpravili na romanje v Belgijo v mesto Schönberg/St. Vith na premierno uprizoritev *Passia*. V maju smo se udeležili 35. kongresa mednarodnega pasijonskega združenja Europassion, v Franciji v mestu Tullins, kjer smo si med drugim ogledali še eno pasijonsko uprizoritev in s tem zaključili pomladanske pasijonske aktivnosti.

Lahko bi rekli, da je bila pomlad v znamenju uprizoritev, dve smo si ogledali v tujini in dve v našem mestu. V Stari Loki smo v Jurjevi dvorani gostili Dramsko skupino Getsemani iz župnije Preddvor, ki je uprizorila pasijon z naslovom *Glej-te, človek!*, v Kapucinskem samostanu pa smo si v okviru Romualdovega dneva ogledali dramsko uprizoritev *Kapucin, pater Romuald*.

Za ohranjanje pasijonskega duha in dediščine v Škofji Loki skrbi več kot deset društev in zavodov ter župnij. V letu 2019 smo izpeljali dogodek tudi v sosednji občini Železniki, in sicer v Selcih. Upam, da v naslednjih letih naša prizadevanja obrodijo in bomo uspeli pripraviti več dogodkov v sosednjih občinah in se tako bolj povezati s širšim krogom pasijoncev. Program DŠP je namenjen širokemu občinstvu, saj ponuja različne vsebine, od že omenjenih uprizoritev do ustvarjalnih delavnic, razstav, predavanj, koncertov, recitalov ...

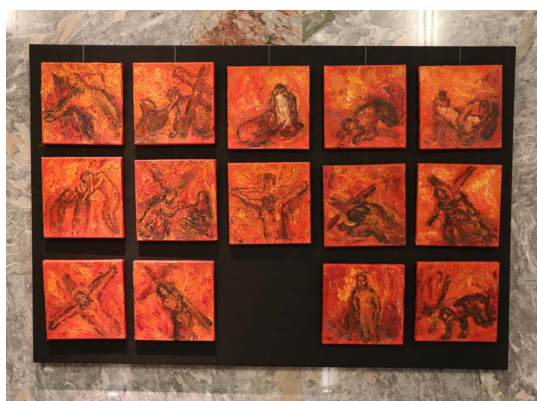
PASIJONSKI DAN

Uradni začetek DŠP je bil 29. marca v Sokolskem domu Škofja Loka. Že tradicionalno je to Pasijonski dan s predstavitvijo nove številke *Pasijonskih doneskov*, tokrat že štirinajste, in odprtjem razstave s pasijonsko tematiko. Program smo obogatili s predstavitvijo romanja v Belgijo in nastopom mladinskega mešanega pevskega zbora *Minuta čez* iz Selc.

Razstava *Svetloba* slikarja Jošta Snoja je bila na ogled do velike noči. Slikarja je na odprtju predstavil kustos ddr. Damir Globočnik, s katerim sodelujemo že vrsto let. V besedilu, ki spremlja razstavo, je med drugim zapisal, da je Snoj senzibilen in razgledan likovni ustvarjalec, ki v slikanju vidi pot do iskanja smisla našega bivanja, zato med študijem likovne umetnosti in študijem teologije, torej med slikarsko in teološko izkušnjo, ni postavljал ostrih razmejitev. Dotaknil se je

Urednica *Pasijonskih doneskov* je na uradnem odprtju Dnevo Škofjeloškega pasijona predstavila vsebino nove številke, foto Štefan Kržišnik.

Odprtje razstave *Svetloba* slikarja Jošta Snoja, ki je bila v Sokolskem domu v Škofji Loki na ogled do velike noči, foto Štefan Kržišnik.

avtorjevega likovnega razvoja, od bolj temačno ubranih kompozicij in pastoznih barvnih nanosov do barvnega žarjenja in večje slikarske sproščenosti, ki jo je bilo mogoče slediti na nekaterih samostojnih razstavah v zadnjih letih. Predstavil je glavne motivne sklope v avtorjevem slikarstvu, kot so svetopisemska tematika, portret in krajina ter tudi različne cikle slik, ki smo jih videli na razstavi.

Dogodek že vrsto let organizirata Muzejsko društvo Škofja Loka in Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka, za razstavo pa poskrbi Sokolski dom Škofja Loka.

DO VELIKE NOČI 21. APRILA SE JE ZVRSTILO ŠE OSEM DOGODKOV

V začetku aprila smo odprli še razstavo, ki jo je pripravil Foto klub Anton Ažbe, v sodelovanju z JSKD Škofja Loka. V Galeriji v Martinovi hiši so bile na ogled fotografije iz uprizoritev Škofjeloškega pasijona, ki je nedvomno zanimiv in enkraten izziv za številne fotografe. Nekateri fotografi uprizoritvam sledijo že od leta 1999. Razstava *Fotografski pogledi na Škofjeloški pasijon* je prikazala raznolikost pogledov, motivov in pristopov k tematiki.

Pasijonski večer v Stari Loki z naslovom *ViTa dolorosa* je nedvomno pustil močan duhovni pečat vsem, ki smo se zbrali v Stari dekaniji. Recitatorji, med katerimi je bil tudi Gregor Čušin, avtor knjige *ViTa dolorosa*, ki je izšla le kakšen mesec pred tem, so v 15 zgodbah kot svetopisemski liki spregovorili o svojem življenju pred in po srečanju s Kristusom ob poti na Kalvarijo.

Veseli me in hvaležna sem, da sem pri dogodku sodelovala tudi kot umetnica in ne le kot koordinatorica Škofjeloškega pasijona. Leto prej sem namreč sprejela povabilo oziroma izziv, da ilustriram omenjeno knjigo. Ob dogodku smo pripravili spremljajočo razstavo ilustracij, ki se je na poseben način zlila s starimi neobdelanimi zidovi in mističnim vzdušjem, za katerega pa so že vrsto let zaslužni Župnijski zavod sv. Jurija Stara Loka in člani Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka.

S Pasijonskim koncertom odpiramo vrata premalo opaženi cerkvi na Spodnjem trgu, ki v sebi skriva bogato notranje okrasje. Občinstvo je do zadnjega kotička napolnilo cerkev Žalostne Matere Božje in prisluhnilo koncertu: G. B. Pergolesi, *Stabat mater*, ki ga je pripravila Glasbena šola Škofja Loka, v sodelovanju z Župnijo Škofja Loka. Nastopili sta solistki: Marta Močnik Pirc, sopran, in Saška Kolarič, mezzosopran ter Camerata Puštal, ki jih je vodil dirigent Tilen Draksler. Pasijonski koncert je bil prvič umeščen v DŠP leta 2018. Z izbrano glasbo in vrhunskimi nastopajočimi je že prvo leto privabil veliko ljudi.

Pasijonci, vključeni v uprizoritve Škofjeloškega pasijona, izhajajo tudi iz krajev in vasi Selške in Poljanske doline in prav je, da v DŠP vključujemo tudi dogodke v obeh dolinah in se tako še bolj povežemo med sabo. V letu 2019 smo s pomočjo Pasijonskega vetra in Župnije Selca ter v sodelovanju s Kulturnim društvom dr. Janez Evangelist Krek, Muzejskim društvom Škofja Loka in Kulturno-zgodovinskim društvom Lonka Stara Loka pripravili Pasijonski večer v Selcih. V bogatem program je bila predstavljena novo izdana publikacija *Pasijonski doneski*, spoznali pa smo tudi mlade iz župnije Preddvor, ki več kot eno leto aktivno delujejo v dramski skupini Getsemani, s katero pripravljajo dramske igre za različne priložnosti, med njimi tudi uprizoritev pasijona. V Župnišču v Selcih smo na ogled za mesec dni postavili razstavo Škofjeloški pasijon/*Processio Locopolitana*.

Tradicionalno na dan pred cvetno nedeljo potekajo na Mestnem trgu v Škofji Loki Pasijonske delavnice, organizira jih Prosvetno društvo Sotočje Škofja Loka. Na prireditvi lahko izdelate svojo butarico, se preizkusite v različnih tehnikah barvanja pirhov ali pa zgolj opazujete različne spretnostne ustvarjalce pri delu in okušate postne jedi.

Že nekaj let na cvetno soboto Loški skavti na Cankarjevem trgu izdelujejo večmetrsko butaro velikanko, ki nato do velike noči krasi vhod v cerkev sv. Jakoba.

Pasijonske delavnice v organizaciji Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka in postavljanje butare velikanke pred Šentjakobsko cerkvijo, foto Agata Pavlovec.

V želji, da bi ljudem približali vsebino Škofjeloškega pasijona, smo v letu 2019 v Kapucinskem samostanu Škofja Loka prvič organizirali predavanje z naslovom *Pasijonsko sporočilo*. Njegov namen je predstavitev ene od slik Škofjeloškega pasijona. Marjan Kokalj, duhovnik, jezuit in režiser ponovne oživitve Škofjeloškega pasijona 1999 in 2000, nam je predstavil prvo sliko Raj. Spregovoril pa je tudi o svojem pogledu na Škofjeloški pasijon in o pasijonu kot duhovni drami.

Tudi *Romualdov dan*, ki je sovpadal z velikonočnim ponedeljkom, se je odvijal v Kapucinskem samostanu Škofja Loka. Bratje kapucini so nas popeljali po samostanu in Kapucinski knjižnici, sledili sta molitev in dramska uprizoritev igre *Kapucin, pater Romuald*. Ta je gledalca postavila v čas, ko je pater Romuald

prišel v Škofjo Loko, v samostanu pisal besedilo in režijsko knjigo Škofjeloškega pasijona ter iskal domačine, ki bodo prevzeli vloge v procesiji.

DŠP 2019 smo zaključili 23. aprila v Jurjevi dvorani v Stari Loki, in sicer z ogledom dramske uprizoritve pasijona *Glejte, človek!*. Odigrala ga je Dramska skupina Getsemani iz župnije Preddvor. Avtor besedila je preddvorski župnik Branko Setnikar, režiser Metod Jagodic, avtor glasbe pa Matej Naglič. Sodelujoče mlade smo predhodno spoznali že na dogodku v Selcih. Pri organizaciji dogodka smo sodelovali s Kulturno-zgodovinskim društvom Lonka Stara Loka in z Župnijo Stara Loka.

Dnevi Škofjeloškega pasijona so pravzaprav dnevi povezovanja med ljudmi, dogodki pa ostanejo v našem spominu, tako zaradi vsebine kot na novo stkanih vezi. So pa tudi pomembna stalnica v letih, ko ni uprizoritev Škofjeloškega pasijona in z njimi vsako leto opozorimo, da je Škofjeloški pasijon še kako živ.

Hvala vsem, ki ste predani Škofjeloškemu pasijonu in z nami soustvarjate, mislite in osmišljate Dneve Škofjeloškega pasijona.

Dramska skupina Getsemani iz župnije Preddvor je z uprizoritvijo pasijona *Glejte, človek!* gostovala v Stari Loki, foto Aleš Jezeršek.

Loška slikarka Agata Pavlovec je likovno opremila Čušinovo knjižico *ViTa dolorosa*, ilustracije si je bilo moč ogledati tudi v prostorih nekdanje dekanije, na prizorišču Pasijonskega večera, foto Aleš Jezeršek.

dr. Urška Florjančič

PASIJONSKI VEČER 2019 V STARI LOKI

VITA DOLOROSA

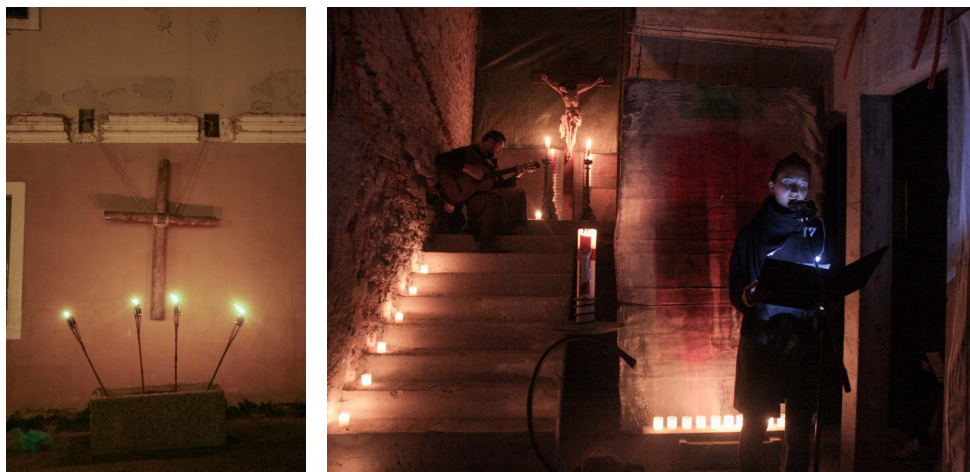
»...Post je pot. A ne katerakoli pot in ne kakršnakoli pot. Ni pot, ki vodi kamorkoli ter se kjerkoli in kadarkoli konča. Post je križev pot. Pot, ki ima svojo smer, svoje postaje, svoj cilj, svoj začetek in konec, svoj smisel.«

Gregor Čušin, Duhovni pomislek, Radio Ognjišče, 8. marec 2019

Pasijonski večeri v Stari Loki so dogodki, ki vzniknejo v globinah srca, prepletejo življenja mnogih, priključijo na dan talente vsakega posameznika in nas vse povežejo v skupnost, ki ji življenje daje Kristus. So priložnost, da v svoji raznolikosti z malimi dejanji ljubezni tkemo medsebojne odnose in gradimo skupnost. Te duhovno bogate kulturno-umetniške dogodke s pasijonsko tematiko, v katerih se prepletajo moč besede, glasbe in podobe, pripravljamo že vse od leta 2012, da bi v postnem času, ob premišljevanju Kristusovega trpljenja, smrti in vstajenja, poglobili naš odnos z Bogom in bližnjimi ter pogumno in odločno stopili na pot spreobrnjenja.

V letu Gospodovem 2019 so nas močno nagovorila razmišljanja o različnih poteh življenja, po katerih hodimo od začetka do konca, v veselju in žalosti, s hrepenenjem in otopelostjo v srcu, kot jih je za postno premišljevanje ubesedil Gregor Čušin, dramski igralec, režiser predstav in pisec monodram. Marca 2019 so izšla v samostojni publikaciji Zavoda Iskreni, in sicer z naslovom ViTa dolorosa. Avtor je o knjižici zapisal: *»Via dolorosa je Žalostna pot. To je ulica v Jeruzalemu, ki vodi od Pilatove palače do Kalvarije. Pravijo, da je to pot, po kateri je Jezus nosil križ. Vita dolorosa pa je žalostno življenje. Je naše življenje, naše srečevanje s križi in s Križem. Do srečanja z Njim. ViTa dolorosa so zato zgodbe naših žalosti. Naše poti, od Poncija do Pilata. Od Pilata do Kalvarije. Od Kalvarije do Vstajenja. Naše vsakdanje in vsakodnevne poti do Njega. In z Njim.«*

Recital križevega pota Gregorja Čušina smo izvedli v četrtek, 4. aprila 2019, ob 19.45 že tradicionalno v prostorih nekdanje dekanije ob farni cerkvi v Stari Loki. Po vstopni pesmi smo se z domačimi recitatorji potopili v 15 zgodb, v katerih svetopisemski liki pripovedujejo o svojem življenju pred in po srečanju s Kristusom na križevem potu. Sklepni pesmi je sledilo prijateljsko druženje ob postnem prigrizku, za kar vsako leto prijazno poskrbijo požrtvovalni domačini.

Utrinki s Pasijonskega večera v Stari Loki 2019, foto Aleš Jezeršek.

Za scensko opremo prizorišča je tokrat poskrbela loška slikarka Agata Pavlovec, ki je likovno opremila tudi Čušinovo knjižico *ViTa dolorosa*. V sosednjem prostoru, kjer je po recitalu potekalo druženje, smo pripravili razstavo njenih ilustracij, ki so nastale kot likovni izraz pripovedi svetopisemskih oseb ob njihovem srečanju s Kristusom.

Že nekaj dni pred dogodkom sta k Pasijonskemu večeru v Stari Loki vabili dve »govoreči« znamenji, nameščeni na pročelju stavbe: rdeča zastava Škofjeloškega pasijona, ki je plapolala z okna nad kamnitim portalom, in lesen križ, ki so ga za pasijonski večer izdelali loški skavti.

Gregor Čušin je dramski igralec, režiser predstav v ljubiteljskih in polprofesionalnih gledališčih, pisec in izvajalec monodram *Hagada*, *Evangelij po Čušinu*, *Pešec* in *Jona*, besni prerok, kjer se ukvarja s krščanskimi temami. Po študiju dramske igre na AGRFT se je zaposlil v MGL, leta 2018 pa stopil na samostojno poklicno pot. Poznamo ga kot hudomušnega, iskrivega in hkrati globoko vernega, ljubeznivega človeka, moža, očeta šestih otrok, igralca, predavatelja in ustvarjalca. Na zablude sveta, Cerkve, vzgoje, vsakdanjika in slehernika opozarja usmiljeno, a hkrati ostro. Človeka ne pusti hladnega, saj se trudi povsod, kamor pride, prinašati Kristusa.

(povzeto po spletnem intervjuju na Iskreni.net, 6. marec 2019, piše Tadeja Kreč)

Agata Pavlovec je po študiju likovne pedagogike na Pedagoški fakulteti zaključila tudi študij slikarstva na ALUO. Sodeluje na različnih skupinskih razstavah in kolonijah, samostojno razstavlja od leta 2002. Poleg slikarstva se ukvar-

ja še z organizacijo razstav in prireditev, s pedagoško dejavnostjo in sodeluje z različnimi neprofesionalnimi gledališkimi skupinami. Od leta 2018 je na Občini Škofja Loka koordinatorica dogodkov, povezanih s Škofjeloškim pasijonom. Svoj poklic rada opravlja in včasih se nehote zgodi, da se ta preplete z njenim umetniškim delovanjem. Tako je prišlo tudi do sodelovanja z dramskim igralcem Gregorjem Čušinom, ki je leta 2018 na Romualdovem dnevu v Kapucinskem samostanu v Škofji Loki bral odlomke iz ViTe dolorose.

PROGRAM RECITALA

Vstopna pesem

Nad vsem (orig. Above all, avtorja: Lenny Le Blanc & Paul Baloché, prevod: Nada & Dečo Žgur).

Poje Tereza Bernik, s kitaro spremlja br. Jožko Smukavec.

Recitatorji

1. PILAT, upravitelj najlepšega mesta na svetu, župan
Marcel Kokelj
2. ADAM, mož, ki je posekal drevo
Jan Bertoncej

Utrinek s slikarske razstave ilustracij ViTa dolorosa, foto Aleš Jezeršek.

3. BARABA, revolucionar in razbojnik

Miha Rihtaršič

4. MARIJA, njegova mati

Metka Oblak

5. SIMON iz Cirene, starejši brat

Marko Črtalič

6. VERONIKA, žena, ki je močno ljubila

Urška Perhavec

7. KAJFA, duhovnik in voditelj

Gregor Gartner

8. MLADENIČ iz Naina

Kristjan Voje

9. PETER, apostol in prvi papež

Borut Gartner

10. JANEZ, učenec, ki ga je ljubil

Andrej Høivik

Utrinek s slikarske razstave ilustracij ViTa dolorosa, foto Aleš Jezeršek.

11.SAMARIJANKA, ženska, ki je bila žejna življenja

Nina Gartner

12.RIMSKI STOTNIK, vojak in filozof

Jan Kafol

13.MARIJA, mati, še enkrat

Metka Oblak

14.NIKODEM, starec

Gregor Čušin

15.MAGDALENA, grešnica

Larisa Demšar

Bralec napovedi posamezne zgodbe: Jaka Zarnik.

Glasbena spremljava v ozadju: br. Jožko Smukavec, kitara.

Skupina, ki je pripravila bogato vsebino Pasijonskega večera, foto Aleš Jezeršek.

Sklepna pesem

Gledam telo (avtor: Gregor Čušin).

Poje in s kitaro spremlja br. Jožko Smukavec, skupaj z recitatorji.

Delo z recitatorji in režija: Borut Gartner.

Izbor pesmi: Ambrož in Lucija Demšar, br. Jožko Smukavec.

Priprava pevcev: Gregor Voje, br. Jožko Smukavec.

Zasnova in postavitve slikarske razstave: Agata Pavlovec, Marcel Kokelj, Urška Florjančič.

Zasnova, izdelava in postavitve pasijonskega križa: Jan Kafol in skavti Škofja Loka 1.

Priprava prostora in namestitve scene/Tehnična ekipa: Marcel Kokelj, Aleksandra Høivik, Urška Florjančič.

Ozvočenje in osvetlitev: Marcel Kokelj, Srečko Klančar.

Fotografiranje dogajanja: Aleš Jezeršek.

Pogostitev: Tončka Trilar, Meta Snoj, Irma Zarnik, Jerneja Bergant, Drejc Eržen.

Zasnova dogodka, tajništvo in komunikacija, zloženka: Urška Florjančič.

Dogodek v sodelovanju pripravila: Župnijski zavod Sv. Jurija Stara Loka, Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka.

Anuša Plesničar

PASIJONSKI KONCERT V CERKVI ŽALOSTNE MATERE BOŽJE NA LONTRGU

Tomaso Giovanni Albinoni je bil italijanski baročni skladatelj, ki se je v svojem času proslavil kot pisec številnih opernih del, danes pa je poznan predvsem po *Adagiu v g-molu*. Dolga leta je veljala sodba, da naj bi delo v celoti napisal skladatelj sam, a so kasnejše raziskave pripeljale do zaključka, da je ugledalo luč dneva z ustvarjalnostjo in uglasbitvijo muzikologa in skladatelja 20. stoletja Rema Giazotta. Slednji je namreč ob popisovanju Albinonijevega obširnega opusa naletel na osnutek glasbene ideje, ki jo je kasneje razširil in oblikoval v delo, kot ga poznamo danes. Izvirna ideja je torej ostala v okvirih baročne glasbe, a sta predvsem njena nadaljnja izpeljava in še bolj harmonska uresničitvev dokaz, da gre v širšem smislu resnično za neobaročno kompozicijo. Delo je v letih po nastanku doživelo mnogo preobrazb, najbolj prepoznavna ostaja tista za violino, godala in orgle.

Pasijonski koncert 2019 v Cerkvi Žalostne Matere Božje na Lontrgu, foto Jana Jocič.

Srednjeveška sekvenca ob postnem času (*Stabat mater*) govori o globokem sočustvovanju z žalostjo Božje matere Marije in sedmerih mečih, ki so ji, po prerokbi Simeona, zadali globoke srčne rane in bolečine. Zgodba je v preteklosti doživela mnogo upodobitev in leta 1736 je nastala najslavnejša med njimi, kantata italijanskega skladatelja Giovannija Battiste Pergolesija. Labodji spev njegovega kratkotrajnega, a na drugi strani z neverjetno plodovitostjo in ustvarjalnostjo prepletenega življenja, je resnična mojstrovina po oblikovni in predvsem vsebinski plati. Skladatelj se je pri komponiranju zgledoval po istoimenski Scarlattijevi skladbi, po kateri je povzel tudi instrumentacijo dela: dva kastrata s komornim godalnim orkestrom in kontinuumom. Tercine besedila je uglasbil v kontrastnem zaporedju duetov in arij, v katerih prevladujeta žalost in trpljenje. Kantato začenjajo violine, ki jim odgovarja vokalni duet, z verigo bolečih zadržkov nad pedalnim tonom. Znameniti uvodni stavek je švicarski pisatelj in filo-

Pasijonski koncert 2019 v Cerkvi Žalostne Matere Božje na Lontrgu, foto Jana Jocič.

zof Jean-Jacques Rousseau opisal kot »najpopolnejši in najbolj ganljiv duet dveh prepletajočih se glasov izpod peresa kateregakoli skladatelja«. Podobnih tonskih slikanj se poslužujejo tudi nadaljnji stavki dela, polni disonanc in kromatičnih gibanj. A vendarle je Pergolesi, ki je bil navsezadnje avtor opere buffe *La serva padrona* lahkotnejšega značaja, temačnejšim stavkom dodal tudi nekaj arij vedrejšega pridiha. Kontekst legendarne Pergolesijeve sekvence, ki je resnično edinstvena zvočna upodobitev trpljenja Božje matere Marije, tako ne prevzema samo sakralne, temveč v globljem smislu tudi metafizično obliko. Čistost, preprostost in na nekaterih mestih nepričakovana veselost nagovarjajo k iskanju sodobnejše poante Pergolesijevega himnusa, ki se bolj kot k občutenju in tonskemu slikanju bolečine nagiba k zvočni upodobitvi njene posledice – upanja. Zaradi nenehne razpetosti glasbene teksture med kontrastom svetlega in tragičnega je delo na eni strani izjemno kompleksno, a zaradi tega nič manj aktualno tudi v današnjem kulturnem času in kontekstu.

Pripis urednice

Pasijonski koncert je bil v organizaciji Glasbene šole Škofja Loka v sodelovanju z župnijo Škofja Loka izveden v okviru Dnevov Škofjeloškega pasijona 2019 v ponedeljek, 8. aprila 2019, v Cerkvi Žalostne Matere Božje na Lontrgu. Sodelovali so sopranistka Marta Močnik Pirc, mezzosopranistka Saška Kolarič ter novoustanovljeni orkester Camerata Puštal, ki ga sestavljajo nekdanji in sedanji učenci Glasbene šole Škofja Loka, pod dirigentskim vodstvom Tilna Drakslerja.

Poslušali smo:

Remo Giazotto (1910–1998), pripisano Tomasu Albinoniju (1671–1751)
Adagio v g-molu in Giovanni Battista Pergolesi (1710–1736) *Stabat Mater*.

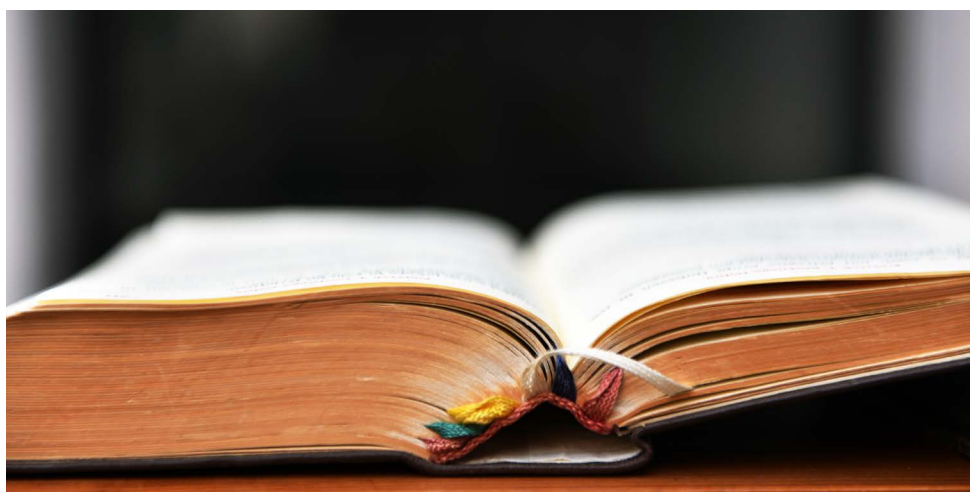

Foto Tatjana Splichal.

Uroš Lajovic

ORATORIJ POGLAVJE IZ PASIJONA ANDREJA SCHUSTERJA DRABOSNIKA

Oratorij *Poglavje iz Pasijona Andreja Schusterja Drabosnika* sem napisal leta 1967 kot diplomsko delo na ljubljanski Akademiji za glasbo, v razredu prof. Matije Bravničarja, in zanj naslednje leto dobil tudi študentsko Prešernovo nagrado. Vzgib zanj je tičal v dejstvu, da v šestdesetih letih prejšnjega stoletja slovenska glasba ni imela oratorijske literature (edina izjema je po mojem mnenju p. Hugolin Sattner). Leta 2017, v času turbulentnih dogajanj v Slovenski filharmoniji, sem skladbo znova temeljito pregledal in jo deloma tudi izpopolnil.

Delo zajema intimen razgovor matere in sina, Marije in Jezusa na Veliko sredo. V njem Mati sprašuje Sina, kdaj bo „mogel to strašno martro trpeti“, zatem, „ali bi mogel to svoje trpljenje malo nazaj držati“, ter končno, „da bi rajši ona sama umrla, kot pa to žalost prestati“.

Tema je občečloveška, tekst se ne naslanja na nobenega od evangelijev, temveč je povsem avtonomno avtorsko delo Janeza Schusterja Drabosnika (1768–1825), kmečkega pisatelja iz avstrijske Koroške.

Skladba se oblikovno naslanja na vzorec pasijonov baročnega časa z recitativi, arijami, zbori, ansambli, v kompozicijskem smislu pa se poleg velikega vzornika J. S. Bacha deloma naslanja na Šostakoviča, mojega takratnega velikega vzornika, v vokalnem delu pa na Antona Heillerja in Huga Distlerja.

V oratoriju poleg orkestra in zbora nastopajo še trije solisti: Marija (sopran), Jezus (bariton) ter Evangelist (tenor). Po baročnem vzorcu je evangelist komentator dogajanja, zbor pa ima vlogo moralista.

Izbrano besedilo iz sicer obsežnejšega teksta koroškega ljudskega pisatelja Drabosnika je vezano samo na dogajanje na veliko sredo in tako dramaturško odgovarja klasični premisi enotnosti časa in kraja dogajanja.

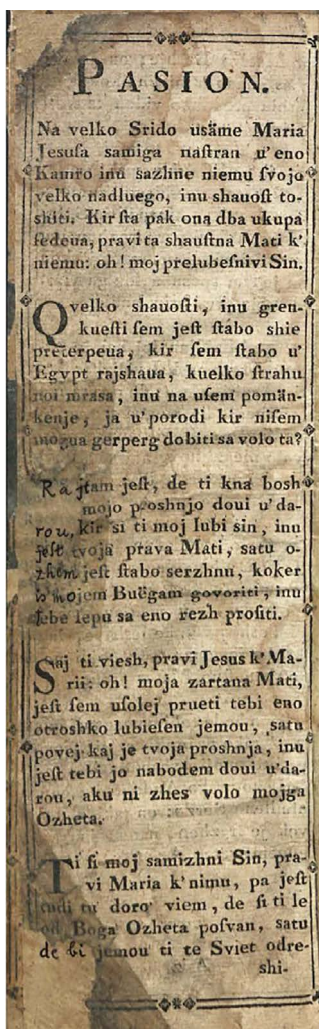
Pripis urednice

Dirigent **Uroš Lajovic** ima v svoji karieri več kot 1300 nastopov po svetu z več kot 70 orkestri ter dolgoletno profesuro na Visoki šoli za glasbeno in scen-sko umetnost na Dunaju. Manj znano je, da je tudi skladateljsko dejaven. Sklad-ba *Poglavje iz Pasijona Andreja Schusterja Drabosnika* je bila do sedaj izvedena

zgolj v odlomkih. Na 34. Slovenskih glasbenih dnevih je prvič zazvenela v celoti in v nedavno revidirani različici.

Oratorij so interpretirali ugledni slovenski pevski solisti – sopranistka Marta Močnik Pirc, tenorist **Dejan Maksimilijan Vrbancič** ter baritonist **Jože Vidic**. Pri orglah je bil Gregor Klančič, v solistični vlogi je nastopila v mednarodnem prostoru uveljavljena violinistka Lana Trotovšek. Komornemu zboru Ave in Simfoničnemu orkestru Akademije za glasbo Ljubljana, ki so ga sestavljali študentje in profesorji, je dirigiral avtor.

Velikonočni koncert je bil izveden 17. aprila 2019 v Slovenski filharmoniji.

p. Matej Štravs

PASIJONI V ŽUPNIJI LJUBLJANA - ŠTEPANJA VAS

Pred leti smo z mladimi v župniji (kakor že vrsto let pred tem) pripravili pasijon. Dan po uprizoritvi me je poklicala mlajša katehumenka, ki se je pripravljala na krst, in se mi iz srca zahvalila z naslednjimi besedami: »Hvala za pasijon, ki ste ga pripravili. Do sedaj me še nobena stvar v življenju ni tako močno nagovorila kakor včerajšnji dogodek.«

V zadnjem desetletju sem sam aktivno sodeloval pri pasijonih, zato lahko iz lastnih izkušenj povem, da dramska uprizoritev Jezusovega trpljenja vedno znova nagovarja. Pasijon najbolj nagovori tiste, ki ga »pričujejo« (ne igrajo), seveda pa tudi tiste, ki si ga pridejo ogledat. To je bilo še posebej očitno lani, ko sem imel možnost opazovati ljudi, ki so prišli na pasijon. Opazil sem, da so mnogi sklenili roke v molitev, te so ostale sklenjene do konca prireditve.

Ko sem temeljito prebral župnijsko kroniko in oznanilno knjigo, sem ugotovil, da mladi v naši župniji vse od leta 1990 vsako leto na cvetno nedeljo popoldan ali zvečer pripravijo dramsko uprizoritev Jezusovega trpljenja. Vrsto let so pasijon ponavljali na veliko sredo po večerni maši, zadnjih osem let pa ga ponovijo na veliki torek po večerni maši. Iz zapisa župnijske kronike lahko ugotovimo, da uprizoritve pasijona ni bilo le leta 2000, ko je bil v župniji misijon. To pomeni, da bodo mladi v naši župniji letos pripravili že trideseti pasijon.

V naši župniji na vse postne nedelje poteka postna pobožnost. Veliko let ji je bila dodatna sveta maša ob 16. uri. V zadnjem desetletju pa jo obhajamo na vse postne nedelje ob 18. uri. Pred sveto mašo je križev pot, vsako nedeljo pa nas nagovori drug postni pridigar. V osemdesetih letih so pri tej pobožnosti na cvetno nedeljo križev pot molili mladi. Iz oznanilne knjige razberemo, da je mladinska pevská skupina leta 1989 pripravila križev pot s postnimi pesmimi in premišljevanji. Leta 1990 pa so mladi prvič uprizorili Jezusov pasijon.

Ker sem v devetdesetih letih bival v kapucinskem samostanu, najprej kot dijak, nato pa kot bogoslovec, imam lepe spomine na pasijone, ki so jih pripravili mladi. Zadnjih deset let pa sem kot kaplan ali župnik aktivno vključen v njihovo pripravo. Pasijoni so bili vedno kakovostno pripravljene in skoraj vedno tudi spremljani z živo mladinsko glasbo. Mladi so ob spremstvu bratov kapucinov, ki delujemo v župniji, vedno našli kakšen nov pristop. Izjemne priložnosti za dobro izvedbo nudi tudi naša cerkev. Vedno jo popolnoma zatemnimo, v prezbiteriju pa pred oltar postavimo

oder. Gledališke luči in mešalna miza, s pomočjo katere predvajamo scensko glasbo, najdejo prostor na koru. Že v začetku devetdesetih let so posebej za pasijon sešili obleke, ki jih še vedno uporabljamo. Seveda pa, kadar le moremo, še kaj dopolnimo ali si sposodimo.

Pri pasijonih običajno sodeluje od 25 do 55 mladih. Vsako leto jih je približno 15, ki sodelujejo na novo. Še posebej v zadnjih letih se trudimo, da pasijon ni le igra, ampak »pričevanje Jezusovega trpljenja«, ki je namenjeno poglobljanju naše vere. Tudi zato ni ploskanja nastopajočim.

Leta 1990 je vlogo Jezusa odigral tedanji župnik br. Miha Sekolovnik, ki sedaj živi v loškem samostanu. Ko sem br. Miha povprašal, kako se spominja tega pasijona, mi je povedal, da je mlade, s katerimi je takrat pripravljaval pasijon, opozoril, da to ne sme biti šov. Povedal je, da so potem vse zelo dobro izpeljali, tako da so bili vsi nagovorjeni. Za pasijon leta 1992 je v župnijski kroniki za cvetno nedeljo zapisano naslednje: »Po maši ob 16. uri so mladi iz naše župnije pripravili pasijon v obliki drame. Pasijon je lepo uspel, ker so se mladi zelo lepo vživeli v svoje vloge. Tudi udeležba je bila zelo lepa.«

Od leta 1995 pa do leta 2010 je pasijon večkrat potekal v obliki procesije, kar pomeni, da se je začel v cerkvi, nato pa so bili različni prizori pred cerkvijo, na župnijskem travniku, pred samostanom in pred župnijskim domom. Gledalci so se za vsak prizor v procesiji naprej pomaknili skupaj z igralci. Vsak obiskovalec je bil tako sredi dogajanja. V tem obdobju je pasijone kar nekajkrat režiral naš župljan in režiser Peter Bergant, ki je velikokrat napisal tudi vsa besedila.

Leta 1995 se je pasijon zaključil s križanjem pred župnijskim domom. Pred prizorom križanja so mladi vsem udeležencem razdelili na vrvice privezane velike žeblje, ki so si jih udeleženci obesili okrog vratu. Po križanju so mladi v procesiji odpeljali Jezusa v znamenit božji grob, ki se nahaja desno od naše cerkve, in ga zaklenili vanj. Vmes so pritrkovalci v zvoniku predvajali žalostno melodijo. Spominjam se, da je

bilo presunljivo. Vlogo Jezusa je takrat odlično odigral Aleš Primc. V živem spominu mi je ostala gospa, ki je prišla do mene, ko so se ljudje že večinoma razšli, in me vprašala: »Saj vendar ne boste Jezusa pustili kar v grobu?«

Leta 1997 sta pasijon povezovala dva svetopisemski preroka, ki sta napovedovala Jezusovo trpljenje. Med drugim sta pripovedovala spev o trpečem služabniku iz knjige preroka Izaija.

Leta 1998 je pod mentorstvom br. Primoža Kovača okrog 40 mladih uprizorilo Škofjeloški pasijon.

Za pasijon iz leta 1999 v Družini lahko med drugim preberemo: »Letošnji scenarij za pasijon je temeljil na Janezovem evangeliju. Nekateri prizori so bili odigrani v prezbiteriju, nekateri pa v kapeli Oljske gore, ki je najprimernejše ozadje za uprizorjanje Jezusovega trpljenja. Vse prizore je povezovala pripovedovalka pri oltarju. Med prizori pa smo vsi v cerkvi peli postne pesmi.«

Glavni organizator pasijonov v letih je 2001–2005 je bil takratni kaplan in kasneje župnik br. Milan Kvas, veliko mu je pomagal Igor Pigac, ki je v tem obdobju večkrat odigral vlogo Jezusa. Pasijon leta 2001, ki je zelo lepo uspel, je za oddajo Obzorje duha snemala Televizija Slovenija.

Leta 2004 so igralci vse prizore odigrali z mimiko, v ozadju so se slišali glasovi Jezusa, Marije in ostalih oseb, ki so pripovedovali, kako doživljajo ure trpljenja. Avtor besedila je bil duhovnik Frančišek Jerant. Za vse, ki so si pasijon ogledali, je bilo to lepo in pretresljivo doživetje ter prava priprava na velikonočne praznike.

Leta 2005 je pasijon z glasbo spremljala takratna mladinska glasbena skupina, ki je med pasijonom zapela naslednje pesmi: *Nekdo kleči, Križaj ga, le križaj ga, Moji rojaki, Tiho so in Glej, v daljavi*.

V letih od 2006 do 2010 so pasijone animirali br. Marko Senica, br. Jože Smukavec in br. Jurij Štravs. Slednji je nekajkrat izjemno dobro odigral vlogo Jezusa.

Štepanjski pasijon 2011.

Pri pasijonu, ki sem ga režiral leta 2011, je sodelovalo 39 mladih. Takrat smo med prizori brali zgodbe o otrocih, ki trpijo v različnih misijonskih deželah. Zgodbe teh otrok so nam poslali slovenskih misijonarji in nam zraven posredovali tudi nekaj njihovih fotografij, ki smo jih ob uprizoritvi lahko spremljali na projekciji. Tega leta smo vse prispevke, ki smo jih zbrali ob pasijonu, dali misijonski skupini Pota, ta jih je nato odnesla v misijon v Corumbo (Brazilija).

Leta 2012 je pasijon pod naslovom Žejen sem, v obliki musicala, režiral br. Jaro Knežević, Jezusa je takrat prvič odigral srednješolec Boštjan Čerin. Ta pasijon je z lepim petjem spremljala glasbena skupina Mladoletje.

Leta 2013 je pri pasijonu sodelovalo približno 50 mladih, od tega 15 birmancev, ki vse od takrat redno sodelujejo pri njem; med prizori je pel SMC bend iz Rakovnika. Od tega leta dalje vsako leto povabimo glasbeno skupino, ki pasijon obogati z glasbo in privabi večje število obiskovalcev. Med pasijonom smo predvajali tudi nekaj koncertnih posnetkov slavlne glasbe skupine Hillsong. S tem smo želeli pokazati, kako tudi danes velike množice veselo slavijo Jezusa. Vlogo Jezusa je zelo dobro odigral Boštjan Čerin, nanjo se je pripravljaj z molitvijo in premišljevanjem. Boštjan mi je tudi zelo pomagal pri režiji.

Leta 2014 je pri pasijonu sodelovalo okrog 55 mladih. Med mašo in pasijonom je pel Primož Križaj z glasbeno skupino Odsev. Igro od tega leta dalje redno spremljamo s scensko glasbo. Posebnost tega pasijona je bila, da se je v ozadju odvijala projekcija slik iz Svete dežele. Tako so udeleženci lahko videli, kakšni so danes kraji, kjer je Jezus trpel. Pasijon sva režirala skupaj s Petrom Kastelicem. Vlogo Jezusa je res pričevanjsko odigral Tomaž Rupar, ki danes biva v samostanu trapistov v Novem dvoru na Češkem. Zelo živo se spominjam, kako sta pozno zvečer, dan pred predstavo, na cvetno nedeljo po končani vaji v cerkvi ostala le še Tomaž Rupar, ki je igral Jezusa, in režiser Peter Kastelic, in še dolgo vadila Jezusovo umiranje. Spomnim se,

da sta želela, da ima Jezus, ko umre, spokojen nasmeh na obrazu. In dolgo sta iskala pravo nianso tega nasmeha.

Leta 2015 je sta pasijon, pri katerem je sodelovalo nekaj več kot 50 mladih, režirala naš kandidat Ambrož Brezovšek in Peter Kastelic. Vlogo Jezusa je odigral Matjaž Vidmar. Mašo in pasijon je zelo lepo glasbeno spremljal Skromni band. Za sklep smo vsi sodelujoči z glasbeno skupino zapeli pesem *Tu pred križem zdaj stojim*.

Pasijon leta 2016 je bil izjemno lep, doživet in pričevanjski. Za glasbeno spremljavo med mašo in pasijonom je poskrbela skupina Pusti sled. Vlogo Jezusa je odigral Boštjan Čerin. Pasijon sta močno zaznamovala tudi Vid Planinc (veliki duhovnik) in Tomaž Rupar (Pilat). Spominjam se, da so pri tem pasijonu, ko si je Pilat umil roke in z njimi poškopil po ljudeh, trije mladi s kora z aspergilom škropili vodo po vseh ljudeh v cerkvi, kar je imelo poseben učinek na vse udeležence. Posebnost tega pasijona je bila, da je bilo v njem tudi nekaj senčnih prizorov. V prezbiterij smo obesili zelo veliko rjuho, zadaj pa postavili Jezusa in dva vojaka, ki sta ga čuvala v ječi. Vmes se je slišala pesem, kar je ustvarilo občutek, da je bil Jezus dolgo zaprt. Ko je Jezus na križu umrl, je to zagrinjalo padlo na tla in v tistem trenutku smo v čisto temni cerkvi z eno samo lučko osvetlili odprto tabernakelj z Najsvetejšim. Nato smo se vsi igralci kleče zbrali ob tabernaklju in pasijon zaključili z 20 minutno adoracijo ob glasbeni spremljavi.

Pasijon leta 2017 se je od prejšnjih precej razlikoval. Igro je spremljala domača glasbena skupina Spregovori. Besedilo pasijona je napisala srednješolka Amadea Iva Delopst, ki je, preden je začela pisati besedila, evangelije nekajkrat prebrala. Vlogo Jezusa je odlično odigral Matej Mušič, ki je bil tedaj še v 9. razredu osnovne šole. Veliko pasijona je bilo odigranega le z mimiko. Njegova posebnost je bila, da je bil Jezus, ker je Bog, oblečen v belo obleko, vsi ostali igralci, razen Marije, ker so grešniki, pa v črna oblačila. Po svoji smrti je Jezus prišel na oder s prižgano velikonočno svečo, ob

Štepanjski pasijon 2014.

njem pa so se v belih oblačilih zbrali vsi ostali nastopajoči. Tako se je tudi simbolično pokazalo, kako nas Jezus s svojim vstajenjem očiščuje in odrešuje.

Leta 2018 je pasijon režirala študentka Anamarija Božeglav. Mašo in pasijon je glasbeno spremljal Grega Strajnar – Odkloplen Grega. Besedilo za pasijon je napisal 15-letni Matej Mušič, ki je tudi odlično odigral Jezusa. Posebnost tega pasijona, ki je bil zelo doživeto odigran, so bile ilustracije Jezusovega trpljenja, ki jih je narisala 15-letna Klara Farič, odvijale pa so se v ozadju na projekciji.

Leta 2019 so mladi, ki jih je spremljal kaplan br. Miro Pavšek, pripravili že 30. dramsko uprizoritev Jezusovega trpljenja. Mašo in pasijon je s čudovito glasbo spremljal aktualni Stična band. Svetopisemsko besedilo za pasijon je bilo vzeto iz sodobnega prevoda Markovega evangelija, ki je namenjen predvsem mladim. V tem pasijonu so mladi odigrali tudi prizora, kako Jezus prežene trgovce iz templja in priliko o vinogradu in viničarjih, ki so ubili gospodarjevega sina. S tem so želeli pokazati, kako si je Jezus nakopal jezo pri Judih, da so ga potem tožili. Zelo močno doživetje v tem pasijonu je bila Jezusova molitev v vrtu Getsemani, ker se je takrat izpostavilo Najsvetejše, molitev pa je pomenila pravo adoracijo. Pasijon si je ogledal tudi predstavnik Združenja Europassion. Tako se je tudi naša župnija pridružila evropskemu združenju pasijonskih mest, ki povezuje vse kraje v Evropi, kjer pripravljajo pasijone.

Kot duhovnik opažam, kako pasijon povezuje mlade v naši župniji. Najlepše pa je, da pasijon vedno znova pogloblja našo vero in je čudovit način za oznanjanje evangelija. Ko pasijon pripravljamo, marsikdaj nastopijo težave. S pasijonom oznanjamo Boga in njegovo slavo, sam sem ob tem že večkrat občutil, da sovražniku človekove narave to ni všeč, zato nam kdaj tudi pošlje kakšno preizkušnjo. Toda ne da se opisati, kako lepo je, ko Bog spregovori skozi pasijon, skozi mlade, ki ga pripravljajo.

Za konec pa še anekdota. Spominjam se, kako so pred časom na ogled pasijona v naši cerkvi prišli člani skupine Vera in luč. Ko so vojaki topli Jezusa, je mlado dekle s posebnimi potrebami, danes že pokojno, to tako močno zbolelo, da je vstala s klopi,

šla do vojakov ter jih milo prosila, naj Jezusa ne tepejo več. Ko sem jo videl prositi vojake, naj ga ne tepejo, mi je postalo jasno, kako zelo rada je imela Jezusa.

SPOMINI NA PASIJON

Vedno sem se rad ukvarjal s kreativnimi dejavnostmi, čeprav sem po poklicu univ. dipl. psiholog. Če je pa ob tem še duhovna stran, ki jo ponujajo svetopisemske zgodbe, še toliko bolje. To je delček mene, ki me spremlja vse življenje. Moja vera je zrasla ob mami, očetu, sestrah, bratih. Vedno pravim: cula, zavezana v otroštvu, ki človeka vse življenje usmerja po pravi poti.

Pasijonske igre sem skupaj z drugimi pripravljal kar nekaj let. Dobili smo različne predloge za besedilo in izbrali med njimi tistega, ki se nam je zdel najbolj primeren. Mimogrede, obstaja vrsta različnih variant zadnjih dni Jezusovega življenja. Najprej smo, navadno s kaplanom, razmislili o glavnih osebah. Predvsem o izbiri tistega, ki bo zaživel Jezusa. Ne pravim zaigral. Moram povedati, da so, v vsem mojem dolgoletnem ukvarjanju z mladimi, ti v tistih velikonočnih dneh na odru resnično doživljali Jezusovo trpljenje. Posebej fantje, ki so podoživljali Zveličarja. Še sedaj jih vidim, kako polno so se vživeli v vlogo. Nekaterih prizorov ne bom pozabil nikoli. Moram povedati, da je bila pri enem od fantov prav Jezusova vloga zadnji klic v duhovniški poklic.

Vaje so bile dostikrat razigrane, včasih naporne, saj je skupino dvajsetih ali več mladih težko pripraviti k resnosti in omejiti njihovo energijo.

Ampak vedno, res vedno, so na koncu pripravili pasijon, ki se je dotaknil ljudi in tudi mladih samih.

Kaj je več vredno kot to, da so ljudem med velikonočnimi prazniki dali nekaj, kar jim je še poglobilo videnje Jezusovega trpljenja? In njim samim drugačno doživljanje Njegovega trpljenja, ki jim je najbrž ostal za vedno. Vredno je bilo. Za vse.

Peter Bergant*

- * Peter Bergant je župljan Župnije Ljubljana - Štepanja vas, ki je med leti 1995 in 2011 večkrat režiral pasijone in napisal besedila zanje. Je tudi soustvarjalec akcije *Slovenija, moja dežela*, je zanj je skupaj s sodelavci prejel priznanje Boruta Pahorja, predsednika Republike Slovenije.

Štepanjski pasijon 2016.

Ribniški pasijon, foto Matjaž Maležič.

Marko Gruden

RIBNIŠKI PASIJON 2019: DARITEV ZA GREHE SVETA

Ribniški pasijon je že 13. leto zapored v postno-velikonočnem času obiskovalcem dal priložnost, da začutijo del trpljenja in daritve na križu. Gledališko-glasbena uprizoritev Jezusovega trpljenja, ki je v letu 2019 nosila naslov *Daritev za grehe sveta*, je obiskovalcem želela približati resnico, da so bile vse naše slabosti in vsi naši grehi odkupljeni in se daritev ni končala, ampak se ponavlja pri vsaki sveti maši.

Uprizoritev je bila sestavljena iz vsem dobro znanih dogodkov velikega tedna, pomešana z našimi zelo aktualnimi slabostmi – jezo, napuhom, brezobzirnostjo, podkupljivostjo ... Vrhunec in preobrat pa doseže z zakramentom spovedi in evharistije. V projektu je sodelovalo več kot 80 igralcev, 30-članski zbor in glasbena skupina ter več kot 30 drugih članov ekipe, ki so skupaj sestavili mozaik letošnje-

ga pasijona. Uprizorjen je bil 13. aprila v Športni dvorani Sodražica in 22. aprila v Športnem centru Ribnica. Kljub zdaj že večletni tradiciji se vsako leto najdemo pred novimi izzivi: spremenjen scenarij, spremenjene vloge, redne vaje in zahteven logistični podvig predstavljajo trud, ki ga je vredno opraviti, če verjameš v namen in poslanstvo. V letošnjem Ribniškem pasijonu je vsak lahko našel odsev svoje podobe v ogledalu in spoznal kakšno od svojih slabosti, vsi pa smo lahko spoznali svojega odrešitelja. Če se pasijon dotakne obiskovalca, je naše poslanstvo izpolnjeno.

Avtor fotografij je Matjaž Maležič.

Romar na Caminu pred križem odlaga »kamen«, ki simbolizira njegov greh, foto Aleksander Igličar.

mag. Aleksander Igličar

OGLED PASIJONA V BELGIJSKEM MESTU SCHÖNBERG/ST. VITH

V organizaciji loških kapucinov, gibanja Pasijonski veter in finančni podpori Občine Škofja Loka ter pod duhovnim vodstvom kapucina br. Jara Kneževiča, je skupina 45 pasijonskih romarjev od petka 22. marca do nedelje 24. marca 2019 poromala na ogled pasijona v belgijskem mestu **Schönberg/Sankt Vith**. Romanje je bilo uvodno dogajanje Dnevov Škofjeloškega pasijona 2019.

Pobuda za ogled pasijona se je oblikovala v začetku aprila 2018, ko so se na obisku v Škofji Loki mudili člani predsedstva združenja Europassion, med katerimi je bil tudi Herman Josef Christen, eden glavnih pasijoncev v Schönbergu. V pogovoru z br. Jarom je omenil njihov pasijon in povabil loške pasijonce na obisk. Seme je bilo posejano in čez slabo leto je bogato vzklilo.

V tem letu dni se je dodobra razvejalo tudi gibanje *Pasijonski veter*, ki so ga v letu 2017 v sodelovanju z loškimi brati kapucini zasnovali predstavniki loških društev in posameznikov, ki dejavno sodelujejo pri Škofjeloškem pasijonu. Osnovna želja je bila, da se oblikuje močnejša in globlja povezava med loškimi pasijonci, še posebej na verskem, oziroma duhovnem področju. S preteklimi izkušnjami, da se po vsaki uprizoritvi Škofjeloškega pasijona izjemno živo pasijonsko občestvo praktično »razpusti«, pobudniki niso bili zadovoljni in so želeli, da pasijonsko občestvo ostaja »živo« in dejavno tudi med posameznimi uprizoritvami.

Nemško romarsko središče Altötting.

Dodatna spodbuda tem razmišljanjem je bil tudi julija 2018 izveden uradni vpis loških bratov kapucinov kot nosilcev duhovne dediščine Škofjeloškega pasijona v slovenski register nesnovne dediščine, kamor je bil Škofjeloški pasijon leta 2008 vpisan kot prva enota. Kapucini so spoznavali, da je duhovno spremljanje in vodenje loških pasijoncev, tako v času priprav na uprizoritve in njeno izvedbo, kakor tudi v letih med uprizoritvami, za duhovni razvoj in osebnostno rast pasijoncev zelo pomembno. Vloga bratov kapucinov je na tem področju nujno potrebna in nenadomestljiva.

Gibanje Pasijonski veter je kmalu preraslo svoj začetni okvir, saj se je želja po povezovanju loških pasijoncev kmalu razširila na povezovanje vseh slovenskih pasijonskih krajev in pasijoncev. V gibanju so trenutno najbolj dejavni pasijonci iz Preddvora, Ribnice, Škofje Loke in Štepanje vasi v Ljubljani. Kot zunanja potrditev in priznanje gibanju je bila njegova včlanitev v evropsko združenje Europassion, ki je bila junija 2018 na rednem letnem srečanju Europassiona v madžarskem pasijonskem kraju Budaörs blizu Budimpešte.

Namen romanja v Belgijo je bil utrjevanje prijateljskih vezi znotraj skupnosti škofjeloških in slovenskih pasijoncev, spoznavanje pasijonskega izročila v drugih evropskih deželah ter poglobljanje vere v Jezusa Kristusa, ki je osrednja oseba vsakega pasijona in vsakega življenja. Veseli smo bili, da so bili med romarji pasijonci iz vseh štirih pasijonskih krajev, med njimi poleg br. Jara tudi župnik Branko Setnikar iz Preddvora, ki je pobudnik, avtor besedila in igralec Kristusa v Preddvorskem pasijonu. Br. Jaro je duhovno vodenje združil pod geslom *Iz ljubezni do nas*. Za vsakega udeleženca je pripravil posebno mapo, v kateri je zbral duhovne misli, križev pot Jeana Vaniera, ustanovitelja skupnosti Barka, in duhovne ter turistične zanimivosti o krajih, skozi katere smo potovali in se v njih

Slovenski romarji pred dvorano.

Sprejem pri županu St. Vitha.

ustavljali. Jarova razmišljanja, osebne izkušnje, molitve, pesmi ter ogledi filmov so se prepletali z duhovnimi nagovori med dolgo vožnjo z avtobusom.

Prvi večji postanek na poti smo naredili v nemškem Marijinem božjepotnem središču Altötting na severovzhodu Bavarske, ki je poznan tudi pod imenom »nemški Lurd«. K čudodelni Marijini podobi v srebrni niši na oltarju v Milostni kapeli, ki je na glavnem trgu ob stolnici, so skozi stoletja prihajali preprosti ljudje, plemiči, kralji in papeži. V tem kraju se resnično izpolnjujejo svetopisemske besede *Napeljem k njej mir kakor reko*. Vsepovsod je čutiti spokojnost, kar navda z notranjim mirom. V romarskem kraju že dolga leta delujejo bratje kapucini. V njihovi cerkvi, kjer je tudi grob svetnika Konrada iz Parzhama (1818 – 1894), brata laika med kapucini, smo imeli sveto mašo.

V Schönberg, ki je skoraj tisoč kilometrov oddaljen od Škofje Loke, smo prispeli v večernih urah. Kraj se nahaja v pogorju Ardeni, v jugovzhodnem delu Belgije, tik ob meji z Nemčijo nad Luksemburgom. Na tem področju živi nemška manjšina, ki je bila po drugi svetovni vojni ozemeljsko priključena Belgiji. Kraj je del občine Sankt Vith, ki skupaj šteje približno deset tisoč prebivalcev. Ob koncu druge svetovne vojne, decembra 1944, se je v teh krajih odvijala zadnja nemška ofenziva, ki so jo zavezniki uspešno odbili. Na božični večer 1944 je bilo mesto St. Vith zaradi zavezniškega letalskega bombardiranja zravnano z zemljo, ostale so le ruševine. Mesto so v celoti obnovili v starinskem slogu in danes so ruševine vidne le na fotografijah, nameščenih po raznih delih mesta.

V soboto dopoldan smo šli na ogled mesta in okoliške, predvsem gozdne pokrajine z manjšimi vzpetinami, po katerih so raztresene kmetije, okoli katerih se pasejo krave. V obmejnem kraju Hergersberg smo si ogledali zanimiv zasebni muzej starih otroških igrac in izjemno barvitih jaslic iz vseh koncev sveta. V gostišču s pomenljivim imenom Old smuggler (stari tihotapec oziroma kontrabantar) smo si seveda privoščili dobro belgijsko pivo. Kosilo so nam belgijski pasijonci prijazno pripravili v preddverju kulturnega centra, kjer je bil zvečer uprizorjen pasijon. Popoldan smo imeli pasijonci iz raznih evropskih krajev,

med katerimi so bili tudi predsednik združenja Europassion Josef Lang iz kraja Auersmacher v Nemčiji, Franz Miehl s pasijonci iz St. Margharetna v Avstriji, blagajnik združenja Europassion Lex Houba iz nizozemskega Tegelna ter pasijonci iz nekaterih drugih nemških krajev sprejem pri županu. Agata Pavlovec je županu v imenu pasijoncev izročila fotomonografijo Škofjeloški pasijon 2009.

Passio Schönberg/St. Vith je relativno mlad pasijon, saj so ga prvič uprizorili leta 1993. Letošnja je bila šesta po vrsti, saj ga uprizarjajo na pet do šest let. Pasijon je v nemškem jeziku in ga od leta 2003 uprizarjajo v gledališču Triangel v središču mesta St. Vith, ki sprejme 500 gledalcev. Letos so skupaj pripravili osem predstav, v katerih je sodelovalo okrog 150 igralcev. V preddverju dvorane smo slovenski pasijonci razgrnili informacije o naših pasijonih z vabili, da si jih obiskovalci ogledajo.

Že vse od začetka je značilnost njihovega pasijona, da je Kristusovo javno delovanje, trpljenje in vstajenje povezano s sodobnim življenjem. Vsakič izberejo drugačno temo in pripravijo novo besedilo. Letošnja osrednja sodobna tema je bila španska romarska pot Camino v Santiago di Compostella. Zdravnik srednjih let se tja odpravi po stopinjah svojega sina, ki je na začetku romanja v Pirenejih izgubil življenje. Upeljeno telo svojega sina nosi s seboj in ga na posameznih mestih simbolično raztrosi. Na romanju išče stik s samim seboj, s pokojnim sinom, s soromarji ... Prizori iz Kristusovega življenja se ves čas prepletajo z romanjem očeta in duhovno nadgrajujejo njegovo pot iskanja. Ta v vedno bolj osebnem in odprtem stiku s soromarji ter neskončno Kristusovo ljubeznijo ponovno najde smisel svojega življenja v darovanju za druge, prežeto z ljubeznijo.

Zanimiva je povezava prizora iz svetega pisma, ko farizeji želijo kamnati prešuštnico, ki je grešila. Jezus jih nagovori, naj prvi vrže kamen tisti, ki je brez greha. Počasi se vsi umaknejo in Jezus prešuštnici izkaže usmiljenje, govoreč: »Tudi ti pojdi in ne greši več!«. Neuporabljene kamne v naslednjem prizoru poberejo romarji na Caminu. Odnesejo jih s sabo na dolgo pot, saj simbolno predstavljajo njihove grehe. Ob koncu romanja jih odložijo pod veliki križ in s tem na zunaj

Kapucin br. Jaro Knežević.

izkažejo svojo notranjo spreobrnitev ter željo po boljšem, z dobroto in dobrimi deli napolnjenem življenju.

Slovenske romarje je vsebina pasijona zelo nagovorila. Po prepletanju Kristusovega pasijona z izzivi sodobnega življenja je belgijski pasijon najbolj podoben Ribniškemu, ki ima prav tako vsako leto v ospredju enega od izzivov našega časa. Nekateri zaradi slabšega znanja nemškega jezika sicer nismo podrobno razumeli vsega besedila, a je jasna vsebina in prepričljivo igranje vseh nastopajočih celovito nagovorilo naše misli in srca.

V ranem nedeljskem jutru smo pred odhodom v bližnji cerkvi imeli sveto mašo, pri kateri smo se zahvalili za nova pasijonska doživetja in prosili za srečno vožnjo. Na poti domov smo se ustavili v Freisingu, ki je od leta 2004 zaradi tesnih zgodovinskih povezav pobrateno s Škofjo Loko. Ogledali smo si staro mestno jed-

V muzeju jaslec.

Muzej igrač.

Etiopske jaslice v Muzeju jaslec.

Jernej Tavčar in Aleksander Igličar v družbi Josefa Langa, generalnega sekretarja združenja Europassion, in njegove soproge v središču St.Vitha.

ro in mogočno stolnico, ki je na hribu nad mestom. Ob dobri hrani na že toplem pomladnem soncu smo nekateri žejo pogasili s pivom Weihenstephan. Varijo ga v tamkajšnji pivovarni, ki deluje že od 1040 in je najstarejša pivovarna na svetu.

Na romanju so se pasijonci iz štirih slovenskih pasijonskih krajev medsebojno pobliže spoznali in povezali, kar je eno od osnovnih poslanstev gibanja *Pasijonski veter*. Brat Jaro je odlično pripravil duhovno vsebino romanja, ki je notranje nadgradila vsa naša čudovita zunanja doživetja. Z obiski pasijonov v tujini slovenski pasijonci utrjujemo medsebojne vezi in se vključujemo v evro-

Jezus med apostoli in Judi.

Sodobni romar na Caminu med starodavnimi Judi.

pski pasijonski prostor, kjer imamo vedno pomembnejše mesto. Še zlasti po vpisu Škofjeloškega pasijona na UNESCOV reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, saj gre za sedaj edini vpis pasijona na ta prestižni svetovni seznam. Želja vseh romarjev je, da bi se podobna pasijonska romanja nadaljevala tudi v naslednjih letih.

Avtor fotografij je Aleksander Igličar.

Gostitelj Herman Josef Christen (drugi z leve v ospredju) med nastopajočimi ob kocu predstave.

Župnik Branko Setnikar med sveto mašo.

Središče Freisinga, s Škofjo Loko pobratenega mesta.

Glavni organizator pasijona Tullins Claude Lardanchet (v ospredju) je tudi eden od glavnih pasijonskih igralcev, foto Aleksander Igličar.

mag. Aleksander Igličar

SREČANJE PREDSEDSTVA ZDRUŽENJA EUROPASSION V TULLINSU

Na že 35. letnem srečanju združenja Europassion v Tullinsu blizu Grenobla, ki je potekal od 10. do 12. maja 2019, so poleg udeležencev iz številnih evropskih pasijonskih mest sodelovali tudi predstavniki dveh slovenskih članov združenja: predstavniki Občine Škofja Loka in gibanja Pasijonski veter. Letnega srečanja združenja Europassion se je udeležilo okrog 170 predstavnikov iz 33 evropskih pasijonskih mest in združenj iz 13 držav.

Predstavniki gibanja Pasijonski veter, ki je član združenja Europassion od leta 2018, so bili Alojzij Pavel Florjančič, Aleksander Igličar, Andreja Ravnihar Megušar in Jožica Žnidaršič. Občino Škofja Loka, ki je članica od leta 2008, pa so zastopali Miha Ješe, Jože Štukl, Agata Pavlovec in Jernej Tavčar.

Na uradnem delu srečanja, ki je bilo v soboto dopoldan, so predstavniki Pasijonskega vetra predstavili delovanje pasijoncev na Slovenskem v zadnjih dveh letih. Izpostavili so aktivnosti, ki potekajo v luči priprav na jubilejno uprizoritve Škofjeloškega pasijona (ob 300. letnici zapisa besedila) leta 2021 ter ostale slovenske uprizoritve pasijonov – v Preddvoru, Ribnici in Štepanji vasi v Ljubljani.

Sledila je predstavitev mest organizatorjev letnega srečanja združenja Europassion v naslednjih letih: 2020 - Tirschenreuth (Nemčija), 2021 - Škofja Loka (Slovenija), 2022 - Esparraguera (Španija), 2023 - Horice na Šumave (Češka).

Ker je bilo letošnje leto volilno, so bile na dnevnem redu letne skupščine volitve za predsedstvo združenja za naslednje štiriletno mandatno obdobje. Z večinsko podporo je bilo izvoljeno dosedanje štiričlansko predsedstvo v sestavi: generalni sekretar Josef Lang (Nemčija), tajnik Herman Josef Christen (Belgija), blagajnik Lex Houba (Nizozemska) in stiki z javnostmi Andre Pesleut (Belgija). V okviru volitev je predsedstvo imenovalo tudi člane razširjenega predsedstva: Aleksandra Igličarja, Wolfganga Miehla (Avstrija), Andrejo Ravnihar Megušar (predstavnica pasijonskih mest iz Slovenije in Hrvaške) in Petra Paara (Nizozemska).

V soboto popoldan je bila v cerkvi Saint-Laurent-des-Pres v Tullinsu darovana sveta maša, ki jo je vodil duhovnik, predstavnik škofije Grenoble, somaševala pa sta še monsignor Fausto Panvili, duhovni skrbnik Europassiona, in domači župnik. Ob koncu maše je sledila predaja lesene statue Europassiona, ki jo vsako leto gosti prireditelj letnega srečanja; od predstavnikov Tullinsa so jo prevzeli predstavniki Tirschenreutha.

Zvečer je bil ogled pasijona, ki so ga v domači cerkvi uprizorili pasijonci iz Tullinsa. Pasijon v Tullinsu je bil prvič uprizorjen leta 1993 in od takrat ga uprizarjajo vsako leto. Zadnja leta v njem sodeluje okrog 40 igralcev. V uprizoritvi se vsebina Jezusovega javnega delovanja in trpljenja prepleta s sodobnimi temami in izzivi. Naslov letošnjega pasijona je bil *Zemljo sem vam podaril*, saj so bili v njem predstavljeni ekološki in trajnostni izzivi sodobne družbe in njenega nadaljnjega razvoja. Vsako uprizoritev pasijona si lahko ogleda do 500 gledalcev. Zadnja leta pasijon režira Lucas Montvignier-Monnet, predsednik društva pasijoncev, ki je glavni organizator pasijona, pa je Claude Lardanchet.

Igranje pasijoncev je bilo zelo nagovarjajoče in pričevalno, Jezusa je na primer igral temnopolti igralec. Zelo navdušujoče je bilo, da so bili igralci pasijonci vse dni srečanja Europassion zelo dejavno vključeni v organizacijo dogodkov in srečevanj. Iz njih je žarela izjemna prisrčnost in odprtost.

Predsednik Europassiona
Josef Lang v družbi Andreje
Megušar in Alojza Pavla
Florjančiča,
foto Aleksander Igličar.

Predstavniki mesta
Tirschenreuth so preveli
prehodno statuo organizatorja
lestejnega srečanja Europassion,
ki jo bo leta 2020 prevzela
Škofja Loka,
foto Aleksander Igličar.

Člani razširjenega predsedstva
združenja Europassion:
Aleksander Igličar (SLO), Flavio
Sialino (I), Thomas Hummel
(D), Andreja Megušar (SLO),
Jordi Ros i Mas (E), Peter Paar
(NL), generalni sekretar Josef
Lang (D), Wolfgang Miehli (A),
zakladnik Lex Houba (NL),
sekretar Herman Josef Christen
(B) in Franz Miehli (A),
foto Arhiv Europassion.

Člani predsedstva združenja
Europassion med letnim
srečanjem v Tullinsu: tajnik
Herman Josef Christen, Franz
Miehli in generalni sekretar Josef
Lang (z leve),
foto Aleksander Igličar.

Člani Pasijonskega vetra Alojzij Pavle Florjančič, Andreja
Megušar, Jožica Žnidaršič in Aleksander Igličar z
domačimi pasijonci pred pasijonskim križem v Tullinsu.

Temnopolti Jezus med svojimi učenci v pasijonu *Zemljo sem vam podaril* v Tullinsu, foto Aleksander Igličar.

Alojzij Pavel Florjančič

TULLINSKE REMINISCENCE

Lansko leto 2019 smo se kot ekipa Pasijonskega vetra z Andrejo, Sandijem in Jožico udeležili letnega kongresa Europassiona v francoskem Tullinsu. Na zasedanju smo predstavili zgodovino pasijonov v Sloveniji, še zlasti v novejšem času, s poudarkom na Škofjeloškem pasijonu. Spregovorili smo o njegovi zaščiti, negovanju duhovnega izročila Romualdove mojstrovine, o potrditvi primordinalne vloge škofjeloških kapucinov pri tem ter o novem slovenskem pasijonskem združenju, Pasijonskem vetru, *Ventus pasionis*. Iz spoštovanja do gostiteljev smo referat prebrali v francoskem jeziku. Takega objavljamo v nadaljevanju.

PASSION, SIGNE DES TEMPS¹

(Passion, signum temporis)

Les Jeux de la Passion en Slovénie

Le peuple slovène formant une nation peu nombreuse à la croisée des mondes romains, germaniques, hongrois et ottomans, n'aurait pas pu être préservé au cours des siècles que par l'inculturation chrétienne. La passion, la souffrance du Christ, en a joué un rôle crucial depuis le Xe siècle. Jusqu'aux réformes de Empératrice Marie-Thérèse d'Autriche et Empereur Joseph II. dans la seconde moitié du 18ème siècle, les Jeux de la Passion se jouèrent à Ljubljana, à Železna Kapla /Eisenkappel/, à Tržič, à Laško, à Novo mesto, à Škofja Loka et peut-être aussi ailleurs. En dehors du diocèse de Ljubljana, à la périphérie du territoire slovène, les passions se déroulèrent au moins jusqu'au début du XXe siècle.

En Slovénie, les Jeux de la Passion sont de nos jours un bon signe du temps, un marqueur de temps, une sorte de papier de tournesol. Au cours des cent dernières années, nous fûmes particulièrement mis à l'épreuve et menacés par deux régimes totalitaires voisins, le fascisme et le nazisme, et après la Seconde Guerre mondiale depuis le régime communiste national. L'organisation des Jeux de la Passion n'était pas autorisée sous le régime communiste.

Après la chute du mur de Berlin et les changements démocratiques dans notre pays, nous avons commencé à rejouer les Jeux de la Passion. Le premier était le Processus /Juda, Kajfa, Pilat/ de Ivan Mrak, qui a été joué en 1992/1993

¹ *Pasijon, znamenje časa*, referat Pasijonskega vetra na 35. Kongresu Evropasijona v Tullinsu, 10. maja 2019.

à Mengeš. Ce dernier a été joué à plusieurs reprises dans différentes villes à travers la Slovénie. Ensuite, onze Jeux de la Passion ont été créés. Parmi eux, nous voudrions souligner la Passion de Razborje, qui a été largement mis en scène de 1998 à 2007, et la Passion de Ribnica, qui a commencé à être mise en scène en 2007 et qui est jouée chaque année au temps pascal. Ils ont été joués à Velike Lašče, Kočevje, Logatec, Škofja Loka et Sodražica. C'est une passion moderne et actuelle avec la musique d'auteur moderne et avant tout très dynamique. Elle a un avenir! Dans les églises des monastères, les capucins ont joué les Jeux de la Passion du Christ à partir de l'année 1981 jusqu'à nos jours, à Škofja Loka, au village de Štepanja vas, à Maribor et à Vipavski križ.

En 1999, à la ville de Škofja Loka, nous avons réussi à mettre en scène l'exigeante la Passion de Škofja Loka (ci-après dénommée la PDŠ), qui avait déjà été mise en scène en 1936, 1937. C'est l'une des dernières passions baroques en Europe, écrite en 1721, mais elle est préservée dans le scénario complet de mise en scène, avec les didascalies et toutes les répliques. Il est nécessaire de souligner que la PDŠ est le premier texte dramatique slovène conservé. Au niveau du genre dramatique, elle se rapproche aux représentations scénographiques des processions et aux pièces de théâtre simultanées aux éléments de jeux religieux médiévaux, des processions triomphales, des moralités, différents types de cavalerie et d'anges, une richesse unique des Jeux de la Passion. Chaque mise en scène est très exigeante. Environ un millier de bénévoles de la région de l'ancien territoire des évêques de Freising réunissent la population de quatre municipalités et l'encouragent à s'engager dans une vie active, spirituelle, religieuse, culturelle et sociale. Les spectacles eurent lieu en 2000, 2009 et 2015. Le prochain spectacle aura lieu en 2021. La passion est jouée tous les six ans.

Depuis 2006, la Société des musées de Škofja Loka a publié le journal annuel *Les Contributions de la Passion* (en slovène : *Pasijonski doneski*). Ils comprennent des thèmes culturels, spirituels et autres, ainsi que différents articles littéraires, théâtraux et artistiques des jeux de la Passion de Škofja Loka, d'autres pièces de la Passion de Slovénie et de la Passion du groupe «Europassion».

En 2011, des joueurs de passion slovènes de différentes villes de la passion slovène ont commencé à se rencontrer à Škofja Loka et à échanger leurs expériences. De nombreux membres du groupe appelé «Ventus Passionis» (Le Vent de la Passion) ont été très actifs au cours des presque dix années de préparation de la documentation nécessaire. En décembre 2016, La Passion de Škofja Loka a été inscrite sur la liste du patrimoine culturel immatériel de l'UNESCO.

En juillet 2018, le monastère des Capucins Škofja Loka a été enregistré comme titulaire de l'héritage spirituel de la Passion de Škofja Loka Passion inscrite au registre du patrimoine culturel immatériel de la Slovénie. Le vent de la passion

et le monastère des Capucins, ainsi que la municipalité co-titulaire, Škofja Loka, constituent la base de l'équilibre pour la mise en scène de la future passion de Škofja Loka. Les capucins de Škofja Loka sont les gardiens spirituels des jeux de la passion de Škofja Loka et, à ce titre, les liens qui unissent tous les acteurs passionnés de Slovénie.

V francoščino prevedla Agneza Florjančič.

JE VOUS DONNE LA TERRE²

(Izročam vam zemljo)

Nepoln mesec po požaru pariške Notre-Dame se je loška pasijonska delegacija udeležila letnega kongresa Europassion v francoskem mestecu Tullins. Pasijonske igre v Franciji niso tako samoumevne, predvsem pa ne množične, kot so na primer v Španiji, Italiji, Avstriji ali Nemčiji. Glede tega, kakor tudi glede sekularizacije smo si Slovenija in Francija kar podobni. Obojim uprizarjanje pasijonov zdravi dušo in družbo. Mislim, da je to dobra pot.

Sprejem in slovo naj bi imeli v festivalni dvorani tamkajšnje osnovne šole, ki pa je, verjeli ali ne, malo pred našim prihodom, tudi pogorela! »*Notre maison commune brule et nous regardon ailleurs*« (Naša skupna hiša gori, mi pa gledamo proč). S temi besedami je francoski predsednik Jacques Chirac že leta 2002 nagovoril udeležence generalne skupščine Organizacije združenih narodov (OZN) v New Yorku, kjer sta leto prej zgorela in se zrušila »dvojčka« na Manhattanu. Zatem je leta 2008 izbruhnila velika ekonomska kriza, papež Frančišek pa v encikliki *Laudato si* leta 2015 poziva vse, posameznike, skupnosti, družine, lokalne skupnosti, države in mednarodno skupnost k ekološkemu spreobrnjenju. Istega leta je izbruhnila velika migrantska kriza; tega leta je sprejet pariški sporazum, ki pa kasneje ne upošteva dovolj zahtev o zaježitvi podnebnih sprememb.

Na vse te sodobne tegobe opozarja lanska pasijonska igra *Je vous donne la Terre*, ki so nam jo uprizorili v srednjeveški stolnici Saint-Laurent-des-Prés v Tullinsu. Tamkajšnja Association d'Education Populaire, nekakšna »Ljudska univerza«, že 27 let vsako leto v Velikem tednu uprizarja pasijonsko igro. V njej sta se prepletale Kristusov pasijon po Janezovem evangeliju in zgodbe treh protagonistov, ki jih četrti razlaga kot nujno družbene interaktivnosti v polju sprejemljive ekonomije in nujnega varovanja okolja. Lanski tullinski pasijon združuje in asociira sodobna osebna, moralna in družbena vprašanja kot ustrezna razlaga evangelijskih vsebin: Usmiljeni Samaritan, srečanje Jezusa s slepim Bartimajem in s cestnarjem Zahejem v Jerihi, vhod v Jeruzalem, izgon trgovcev iz templja,

² Naslov pasijonske igre v francoskem mestu Tullins spomladi 2019.

kruh življenja, zadnja večerja, Oljska gora, Pred Kajfo, Petrova zatajitev, Križev pot, spreobrnjenje razbojnika, Vstajenje, Jezus se prikaže apostolom, neverni Tomaž. Pri igri sodeluje nekaj imigrantov oziroma njihovih potomcev. Jezusa je tako igral simpatičen nègre Christopher Morgan, slepca, judovskega vojaka in solista, sicer lokalni kantavtor Luka Dufour, njegov sinček Gaël strežnika, Dizma, desnega razbojnika pa Saïdou Soumah. Zaključi se pasijon s Petrovim songom Luke Dufourja, ki skupnost nagovarja za delitev dobrin vsem. Lokalna akcijska skupina *Passiflore*³, ki skrbi za reintegracijo izgubljenecv s ceste, prejme ves izkupiček prodaje vstopnic za pasijon. Pasiflore letno sprejme sedemdeset pomoči potrebnih oseb in deluje na območju primerljivem s škofjeloškim.

Avtor teksta, Jean Luc Grimaldi konča svoje razmišljanje z besedami: *Et voilà, tout ça c'était il y a deux mille ans. Je me demande bien ce que Jésus nous dirait aujourd'hui?* (In glej, vse to se je dogajalo pred 2000 leti. Sprašujem se, kaj bi nam Jezus povedal danes?) Avtor ponuja za odgovor ogled predstave. Moj je, *dekalog in ljubezen!*

JE ŠKOFJELOŠKI PASIJON SPEKTAKEL?

Večina pasijonov, zlasti novejših, nastalih zadnjih sto let, nekaj zadnjih sem sledil po Evropi, je podobnih kot je bil v Tullinsu – nagovarjajo sodobnega človeka s pozitivno aktualno problematiko. V tem kontekstu bi lahko v prvem hipu svojemu vprašanju odgovoril: »Škofjeloški pasijon (v nadaljevanju ŠP) je spektakel!« Taka, malce preohlapna trditev, je nespametna, čeprav se ŠP žal, pogosto tako tudi pojmuje. Res je namreč, da se je ob njegovi ponovni uprizoritvi na koncu prejšnjega stoletja o tem resno razmišljalo, o čemer smo že obširneje pisali. Če hočemo ŠP izvirno uprizarjati, ga pač moramo uprizarjati z vso bogato baročno inscenacijo in vsebino. Tako nam narekuje spoštovanje tradicije in ne nazadnje tudi zaveza UNESCO. Pri prvih treh režiserjih ŠP Marjanom Koka-ljem, Borutom Gartnerjem in Milanom Golobom in tudi pri četrtem, ki bo Romualdovo *Chef d'oeuvre* zopet popeljal po ulicah Škofje Loke, ni (bilo) težav, saj so Loško procesijo Velikega tedna poustvarili z vso duhovno, versko in kulturno identiteto. Za bodoče pa imamo tudi njihove varuhe v domačih odlokih, kapucinih in v Pasijonskemu vetru.

Vseeno pa velja spomniti na dve nevrvalgični točki.

Prva je ta, da je ambicija vsakega režiserja narediti kaj drugače ali kaj več. Če je »drugače« dobro premišljeno, kot je na primer jezikovno posodobljeno dramsko besedilo Ludvika Kaluže v uprizoritvi ŠP leta 2015, je taka odločitev pravilna. Ambicija, da se od ene do druge postavitve ŠP širi število nastopajočih,

³ Zdravilna pasijonka je tudi okrasna rastlina z lepimi cvetovi. Ime je dobila po petih pestičih, ki simbolizirajo pet Kristusovih ran.

pa že vodi v smer spektakla. Z druge strani pa bi bilo razmisliti, da se širi sama procesija z nekostumiranimi domačimi udeleženci, otroki, dijaki in odraslimi. Pri slednjih pa bi bili zelo primerni občinski svetniki v »loških« baročnih kostumih, katere bi lahko tudi sicer uporabljali ob občinskih slovesnostih, (na primer občinske proslave, vsakoletni obisk diplomatskega kora), na protokolarnih obiskih, srečanjih pobratenih mest, na historialu ...

Druga težava so večletne prekinitev uprizorjanj ŠP. Pravi pasijon je praviloma vsako leto, na Veliki petek, saj nosi večno ciklično odrešenjsko sporočilo! Pri nas gre to na vsakih šest ali sedem let. Tako je zapisano v občinskem odloku in v listini UNESCO. Meni se to, kljub imenitnosti, ne zdi prav, pa še na Veliki petek ga nikoli ne uprizorimo. A naj bo, kar je. Lahko pa bi vsako leto samo na Veliki petek šli po mestu z bolj preprosto pasijonsko procesijo, seveda brez tribun, premičnih odrov, nosačev, brez konjenice, s kratkimi izbranimi igranimi prizori, morda tudi s cehi in kajpak z glasbeniki. Morda je letošnji napovedan Križev pot po mestu primeren izziv za razmislek, kako naprej.

Za avtentičnost je institucionalizacija ŠP nehvaležno breme, tudi neke vrste pasijon. Za konec dodajamo misel p. Marjana Kokalja DJ, prvega režiserja Škofjeloškega pasijona v Škofji Loki na prehodu stoletja in tisočletja, ki jo je povedal na predavanju v Selcih 14. marca 2017 ob 100. letnici smrti sorojaka dr. Janeza Evangelista Kreka.

»Škofjeloški pasijon je odmev liturgije, ki je resnično dejanje, resnični stik Boga in človeka, resnično življenje, ni igra. *Je skrivnost, ki se je ne da popolnoma razložiti. Združuje spokornost in dramo. Spokornost pa objema trpljenje v središču. Bratje kapucini so vedno vabili k duhovni pripravi, da bi bolje posredovali vsebino. Scena je minimalna, prostor pa zajema ves svet – dogaja se lahko kjer koli. Čas je Veliki petek, ki spodbuja razmišljanje. Sicer brez pridržkov združuje različna obdobja – od srednjega veka do baroka ...*«. ⁴

⁴ Andreja Ravnikar Megušar, Gibanje Pasijonski veter, v: PD 14/2019, str. 117

Iz uprizoritve pasijona v Erlu: Jezusov slovesen vhod v Jeruzalem, foto Aleksander Igličar.

mag. Aleksander Igličar

SREČANJE PREDSEDSTVA ZDRUŽENJA EUROPASSION V ERLU

Na rednem letnem srečanju združenja Europassion, ki je bilo maja 2019 v francoskem mestu Tullins blizu Grenobla, sta bila Andreja Megušar in Aleksander Igličar imenovana v razširjeno predsedstvo. Odločitev sprejme štiričlansko predsedstvo, ki ga izvolijo članice združenja. Andreja Megušar je bila imenovana za skrbnico za Slovenijo in Hrvaško, Aleksander Igličar pa za pomoč pri odnosih z javnostmi.

Prvo srečanje novega predsedstva Europassion je bilo septembra 2019 v avstrijskem pasijonskem mestu Erl. To ima okrog 1 800 prebivalcev in leži na severovzhodu Tirolske ob reki Inn, zraven nemško-avstrijske meje. Večje avstrijsko mesto v bližini je Kufstein, do nemškega Rosenheima na severu je 80 km. Srečanja v Erlu se je udeležil Aleksander Igličar, Andreja Megušar zaradi zdravstvenih težav ni bila navzoča, zato jo je na srečanju zastopal njen mož Andrej Megušar. Srečanje v Erlu je predstavljalo tudi redno letno srečanje avstrijskih pasijonskih mest, ki se ga je udeležilo okrog 30 pasijoncev iz osmih krajev.

Prvi pasijon so v Erlu pripravili leta 1613, in sicer v znak zahvale za ozdravitev od kuge. Od tedaj ga redno uprizarjajo, v zadnjem času vsakih 6 let. Besedilo pasijona spreminjajo; sedanje je bilo napisano za 400-letnico leta 2013, v njem sta izpostavljeni lika Jude Iškarijota in Marije Magdalene.

Pasijon igrajo v dvorani, ki je bila zgrajena leta 1959 in sprejme 1 500 gledalcev; je največja parterska dvorana v Avstriji. V neposredni bližini je tudi dvorana za kulturne prireditve, zgrajena leta 2012, in hotel, ki so ga zgradili leta 2018 z namenom, da v njem bivajo pasijonci v času uprizoritev.

V letu 2019 so pripravili 32 uprizoritev pasijona, predstave so se zvrstile od konca maja do začetka oktobra. V njem sodeluje okrog 500 ljudi (igralci, glasbeniki, pevci, tehnično osebje, varnostniki – večina med njimi je prostovoljcev). Med uprizoritvijo igra orkester in poje zbor. Postavitve na odru omogoča posebne tehnične, svetlobne, scenske in druge efekte, ki gledalca zelo nagovarjajo.

Pasijon organizira posebno pasijonsko društvo, v katerem je veliko članov, med njimi tudi vodilni možje iz občine ter župnije. Predstave so praviloma ob sobotah in nedeljah, začnejo se ob 13. uri, z vmesno pavzo se zaključijo ob 15.30

uri. Ob nedeljah imajo ob 10. uri sveto mašo v isti dvorani, kjer kasneje odigrajo pasijon.

Na srečanju predsedstva Europassion, ki se ga je udeležilo 8 članov, smo se najprej pogovarjali o Dnevu mladih, ki ga bodo organizirali v času uprizorjanja pasijona v Oberammergau maja 2020. Organizatorji so se za tovrstno srečanje mladih pasijoncev (starostna omejitev je od 16 do 26 let) odločili prvič, pričakujejo do 8 000 mladih iz vse Evrope. Kot zanimivost naj omenim, da je Dneve mladih predstavil Rolf Zigon, njegov stari oče je po rodu iz Vipavske doline.

V nadaljevanju sta podžupan nemškega mesta Tirschenreuth Peter Gold in pasijonec Vinzenz Rahn predstavila predviden program rednega letnega srečanja Europassion, ki ga bo to nemško mesto gostilo aprila 2020. Naj spomnim, da bo Škofja Loka gostiteljica srečanja združenja Europassion leta 2021.

V popoldanskem delu srečanja smo udeleženci razpravljali o tekočem delovanju združenja.

Avtor fotografij je Aleksander Igličar.

Pogled na Erl,
desno pasijonska dvorana.

Pasijonska dvorana (levo) in
dvorana za prireditve (desno).

Iz uprizoritve pasijona v Erlu:
simboličen prizor zadnje večerje.

Iz uprizoritve pasijona v Erlu:
judovski veljaki in Poncij Pilat
obsodijo Jezusa.

Generalni sekretar Europassiona
Josef Lang je nagovoril zbrane
pasijonce.

Foto Tatjana Splichal.

Alojzij Pavel Florjančič

PASIJONSKI ALMANAH 3/2020

V tretjem letu izhajanja se je serijska publikacija *Pasijonski almanah* vsebinsko strukturirala kot mednarodna edicija, saj je med dvanajstimi avtorji kar polovica zunanjih sodelavcev. Med slednjimi izpostavljam sistematske enciklopedične predstavitve evropskih pasijonov Lexa Hoube (iz Španije je navedenih kar 429 pasijonov, v lanski številki pa 189 iz Nemčije). V tabelah so navedene pokrajine in kraji uprizoritev pasijonskih iger ali procesij, naziv organizatorja igre, njegov poštni, elektronski, spletni in telefonski naslov ter zadnje leto uprizoritve.

Razmišljanje Michela Hinaulta o delovanju Europassiona je tehtno, prav tako njegovi predlogi za izboljšanje komunikacije med njegovimi članicami. V članku smo naleteli na neustrezno preveden izraz »procesni pasijoni«, pravilno je »procesijski pasijoni«.

Kot zanimivega velja izpostaviti prispevka Aleša Jana o dinamičnem in plovitem pasijonskem obdobju pri nas v začetku devetdesetih let in Henrika Neubauerja o prvih plesnih dogodkih v Ljubljani, kjer avtor spregovori tudi o jezuitski igri Paradiž in o pasijonskih igrah oziroma procesijah, zlasti kapucinskih.

Prispevka Franca Ferlaina o procesiji Varete iz kalabrijskega mesta Amantea in Hermana Josefa Christena o pasijonski igri iz belgijskega Schönberga sta dva različna primera uspešne pasijonske »terapevtske« dejavnosti posameznikov in širše skupnosti.

Jože Štukl predstavlja lanski kongres Europassiona v francoskem Tullinsu in lanski drugi Evropski forum mreže za praznovanje velikega tedna in velike noči, ki je bil v Bragi na Portugalskem.

Franc Križnar piše o glasbenih fragmentih Drabosnjakovega pasijona, Jozo Čikeš predstavlja Pasijonsko baštino Hrvatske, Luka Lipić festival Žudij v šibeniškem Oklaju, Agata Pavlovec pa piše o pasijonskem romanju Ločanov v Belgijo.

Bogato pasijonsko bero zaključuje duhovna misel loškega kapucinskega gvardijana Jožeta Smukavca. Že drugič zapovrstjo kot nekakšen privesek. *Faux pas!* Duhovna misel sodi na začetek pasijona oziroma pisanja o njem, ne pa na konec! Zunaj Slovenije je kaj takega skoraj nepojmljivo.

Pasijonski almanah sta uredila mag. Jože Štukl in dr. France Križnar, ki sta ga tudi predstavila. Na 254 straneh ga je v trdo vezani knjižni formi in v tristo izvodih, izdala Občina Škofja Loka.

Glasbena spremljava dogodka z izjemnima izvajalcema, Janezom Jocifom in Marto Močnik ter izbranim baročnim repertoarjem, je bila na zavirljivi višini.

Opozoriti velja na neustreznost časa predstavitve almanaha, saj je bil eden od argumentov o upravičenosti še ene pasijonske revije pri nas tudi ta, da bi poleg starejše publikacije *Pasijonski doneski*, ki izhaja spomladi v postnem času, izid nove publikacije v jeseni pomagal dodatno informirati bralce o pasijonih temah, zlasti o Škofjeloškem pasijonu. No, v tej številki almanaha pa, poleg prekrivanja terminov, manjka prav osrednji polnokrven prispevek o Škofjeloškem pasijonu in to eno leto pred njegovim dnevom D!

Neža Karlin

SVETI LEOPOLD MANDIČ IN SVETI PATER PIJ – JUNAŠKA SLUŽABNIKA SPRAVE GREŠNIKOV Z BOGOM

Pod geslom »BOJ JE GOSPODOV« smo se družine pod okriljem Družinske akademije¹ od 26. do 30. oktobra 2019 podale na romanje po poti kapucinskih bratov p. Romualda², p. Mandića³ in p. Pija⁴. Pot nas je vodila od Padove preko Loreta in Monte San Angela v San Giovanni Rotondo, nato pa vse do Barija in nazaj grede Lanciana. Zelo smo hvaležni, da sta nas na tej poti spremljala reteški župnik Branko Potočnik in kapucin, brat Jaroslav Knežević, ki sta nam v svojih nagovorih odstirala duhovno globino svetih kapucinskih bratov. Z dvema avtobusoma smo se tako podali na romanje, ki je postalo svojevrstna priprava na bližajoči se škofjeloški pasijon, saj smo se poglobljali v življenji dveh velikih svetnikov, ki sta bila v svojem trpljenju prav posebej podobna trpečemu Kristusu; lahko bi celo rekli, da sta bila živa pasijonska spomenika.

P. Leopolda in p. Pija smo doživeli kot človeka, ki sta na poseben način pričevala za Boga. Čeprav sta bila obdarjena z nadnaravnimi krepostmi in darovi, sta bila kljub temu blizu preprostemu človeku, razumela in podoživljala sta človeško stisko, se znala razveseliti drobnih pozornosti in delila očetovsko ljubezen. Bogu sta se dala popolnoma na razpolago, zato je lahko po njiju v človeški zgodovini in v življenjih nešteti posameznikov delal čudovite stvari. Oba neutrudna spovednika sta postala orodje Božje usmiljene ljubezni do grešnih in ranjenih ljudi. Kot je Kristus na križu sprejel nase grehe celega človeštva, sta p. Leopold in p. Pij v spovednici nase sprejemala trpljenje in grehe nešteti spovedancev ter jim naklonila odpuščanje in mir, če je bilo potrebno pa tudi besedo opomina. Koliko

¹ Zasebni zavod Družinska akademija - Academia Familiarum razvija in izvaja programe s področja vzgoje, izobraževanja in kulturne dejavnosti, ki temeljijo na elementih pedagogike skupnosti in s tem prispeva k celoviti vzgoji otrok in mladostnikov ter k zorenju staršev in pedagoškega osebja na poti k pristnim medsebojnim odnosom. Zavod si prizadeva za humanistične pristope in smernice v perspektivi vzgoje za skupnost, kjer bo v središču oseba – človeško bitje v odnosu, ki je sposoben graditi odnose zunaj in znotraj vsakršne različnosti. Več na www.druzinska-akademija.si

² P. Romuald Marušič, Štandrež pri Gorici 1676–Gorica 1748.

³ Sv. Leopold Mandić, Hercegnovi 1866–Padova 1942.

⁴ Sv. Pater Pij (rojen kot Francesco Forgione), Pietrelcina 1887–San Giovanni Rotondo 1968.

Naša romarska skupina kipi od življenja. Na pot se nas je odpravilo 105 romarjev, od tega 59 otrok.

zgodb človeškega trpljenja in iskanja je pustilo sledi v njihovih srcih! Bila sta junaška služabnika sprave grešnikov z Bogom.

Ko je 16. oktobra 1983 papež Janez Pavel II. na Trgu sv. Petra v Rimu hrvaškega kapucina, blaženega Leopolda Mandiča, razglasil za svetnika, je v svojem nagovoru njegov lik orisal z naslednjimi potezami: »Sveti Leopold je bil za vse, ki so ga poznali, samo ubog redovnik, majhen in bolehen. Njegova veličina je v žrtvovanju, v darovanju samega sebe dan za dnem, ves čas svojega duhovniškega življenja, se pravi dvainpetdeset let, v tišini, v skritosti, v skromnosti sobice - spovednice.« Čeprav si je kot mlad redovnik želel postati misijonar na slovanskem Vzhodu, ga njegovi predstojniki zaradi šibkega zdravja in govorne napake niso uslišali. Njegovo »misijonsko« delo je postalo spovedovanje. Tako je leta 1909 kot spovednik prišel v kapucinski samostan Sv. Križa v Padovi, kjer je ostal vse do smrti in kjer tudi danes počiva njegovo nestrohnjeno telo. Znano je, da je p. Leopold leta 1940 napovedal, da bo ob bombnem napadu na Padovo porušena tudi kapucinska cerkev in del samostana, za spovednico pa je povedal: »ta celica pa ne bo poškodovana: tukaj je Gospod Bog izkazal toliko usmiljenja dušam, zato mora ostati kot spomenik njegove dobrote.«⁵

⁵ Napoved se je uresničila 14. maja 1944.

Spovednica sv. Leopolda Mandiča, v kateri je spovedoval vsak dan, poleti in pozimi, po deset do dvanajst ur. Papež Janez Pavel II. ga je razglasil za zavetnika spovednikov.

Kip sv. Leopolda Mandiča pred kapucinskim samostanom v Padovi. Sv. Leopold Mandič je bil zelo majhne rasti in šibkega zdravja, a duhovni velikan svojega časa.

Krsta z nestrohnjenim in balzamiranim telesom sv. Leopolda Mandiča.

Velikan 20. stoletja je bil tudi pater Pij. Že za časa življenja znan po celem svetu, je o sebi dejal: »Sem ustvarjeno bitje, ki ga Gospod uporablja za svoje usmiljenje.« Celo njegovo življenje je potrjevalo te besede. Zaznamovan s Kristusovimi ranami na rokah, nogah in prsih je bil tako kot njegov duhovni oče, sveti Frančišek Asiški, utelešenje križanega Jezusa. A pozornosti nikoli ni usmerjal nase, ampak vedno le na Jezusa. Ljudem, ki so strmeli vanj, ko je molil, je rekel: »Kaj gledate mene, glejte Jezusa!« Njegov sodobnik papež Pavel VI. je doumel pravo veličino trpečega p. Pija in jo izrazil na tak način: »Kdo je bil p. Pij? Je bil morda filozof? Je bil morda modrec? Ne, ponižno je maševal, od jutra do večera je spovedoval. Bil je človek, bogat v molitvi in trpljenju ... S podeljevanjem zakramentov, kar dela vsak dober župnik na podeželju, ter s križano in ponižno molitvijo je p. Pij nehoti postal vodnik velikega duhovnega tovarištva, ki se je kakor oljni madež razširilo po različnih celinah, ter si tako pridobil – to lahko upravičeno rečemo – ‘stranke s celega sveta’.«

Njegovo življenjsko pot in poslanstvo na poseben način predstavljajo tudi mozaiki p. Marka Ivana Rupnika na hodniku v novi cerkvi sv. Pija v San Giovanni Rotondo. Posebej pretresljiva je podoba, na kateri je sv. Pij sokrižan s Kristusom. Kot razlaga pater Marko Rupnik, je »sv. p. Pij zaradi milosti ljubezni s Križanim

Kateheza pred kapucinskim samostanom v Padovi.

Kristusom združen v uri največje osamljenosti.« V tej luči tudi razumemo duhovno popotnico sv. p. Pija, ki se jo učimo živeti v vsakdanjem življenju:

Pogum, torej, in naprej. Naj vas križ ne prestraši. Ponavljam: pogum. Bodite prepričani, da je Bog z vami. Spodbujam vas, da v temi ljubite križanega Boga. Vzpenjajmo se, vzpenjajmo se na Kalvarijo, ne da bi se kdaj utrudili, nosimo križ ... Imej v svojem srcu križanega Jezusa in vsi križi sveta se ti bodo zdeli kakor vrtnice.

Avtor fotografij je Marjan Debeljak.

Viri:

Marko Ivan Rupnik in Nataša Govekar. *Pot novega človeka*. Ljubljana, Družina, 2017.

Pater Pij. *Samemu sebi sem skrivnost*. Ljubljana, Novi svet, 2003.

<https://revija.ognjisce.si/iz-vsebine/priloga/1905-sveti-pater-pij> (24. 2. 2020)

<https://revija.ognjisce.si/v-spomin/17642-sv-leopold-mandic> (24. 2. 2020)

Loretska bazilika, največja Marijina božja pot v Italiji.

V južni Italiji nas je obdajala čudovita pokrajina.

Votlina sv. nadangela Mihaela na Monte San Angelo.

Stara in velika samostanska cerkev v San Giovanni Rotнду.

Kripta, v kateri počiva nestrohnjeno telo sv. p. Pija, kamor se zgrinjajo množice vernikov, ki se zatekajo k njegovi priprošnji. Ko so njegovi sobratje videli, da mu telesne moči pešajo, so ga vprašali: »Pater, odhajate, kako bomo brez vas?« On pa jim je odgovoril: »Saj bom ostal med vami, bolj kot prej. Prej ste me morali čakati, če ste hoteli govoriti z mano, zdaj pa vas bom jaz čakal tam. Pridite na moj grob in dobili boste več kot prej. V grobu bom bolj živ kot kdaj koli.«

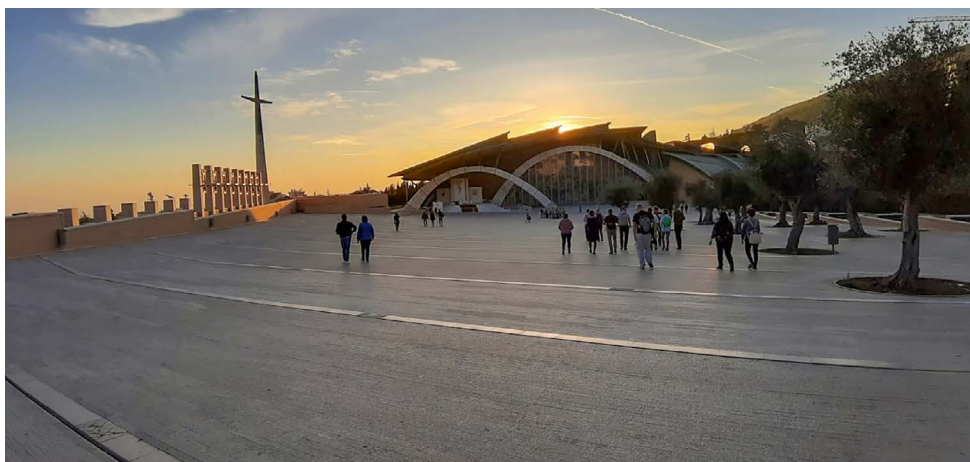
Celica št. 1, sobica p. Pija od leta 1943–1968, kjer je tudi umrl.

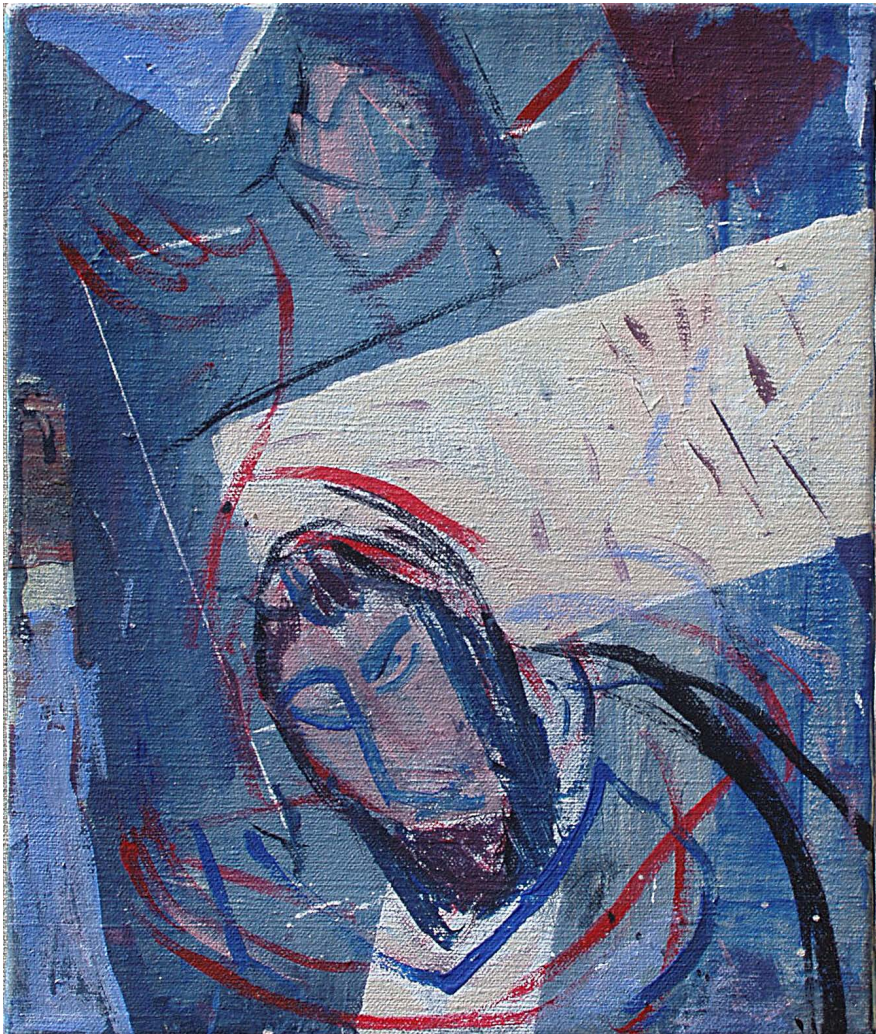
Molitev Križevega pota v San Giovanni Rotнду.

Sv. Pij, sokrižan s Kristusom, mozaik p. Marka Ivana Rupnika v hodniku cerkve sv. Pija v San Giovanni Rotundu.

Nova cerkev sv. patra Pija v San Giovanni Rotundu.

Janko Orač, III. postaja, Jezus prvič pade pod križem, 2006, akrol pl., 30 x 25 cm.

PASIJONSKE PODOBE

Janko Orač, XII.postaja, Jezus umrje na križu, 2006, akril pl., 30 x 25 cm.

ddr. Damir Globočnik

SLIKAR IN GRAFIK JANKO ORAČ

Slikarske in grafične kompozicije Janka Orača povezuje soroden način gradnje likovnega polja in razumevanja barve kot osrednjega podobotvornega dejavnika. Orač je namreč zaključil podiplomski študij grafike na zagrebški Akademiji za likovno umetnost (prof. Nevenka Arbanas) in spada med tiste sodobne likovne ustvarjalce, ki se grafiki kontinuirano posvečajo. Pristopi, ki jih je Orač razvil pri grafiki, se občasno pojavljajo tudi na njegovih slikah, velja pa tudi obratno: razporejanje barvnega pigmenta po površini grafičnega lista ima pogosto slikarski značaj.

Sakralno motiviko v likovnem opusu Janka Orača prvič srečamo leta 2006, ko sta nastala njegov prvi *Križev pot* in kompozicija *Med življenjem in smrtjo*. Lahko ji sledimo do najnovejših slikarskih del iz cikla *Tinska gora* idr. Leta 2009 je naslikal po formatu večji *Križev pot*, ki je podobno zasnovan, in sicer na povezavi likovnih elementov, likov, polj in ploskev z obrisno risbo, s katero je upodobljena stilizirana človeška figura.

Kristusov Pasijon je tradicionalna ikonografska tema, a za razliko od umetnikov preteklih obdobij, ki so se morali držati predpisanih motivnih obrazcev, sodobni ustvarjalci teh omejitev nimajo, zato se praviloma lahko odločajo za dovolj individualne, z značilnim avtorskim rokopisom opredeljene interpretacije, med katere se uvrščajo tudi Oračeve. Oračev pristop ni opisni, saj ne niza podrobnosti in se njegove kompozicije samo od daleč navezujejo na starejše predloge. Odločil se je, da bo z omenjeno zasnovo slikovnega polja podkrepil vsebinsko

plat kompozicij, na katerih sledimo Jezusovemu trpljenju, od trenutka, ko ga je Poncij Pilat obsodil na smrt do smrti na križu in polaganja njegovega telesa v grob. Na vsebinsko plat Pasijona nas Janko Orač opozarja z dramatičnimi soočenji likovnih elementov, med katerimi izstopajo veliki pravokotniki, ki ponazarjajo stilizirani prečki križa. Opozoriti velja tudi na prisotnost simbolike barv, kot se je uveljavila v krščanski liturgiji. Pri barvah duhovniških oblačil je na primer bela razumljena kot barva luči, čistosti in duhovnega veselja, rdeča barva izraža Kristusovo trpljenje in Božjo ljubezen, vijolična je barva pokore, črna ponazarja žalost, žalovanje in smrt.

Janko Orač, 12. postaja, 2009, akril pl., 100 x 70 cm.

Če primerjamo starejše Križeve pote v naših cerkvah, lahko hitro ugotovimo, da se prizori na posameznih postajah lahko precej razlikujejo. Predlog, po katerih so nastali, je bilo namreč več, kajti ciklusom upodobitev Kristusovega Križevega pota lahko sledimo od 17. stoletja dalje. V novejšem času je štirinajstim postajam včasih dodana petnajsta, ki opozarja, da je bistvo Jezusovega odrešenja v trpljenju in vstajenju. Tudi Oračeva *Križeva pota* imata petnajst postaj. Na zadnji med njimi se pojavi rumena barva, barva sonca in svetlobe.

Pripovedno vlogo, ki jo ima na obeh variantah *Križevega pota* barvna risba, lahko povežemo z grafičnim delovanjem Janka Orača. V skladu z naravo grafičnih postopkov ima risba – kot osnova vsakega ustvarjanja in najbolj osebno izrazilo vsakega ustvarjalca – pri grafiki izrazitejšo vlogo kot na slikah.

Sakralni značaj imajo tudi Oračevi ciklusi *Tinska gotika*, *Neskončna reka skozi mesto* in *Harmonija svetlobe* ter triptih *Izvir spoznanja* (1999), ki je najbrž eno ključnih del v njegovem slikarskem opusu. Slikovni nosilec v obliki križa in pretanjeno razporejanje bele in sinje modre barve po površini platna sta prevzela vlogo, ki jo imajo figuralni motivi. Zanimanje za barvo, njeno stopnjevanje in prepletanje s svetlobo, grafizmi in različnimi strukturami zasledimo tudi pri večjih kompozicijah *Otok harmonije* (2012), *Čuvaji mesečine* (2013), *Sijoča belina krajine* (2013) in *Harmonija belih krajin* (2013), pri katerih nas Orač samo s posameznimi motivnimi elementi, mdr. z drobnimi kolažnimi dodatki, opozarja, da so na njih predstavljene abstrahirane krajine, tihožitja in drugi motivi. Osrednja vloga je dodeljena igri likovnih elementov, zlasti različnim načinom povezovanja barve, risbe in drobnih površinskih struktur z lirično belo, ki pa ni samo belina, temveč preplet mnogih plasti bele.

Janko Orač je otroštvo preživel v Zibiki, živi in deluje pa v Novem mestu. Njegovo občutenje prostora sta sooblikovali Kozjansko in Dolenjska, pri tem slikarja v enaki meri zanima likovni in konkretni krajinski prostor, na katerega na kompozicijah opozarjajo posamezni topografsko določljivi motivi, kot so hrib, njiva in reka. Slednja je vodilni motiv triptiha *Neskončna reka*. Interpretacija likovnega prostora temelji na izkustvenem doživljanju stvarnega prostora, iz katerega slikar na selektiven način povzema posamezne oblike. Obvladovanje likovnega prostora je prepuščeno predvsem barvi, ki jo slikar po platnu razporeja v sorazmerno sproščenih nanosih. Prisoten je postopek plastenja barv ene vrh druge. Včasih je nanašanje barve s čopičem dopolnjeno z odtiskovanjem drobcev barve na platno. Pomembno vlogo ima ritem barvnih potez in risbe, ki se pogosto povezuje v strukture in vzorce. Barve žarijo v intenzivnih odtenkih in kontrastnih medsebojnih odnosih.

Slikarske kompozicije Janka Orača, ki prikazujejo krajinske motive, so avtonomni umetniški svetovi. Slikar si lahko vzame pravico, da vizualno resničnost

na slikah spreminja v skladu s svojimi doživetji in likovnimi razmišljanji. Na polovici diptiha *Tinska gora* (2019) sta naslikani cerkvi sv. Ane in Matere božje, ki drug ob drugi stojita vrh domačega hriba, pod njima pa stilizirana figura Marije. Motivi so potopljene v modro barvno polje, ki opozarja, da je upodobljen nočni prizor. Osrednji motiv druge polovice diptiha je svetloba skupine sveč, ki so jih romarji prižgali pred božjepotno cerkvijo. Kot je značilno za Oračevo slikarstvo, diptih lahko povežemo z drugimi kompozicijami oziroma ciklusi (*Na Sinji gori*, 2001, *Na Sončni gori*, 2005, *Angelska gora*, 2011), saj slikarske rešitve pogosto razvija na podlagi prejšnjih slik. Pri triptihu *Tinsko* sta edina konkretna dodatka v modrem barvnem polju gotski oporniki v cerkvi in slikarjev »avtoportret«, ki ga lahko prepoznamo zgolj po slikarski paleti.

Janka Orača zanima interakcija likovnih elementov, barvnih nanosov, likov in ploskev. Njihova medsebojna usklajenost tvori prepričljive in dovolj razgibane slikarske kompozicije. S podobnim poslušom za likovna razmerja sestavlja svoje kompozicije v poliptihe, ali jih na razstavah premišljeno razporeja po prostoru. To niso samo priložnostne sestavljanke ali logične predstavitve slik iz istega ciklusa, saj se na ta način okrepi součinkovanje kompozicij.

Janko Orač, Triptih Tinsko, 2019, akril in kolaž, 140 x 210 cm.

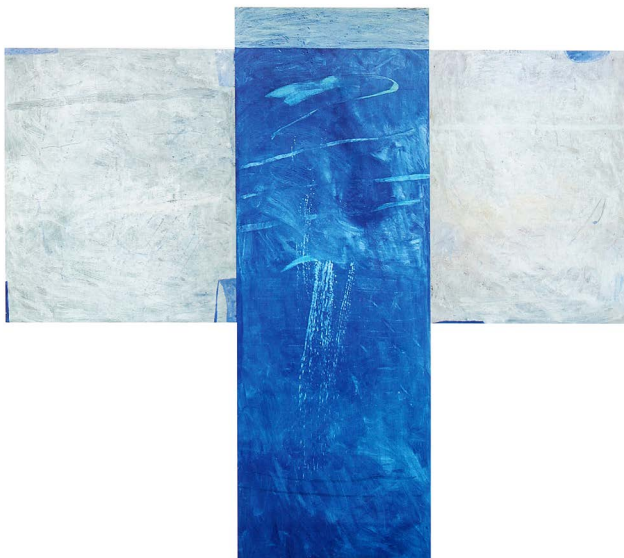
Na zgoraj omenjene likovne principe nas Janko Orač opozarja s poimenovanjem enega izmed slikarskih triptihov in ciklusa grafik z naslovom *Prepletanja*. Na njegovih slikah zasledimo prepletanja različnih motivnih spodbud, likovnih elementov in postopkov, zlasti izstopajo omenjene povezave slikarstva z risbo in kolažem. Iz podobnih vzrokov so zanimivi Oračevi grafični listi. Odločil se je za povezovanje grafičnih postopkov globokega tiska (suha igla, jedkanica, akvatin-ta, rezervaš) s postopki visokega tiska (lesorez, linorez). Grafični tehniki kola-grafijo in *verniss-mou* je izbral zlasti zato, ker omogočata prenos slikarske poteze v grafični medij. Večina grafik je nastala s kombiniranjem različnih postopkov. Oračevi grafični listi so zato pogosto unikatni odtisi. Podobno kot pri slikah je pri grafikah prisoten princip plastenja oziroma nalaganja odtisov enega vrh drugega. Nekateri med njimi imajo pripovedno noto, na primer odtisi listov, spet drugi prispevajo slikovite strukture ali kompozicijske vzorce.

Janko Orač, 14. postaja, 2009, akril pl., 100 x 70 cm.

JANKO ORAČ – BIOGRAFIJA

Janko Orač se je rodil 3. 6. 1958 v Celju, otroštvo pa je preživel v Zibiki. Leta 1997 je diplomiral na Šoli za risanje in slikanje, visoki strokovni šoli v Ljubljani (pri prof. Dušanu Kirbišu). Zaključil je podiplomski študij umetniške grafike na ALU v Zagrebu, pri prof. Nevenki Arbanas, ter pridobil naziv univerzitetni specialist grafik. Najobsežnejše preglede svojega zdaj že štiridesetletnega ustvarjalnega dela je imel leta 1999 in 2008 v Galeriji Dolenjskega muzeja Novo mesto, leta 2002 v Galeriji sodobne umetnosti v Celju, leta 2011 v Koroški galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec in leta 2018 v Jakčevem domu, Dolenjski muzej Novo mesto (pregledna razstava grafik). Ustvarja v polju slikarstva, risbe, grafike in prostorskih postavitev. Izdal je več grafičnih map: Večnost trenutka (Josip Osti, 2003), Reka poetičnih podob (Ivan Gregorčič, Marjanca Kočever, Milan Markelj, 2007), grafična mapa Exlibris (Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, 2012), Svetline nad mestom (Dragotin Kette, Miran Jarc, Severin Šali, 2015). Med letoma 2003 in 2016 je bil likovni urednik revije Rast. Je avtor in vodja likovnih simpozijev Novomeški likovni dnevi, Zibika - Tinsko in Valvasorjevih mednarodnih grafičnih dnevov. Vrsto let se udeležuje slikarskih kolonij in simpozijev po Sloveniji in v tujini (Hrvaška, Poljska, Avstrija in Španija). V zadnjih letih je bil gost številnih grafičnih bienalov in trienalov v tujini (Split, Livno, Bitola, Varna) ter drugih mednarodnih razstav. Za svoja dela je prejel številna priznanja doma in tujini. Je član DLUD in ZDSLU. Živi in ustvarja v Novem mestu in Zibiki.

Janko Orač, Izvir spoznanja, 1999, akril pl., 200 x 215 cm.

Bernarda Pavlovec Žumer
Kapucin, pater Romuald

Klemen Štibelj
Škofjeloški pasijon –
uprizoritve v letih
1999 in 2000

Borut Gartner
Biti potopljen v Procesio
Locopolitana, pomeni biti
potopljen sam v sebe

Helena Janežič
»Brez pasijoncev ni
pasijona« Jakob Vrhovec –
vodja projekta
Škofjeloški pasijon

Jure Thaler
Od Goljata prek
Luciferja do Romualda

Andreja Megušar
Ventus passionis - 2019, Pasijonski novičnik

Agata Pavlovec
Dnevi Škofjeloškega pasijona 2019

Urška Florjančič
Pasijonski večer v Stari Loki

Anuša Plesničar
Pasijonski koncert v Cerkvi Žalostne
Matere Božje na Lontrgu

Uroš Lajovic
Oratorij Poglavje iz Pasijona
Andreja Schusterja Drabosnika

Matej Štravs
Pasijon v Štepanji vasi

Marko Gruden
Ribniški pasijon Daritev za grehe sveta

Sandi Igličar
Ogled pasijona v belgijskem
mestu Schönberg/St. Vith

Alojzij P. Florjančič,
Sandi Igličar
Skupščina Europassiona
Tullins (Francija)

Sandi Igličar
Srečanje predsedstva
združenja Europassion
v Erlu

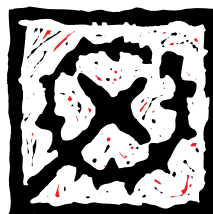
Alojzij P. Florjančič
Predstavitev Pasijonskega
almanaha

Neža Karlin
Sv. Leopold Mandič
in sv. p. Pij

Damir Globočnik
Slikar in grafik Janko Orač

Naslednja predvidena
uprizoritve:

2021

škofjeloški pasijon
PROCESSIO LOCOPOLITANA
1721-1999